

SACRARUM CAEREMONIARUM

MANUALE

LIBER VIII.

DE ACCESSU AD ECCLESIAM.

CAPUT I.

1. **E**piscopus, qui forte deget extra dioecesim suam, si quod officium de commissione Episcopi ordinarii sit celebraturus, induere debet vestem talarem praelatitiam cum fascia, rochetum et mantelletum, cui superponet Crucem pectoralem, quae ante pectus eius pendeat suspensa funiculo sericeo viridis coloris auro intexto. Extra Italiam et ubicumque vigeat usus super mantelletum utendi etiam mozzeta, nihil obstat quin servetur. Nunquam tamen licebit uti sola mozzeta cum rochetto, quoniam hoc genus vestiarii spectat ad Episcopum dioecesanum tantummodo, qui uemini potest, integris suis iuribus, permittere, ut utatur.

2. In functionibus nunquam ei permittitur usus cappae praelatitiae, qua utitur solus Episcopus dioecesanus: poterit utique solvere extremitatem posteriorem vestis talaris, ut suo loco docebimus, ad solemnitatem in officiis tantum solemnibus nunquam vero in celebratione Missae lectae.

3. Relate ad genus et colorem vestiarii, observabit quod traditum fuit Cap. II. lib. V.

4. In accessu ad ecclesiam propter functiones persolendas, vel etiam ad celebrandam Missam privatam, quoad fieri poterit, vitabit ingressum per portam principalem, sed ingre-

diatur per ostium sive ingressum privatum Sacrarum, si aderit. Si necesse fuerit ingredi per portam principalem, non sonabitur campanis neque organis, non excipietur a Clero; ad summum duo addicti Clero, induti superpellicio vel habitu choralis, excipient eum et unus ipsorum praesentabit ei aspersorium, ex quo Episcopus digito medio manus dexteræ accipiet aquam sanctam sequè signabit, nullo tamen modo asperget adstantes.

5. Genuflexorium, quo geniculabit ad orandum ante Altare SS. Sacramenti et ante aliud etiam altare, instruetur duobus tantum pulvinis, uno videlicet ad brachia, altero ad genua: stratum nullum erit, pulvini autem erunt semper coloris violacei quaecumque sit solemnitatis, quae celebretur. Minime decet, quod in actione ista utatur faldistorio cum pulvinis.

6. Sicuti functioni assistet in choro, principem locum in choro ipso obtinebit, et apponentur pulvini violacei genuflexorio tantum, si aderit, ac sedili. In accessu ad chorum poterit coire cum Canonicis ultimo loco: sin autem Clerus in choro iam aderit, duo de Clero poterunt eum comitari. Abstinendum tamen ipsi est a tali interventu in pontificalibus aliisque functionibus, quas Episcopus ordinarius exsequitur, in quibus Canonici vestes sacras induunt, quia quum non sit addictus Capitulo, nec potest nec debet, ut Canonici, habitus sacros induere.

7. In processionibus incedet post Celebrantem, ac si qua sacra imago sive statua cum machina gestabitur, incedet post machinam, et in processionibus cum SS. Sacramento sequetur baldachinum, sub quo S. Eucharistia a Celebraute gestabitur.

CAPUT II.

De rebus praeparandis.

1. **A**ltare ornabitur sex candelabris cum cereis et Cruce aequali in medio, tobaleis, pallio ac tapeto, quod cooperiet gradus: inter candelabra poterunt interponi reliquiaria cum S. Reliquiis et busta sive imagines sculptae Sanctorum aut vasa cum floribus, pro qualitate officii, quod celebrabitur.

2. Super infimo gradu in medio ponetur pulvinar ex panno vel serico violacei coloris, utendum in brevi oratione, cui vacabit Episcopus.

3. Ante gradus anteriores altaris praeparabitur faldistorium instructum veste simili paramentis. Si faldistorii positio nimis depressa esset, poterit collocari super tabulatum commodum vel suppedaneum, quod aequet altitudinem gradus infimi, et cooperietur tapeto decenti.

4. Super mensam altaris disponentur paramenta episcopalia, videlicet pluviale cum stola, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae contegentur velo sericeo eiusdem coloris ac paramenta ipsa: mitra pretiosa cum vimpa seu velo pro ministro in latere Evangelii, et auriphrygiata in latere Epistolae. Si pretiosa non licebit uti propter officium, praeparabitur tantum auriphrygiata in latere Evangelii.

5. Super abaco alba tobalea cooperto prope latus Epistolae, candelabra duo cum cereis pro Acolythis, scotula cum candela, antiphonarium ornatum veste simili paramentis, canon pontificalis pro benedictione, thuribulum cum navicula.

6. In choro aut in presbyterio scamna duo sine postergali, contacta panno viridis coloris pro pluvialistis, vel duo quatuorve scabella nuda, aequalia scabellis throni, pro numero eorumdem pluvialistarum. Directorium chori duplici exemplari

ad praecinendas antiphonas et ad psalmos intonandos ponetur in eis.

7. In Sacrario disponentur quatuor aut sex pluvialia, quorum numerus pendet a qualitate officii, ut cap. II. lib. II. num. 68. et 69; in medio autem sedes cameralis decens, posita super exiguo tapeto et superpellicea quae satis sint clericis inservientibus.

8. Si Episcopus parabitur in Sacrario, ut mos est in collegiatis, praeparabuntur in Sacrario paramenta, et in altari maiore mitra auriphrygiata tantummodo. Candelabra Acolythorum in Sacrario.

De functione.

9. Hora determinata, praevio campanarum sono, Clerus congregabitur in Sacrarium et induet superpelliceum vel aliud insigne legitime adhibitum.

10. Episcopus, Sacrarium ingressus, salutabit Crucem vel imaginem principalem Sacrarii et sedebit sede praeparata.

11. Interim clerici inservientes sibi induent superpelliceum et prout patietur amplitudo loci, disponentur in ordinem prope Episcopum.

12. Ad nutum Caeremoniarum pluvialistae induent superpelliceum et pluviale, adiuvantibus eos clericis ad hoc delectis. Procedent deinde ad lineam ante Episcopum, dignioribus medium locum obtinentibus, et reverentiam ante ipsum conficient; duo digniores consistent a lateribus eius, reliqui sive duo sive quatuor consistent a lateribus ante Episcopum ad lineam duorum Assistentium, facie ad invicem inter se conversa et unusquisque manu sustinebit biretum.

13. Rebus omnibus rite dispositis, clericus quispiam pulsabit campanulam appensam ad fores Sacrarii et procedetur ad Altare primum ordine sequenti.

14. Praeibit Caeremoniarum unus, deinde bini incedent qui de Clero sunt, praecedentibus minus antiquis: sequentur quatuor aut sex pluvialistae, bini et medius inter postremos duos ibit Episcopus; clerici inservientes pariter bini sequentur Episcopum; et prope ipsos locum sument familiares nobiles Epi-

scopi, si qui erunt. Caeremoniarius, assistens Episcopo, incedet a latere dextero primi pluvialistae. Episcopus et pluvialistae gestabunt biretum capite, ceteri de Clero sustinebunt illud utraque manu ante pectus; clerici inservientes bireto non utuntur. Clerus priusquam de Sacratio proficiscatur, salutabit Crucem sive Imaginem et Episcopum contextim, si sedebit in medio Sacrarii, secus salutabit prius Crucem, postea Episcopum, idque exequentur bini. Episcopus etiam iunctim cum pluvialistis salutabit Crucem vel imaginem praecipuam Sacrarii et caput bireto cooperiet.

15. Ad fores Sacrarii, unusquisque de Clero, qui erit dextrorsum, accipiet aquam sanctam ex vase ibi appposito eamque dabit socio suo et iunctim signabunt se: hoc ipsum facient pluvialistae, quibus porriget Caeremoniarius assistens Episcopo, et nudabunt caput recipientes aquam sanctam et signantes se. Episcopo aquam sanctam porriget pluvialista primus, qui adstabit ei a dextris, quique eam accipiet a Caeremoniario. Etiam pluvialistae, qui adstabit Episcopo a sinistris, dabit illam Caeremoniarius, postquam dederit primo.

16. Quum Clerus pervenerit ad Altare, unusquisque genuflexionem aut reverentiam conficiet iuxta gradum suum, accedet in chorum ad locum suum proprium ibique stabit.

17. In ingressu presbyterii, pluvialistae sibi detrahent de capite biretum, dirimentur et unam efficient lineam, medium inter se accipientes Episcopum, qui et ipse caput exuet bireto, et nullam facientes reverentiam ad chorum, procedent ante altare. Clerici qui sequentur Episcopum, servabunt ordinem eundem, ne tamen nimium appropinquent Episcopo, sed longe ab ipso et a pluvialistis aliquot passus restabunt ad confusionem vitandam.

18. Episcopus ante Altare ubi venerit, reverentiam ad Crucem, pluvialistae genuflexionem conficiet itemque clerici qui sequentur Episcopum. Episcopus genua flectet in pulvino posito super gradum infimum ac brevi tempore orabit; pluvialistae geniculabunt ante infimum gradum in pavimento; Clerus in choro, unusquisque loco suo; clerici inservientes quo loco erunt.

19. Post orationem assurgat Episcopus et cum ipso pluvialistae, clerici et chorus. Episcopus, pluvialistae et clerici respective conficiant reverentiam aut genuflexionem ad Altare, deinde reverentiam ad Chorum, prius versus latus Evangelii, postea versus latus Epistolae.

20. Episcopus cum pluvialistis accedet ad faldistorium et sedebit in eo, versis humeris ad Altare: pluvialistae salutabunt Episcopum; primi duo restabunt ad assistentiam Episcopi, primo a dextris, secundo a sinistris eius consistente, facie conversa versus populum aut versus presbyterium, ceteri accedent ad scamnuia seu scabella ipsis praeparata. Clerici inservientes, quando Episcopus procedet ad Altare, recedent iunctim versus latus Epistolae et consistent ad lineam secus abacum. Clerus in choro stabit toto tempore, quo parabitur Episcopus. Familiari nobiles Episcopi recedent apud abacum.

21. Sedente Episcopo, removebitur a clerico pulvinar, in quo Episcopus genuflexerit, et ponetur post faldistorium. Ascendet ad Altare Caeremoniarius secundus, amovebit velum, quod cooperiet paramenta, ponet ipsum in latere Altaris et paramenta ipsa distribuet clericis. Isti ascendent a latere ad Altare ex parte Epistolae, unusquisque eorum recipiet paramentum, quomodo ei tradetur, descendet de Altari ex parte media, genuflexionem faciet et consistet quo modo ipse docebitur, videlicet aut ad lineam cum aliis ante Altare, stantibus uno a latere alterius, aut in longitudinem, videlicet alio post alium: curandum, ut primus sit ille, qui deferet amictum, secundus, qui albam et sic deinceps, ut sine aequivocatione paramenta subministrentur ei, cuius officium induere Episcopum. Paramentis distributis, clerici omnes ad nutum Caeremoniarii genuflectent ad Altare et venient ante Episcopum, cui reverentiam conficiant. Advertent in hoc actu, ut vitent nimium studium sive affectationem et motus illos, qui potius militares homines decent, quam ecclesiasticos: omnia quidem tractanda sunt cum gravitate, cui tamen si additur effusior cultus, functiones sacrae evaderent spectacula scenica.

22. Quum clerici pervenerint cum paramentis ante Episcopum, Caeremoniarius a pluvialistis, qui assistent Episcopo,

accipiet bireta, et innuet Episcopo, ut sibi ipse nudet bireto caput. Pluvialista primus recipiet ab Episcopo cum osculis biretum et tradet ipsum Caeremoniario, qui iubebit illud poni super abacum, vel tradet Cubiculario Episcopi. Tum pluvialista primus exuet ei Crucem pectoralem, quam eidem dabit osculandam ac tradet Caeremoniario, et ipse ponet illam super abacum vel tradet clerico, qui deferet ipsam cum paramentis: deinde pluvialista idem expediet Episcopo mantelletum, quod accipietur a cubiculario, qui stabit post eum quique solvet extremitatem posteriorem vestis eius.

23. Post haec pluvialista primus adiuvante secundo, induet Episcopum amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali.

24. Clerici, postquam tradiderint paramentum quod afferent, reverentiam conficient ad Episcopum et consistent ad lineam apud abacum; clericus autem a mitra transibit post Episcopum expectans dum tempus erit illam porrigendi, ut infra. Interim in promptu erunt clerici duo, quorum alter cum libro, alter cum scotula, et hic adstabit a sinistris socii deferentis librum.

25. Pluvialista primus, imposito Episcopo pluviali, se sistet ante eum, salutabit ipsum et mitram acceptam a clerico, qui stabit post Episcopum, imponet capiti Episcopi ipsius. Imposita ei mitra, iterabit reverentiam et se recipiet ad dexteram Episcopi.

26. Tunc Caeremoniarius innuet reliquis duobus sive quatuor pluvialistis, qui relicto bireto super scamnum aut super scabellum, procedent ante Altare. Si fuerint quatuor, ultimi duo accipiet Directorium chori. Coibunt in medio ante Altare ad lineam et conficient genuflexionem ad Crucem. Venient deinde ante Episcopum eisque se addent duo pluvialistae assistentes in medio et reverentiam ad lineam facient Episcopo.

27. Si Episcopus sacra paramenta induet in Sacratio, adiuvante utroque assistente, dimittet mantelletum et assumet paramenta, ut supra. Imposita ei mitra ab assistente primo, ordinabitur processio sequenti modo.

28. Praeibit Caeremoniarius; Acolythi cum candelabris,

ardentibus cereis; qui de Clero sunt, et incedent bini, manu sustententes biretum et capite nudato, digniores autem propius Episcopum; duo pluvialistae cantores cum bireto in capite; alteri duo, si aderunt; Episcopus medius inter duos pluvialistas assistentes, qui fimbrias pluvialis eius sublevabunt, clericus caudatarius, qui sustentabit syrnam vestis episcopalis et a dextris eius alter clericus a mitra; ceteri duo clerici a libro et a scotula; ultimo loco familiares nobiles Episcopi. Unusquisque de Clero priusquam discedat de Sacratio, reverentiam faciet ad imaginem vel ad Crucem loci et ad Episcopum. Ad fores Sacriarii quisque accipiet aquam benedictam, ut ante dictum est. Episcopus de Sacratio discedens, salutabit Crucem sive imaginem retinens mitram in capite. In limine Sacriarii recipiet aquam sanctam, seque signabit, mitram non dimittens.

29. Acolythi quum venerint ante Altare, conficiant genuflexionem, deinde consistent ante Altare a lateribus, facie ad invicem conversa. Unusquisque de Clero genuflexionem faciet aut reverentiam et petet stallum suum, ibique stabit. Pluvialistae in ingressu presbyterii nudabunt caput et ad lineam cum Episcopo procedent ante altare. Caeremoniarius accipiet bireta assistentium eaque poni iubebit super abacum.

30. Episcopus ante Altare nudabitur mitra a primo pluvialista assistente: reverentiam ipse, ceteri genuflexionem ad Crucem conficiant; postmodum Episcopus geniculabit super pulvinum, pluvialistae ante infimum gradum, ceteri de Clero loco quisque suo, et recitabitur oratio *Aperi Domine* etc.

31. Acolythi, genuflexione ad altare facta cum Episcopo et pluvialistis, accedent ad abacum et in illo deponent candelabra ardentia. Episcopus de oratione cum pluvialistis et ceteris assurgit, reverentiam faciet ad Crucem Altaris, pluvialistae genuflexionem. Pluvialista primus reponet mitram Episcopo, qui simul cum pluvialistis reverentiam conficiet ad chorum, prius versus latus Evangelii, deinde Epistolae.

32. Episcopus cum pluvialistis veniet ad faldistorium et in eo sedebit, cum ipso considerit etiam Clerus in choro. Pluvialistae restabunt ad lineam ante eum. Hoc tempore clerici a libro et scotula accipient haec ex abaco et in promptu aderunt apud faldistorium.

33. Primus assistens exuet Episcopo mitram, quam accipiet Cappellanus seu clericus adstans, ut supra, a tergo Episcopi, et quum Episcopus assurget, se sistet versus dextram eius.

34. Dimissa mitra Episcopus assurget et super sinistram suam convertetur ad Altare. Pluvialista primus transibit ad dexteram, secundus ad sinistram eius; reliqui duo, sive quatuor se sistent post Episcopum bini. Pluvialistae duo assistentes extendent super latera faldistorii fimbrias pluvialis Episcopi.

35. Consurget etiam Chorus, si sederit, ut fit quando Episcopus induit vestes sacras in Sacrario.

36. Episcopus recitabit secreto *Pater noster* et *Ave Maria* atque interea se sistent ante eum duo clerici cum libro et scotula. Tum in ista, tum in alia circumstantia qua praesentabunt ei librum, advertent ut liber sit clausus, ut reverentiam conficiant ad Episcopum, librum deinde aperiant et apertum sustineant ante Episcopum; postea claudant illum, quum impleverint officium suum, rursus conficiant reverentiam et discedant.

37. Postquam Episcopus recitaverit *Pater* et *Ave*, pluvialista primus attollet eius fimbriam dexteram pluvialis et Episcopus signans se, cantabit *Deus in adiutorium meum intende*, chorus autem respondebit in cantu *Domine ad adiuvandam me etc.*

38. Ad *ÿ. Gloria Patri* etc. Episcopus et ceteri omnes inclinabunt caput versus Altare. Ad *ÿ. Sicut erat* appropinquabit Episcopo primus pluvialista cantor, qui ordine tertius erit si fuerint quatuor, vel quintus si fuerint sex. Completo *Alleluia* vel *Laus tibi, Domine* etc. pro temporis varietate, praedictus primus pluvialista cantor reverentiam ante eum faciet, aperiet librum, quem manu sustinebit, eique submissa voce praecinet antiphonam primam. Episcopus intonabit antiphonam eandem, quae dein continuabitur in cantu a choro cantorum. Pluvialista antedictus, postquam Episcopus intonaverit primam antiphonam, salutabit eum et redibit ad socium suum. Restabunt cum Episcopo soli duo pluvialistae assistentes, reliqui duo sive quatuor procedent in medium ante Altare et conficient genuflexionem; si fuerint quatuor, primi duo accedent ad loca sua apud scabellum, reliqui duo restabunt in medio ante Altare intonaturi psalmum primum.

39. Duo clerici supradicti cum libro et scotula discedent ab Episcopo, redibunt ad abacum et in ipso deponent librum et scotulam.

40. Clericus seu cappellanus a mitra iam aderit prope faldistorium cum mitra auriphrygiata, quam acceperit ex abaco, in quo prius deposuerit mitram pretiosam.

41. Absoluto antiphonae cantu, duo pluvialistae cantores intonabunt psalmum primum, quem statim ac intonuerint, convertentur et modicam inclinationem conficient versus illam chori partem, quae prosecutura erit cantum psalmi intoniti.

42. Quando intonabitur psalmus, Episcopus conversus super sinistram suam, sedebit faldistorio. Duo pluvialistae assistentes, non commutantes locum, venient ante Episcopum et salutabunt ipsum; primus pluvialista assistens capiti ejus imponet mitram auriphrygiatam. Iidem duo pluvialistae iterabunt reverentiam ad Episcopum, procedent ante gradum infimum Altaris, genuflexionem conficient et sedebunt in medio super gradibus Altaris. Primus sedebit a dextris Episcopi, secundus a dextris primi; quum convertentur ut sedeant, faciem sibi vertent ad invicem. Clericus unus tradet eis bireta, quibus cooperient caput. Poterunt etiam sedere scamno, quo sedere solet Celebrans cum Ministris in Missis solemnibus, si in ecclesia vigeat talis usus. Hoc autem casu accedent directe ad scamnum praedictum.

43. Sedente Episcopo, considerabit etiam Clerus in choro et caput bireto quisque cooperiet.

44. Duo cantores pluvialistae, intonito psalmo et reverentia facta ad partem chori, ut supra, conficient genuflexionem ad Crucem, et mutuam inter se inclinationem et pergunt sessum. Si pluvialistae fuerint quatuor, duo cantores sedebunt hinc inde a lateribus in scabellis seu scamnis, videlicet primus versus latus Epistolae, secundus versus latus Evangelii; sin fuerint sex, cantor primus sedebit in latere Epistolae a dextris tertii pluvialistae, secundus cantor a sinistris quarti pluvialistae. Quum sederint, caput operient bireto.

45. Clerici inservientes sedebunt a latere Epistolae in gradibus lateralibus Altaris, et priusquam sedeant, genuflexionem

ad Crucem conficiet; advertent autem, ut congruant inter se, dum convertentur propter sedendum. Nisi fuerit satis latus Epistolae ad sedendum, sedebunt etiam in latere Evangelii.

46. Cantabitur primus psalmus, cuius in fine ad ψ . *Gloria Patri* omnes nudabunt et inclinabunt caput versus Altare. Episcopus caput inclinabit versus Altare, non dimittens mitram.

47. Si antiphona in cantu repetetur, caput aperient et assurgent duo pluvialistae cantores sub finem illius; sin antiphona repetetur organis, assurgent sub finem versiculi *Sicut erat*. Procedent ante Altare, genuflexionem conficiet, de medio discedent et venient ad illam chori partem, in qua sedebit dignior. Si transeundum sit ante Episcopum, reverentiam ei facient. Ante chorum quum venerint, reverentiam facient digniori, qui nudabit caput et assurget, cumque ipso consurget universus chorus. Cantor pluvialista, qui sedebat ex illa parte, in quam ambo convenerint, praecinet submissa voce antiphonam digniori antedicto. Hic intonabit antiphonam secundam, salutabit pluvialistas, qui respondebunt ei, sedebit iterum et cum eo chorus omnis considebit. Cantus antiphonae continuabitur a cantoribus. Duo pluvialistae cantores, intonita a digniori chori antiphona, ut supra, redibunt in medium ante Altare, conficiet genuflexionem ibique manebunt donec antiphonae cantus erit absolutus. Tunc intonabunt psalmum secundum et exsequentur quod de primo psalmo ante dictum est. Id etiam fiet in praeintonatione aliarum antiphonarum et in reliquorum psalmorem intonatione. Antiphonae praecinentur dignioribus Chori ex utroque latere.

48. In fine cantus psalmi ultimi consurgent clerici inservientes, qui sedebant super gradus Altaris, genuflexionem ante Altare conficiet et redibunt ad lineam apud abacum. Interim clerici duo ad hoc delecti, in promptu stabunt cum libro et cum scotula.

49. Dum repetetur antiphona post ultimum psalmum, caput bireto nudabunt duo pluvialistae assistentes, qui sedebunt super gradus Altaris, et reliqui sedentes in scamnis seu scabellis, consurgent et iunctim ante Altare conficiet genuflexionem. Venient ad lineam ante Episcopum eique reverentiam facient.

Clericus quispiam accipiet bñreta pluvialistarum eaque ponet in abaco vel alio loco decenti. Si pluvialistae assistentes sedebunt scamno, non ibunt ante Altare, sed coibunt cum ceteris, dum se sistent ante Episcopum.

50. Completo cantu antiphonae vel eius repetitione ab organis, Episcopus assurgit et super sinistram suam convertetur ad Altare et cum eo consurgit universus chorus: duo pluvialistae assistentes consistent a lateribus eius, videlicet primus a dextris, alter a sinistris, advertentes ut fimbrias pluvialis eius expandant super spondas faldistorii, idque observabitur quando Episcopus stabit ad Altare conversus. Ceteri consistent a tergo eius, ut in principio Vesperarum dictum est.

51. Primus pluvialista cantor, ex libro quem habebit secum, cantabit Capitulum tono praescripto, stans loco suo. Dum a choro respondebitur *Deo gratias*, vadet ad dextram Episcopi eique submissa voce praecinet hymnum.

52. Episcopus super sinistram suam convertetur et faldistorio sedebit: primus pluvialista assistens exuet ei mitram, quae recipietur a clerico illius custode, qui referet illam ad abacum et recipiet pretiosam.

53. Assurgit Episcopus et super sinistram suam convertetur iterum ad altare; se sistent ei clerici cum libro et scotula et ex libro intonabit hymnum.

54. Si hymnus erit *Veni creator* vel *Ave maris stella*, pluvialista primus pileolum etiam exuet Episcopo, qui intonitum hymno, geniculabit ante faldistorium in pulvino, quem ei apponet clericus, et genibus flexis manebit ad totam stropham primam. Cum Episcopo geniculabunt ceteri omnes, non exceptis clericis a libro et scotula, qui statim post intonitum hymnum claudent librum et recedent a latere ad geniculandum. Id ipsum observabitur ad stropham *O Cruz* in hymno *Vexilla regis*.

55. Post stropham primam Episcopus assurgit, reponetur ei pileolus, amovebitur pulvinius, et cum eo consurgent ceteri omnes. Clerici a libro et scotula redibunt ad locum suum.

56. Duo pluvialistae assistentes remanebunt cum Episcopo; reliqui duo sive quatuor pluvialistae procedent ante Altare,

genuflexionem conficiet et redibunt ad locum suum ad scabellam.

57. Hymnus in cantu continuabitur a cantorum choro.

58. Subhymni finem thuriferarius praeparabit thuribulum et cum ipso ac navicula in promptu erit apud abacum.

59. Ad ultimum hymni versiculum, quando nominabitur SS. Trinitas, caput ab omnibus inclinabitur versus Altare.

60. In fine hymni, duo sive quatuor pluvialistae, qui stant apud scabellam, procedent ante medium Altaris, genuflexionem conficiet et quum absolutus erit hymni cantus, cantabunt versiculum post hymnum ipsum. Dum a Choro respondetur versiculo, iterabunt genuflexionem, accedent ad Episcopum et primus pluvialista cantor praecinnet ei, ut supra, antiphonam, quae intonabitur ab Episcopo ex libro, quem ei sustinebit clericus adstans alteri sustinenti scotulam.

61. Antiphonam ab Episcopo intonitam prosequetur chorus cantorum, et curabitur ut protrahatur cantus, si opus fuerit, propter actiones sequentes.

62. Episcopus, intonita antiphona, conversus super sinistram suam, sedebit faldistorio et a primo pluvialista assistente cooperietur mitra pretiosa, si utenda erit; pluvialistae assistentes locum commutabunt, videlicet primus transibit ad dextram, alter ad sinistram Episcopi.

63. Ceteri pluvialistae cum genuflexione debita Altari, si fuerint quatuor, primi duo redibunt sessum ad loca sua, atque ita sedebit etiam Chorus; reliqui duo pluvialistae cantores procedent ante Altare ad intonandum *Magnificat*.

64. Episcopo sedenti se sistet thuriferarius, qui facta ante Episcopum reverentia, tradet naviculam primo assistenti. Hic incensum cum osculis ministrabit Episcopo, qui cum benedictione usitata imponet illud in thuribulum sustentum a thuriferario non genuflexo. Caeremoniarius advertet ad attollendam simbriam dexteram pluvialis Episcopi.

65. Interim Acolythi ex abaco accipient candelabra, procedent ad Altare post scabellam pluvialistarum et transeuntes ante Episcopum reverentiam ei conficiet.

66. Thuriferarius, postquam Episcopus imposuerit ac bene-

dixerit incensum, recipiet naviculam, reverebitur Episcopum, et se adiunget Acolythis.

67. Completo antiphonae cantu, duo pluvialistae cantores intonabunt *Magnificat*. Episcopus assurgit seque signabit, Clerus in choro et ceteri omnes consurgent. Pluvialistae assistentes sustinebunt fimbrias pluvialis Episcopi. In promptu aderit clericus sustenturus syrnam vestis episcopalis, itemque praesto erit alter clericus a mitra secuturus Episcopum. Caeremoniaris accipiet bireta pluvialistarum assistentium.

68. Duo pluvialistae cantores, intouito *Magnificat*, genuflexionem conficiant ad Altare, redibunt ad loca sua, deponent ibi librum et resument bireta.

69. Tunc Episcopus, inuente Caeremoniario, accedet ad Altare, medius inter pluvialistas assistentes. Dum Episcopus ad Altare accedet, se illi adiungent ante Altare ceteri pluvialistae, qui locum sument a lateribus assistentium praedictorum. Quum pervenerint ante Altare, Episcopus reverentiam, pluvialistae, acolythi ac thuriferarius genuflexionem ad Crucem conficiant. Reverentia et genuflexione, ut supra, peracta, Chorum iunctim salutabunt, prius versus latus Evangelii, deinde Epistolae. Procedent ad Altare SS. Sacramenti, et dum convertentur versus ingressum chori, pluvialistae, qui praecedent Episcopum, advertent ut commutent locum; assistentes autem Episcopo convertentur cum eo, ita tamen ut restent semper a lateribus eius quo loco ipsis conveniet. Pluvialistae caput operient bireto extra chorum.

70. Si vigebit usus, ut duo aut quatuor vel sex seniorum chori sequantur Episcopum in thurificatione Altarium, descendent de stallis suis, dum Episcopus procedet ad Altare, et subsistent in lateribus chori ante sedilia; genuflexionem et reverentias conficiant, quemadmodum dictum est de ceteris.

71. Si aberit usus thurificandi Altare SS. Sacramenti, acolythi remanebunt apud abacum neque accipient candelabra.

72. Episcopus accedet ad Altare cum duobus assistentibus, et profectus de faldistorio salutabit Chorum prius versus latus Epistolae, deinde Evangelii. Ante Altare nudabitur mitra, ascendet ad ipsum, osculabitur in medio et incensabit quemadmodum describetur num. 76. et seqq.

73. Non descendent de stallis suis seniores Chori, ad sequendum Episcopum in thurificatione.

74. Ordo autem, quo procedetur ad Altare SS. Sacramenti, sequens erit. Praeibit thuriferarius cum thuribulo; acolythi cum candelabris; duo pluvialistae cantores; reliqui duo pluvialistae, si aderunt; Episcopus medius inter pluvialistas assistentes; clericus qui sustentabit syrnam vestis episcopalis cum altero clerico a mitra adstante ei dextrorsum; duo seu quatuor sive sex seniores Cleri, qui bini incedent et digniores propius Episcopum, manu sustentantes biretum suum.

75. In Altari SS. Sacramenti ardeant oportet sex cerei, saltem durante thurificatione, et in antecessum tollenda est tela stragula, qua fuerit contactum, legile, tabellae etiam secretarum, quae vulgo vocantur chartegloriae.

76. Quum pervenerit ad Sacellum SS. Sacramenti, thuriferarius genuflexionem faciet et accedet ad latus Epistolae Altaris; Acolythi dirimentur et consistent in lateribus ante Altare paulo post extremitates anteriores gradus infimi; pluvialistae, qui praecedunt Episcopum, in ingressu Sacelli dirimentur et consistent ante infimum gradum: duo pluvialistae assistentes caput aperient et biretum tradent Caeremoniario; Episcopus consistet medius inter pluvialistas ante infimum gradum. Pluvialista primus assistens exuet Episcopo mitram cum pileolo eamque tradet clerico eius ministro, qui restabit in plano presbyterii ante Altare. Digniores Cleri, Episcopum sequentes, restabunt a tergo eius duos tresve passus longe. Genuflexio ab omnibus uno tantum genu fiet in pavimento. Episcopus cum duobus pluvialistis assistentibus ascendet ad Altare, quod osculabitur in medio. Pluvialista primus assistens a thuriferario accipiet thuribulum ipsumque tradet Episcopo. Altare ab Episcopo thurificabitur quo ritu notatum est cap. XIV. lib. I. §. 2.

77. Pluvialistae, acolythi et digniores Cleri, qui restiterint ante Altare, post thurificationem Crucis convertentur ad invicem et poterunt alternatim ac submissa voce recitare *Magnificat*, ut recitabit Episcopus cum assistentibus, et convertentur ad Altare statim ac thurificatio erit absoluta.

78. Post thurificationem thuriferarius recepto thuribulo, statim coibit cum Acolythis; Episcopus cum duobus pluvialistis descendet de Altari et ab omnibus fiet genuflexio super pavimentum; primus pluvialista assistens reponet pileolum et mitram Episcopo; Caeremoniarius restituet bireta pluvialistis assistentibus; deinde ordine supradicto revertentur ad Altare maius.

79. Si Altare, in quo asservabitur SS. Sacramentum, carebit presbyterio sufficienti, in quo possint commode stare pluvialistae et ceteri de Clero, intra ambitum Sacelli ingredientur thuriferarius, Caeremoniarius et Episcopus cum assistentibus suis: ceteri omnes remanebunt extra balastrium seu cancellos.

80. Si et alterum Altare thurificandum erit, id fiet priusquam revertatur ad Altare maius et servabitur idem ordo. Episcopus autem reverentiam faciet loco genuflexionis, et post thurificationem cooperietur mitra super ipso Altari, ut docebitur infra num. 83. Thuriferarius poterit reponere aliquantulum incensi in thuribulum, si ardere desierit.

81. Quum reversi fuerint ad Altare maius, in ingressu presbyterii seu chori, thuriferarius consistet a dextra, acolythi dirimentur, itemque pluvialistae dirimentur et caput nudabunt, ac stante in medio huius lineae Episcopo, fiet ab omnibus ad Chorum reverentia, prius versus latus Evangelii, deinde Epistolae. Caeremoniarius recipiet bireta assistentium, quae super abacum, ut ante, reponentur.

82. Post reverentiam ad Chorum Episcopus, pluvialistae, acolythi ac thuriferarius ad lineam, sequentibus clerico a mitra et caudatario, deinde dignioribus Cleri, procedent ante Altare. Ibi primus assistens exuet Episcopo mitram tantum. Genuflexio ab omnibus ante Crucem fiet, excepto Episcopo, qui reverentiam faciet. Acolythi reportabunt candelabra ad abacum. Thuriferarius veniet in latus Epistolae, traditurus thuribulum primo assistenti. Episcopus ad Altare ascendet et osculabitur ipsum in medio. Assistens primus thuribulum a thuriferario accipiet ac tradet Episcopo, qui Altare incensabit, ut supra. Thurificationis tempore ceteri pluvialistae et digniores Cleri convertentur ad invicem, sed non recitabunt *Magnificat*, quia iam recitaverint ipsum in Sacello SS. Sacramenti.

83. Thurificatione peracta, Episcopus in latere Epistolae restituet thuribulum primo pluvialistae assistenti, hic tradet illud thuriferario, qui vadet prope faldistorium: deinde eodem loco idem assistens reponet Episcopo mitram: Episcopus cum duobus assistentibus redibit ad medium Altaris, cum ipsis salutabit Crucem, descendet ante Altare ibique ab Episcopo iterabitur reverentia, a ceteris autem genuflexio, postea reverentia fiet ad Chorum, prius versus latus Evangelii, deinde Epistolae.

84. Digniores Cleri, qui sequuti fuerint Episcopum in thurificatione, iterata cum ipso genuflexione ad Altare et reverentia ad Chorum, se ad invicem salutabunt et revertentur ad stallum quisque suum.

85. Episcopus cum pluvialistis accedet ad faldistorium, quo quum venerit Episcopus, recedet clericus caudatarius; alter clericus a mitra locum sumet post Episcopum. Episcopus autem accedet, ut supra, ad faldistorium et consistet ante ipsum, versis humeris ad Altare: Assistentes et ceteri pluvialistae se sistent contra eum. Primus pluvialista assistens thuribulum accipiet a thuriferario et cum debita reverentia incensabit Episcopum triplici ductu; iterabit reverentiam post incensationem et thuribulum tradet primo pluvialistae cantori. Thuriferarius autem advertet ut attollat simbriam dexteram pluvialis praedicti primi assistentis dum hic Episcopum incensabit. Episcopus, quum thurificatus fuerit, sedebit faldistorio. Duo pluvialistae assistentes appropinquabunt Episcopo, reliqui duo sive quatuor pluvialistae procedent ante Altare.

86. Episcopo sedenti primus pluvialista assistens exuet mitram, quae recipietur a clerico illius custode. Episcopus assurgit ac super sinistram suam convertetur ad Altare. Pluvialistae assistentes extendent simbrias pluvialis Episcopi et adstabunt ei a lateribus.

87. Ceteri duo sive quatuor pluvialistae ante Altare quum venerint, genuflexionem conficiet et redibunt ad loca sua. Ille autem ex iis, qui acceperit thuribulum, comitante thuriferario, qui sustentabit eius pluviale dextrorsum, accedet ad chorum et exsequetur thurificationem Cleri quo modo descriptum est cap. V. lib. I.

88. A cantorum choro curabitur, ut protrahatur cantus *Magnificat* ita ut ad *Gloria Patri* peracta sit totaliter thurificatio.

89. Cantato *Gloria Patri*, Episcopus conversus super sinistram suam sedebit faldistorio, et ponetur ei mitra a primo pluvialista assistente, qui cum socio suo, reverentia facta ad Episcopum, transibunt primus ad dextram, alter ad sinistram Episcopi et stabunt a lateribus eius, versis humeris ad Altare.

90. Interim sedebit Clerus in choro et ceteri omnes. Duo clerici cum libro et scotula in promptu erunt apud faldistorium: acolythi accipient ex abaco candelabra, venient post faldistorium et consistent a lateribus, facie ad invicem conversa.

91. Quum parum aberit, ut compleatur repetitio antiphonae post *Magnificat*, consurgent de scabellis suis pluvialistae, qui simul iuncti procedent ante Altare et genuflexionem conficiant: venient deinde ante Episcopum, accipient medios inter se duos pluvialistas assistentes, salutabunt Episcopum et primus pluvialista assistens exuet ei mitram.

92. Episcopus assurgat et super sinistram suam convertetur ad Altare. Duo pluvialistae assistentes locum commutabunt, primus transibit ad dextram Episcopi, alter ad sinistram; ceteri consistent a tergo Episcopi, quemadmodum dictum est in principio Vesperarum. Clericus a libro sustinebit librum apertum ante Episcopum et lateri illius adstabit alter cum scotula: Acolythi cum candelabris, ut ante monuimus, efficient unam eandemque lineam cum duobus clericis praedictis. Episcopus iunctis manibus cantabit *Dominus vobiscum* et orationem respondentem officio. Si fient aliae commemorationes, chorus cantabit antiphonam, sub cuius finem quatuor sive duo pluvialistae, qui stabunt a tergo Episcopi, procedent ante Altare, genuflexionem conficiant et completo antiphonae cantu, cantabunt versiculum tono praescripto et Episcopus subiunget orationem respondentem.

93. Si una tantum erit oratio, antedicti pluvialistae procedent ante Altare sub finem orationis supradictae.

94. Oratione sive orationibus cantatis, Episcopus subiunget *Dominus vobiscum* et postea pluvialistae supra nominati can-

tabunt *Benedicamus Domino* tono praescripto. Interea discedent acolythi, qui referent candelabra ad abacum, et duo clerici cum libro et scotula, qui omnes debitam reverentiam conficiunt Episcopo, Clericus unus accipiet Canonem et apertum ponet super Altare in medio propter benedictionem et prope Canonem ponet scotulam.

95. Post *Benedicamus Domino* Episcopus non subiunget *†. Fidelium animae* etc.

96. Cantato *Benedicamus Domino* et a Choro vel organis responso *Deo gratias*, Episcopus conversus super sinistram suam sedebit faldistorio et a primo pluvialista assistente reponetur ei mitra: prope Episcopum stabit clericus caudatarius. Duo pluvialistae assistentes commutabunt locum, primus transibit ad dextram, secundus ad sinistram Episcopi eiusque fimbrias pluvialis sublevabunt. Ceteri pluvialistae, qui cantaverint *Benedicamus Domino*, reverentiam conficiunt ad Altare et redibunt ad locum suum.

97. Episcopus assurgit, discedet de faldistorio et medius inter pluvialistas assistentes salutabit Chorum prius ex parte Epistolae, deinde procedens aliquantulum versus medium, ex altera parte a latere Evangelii. Ante Altare Episcopus reverentiam, pluvialistae genuflexionem conficiunt.

98. Episcopus ascendet ad Altare cum duobus pluvialistis assistentibus: osculabitur Altare et donabit benedictionem solemnem *Sit nomen Domini* etc. Pluvialistae assistentes attollent fimbrias pluvialis Episcopi et geniculabunt in extremitate anteriori suppedanei, quando dicit *Benedicat vos* etc. Idem facient ceteri pluvialistae et Clerus in choro, loco quisque suo, exceptis Praelatis et Canonicis in ecclesia sua, si aderunt.

99. Benedictione impertita, consurgunt pluvialistae et ceteri omnes; Episcopus de Altari descendit medius inter assistentes, convertitur ad Altare, reverentiam ad Crucem conficiunt, pluvialistae omnes genuflexionem, reverentiam ad Chorum versus latus Evangelii, deinde versus latus Epistolae et cum ipsis accedit ad faldistorium.

100. Hoc tempore clericus unus tollet de Altari et reportabit ad abacum canonem et scotulam.

101. Episcopum faldistorio sedentem pluvialistae assistentes salutabunt, et accedent ad latera eius, primus ad dextram, alter ad sinistram.

102. Ad nutum Caeremoniarii se sistent ante Episcopum clerici inservientes recepturi paramenta episcopalia.

103. Assistens primus, adiuvante secundo, exuent Episcopo paramenta, eaque tradent clericis, qui unus post alium referent illa ad Altare et Caeremoniarius alter reponet ea super Altare et cooperiet velo, quemadmodum erant cooperta ab initio.

104. Clericus unus reponet in medio gradus infimi pulvinum in usum Episcopi.

105. Exuto paramentis Episcopo, cubicularius eius a parte postica porriget assistentibus mantelletum, quod ab iis induetur Episcopo et ab Assistente primo reponetur ei Cruz pectoralis deinde tradetur biretum. Hoc tempore advertet cubicularius, ut alliget extremitatem posteriorem vestis eius. Caeremoniarius aut clericus quispiam tradet bireta assistentibus.

106. Quando in promptu erunt clerici et reposita erunt paramenta super Altare, Caeremoniarius innuet Episcopo, ut accedat ad Altare. Euntem ad Altare comitabuntur ceteri pluvialistae et sequentur clerici.

107. Progressus ante Altare, Episcopus salutabit Crucem, geniculabit in pulvino et brevi tempore orabit. Pluvialistae geniculabunt ante gradum infimum et clerici a tergo Episcopi. Genua flectet etiam Clerus in choro, si discessurus erit, secus stabit in pedes.

108. Episcopus de oratione assurgit et salutabit Crucem; consurgent cum eo ceteri omnes et genuflexionem ad Crucem conficiunt. Ad Sacrarium autem redibitur ordine sequenti: Caeremoniarius, clerici bini, senioribus propius Episcopum incedentibus; pluvialistae bini et ultimo loco inter eos incedet Episcopus; Clerus, et incedent bini, primi autem ibunt digniores. Pluvialistae et Episcopus caput cooperient bireto in ingressu presbyterii; Clerus, eum sequens, biretum sustinebit manu. Episcopus cum pluvialistis in Sacrarium ingressi salutabunt Crucem vel imaginem principalem. Episcopus sedebit

sede ibi praeparata; pluvialistae reverentiam ante eum conficiet et discedent ad pluviale dimittendum. Idem etiam facient ceteri de Clero, in Sacrarium ingredientes. Episcopus autem de ecclesia aut de Sacrario discedet, quum ei videbitur.

109. Sin autem Clerus manebit in choro, stabit, ut ante dictum est, et Episcopus cum pluvialistis et clericis conficiet ad Chorum reverentiam, postquam reverentiam aut genuflexionem peregerint ad Crucem Altaris. Hoc casu clerici inservientes sequentur Episcopum et pluvialistas.

110. Quod si Episcopus dimitteret paramenta in Sacrario, benedictione impertita, Acolythi procedent in medium presbyterium cum candelabris, et praecedent Episcopum ac pluvialistas in Sacrarium revertentes. Si Clerus in choro non remanebit, servabitur methodus in accessu ad Altare praescripta.

DE MISSA PONTIFICALI.

CAPUT III.

De rebus praeparandis.

1. **A**ltare ornabitur Cruce et sex candelabris cum cereis, pallium erit respondens, tobaleae super Altare ac tapetum super gradus sternerentur; haec autem erunt plus minusve nobilia pro qualitate festi et officii. In medio gradus infimi praeparabitur pulvinus violacei coloris, in quo genuflexus Episcopus brevi tempore orabit.

2. Super mensam altaris, disponentur paramenta episcopalia, videlicet planeta, obrotbecae in lance, dalmatica, tunicella, stola, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae paramenta cooperientur velo sericeo concolore paramentis eisdem. In latere Evangelii mitra pretiosa cum vimpa seu velo pro ministro ipsius, in latere autem Epistolae ponetur auri-

phrygiata: si pretiosa uti non licebit, auriphrygiata ponetur in latere Evangelii.

3. Ante gradus anteriores Altaris in latere Epistolae ponetur faldistorium instructum veste concolore paramentis, quod si nimis in imo esset, supponetur ei tabulatum sive modicum suppedaneum, quod aequet gradum infimum altaris, et contegetur tapeto convenienti.

4. In latere Epistolae statuatur parvum scamnum contentum tapeto ex panno, instructum postergali exiguo, destitutum suppedali seu gradu ligneo, quo utentur Ministri sacri.

5. In eodem latere abacus contactus alba tobalea, in quo ponentur candelabra duo cum cereis pro Acolythis; calix cum purificatorio, patena, hostia, palla et bursa cum corporali; pellicula cum ampullis vini et aquae; campanula pro elevatione; Missale ab Episcopo utendum, instructum veste simili paramentis; Epistolarium et Evangeliarium, contactum utrumque ut supra, et intra Evangeliarium manipulus Episcopi; velum humerale pro Subdiacono; gremiale simile paramentis, utendum ab Episcopo; intorticia pro elevatione; canon pontificalis; scotula cum candela; pluviale pro Presbytero assistente; thuribulum cum navicula; cussinus aequalis paramentis vel legile ad sustinendum Missale; urceus cum pelvi; mantile in lance; lanx altera pro annulo episcopali, et manipuli pro Ministris.

6. In Sacrario super mensam, apud quam parari solent Celebrans et Ministri, disponentur paramenta pro Ministris, videlicet dalmatica et stola pro Diacono, tunicella pro Subdiacono, cingula duo totidemque albae, amictus et bireta; superpelliceum et biretum pro Presbytero assistente. Super eadem mensa, vel etiam alio loco, canon pontificalis et scotula cum candela: caligae et sandalia pro Episcopo in lance: superpellicia sufficienti numero pro clericis inservientibus.

7. In medio Sacrario, vel in parte alia sedes cameralis, supposito tapeto, in usum Episcopi: aequum etiam erit, ut praeparentur pulvinaria duo violacei coloris, unum ad brachia alterum ad genua in uno ex genuflexoriis Sacrarii, si Episcopus velit orare.

De Functione.

8. Hora iam praestituta pulsabuntur festivo more campanae; Clerus in Sacrarium congregabitur et induet superpelliceum vel alia indumenta choralia, quorum usu gaudebit ex privilegio.

9. Clerici inservientes induent sibi superpelliceum et in promptu erunt, functuri officio suo; itemque Presbyter assistens induet superpelliceum.

10. Episcopus, hora indicta, aderit in Sacrario et sedebit sede sibi praeparata. Poterit etiam, si placebit, uti genuflexorio ad orandum praeparato.

11. Quum omnia disposita fuerint ad functionem incipientem, Caeremoniarius admonebit Episcopum, ut sedeat sede praeparata, deinde iubebit canonem et scotulam accipi a clericis ad hoc officium delectis, qui se sistent Episcopo, reverentiam ante eum conficient, et clericus a libro sustinebit canonem apertum ante ipsum, alter autem scotulam adstans dextrorsum clerico praedicto. Presbyter etiam assistens accedet ad Episcopum, salutabit eum et consistet a dextris eius.

12. Episcopus sedens leget antiphonam *Ne reminiscaris* etc. cum psalmis *Quam dilecta* etc. Presbyter assistens volvet folia libri et quando opus sit, indicabit ei preces quas oportebit recitare.

13. Hoc tempore cubicularius Episcopi accipiet caligas et sandalia, geniculabit ante eum, exuet ei calceos usuales et induet caligas ac sandalia, prius in crure et pede dextero, postea in crure et pede sinistro. Cubicularius, postquam hanc actionem peregerit, assurget, secum feret calceos, quos custodiet aut custodiri iubebit ab alio, minime tamen super Altare, neque alio loco, in quo caligae et sandalia praeparata fuerint.

14. Episcopus, posteaquam impositae ei fuerint caligae cum sandaliis et desierit recitare psalmos antedictos, repetet antiphonam *Ne reminiscaris* etc. caput nudabit bireto, assurget, convertetur ad Altare vel ad imaginem sive Crucem Sacrarum et recitabit versiculos *Kyrie eleison* etc. cum orationibus. Post has orationes sedebit iterum et recitabit ceteras orationes ad paramenta assignatas et post ipsas cessabit a precibus ad praeparationem Missae.

15. Clerici a libro et scotula animadvertent convertere humeros versus Altare, quando assurget Episcopus, et redire ad locum suum, quando iterum sedebit. Peracta autem ab Episcopo orationum recitatione, ut ante dictum est, claudent librum, reverentiam ad Episcopum conficient, reportabunt librum et scotulam eo unde acceperint et redibunt ad locum suum inter clericos inservientes.

16. Dum Episcopus recitabit preces pro praeparatione ad Missam, Diaconus et Subdiaconus, adiuvantibus acolythis, induent sacra paramenta usitata, excepto manipulo. Deinde manu accepto bireto, ad nutum Caeremoniarii, quando nempe Episcopus compleverit recitationem precum et orationum, venient ante Episcopum, salutabunt ipsum et consistent a lateribus eius, Diaconus a dextris, Subdiaconus a sinistris.

17. Clerus ad Altare procedet ordine superius descripto in Vesperis; post Clerum incedet Presbyter assistens a dextris Caeremoniarii; postremo Episcopus, medius inter sacros Ministros, capite cooperto, sequentibus clericis inservientibus et nobilibus Episcopi familiaribus.

18. Quum Clerus pervenerit ad Altare; unusquisque genuflexionem aut reverentiam conficiet iuxta gradum suum, locum suum in chorum petet ibique stabit.

19. In ingressu presbyterii, Presbyter assistens accedet ad dexteram Diaconi, Episcopus et Ministri caput nudabunt bireto et sine ulla reverentia ad Chorum, procedent ante Altare. Clerici inservientes sequentur Episcopum, servantes ordinem eundem, sed qui propiores erunt Episcopo, duos tresve passus longe distabunt ad eo. Si tamen Clerus iam adesset in choro propter officium, hoc casu Episcopus cum Ministris et clericis ubi ingressi erunt in presbyterium, reverentiam conficiet ad Clerum, qui iam aderit in choro.

20. Episcopus ante Altare ut pervenerit, reverentiam ad Crucem faciet, Ministri autem cum ceteris, genuflexionem. Genuculabit Episcopus in pulvino posito super gradum infimum et brevi tempore orabit. Ministri cum Presbytero assistente genuculabunt in pavimento ante gradum infimum; Clerus genuculabit loco quisque suo; clerici autem inservientes quo loco

erunt. Regula haec statuitur, ne repetatur deinceps; si nempe **Ministri** sunt **Canonici** et adsunt in propria ecclesia, reverentiam, non genuflexionem conficiunt ad Crucem.

21. Brevi oratione peracta, consurgent **Episcopus**, **Ministri**, **Chorus** et **clerici**. **Episcopus** cum **Ministris** et **clericis** conficiunt, ut supra, reverentiam vel genuflexionem ad **Altare**, dein reverentiam ad **Chorum**, prius versus **latus Evangelii**, postea **Epistolae**. **Episcopus** cum **Ministris** accedet ad **faldistorium**; sedebit versis **humeris** ad **Altare**; **Diaconus** eodem statu consistet a **dextris**, **Subdiaconus** a **sinistris** **Episcopi**. **Presbyter** assistens recedet apud **abacum** itemque **clerici** iuservientes, qui consistent ad **lineam** secundum **abacum**. **Clerus** in **choro** stabit quo tempore parabitur **Episcopus**. Prope **abacum** stabunt etiam **nobiles** eius **familiares**.

22. Sedente **Episcopo**, amovebitur a **clerico** **pulvinar**, in quo ille genuflexerit ad **brevem orationem** peragendam, et reponetur post **faldistorium**. **Caeremoniarius** secundus ascendet ad **Altare**, tollet **velum**, quo contacta fuerint **paramenta**, ponens illud in alterutro latere **Altaris**, et **paramenta** ipsa distribuet **clericis** inservientibus. Ascendent ad **Altare** **clerici** praedicti, **subeuntes** a latere ex parte **Epistolae**; recipiet unusquisque eorum **paramentum** quod ipsi tradetur, de **Altari** descendet per **medium**, genuflexionem exsequetur et se collocabit quo modo docebitur, vel in **latitudinem** ad **lineam** cum ceteris ante **Altare**, vel in **longitudinem** unus post alium eadem ratione qua traditum est in **Vesperis**.

23. Dum **paramenta** **clericis** distribuentur, **Caeremoniarius** **bireta** **Ministrorum** accipiet ac ponet super **abacum**. Tum **Diaconus**, inuente **Caeremoniario** eodem, exuet **Episcopo** **Crucem** **pectoralem** et **mantelletum**. **Crux** **pectoralis** accipietur a **Caeremoniario** et tradetur **clerico** ad hoc delecto, nisi aderit altera **Crux** **pectoralis** iam praeparata cum **paramentis**, quo casu **Crux** **supradicta** ponetur super **abacum**. **Mantelletum** accipiet **cubicularius**, qui stabit a **tergo** **Episcopi**, et ipse idem expediet **syrmam** **vestis** **talaris** **Episcopi**.

24. In **promptu** etiam stabunt **familiares** **nobiles** **Episcopi**, quorum unus deferet **urceum** cum **pelvi**, alter **mantile** cum

lance, et absentibus familiaribus praedictis, supplebunt hoc officium clerici duo.

25. Dimisso ab Episcopo mantellecto, Diaconus porriget ei biretum, quo sibi Episcopus cooperiet caput. Diaconus idem anulum tollet cum oculis Episcopo, eumque tradet Caeremoniario, qui dabit Presbytero assistenti.

26. Se sistent Episcopo familiares eius nobiles cum urceo et pelvi, Ministri mantile accipient et extendent super genua Episcopi, qui lavabit manus. Familiares, vel clerici, qui subministrabunt lotionem Episcopo, stabunt in pedes, sed reverentiam ei conficient ante et post actionem antedictam, postea redibunt ad abacum et in ipso reponent res superius indicatas.

27. Clerici, postquam receperint paramenta episcopalialia, genuflexionem ad Altare conficient et venient ante Episcopum.

28. Diaconus, adiuvente Subdiacono, induet Episcopum paramentis, videlicet amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola, tunicella, dalmatica, chirothecis et planeta (a).

29. Quo tempore a Ministris induetur Episcopus, clericus aliquis pluviali induet Presbyterum assistentem, qui remanebit apud abacum.

30. Clerici, postquam paramenta tradiderint, reverentiam ad Episcopum conficient et redibunt ad locum suum apud abacum. Acolythi praesto erunt imposituri manipulum Ministris. Item in procinctu erit thuriferarius accipiendi mature et praeparandi thuribulum.

31. Posteaquam planeta indutus Episcopus sederit faldistorio, Diaconus cum Subdiacono venient ante Episcopum eique conficient reverentiam. Diaconus mitram pretiosam, si licebit uti, secus auriphrygiatam accipiet a clerico illius custode, qui stabit a tergo Episcopi, eamque capiti imponet Episcopi ipsius. Postea Ministri iterabunt ad Episcopum reverentiam, et accedent ad abacum, ubi ab Acolythis brachio eorum sinistro imponetur manipulus.

32. Caeremoniarius secundus, postquam paramenta cleri-

(a) De modo vestiendi Episcopum vide Cap. IX. lib. V. et adnotationem subiectam num. 60. capituli eiusdem.

cis distribuerit, afferet ad abacum velum, quo paramenta contexta erant, et mitram auripbrygiatam, eodemque ex abaco accipiet canonem cum scotula et utrumque afferet ad Altare, ponet canonem apertum ad *Ordinem Missae* in medio Altaris ad pedem Crucis et prope illum ponet scotulam, deinde redibit prope abacum.

33. Dum Ministri immorabuntur apud abacum, assumpturi manipulum, Presbyter assistens veniet ante Episcopum, reverentiam ad eum faciet, appropinquabit et annulum inseret eius digito annulari dextero, osculans prius annulum, postea manum Episcopi, atque iterata reverentia, consistet a dextris eius, humeris ad Altare conversis. Ministri, assumpto manipulo, redibunt ante Episcopum, reverentiam conficiet, Diaconus consistet a sinistris eius, Subdiaconus a sinistris Diaconi, eodem statu, quo stabit Presbyter assistens. Clericus quispiam, vel Caeremoniarius secundus accipiet ex abaco Evangeliarium, in quo erit inclusus manipulus Episcopi, ac librum utraque manu sustinens ante pectus, locum sumet prope sinistram Subdiaconi. In promptu etiam stabit a tergo Episcopi clericus caudatarius.

34. Quando omnes supra nominati Ministri dispositi erunt quo ordine supra declaratum est, Caeremoniario innuente, Episcopus assurgit ac discedet de faldistorio medius inter Ministros antedictos, qui curabunt servare cum Episcopo unam eandemque lineam; sequentur Episcopum clericus a mitra et clericus caudatarius, qui syrnam vestis episcopalis sustentabit.

35. Episcopus cum Ministris de faldistorio profectus, post duos tresve passus a faldistorio, salutabit Chorum versus latus Epistolae; procedet deinde ferme ad medium chori et salutabit alteram partem Cleri quae aderit a latere Evangelii; progrediens ulterius, veniet versus medium Altaris. Quum simul cum Ministris processerit ante infimum Altaris gradum, caput aliquantulum convertet versus Diaconum, qui adstabit ei a sinistris, et ab illo nudabitur mitra. Episcopus reverentiam, Ministri genuflexionem ad Altare conficiet, et ipse initium faciet Confessionis, cui Ministri iidem respondebunt.

Clericus, vel Caeremoniarius cum Evangeliariorum et manipulo geniculabit a sinistris Subdiaconi. Clericus a mitra, accepta e manibus Diaconi mitra ipsa, recedet apud abacum ibique stabit. Ceteri clerici inservientes geniculabunt quo loco erunt.

36. Cantorum chorus incipiet et prosequetur cantare introitum et *Kyrie*. Clerus in choro recitabit alternatim Confessionem regulis traditis cap. III. lib. I. Thuriferarius cum thuribulo et navicula praesto erit prope latus Epistolae Altaris ante gradum infimum.

37. Episcopus recitabit Confessionem ritu praescripto in celebratione Missae. Dum Episcopus dicit *Misereatur vestri* etc. Caeremoniarius vel clericus manipulum Episcopi tradet Subdiacono.

38. Recitata ab Episcopo oratione *Indulgentiam, absolutio-*
nem etc. Diaconus recedet passus duos retrorsam, ut locum praebet Subdiacono, imposito manipulum in brachium sinistrum Episcopi. Subdiaconus autem priusquam imponet Episcopo manipulum, dabit ei osculandam Crucem, quae extat in summitate manipuli, postea manum eius osculabitur. Episcopus orationem *Merear Domine* etc. recitare non debet.

39. Quando Subdiaconus ligaverit manipulum in brachio sinistro Episcopi, Diaconus rursus appropinquabit Episcopo, Subdiaconus recedet ad locum suum et Episcopus prosequetur *ψ. Deus, tu conversus* etc.

40. Dicto ab Episcopo *Oremus*, Presbyter assistens recedet prope faldistorium et stans conversa facie ad Altare, faldistorium ipsum habebit a sinistris suis; Diaconus immediate transibit ad dextram Episcopi, Subdiaconus appropinquabit eiusdem Episcopi sinistrae.

41. Episcopus ascendet ad Altare medius inter Ministros et clericus aut Caeremoniarius, qui deferet Evangeliariorum, ascendet et ipse ad Altare adstans sinistrae Subdiaconi, sed passum unum post ipsum.

42. Episcopus osculabitur Altare et iunctis manibus osculabitur librum Evangeliorum ad principium textus currentis, qui praesentabitur ei apertus a Subdiacono.

43. Caeremoniarius sive clericus recipiet a Subdiacono librum Evangeliorum, tollet de medio Altari canonem, quem

claudet et iunget cum Evangeliariorum, amovebit etiam scotulam et haec obiecta ad abacum reportabit cum debitis genasessionibus.

44. Dum Episcopus osculabitur libram Evangeliorum, thuriferarius ascendet a latere ad Altare ex parte Epistolae et Diacono tradet naviculam apertam. Diaconus cum osculo consueto cochlearis et manus ministrabit incensum Episcopo, dicens *Benedicite, Pater Reverendissimo*, et Episcopus incensum cum benedictione imponet in thuribulum, quod ei praesentabit thuriferarius. Thure inposito et benedicto, thuriferarius claudet thuribulum, quod tradet Diacono, recipiet ab ipso naviculam et a latere de Altari descendet in planum lateris Epistolae. Diaconus tradet thuribulum Episcopo, qui ritu usitato adolebit Altare: Ministri advertent, ut Episcopo in actu incensationis plauctam tantum attollant, non vero dalmaticam et tunicellam.

45. Dum parum aberit, ut compleatur thurificatio, accedet ad Altare clericus cum mitra et ascendet super gradum superiorem prope latus Epistolae in partem anteriorem.

46. Thurificatione peracta, Episcopus restituet thuribulum Diacono, qui una cum Subdiacono descendet de Altari in latus Epistolae thurificaturus Episcopum eodem modo, quo thurificatur Celebrans in Missis solemnibus.

47. Dum Diaconus cum Subdiacono descendet de Altari, Caeremoniarius mitram capiti Episcopi imponet, postea consistet a dextris ipsius, remanens in gradu superiori prope suppedaneum.

48. Diaconus non thurificabit Episcopum, nisi quum ipsi imposita fuerit mitra. Episcopus autem advertet ne benedicat Diaconum post thurificationem acceptam, idque observabit etiam deinceps. Postquam thurificatus fuerit, non revertens ad medium Altaris, convertetur ad Altare ipsum, reverentiam ad Crucem faciet et conversus super sinistram suam descendet de Altari et veniet ad faldistorium. Diaconus postquam incensaverit Episcopum eique reverentiam fecerit profundam, restituet thuribulum thuriferario et curabit locum sumere cum Subdiacono a lateribus Episcopi, Diaconus videlicet a dextris, Sub-

diaconus a sinistris, ut sustentent Episcopum, dum de Altari descendet.

49. Clericus a mitra, tradita, ut supra, mitra Caeremoniario, recedet post faldistorium, Clericus caudatarius, si opus fuerit, sustentabit syrnam vestis episcopalis, ne tamen impedimento sit actionibus Ministrorum.

50. In promptu stabunt duo clerici cum Missali et scotula.

51. Episcopus ubi venerit ad faldistorium, sedebit et Presbyter assistens, qui iam prope faldistorium aderit, advertet ut sustollat planetam dalmaticam et tunicellam, ne Episcopus insideat illis.

52. Diaconus cum Subdiacono a sinistris eius stabunt ante Episcopum, qui iam sedebit faldistorio, eique Diaconus exuet mitram.

53. Episcopus, postquam nudatus erit mitra a Diacono, assurgit et super sinistram suam convertetur versus Altare. Se sistent ei duo supradicti clerici unus cum Missali, alter cum scotula, eique facta reverentia, primus clericus sustinebit ante eum Missale apertum, alter cum scotula adstabit sinistrae primi. Presbyter assistens adstabit Episcopo dextrorsum eique monstrabit quae legere debet ex Missali. Diaconus consistet a dextris, Subdiaconus a sinistris Episcopi, sed aliquantulum retro. Clericus caudatarius, comitatus Episcopum ad faldistorium, redibit ad locum suum inter ceteros clericos.

54. Conversus ad Altare Episcopus, iunctis manibus leget Introitum et se signabit in principio, ut in aliis Missis.

55. Interim Caeremoniarius secundus, vel clericus alius in promptu habebit Canonem substituendum Missali, vel si sedendum erit ad *Kyrie*, clericus a mitra praesto erit prope Episcopum cum mitra auriphrygiata, deposita mitra pretiosa super abacum; clericus alter curam geret gremialis, quod erit imponendum super genna Episcopi.

56. Episcopus, lecto introitu, recitabit *Kyrie* alternatim cum Ministris, et hoc ipsum fiet a Clero in choro.

57. Si cantus *Kyrie* protrahatur longius, recedent clerici a libro et scotula; Episcopus conversus super sinistram suam sedebit faldistorio; tres Ministri stabunt ante ipsum, videlicet Diaconus in medio, Presbyter assistens a dextris Diaconi et

Subdiaconus a sinistris Diaconi. Diaconus imponet Episcopo mitram auriphrygiatam, deinde gremiale super genibus eius et Episcopus manus gremiali superponens, sustinebit illud. Ministri reverentiam ei conficient et sessum recedent ad scamnum sibi praeparatum. Presbyter assistens sedebit propius Episcopo. Diaconus post Presbyterum assistentem et Subdiaconus post Diaconum ita ut Diaconus semper sedeat in medio, Presbyter assistens sedeat propius Episcopum sive a dextris sive a sinistris Diaconi iuxta positionem scamni, itemque Subdiaconus.

58. Sedente Episcopo, considerebit etiam Clerus in choro et caput operiet bireto. Ministri quoque sibi caput operient bireto, quod ei tradet clericus vel Caeremoniarius. Clerici inservientes poterunt stare apud abacum.

59. Sub finem *Kyrie* cantati, duo clerici a libro et scotula accipient ex abaco canonem et scotulam et aderunt prope faldistorium; itemque ibi praesto erit clericus a mitra et alter a gremiali.

60. Ad nutum Caeremoniarii Ministri caput nudabunt bireto, quod relinquent super scamnum, vel tradent Caeremoniario aut clerico alicui et redibunt ante Episcopum. Tum hac vice tum in reliquis advertant, ut Subdiaconus praecedat, sequatur Diaconus, ultimo loco Presbyter assistens, ut ante Episcopum adsint ordine iam innuto; videlicet Diaconus in medio, Presbyter assistens a dextris Diaconi et Subdiaconus a sinistris Diaconi. Ministri, ubi steterint ante Episcopum, reverentiam ei conficient et Diaconus tollet ei gremiale, deinde mitram.

61. Assurget Episcopus et super sinistram suam convertetur ad Altare: se sistent ei clerici cum canone et scotula: Presbyter assistens consistet a dextris Episcopi, indicaturus ei quae cantare debet: statim ac surrexerit Episcopus, Diaconus se sistet post Episcopum, Subdiaconus post Diaconum.

62. Assurgente Episcopo, consurget etiam Chorus.

63. Fine facto cantandi *Kyrie*, Episcopus intonabit *Gloria in excelsis* expaudens et attollens manus, ut in aliis Missis. Ad verbum *Deo*, Episcopus, Ministri et ceteri omnes inclinabunt caput; Ministri autem immediate redibunt ad latera Episcopi, videlicet Diaconus ad dexteram, Subdiaconus ad sinistram Epi-

scopi, qui simul cum eis prosequetur recitare *Gloria*. Item a Clero in choro recitabitur *Gloria* alternatim.

64. Completa hymni angelici recitatione, Episcopus conversus super sinistram suam sedebit faldistorio, cooperietur mitra, recipiet gremiale, ut supra: Ministri itemque Clerus in choro sedebunt et caput operient bireto. Clerici inservientes sedebunt gradibus Altaris in latere Epistolae a tergo faldistorii, sed priusquam sedeant, conficient iunctim genuflexionem ad Crucem Altaris in eodem latere Epistolae.

65. Ad verba *Adoramus te* etc. Episcopus inclinabit caput, convertens illud aliquantulum versus Altare; ceteri omnes caput aperient et inclinabunt.

66. Sin autem ab Episcopo post *Kyrie* intonabitur immediate *Gloria in excelsis*, clericus a libro relinquet Missale et accipiet Canonem, quem sustinebit apertum ante Episcopum et Ministri ad intonationem stabunt a tergo Episcopi, ut ante dictum est.

67. Sub finem cantus hymni *Gloria*, innuente Caeremoniario, consurgent clerici inservientes, genuflexionem conficient ad Altare et redibunt ad locum suum apud abacum: in promptu stabunt duo clerici cum Missali et scotula et reliqui duo a mitra et gremiali.

68. Ministri caput nudabunt et consurgent ad nutum Caeremoniarii, venient ante Episcopum, salutabunt ipsum et Diaconus tollet ei gremiale et mitram.

69. Episcopus assurget et conversus ad populum expansis manibus cantabit *Pax vobis*. Chorus respondebit *Et cum spiritu tuo*. Presbyter assistens et Ministri stabunt ut ad intonationem hymni *Gloria*. Quando assurget Episcopus, Clerus etiam in Choro consurget. Postea Episcopus conversus super sinistram suam versus Altare, cantabit orationem sive orationes, manibus ante pectus apertis.

70. Dum ab Episcopo cantabitur oratio, vel ultima oratio, si plures orationes cantandae erunt, Caeremoniarius secundus, aut clericus quispiam, accipiet Epistolarium ex abaco et cum debita reverentia tradet illud Subdiacono, qui sustinebit ipsum pectori applicitum, ambabus manibus positus in

extremitatibus inferioribus libri, advertens tamen, ut libri ipsius apertura sinistrae suae respondeat.

71. Post orationem Episcopus conversus super sinistram suam, sedebit faldistorio, eique a Diacono reponetur mitra et gremiale. Diaconus et Presbyter assistens, qui adstabit dextrae Diaconi, reverentiam ante Episcopum conficiet, recedent sessum ad locum suum et caput bireto cooperient. Accedent etiam apud abacum clerici a libro et scotula itemque ceteri a mitra et gremiali.

72. Sedente Episcopo, sedebit Clerus in choro et caput quisque operiet bireto.

73. Subdiaconus statim ac sederit Episcopus, reverentiam ante ipsum faciet, et comitante Caeremoniario procedet ante Altare, conficiet cum ipso genuflexionem ad Crucem, deinde reverentiam ad Clerum prius versus latus Evangelii, postea Epistolae, redibit ante Episcopum, reverentiam ad eum iterabit, aperiet librum Epistolae, quem sibi ipse sustinebit utraque manu et cantabit Epistolam tono praescripto. Absoluto Epistolae cantu, librum claudet, iterum reverebitur Episcopum, redibit ante Altare, genuflexionem ad Altare faciet et reverentiam ad Chorum, ut supra, et reversus ante Episcopum geniculabit ante ipsum eiusque manum dexteram osculabitur; Episcopus porriget ei manum imponens eam libro, eumque benedicet.

74. Dum Subdiaconus post Epistolam peraget actiones modo innatas, Presbyter assistens nudabit caput, assurgit et redibit ad sinistram Episcopi; item in promptu stabunt duo clerici, unus cum Missali utendo ab Episcopo, alter cum scotula.

75. Postquam Subdiaconus benedictionem acceperit ab Episcopo, assurgit, Epistolarium tradet Caeremoniario, accipiet a clerico Missale Episcopi, quod ipsi apertum sustinebit, et ex illo Episcopus leget Epistolam, Graduale, *Munda cor meum* etc. et Evangelium. Episcopus iunctis manibus recitabit *Munda cor meum* cum *Iube Domine* et Evangelium, quo tempore Presbyter assistens et Caeremoniarius advertent ut eius gremiale sustineant ne decidat. Si ad *Munda cor meum* loco Missalis placebit uti Canone, advertet Caeremoniarius, ut illum accipiat ex abaco

et quum tempus erit, porrigat Presbytero assistenti, qui apertum ponet supra Missale ad orationem supradictam. Presbyter assistens hoc tempore advertet, ut monstret et suggerat Episcopo quae legenda sint ex Missali. Clericus cum scotula in actione ista remanebit prope latus dexterum Subdiaconi.

76. Dum Episcopus leget Epistolam, thuriferarius advertet ut in promptu sit thuribulum cum igne ac navicula et stabit prope abacum. Quando Episcopus se signabit ad verba *Sequentia sancti Evangelii* etc. Diaconus nudabit caput, assurget et appropinquabit ad abacum, ubi a Caeremoniario accipiet Evangeliarium, quod ambabus manibus appositis ad extremitates inferiores libri sustinebit ante pectus, apertura libri versa ad sinistram suam: tum comitante Caeremoniario, procedet ad Altare, reverentiam ad Chorum exsequetur prius versus latus Epistolae, deinde ad Episcopum sedentem faldistorio, postea ad alteram chori partem versus latus Evangelii: progressus ante infimum Altaris gradum, genuflectet ad Crucem, ascendet ad Altare et in media mensa ponet librum; iterata in medio suppedaneo genuflexione ad Crucem, descendet a latere de Altari ad faldistorium et consistet a dextris Episcopi, humeris ad Altare conversis.

77. Postquam Episcopus legerit Evangelium, Subdiaconus claudet Missale, et reverentiam ad Episcopum efficiet, librum restituet clerico et consistet contra Episcopum duos tresve passus longe a faldistorio. Presbyter assistens manebit a sinistris Episcopi iunctis manibus et eadem positione qua de Diacono superius dictum est. Clericus a libro et alter a scotula, facta iunctim ad Episcopum reverentia, revertentur ad abacum, librumque et scotulam super illum deponent.

78. Appropinquabit Episcopo thuriferarius cum thuribulo et naviculam tradet Diacono. Episcopus in thuribulum sibi praesentatum a thuriferario imponet incensum, quod ipsi cum osculis consuetis ministrabitur a Diacono. Interim Acolythi ex abaco accipient candelabra, procedent ante Episcopum et consistent a lateribus Subdiaconi, sed Acolythus a dextris advertet ut relinquat locum Diacono.

79. Thure ab Episcopo benedicto, Diaconus restituet naviculam thuriferario, qui locum sumet a tergo Subdiaconi,

transiens a latere dextero primi Acolythi. Diaconus restituet uaviculam thuriferario, ascendet a latere ad Altare, geniculabit in media extremitate suppedanei et recitabit *Munda cor meum* etc. Hac oratione recitata, assurget, librum accipiet ut supra, genuflexionem in medio suppedaneo faciet ad Crucem Altaris, descendet a latere, redibit ad Episcopum et ante ipsum genibus flexis, petet ab eo benedictionem, dicens *Iube, Domne, benedicere*. Episcopus respondebit *Dominus sit in corde tuo* etc. eumque benedicet. Diaconus osculabitur Episcopi dextram, quam Episcopus ipse porriget ei super Evangeliarium, tum assurget et accedet ad dexteram Subdiaconi.

80. Post haec Diaconus, Acolythi ac thuriferarius conficient reverentiam ad Episcopum, procedent ante Altare; conficient iunctim ad Altare genuflexionem, reverentiam ad Chorum, prius versus latus Epistolae, deinde Evangelii, venient in latus Evangelii, ibique a Diacono Evangelium cantabitur, ritibus in Missis solemnibus praescriptis.

81. Ubi Ministri cum Acolythis ab Episcopo discesserint, Caeremoniarius tollet Episcopo gremiale et mitram, eaque accipientur a clericis ad hoc delectis. Ad cantum Evangelii Episcopus assurget et iunctis manibus convertetur ad Diaconum, non tamen se movens de faldistorio. Presbyter assistens etiam stabit conversus ad Diaconum, consistens prope sinistram Episcopi.

82. Sub finem Evangelii cantati in promptu erunt duo clerici cum Canone et scotula, ac si omittendum in Missa erit *Credo*, loco Canonis in promptu habebitur Missale.

83. Completo cantu Evangelii, Subdiaconus afferet librum osculandum Episcopo, qui utramque manum libro imponens, dicet *Per evangelica dicta* etc. Subdiaconus librum claudet, reverentiam ad Episcopum efficiet et recedet prope Presbyterum assistentem, tradens librum clerico alicui, qui ad abacum illum reportabit.

84. Acolythi, statim ac discesserit Subdiaconus cum libro, porrecturus ipsum Episcopo osculandum, vadent iunctim ante Altare, genuflexionem conficient et revertentur ad abacum, super quo deponent candelabra.

85. Diaconus eo loco, quo cantaverit Evangelium, convertetur versus Episcopum, quem, postquam osculatus erit librum, triplici ductu incensabit, profunda reverentia salutans eum ante et post thurificationem: tum restituet thuribulum thuriferario et genuflexione ad Altare facta transiens ante ipsum, redibit ad Episcopum. Thuriferarius recedet ad thuribulum dependendum.

86. Episcopus, postquam thurificatus fuerit, convertetur super dextram suam ad Altare, eique se sistent duo clerici cum scotula et canone, ex quo intonabit *Credo*. Presbyter assistens manebit a dextris Episcopi, indicaturus ei quid cantandum sit; Ministri autem stabunt a tergo Episcopi, et statim ac Episcopus compleverit intonationem *Credo*, transibunt ad latera eius, prosecuturi cum ipso recitationem symboli. Clerus in choro alternatim recitabunt *Credo*. Ad *Incarnatus* genuflectetur ab omnibus, exceptis clericis a libro et scotula; curabitur, ut id fiat iunctim cum Episcopo. Sub finem recitationis symboli, in promptu stabunt duo clerici cum mitra et gremiali.

87. Post recitationem symboli, duo clerici reportabunt ad abacum librum et scotulam. Episcopus convertetur super sinistram suam, sedebit faldistorio et Diaconus reponet ei mitram et gremiale. Ministri reverentiam ad Episcopum conficient, recedent sessum ad scamum sibi praeparatum et caput bireto cooperient. Clericus etiam in choro sedebit.

88. Si cantus *Credo* non protrahetur longius, post reverentiam ad Episcopum factam, Presbyter assistens cum Subdiacono recedent sessum, ut supra, Diaconus autem consistet a sinistris Episcopi, humeris ad Altare conversis.

89. Ad cantum versiculi *Et Incarnatus*, etc. genuflectetur ab omnibus, exceptis Episcopo cum Ministris, Praelatis siqui aderunt in choro, et Canonicis. Episcopus inclinabit caput, non tamen dimittens mitram, ceteri omnes caput nudabunt. Si Diaconus adstabit, ut supra, sinistrae Episcopi, geniculabit loco suo, conversus ad Altare.

90. Post cantatum *Et incarnatus*, Diaconus accipiet ex abaco bursam cum corporali, delaturus illam ad Altare: pera-

get reverentias, prius ad Chorum versus latus Epistolae, tum ad Episcopum, tandem ad alterum chori latus versus partem Evangelii: quum venerit ad medium Altaris ante infimum gradum, genuflectet ad Crucem, ascendet ad Altare, ponet bursam super mensam, sinistra eam sustinens rectam, extrahet inde dextra corporale, quod ponet super mensam, dextra pariter statuet bursam versus latus Evangelii, applicans illam gradui candelabrorum et ambabus manibus explicabit corporale in media mensa. Genuflexionem, ut supra, status adhuc in suppedaneo, iterabit ante Crucem, descendet a latere de Altari et redibit ad scamnum, ubi sedebit una cum reliquis duobus Ministris et caput cooperiet.

91. Clerici inservientes sedere poterunt postquam Diaconus reversus erit ad scamnum sessurus post *ŷ*. *Et incarnatus*.

92. Sub finem *Credo* cantati, ad nutum Caeremoniarii consergent clerici inservientes, qui genuflexione ad Altare facta, revertentur ad abacum: in promptu stabunt duo clerici cum Missali in usum Episcopi et cum scotula, alteri duo pro mitra et gremiali; thuriferario curae erit praeparare thuribulum, ut in promptu sit ad offertorium.

93. Innuente Caeremoniario, nudabunt caput Minisiri, consergent et venient ante Episcopum. Diaconus exuet ei gremiale et mitram. Clericus gremialis custos perget ad abacum ibique illud deponet et accipiet lancem argenteam ad reponendas chirothecas Episcopi: clericus alter reportabit ad abacum mitram auriphrygiatam et accipiet alteram pretiosam, si licebit uti, ac redibit apud faldistorium. Item Caeremoniarius, vel clericus quispiam monebit familiares nobiles Episcopi, si aderunt, secus duos clericos alios, ut praesto sint cum urceo et pelvi cumque manutergio, ministraturi Episcopo lotionem manuum.

94. Quando Episcopus nudatus erit mitra, Ministri se collocabunt ut ad intonationem *Credo*. Episcopus assurget, salutabit populum, cantans *Dominus vobiscum* et conversus super sinistram suam ad Altare, cantabit *Oremus* et ex Missali leget versiculum Offertorii, quem ipsi indicabit Presbyter assistens.

95. Si post Evangelium non esset cantandum *Credo*, Episcopus postquam osculatus erit librum et acceperit thnrificam

tionem, convertetur ad populum: quando Diaconus et Subdiaconus stabunt loco supra indicato, cantabit *Dominus vobiscum*, postea conversus ut supra, ad Altare, cantabit *Oremus* et leget versiculum Offertorii. Dum autem Episcopus leget Offertorium, Diaconus et Subdiaconus stabunt a lateribus eius.

96. Lecto Offertorio, Episcopus super sinistram suam convertetur ad Altare et sedebit faldistorio. Diaconus imponet Episcopo mitram pretiosam, si licebit uti, secus auriphrygiatam, et una cum Subdiacono iterata ad ipsum reverentia, Diaconus accedet ad dexteram, Subdiaconus ad sinistram Episcopi. Se sistet Episcopo clericus cum lance, in qua ponentur chirothecae. Diaconus extrahet prius e digito Episcopi annulam, quem ponet in lance postea chirothecam ex manu dextera cum osculis praescriptis; deinde Subdiaconus tollet itidem cum osculis chirothecam ex manu sinistra Episcopi et utraque chirotheca ponetur in lance supradicta. Clericus, qui lancem sustinebit, recedet aliquantum versus dexteram Diaconi et succedent familiares nobiles Episcopi vel clerici duo, ministraturi lotionem manuum Episcopo, Diaconus et Subdiaconus mantile accipient et extendent super genua Episcopi: familiaris, sive clericus, qui sustinebit urceum cum pelvi, effundet aquam super manus Episcopi, et familiaris seu clericus qui hoc officium praestabit, stabit in pedes, non genuflexus. Episcopus absterget manus mantili, quod sustinebitur a Ministris, et post lotionem recipietur ab eo, qui attulerit et qui iunctim cum altero familiari seu clerico redibunt ad abacum et instrumenta lotionis in ipso deponent.

97. Presbyter assistens, statim ac sederit Episcopus post lectionem versiculi Offertorii, accedet ad abacum, accipiet legile vel cussinum cum Missali, cum canone et scotula eaque deferet ad Altare, faciet reverentiam ad Chorum ex parte Epistolae, deinde ad Episcopum, tertio ad alteram Chori partem ex latere Evangelii; et progressus ante medium infimi gradus Altaris, genuflexionem ad Crucem exsequetur et ad Altare ascendet: consensu suppedaneo, ponet res supra enumeratas versus latus Evangelii, aperiet canonem et apertum applicabit ad pedem Crucis ante medium Altaris, eriget legile vel cussinum aptabit

in latere eodem, superponet illi Missale apertum, collocabit scotulam prope Missale et in suppedaneo a latere Evangelii manebit, expectans Episcopum: quod si nimis incommoda esset Canonis positio ad pedem Crucis, poterit illum ponere super legile seu cussinum et Missale relinquere clausum super mensam prope legile seu cussinum praedictum.

98. Subdiaconus, postquam Episcopus manus abluerit, discedet inde faciens ad Episcopum reverentiam et perget ad abacum, ubi imponetur ei velum humerale et accipiet calicem, ut promptus sit ad hunc afferendum ad Altare, ut infra. Acolythus etiam unus in promptu stabit cum ampullis vini et aquae in pelvicula, secuturus Subdiaconum, quando accedet ad Altare, ut postea docebitur. Nisi in Missa cantatum erit *Credo*, bursa cum corporali deferetur a Subdiacono simul cum calice.

99. Postquam Episcopus laverit manus, Diaconus recipiet ex lance anulum et reponet Episcopo cum osculis. Clericus, sustinens lancem cum chirothecis, reverentiam faciet ad Episcopum et redibit ad abacum, in quo deponet lancem cum chirothecis et redibit ad locum suum.

100. Praesto erit etiam thuriferarius cum thuribulo in plano prope latus Epistolae.

101. Quando omnia disposita erunt quo modo indicavimus, innuente Caeremoniario, assurget Episcopus, cui Diaconus adstabit a dextris. Profectus de faldistorio, salutabit Chorum in latere Epistolae, procedens versus latus Evangelii, salutabit alteram Chori partem, quae aderit in latere isto. Sequentur Episcopum clericus a mitra et clericus caudatarius, qui sustentabit syrnam vestis eius. Ante infimum gradum Altaris Diaconus Episcopo exuet mitram. Episcopus reverentiam ad Crucem faciet, Diaconus genuflexionem. Episcopus ascendet ad Altare cumque ipso ascendet etiam Diaconus, qui attollet partem anteriorem vestis episcopalis. Episcopus, conscenso suppedaneo, osculabitur Altare in medio, manus extensas super mensam imponens dum osculabitur. Clericus cum mitra et clericus caudatarius recedent versus abacum.

102. Procedente ad Altare Episcopo, Clerus in choro stabit in pedes, capite nudato; et sedebit quum Episcopus ad Altare ascenderit.

103. Dum Episcopus ascendet ad Altare, ascendet etiam Subdiaconus a latere ex parte Epistolae afferens calicem, sequente Acolyto cum ampullis vini et aquae. Subdiaconus super Altare ponet calicem, qui detegetur a Diacono, ac si aderit etiam bursa cum corporali propter circumstantiam superius innutam, Diaconus accipiet bursam, extrahet inde corporale, bursam ponet versus cornu Evangelii et explicabit corporale in media mensa. Diaconus tollet pallam de patena eamque ponet super Altare, accipiet deinde patenam cum hostia, quam tradet Episcopo et procedetur in Missa quo ordine descriptum est in aliis Missis solemnibus, exceptis animadversionibus, quae sequuntur.

104. Clericus caudatarius accedet ad Altare tempore thurificationis, sustenturus extremitatem posteriorem vestis episcopalis, si opus fuerit.

105. Presbyter assistens amovebit ab Altari cussinum seu legile cum Missali, ne impedimento sit thurificationi et reponet illud post thurificationem: clericus a scotula ascendet ad Altare ad scotulam in actu praedicto removendam, si opus fuerit.

106. Clericus a mitra appropinquabit cum ipsa ad Altare sub exitum thurificationis.

107. Peracta Altaris thurificatione, Episcopus thuribulum tradet Diacono, ut in aliis Missis, et Caeremoniarius reponet Episcopo mitram: advertet autem Diaconus ne thurificet Episcopum, nisi postquam ei reposita fuerit mitra.

108. Familiares nobiles, vel clerici, cum urceo et pelvi ministrabunt lotionem Episcopo, qui lavabit manus retinens in capite mitram.

109. Si Clerus in choro aderit, Diaconus postquam thurificaverit Episcopum, perget ad adolendum Chorum: si Clerus aberit, incensabit Presbyterum assistentem et Subdiaconum, deinde mitram exuet Episcopo in fine psalmi *Lavabo*; postea in medio Altaris super gradu infimo incensabitur a thuriferario. Si aderit Chorus, mitra Episcopus nudabitur a Caeremoniario.

110. Clericus caudatarius recedet quando Episcopus redibit ad medium Altaris post lotionem manuum. Item clericus mitrae minister mitram ipsam reportabit ad abacum.

111. Priusquam Episcopus incipiat cantare Praefationem, si Canon positus erit ad pedem Crucis, Presbyter assistens de cussino seu legili tollet Missale, quod ponet super Altare, accipiet Canonem eumque apertum imponet super cussinum seu legile. Sin Canon iam situs esset in cussino seu legili, aperiet Missale et ponet super legile tantummodo pro secretis Missae orationibus.

112. Priusquam Episcopus incipiat cantare *Per omnia saecula* etc. ante Praefationem, Caeremoniarius exuet ei pileolum, quem afferet ad abacum et reponet in lance.

113. Diaconus, postquam peregerit Chori thurificationem, stabit a tergo Episcopi in gradu superiori, neque unquam assistet ei ad librum, siquidem hoc officium spectat ad Presbyterum assistentem, excepto tempore quo pax donatur, ut docetur inferius.

114. Sub finem Praefationis, Diaconus ascendet ad dextram Episcopi, recitaturus cum ipso *Sanctus*.

115. Ad orationem *Quam oblationem* etc. Diaconus, quin ascendat in suppedaneum, consistet a dextris Episcopi et in extremitate suppedanei geniculabit, dum ab Episcopo proferentur verba consecrationis. Presbyter assistens genua flectet in extremitate suppedanei a sinistris Episcopi, quando hic proferet verba Consecrationis, eiusque planetam simul cum Diacono sublevabit. Post elevationem Hostiae assurgit, monstrabit Episcopo quae legere debet et ad verba Consecrationis Calicis rursus geniculabit.

116. Post Consecrationem Diaconus stabit in gradu superiori a tergo Episcopi et ascendet in suppedaneum ad eius dextram, quando detegendus erit Calix. Presbyter assistens nunquam genuflectet, quia non ministrat.

117. Ad *Agnus Dei* Diaconus adstabit dexteræ Episcopi et Subdiaconus dextræ Diaconi. Recitato *Agnus Dei* cum Episcopo, Subdiaconus remanebit loco quo diximus, et Presbyter assistens cum Diacono conficiet genuflexionem ad Sacramentum. Presbyter assistens transibit ad dextram Episcopi et geniculabit in suppedaneo, Diaconus veniet ad sinistram Episcopi, genuflexionem faciet, eique assistet ad librum. Quando

Episcopus recitaverit orationem *Domine Iesu Christe, qui dixisti* etc. Presbyter assistens assurgat et iunctis manibus osculabitur Altare et accipiet pacem ab Episcopo, qui prosequetur reliquas orationes in Missa dicendas.

118. Presbyter assistens, accepta Pace ab Episcopo, genuflexionem faciet ad Sacramentum, descendet de Altari et pacem afferet ad Chorum quo ordine traditum est capit. VI. lib. I.

119. Presbyter assistens, postquam pacem donaverit Choro; redibit ad Altare, genuflexionem faciet, ascendet in latus Evangelii, pacem praebebit Diacono, deinde cum ipso iterabit genuflexionem ad Sacramentum et resumet assistentiam ad librum. Diaconus, genuflexione facta, redibit ad Episcopi dextram, iterabit genuflexionem et pacem praebebit Subdiacono. Hic genuflexionem non faciens, accepta pace, convertetur ad dextram suam eamque praebebit Caeremoniario, qui stabit prope ipsum et Caeremoniarius porriget clericis, ut traditum est supra citato capitulo.

120. Si Presbyter assistens nondum redierit ad Altare post Communionem Hostiae, Calix detegetur a Subdiacono.

121. Nisi Clerus in choro aderit, Presbyter assistens, postquam pacem ab Episcopo acceperit, genuflectet, transibit ad sinistram Episcopi, pacem dabit Diacono, iterabit cum ipso genuflexionem et resumet assistentiam ad librum. Diaconus, genuflexione facta, redibit ad dextram Episcopi, genuflexionem iterabit ad Sacramentum, deinde pacem donabit Subdiacono, hic Caeremoniario, Caeremoniarius ceteris.

122. Quando Episcopus sumpserit Calicem, Caeremoniarius reponet ei pileolum, quem meminerit mature accipere ex abaco.

123. Clericus a mitra recipiet mitram pretiosam, si licebit uti, secus auriphrygiatam, quando Episcopus accipiet purificationem et praesto erit prope Episcopum.

124. Presbyter assistens, et ipso absente, Diaconus, simul atque Episcopus Calicem sumpserit ponet canonem apertum in medio Altaris applicitum pedi Crucis, et Missale apertum reponet super pulvium seu legile.

125. Diaconus ministrabit Episcopo vinum in purificatione et in ablutione: Subdiaconus aquam ei ministrabit in ablutione. Si Diaconus assistet ad librum, supplebit ei Subdiaconus.

126. Dum Episcopus purificationem accipiet, in promptu erunt familiares nobiles, vel clerici ministraturi Episcopo lotionem manuum.

127. Subdiaconus, postquam ministraverit Episcopo aquam in ablutione, transibit in cognu Evangelii ut abstergat et cooperiat calicem. Eodem tempore Presbyter assistens transferet Missale cum cussino seu legili in cornu Epistolae et clericus unus cum eo scutulam asportabit, si opus fuerit. Diaconus a dextra Episcopi restabit. Presbyter assistens, posito super Altare Missali, recedet in eodem Epistolae latere super gradum superiorem.

128. Quando Episcopus post ablutionem, absterso ore, reliquerit super Altari calicem cum purificatorio, Diaconus reponet ei mitram pretiosam, si uti licebit, secus auriphrygiatam. Episcopus cum Diacono a dextris transibit in latus Epistolae, ubi lavabit manus et mantile sustinebitur extensum ante eum a Diacono et Presbytero assistente.

129. Episcopo, lotis manibus, Diaconus exuet mitram; tum Episcopus ad Altare conversus leget ex Missali versiculum *Communio*. Clericus caudatarius reveniet ad sustinendam extremitatem posteriorem vestis episcopalis, si necesse erit. Clericus cum mitra consistet in plano lateris Epistolae. Diaconus locum sumet a tergo Episcopi in gradu superiori. Subdiaconus absterget, cooperiet calicem, plicabit corporale, reportabit omnia ad abacum et redibit post Diaconum, consistens ante infimum gradum.

130. Posteaquam Episcopus legerit versiculum *Communio*, veniet ad medium Altaris, conversus ad populum cantabit *Dominus vobiscum*, rursus transibit ad Missale et cantabit orationem sive orationes *Postcommunio*. Redibit ad medium Altaris, conversus ad populum cantabit *Dominus vobiscum* et Diaconus *Ite Missa est* vel *Benedicamus Domino*, secundum qualitatem ritus.

131. Conversus ad Altare Episcopus dicet orationem *Placeat* etc. et post eam osculabitur Altare. Diaconus reponet ei mitram pretiosam, vel auriphrygiatam, si pretiosa uti non licebit, et Episcopus benedictionem solemnem impertiatur.

132. Ad benedictionem Episcopi geniculabit populus et Clerus, exceptis Praelatis et in sua Ecclesia Canonicis, qui sta-

bunt profunde inclinati; Ministri consistunt in gradu superiori a lateribus Episcopi, ac nisi fuerint Canonici, geniculabunt in extremitate suppedanei; Presbyter assistens geniculabit in extremitate suppedanei, vel si fuerit Canonicus, stabit profunde inclinatus.

133. Episcopus, benedictione impertita, exuetur mitra a Diacono et recitabit Evangelium S. Ioannis. Presbyter assistens cum Subdiacono canonem Episcopo sustinebunt.

134. Si legendum erit Evangelium de Dominica aut de feria, Presbyter assistens, dum cantabitur *Ite Missa est* vel *Benedicamus Domino*, transferet Missale cum cussino in latus Evangelii et benedictionem accipiet in latere eodem.

135. Dum legetur ultimum Evangelium, in promptu stabunt clerici, quorum officium recipere paramenta episcopalia.

136. Completa ultimi Evangelii recitatione, redibit Episcopus ad medium Altaris et a Diacono reponetur ei mitra. Tum de Altari descendet medius inter Diaconum et Subdiaconum, reverentiam ad Crucem conficiet, deinde ad Chorum versus latus Evangelii, postea versus latus Epistolae ad alteram Chori partem, veniet ad faldistorium et sedebit.

137. Presbyter assistens descendet a latere de Altari, perget ad abacum et ibi dimittet pluviale.

138. Sediti in faldistorio Episcopo se sistunt iunctim clerici unus post alium et reverentiam conficiet. Ministri immediate dimittent manipulos, qui ab Acolythis referentur ad abacum. Diaconus Episcopo exuet mitram et Subdiaconus manipulum: deinde Diaconus, adiuvente Subdiacono, exuet Episcopum ceteris paramentis, quae a clericis referentur ad Altare, in quo disponentur ordinatim a Caeremoniario, ut in principio Missae et cooperientur velo, quo tegebantur ab initio.

139. Episcopo paramentis exuto, a Cubiculario, qui aderit a tergo faldistorii, reponetur ei mantelletum, quod induet adiuvantibus Ministris; Diaconus autem collo eius reponet Crucem pectoralem eique tradet biretum. Hoc ipso tempore cubicularius alligabit extremitatem posteriorem vestis episcopalis; clericus unus super infimum gradum ponet pulvinar in usum Episcopi.

140. Innuente Caeremoniario, Episcopus de faldistorio assurgit medius inter Ministros, procedet ante Altare, geniculabit super pulvinum et brevi tempore orabit. Ministri geniculabunt a lateribus eius, itemque Presbyter assistens, sed in plano ante infimum gradum.

141. Clerici etiam procedent ante Altare bini et geniculabunt super pavimentum. Clerus genuflectet in choro, suo quisque stallo. Assurgit Episcopus et salutabit Crucem. Cum eo consurgent ceteri omnes et respective unusquisque reverentiam vel genuflexionem ad Crucem conficiet. Caeremoniarius advertet ut tradat biretum Ministris et Presbytero assistenti. Clerici bini, iunctis manibus anteibunt Episcopo, qui capite cooperto bireto incedet medius inter Ministros. Clerus sequetur Episcopum, senioribus seu dignioribus propius Episcopo incedentibus.

142. Episcopus in Sacrarium ingressus, salutabit Crucem sive imaginem praecipuam et sedebit sede praeparata.

143. Ministri salutabunt Episcopum et recedent ad vestes sacras dimittendas.

144. Ceteri de Clero exuent sibi superpelliceum et discedere poterunt arbitrato suo, exceptis ecclesiae Superiore et altero ecclesiastico, qui Episcopum in eius discessu comitabuntur.

145. Sediti, ut supra, Episcopo, se sistent clerici duo cum canone et scotula; Episcopus ex canone leget preces gratiarum actionis. Hoc tempore cubicularius ei caligas et sandalia exuet ac reponet calceos usuales.

146. Recitatis ab Episcopo supradictis precibus, clerici, facta ipsi reverentia, canonem et scotulam ad abacum reportabunt. Discedentem autem de ecclesia Episcopum Superior alterque ecclesiasticus, ut supra innutum est, comitabuntur.

CAPUT IV.

1. **S**i Episcopus induet vestes in Sacrario, iuxta morem cuiusque loci, et quemadmodum notatum est num. 37. capituli II, servabitur methodus indicata, paucis exceptis animadversionibus, quas heic subiicimus.

2. Paramenta Episcopalia praeparabuntur super Altare Sacrarum quo ordine diximus num. 8. citati capituli. Si utetur mitra pretiosa et auriphrygita, pro qualitate officii, praeparabitur in Altari Sacrarum mitra tantum pretiosa; altera auriphrygiata ponetur super abacum Altaris maioris. In Sacrario eodem abacus contactus alba tobalea, in quo ponentur candelabra cum cereis pro Acolythis, urceus cum pelvi, mantile in lance, manipuli Ministrorum et pluviale utendum a Presbytero assistente.

3. In Altari maiore praeparabitur Canon apertus ante pedem Crucis cum scotula in latere Epistolae prope Canonem ipsum.

4. Praesto erunt clerici inservientes Episcopo et Ministri, qui se parant, dum Episcopus vacabit praeparationi.

5. Episcopus accedet ad Sacrarium ordine innuto in citato capitulo, eique ponentur caligae et sandalia.

6. Interim se parant Ministri, nempe Diaconus et Subdiaconus, vestibus sacris et expectabunt quo loco paramenta assumpserint.

7. Dum Episcopus leget orationes ad paramenta, a Caeremoniario distribuentur clericis paramenta episcopalia. Clerici, qui deferent paramenta ipsa, consistent prope Episcopum, iuxta dispositionem loci.

8. Peracta ab Episcopo recitatione psalmodum et orationum ad praeparationem Missae praescriptarum, recedent clerici cum libro et scotula, quae reponent super abacum. Ministri,

innuente Caeremoniario discedent de loco suo, reverentiam conficiant ad Crucem vel ad imaginem primariam Sacrarum, venient ante Episcopum, salutabunt ipsum et consistent a lateribus eius, Diaconus nempe a dextris, Subdiaconus a sinistris.

9. Episcopus caput nudabit bireto. Diaconus tollet ei Crucem pectoralem, quam ei dabit osculandam, deinde tradet Caeremoniario, qui dabit ipsam clerico designato ad deferenda paramenta, vel ponet eam super abacum, si cum paramentis iam adesset altera Crux pectoralis praeparata.

10. Episcopus bireto caput operiet, et adiuvantibus Ministris, dimittet mantelletum vel mozzetam, quae recipietur a Cubiculario, qui stabit post Episcopum. Cubicularius expediet syrmaam vestis episcopalis.

11. Diaconus cum osculis consuetis extrahet e digito Episcopi anulum, quem tradet Caeremoniario, hic Presbytero assistenti.

12. Se sistunt Episcopo sui familiares nobiles, vel iis absentibus, clerici duo, unus cum urceo et pelvi, alter cum mantili. Ministri accipient mantile, quod extensum sustinebunt super genibus Episcopi, et familiaris sive clericus cum urceo et pelvi fundet aquam super manus Episcopi. Clerici sive familiares stabunt in pedes dum actionem istam exsequuntur. Episcopus manus absterget mantili, deinde sibi ipse exuet biretum, quod simul cum mantili accipietur a familiari nobili vel a clerico, qui simul cum altero sustinente urceum cum pelvi salutabunt Episcopum et redibunt ad abacum, in quo deponunt res indicatas.

13. Diaconus, adiuvante Subdiacono, induet Episcopum amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola, tunicella, dalmatica, chirothecis et planeta.

14. Hoc tempore Presbyter assistens, adiuvante clerico, induet sibi pluviale.

15. Episcopo, ut supra, induto planeta et sedenti in faldistorio vel sede, se sistunt iunctim Diaconus et Subdiaconus et reverentiam ante eum conficiant. Diaconus imponet ei mitram pretiosam vel auriphrygiatam, pro qualitate officii. Iterabunt deinde ante ipsum reverentiam et accedent ad abacum, ubi in

promptu stabunt Acolythis, qui brachio eorum sinistro imponent manipulum.

16. Quom ab Episcopo discesserint Ministri ituri ad abacum, se sistet Episcopo Presbyter assistens, qui reverentia facta, annulum ponet eius digito dextero annulari cum osculis consuetis annuli et manus; et postquam annulum ei posuerit, iterabit reverentiam et consistet a dextris eius.

17. Ministri postquam assumpserint manipulum redibunt ante Episcopum, reverentiam ei conficient et consistent a sinistris eius, videlicet Diaconus a sinistris Episcopi, Subdiaconus a sinistris Diaconi.

18. Caeremoniarius biretum tradet Presbytero assistenti, Diacono et Subdiacono atque innuet Acolythis, ut accipiant ex abaco candelabra cum cereis accensis.

19. Acolythis, acceptis candelabris, procedent in medium Sacrarii, conficient reverentiam ad Crucem vel ad imaginem praecipuam Sacrarii, deinde ad Episcopum: hoc ipsum facient ceteri de Clero; qui bini venient in medium Sacrarii, ut Acolythis, et in ordinem disponentur, sequentes Acolythos ipsos, accedentes ad Altare.

20. Clericus unus pulsabit campanulam appensam ad fores Sacrarii, et ad Altare procedetur ordine sequenti.

21. Caeremoniarius secundus, sequentibus Acolythis qui gestabunt candelabra cum cereis ardentibus: clerici inservientes Episcopo et incedent bini, capite nudato et unusquisque biretum sustinebit utraque manu ante pectus, advertendo ut seniores sive digniores incedant prope Episcopum: Subdiaconus solus: Episcopus, iunctis manibus, adstante eius dextrae Presbytero assistente, sinistrae Diacono; sequetur Episcopum clericus caudatarius, qui sustentabit eius extremitatem posteriorem vestis, et a dextris huius incedet alter clericus, mitrae minister: ultimo loco ibunt familiares nobiles Episcopi, si aderunt.

22. Episcopus cum Ministris priusquam de Sacrario discedant, reverentiam conficient ad Crucem sive ad imaginem praecipuam Sacrarii.

23. Ad fores Sacrarii unusquisque accipiet aquam sanctam, porriget eam socio et signabit se. Caeremoniarius dabit illam

Subdiacono, Diacono et Presbytero assistenti, qui caput nudabunt et signabunt se: Presbyter assistens eam porriget Episcopo, qui se signabit, non dimittens mitram.

24. Si transeundum sit ante Altare SS. Sacramenti, vel ante illud, in quo expositae essent Reliquiae Sancti illius, cuius festum celebretur, genuflexionem vel reverentiam conficiet bini qui de Clero sunt, nudato capite, et Episcopus medius inter Ministros faciet reverentiam vel genuflexionem: si forte facienda sit Episcopo genuflexio, Diaconus exuet ei mitram et pileolum ac genuflexionem faciet in pavimento, nullo utens pulvino.

25. Acolythi ante Altare maius progressi, genuflexionem iunctim conficiet prope gradum infimum Altaris, dirimentur aliquantulum, se ad invicem salutabunt et consistent ante praedictum gradum a lateribus, facie ad invicem conversa. Caeremoniarius secundus consistet ante gradum infimum in latere Evangelii. Clerici inservientes id ipsum exsequentur et disponentur ad lineam prope Acolythos, facie ad invicem conversa, unusquisque in latere suo. Ceteri de Clero, genuflexione facta ad Altare et mutua inter se reverentia, accedent in chorum occupantes stallum suum, ibique stabunt.

26. Ministri pervenientes ad presbyterium nudabunt caput et biretum tradent Caeremoniario, qui curabit, ut bireta ponantur in scamno ipsis praeparato.

27. Subdiaconus quum venerit ante Altare, perget versus latus Evangelii et Caeremoniarius secundus advertet ut accipiat librum Evangeliorum cum manipulo Episcopi, et afferat ad Altare, consistens a sinistris Subdiaconi.

28. Episcopus cum Diacono et Presbytero assistente procedet ante Altare, quo quum venerit, exuetur mitra a Diacono. Episcopus reverentiam, Ministri genuflexionem ad Crucem conficiet et Missae fiet initium.

29. Acolythi convertentur ad Altare quando illuc adveniet Episcopus, genuflexionem cum Ministris conficiet, pergent ad candelabra deponenda super abacum et ante ipsum geniculabunt.

30. Clerici inservientes statim ac pervenerit Episcopus

ante Altare, coibunt simul, ut in accessu, a tergo Episcopi, genuflexionem una cum Ministris ad Altare conficiant et recedent apud abacum, ubi genua flectent in principio Missae

31. Quod si Clerus iam adesset in choro, et de Sacratio discederet Episcopus tantum cum Ministris ceterisque inservientibus, sequens ordo servabitur.

32. In accessu de Sacratio ad Altare incedent Acolythy, clerici inservientes, Ministri et Episcopus eodem ordine ac supra.

33. Quum ventum erit ad presbyterium, Acolythy dirimentur in ingressu, eodemque modo clerici inservientes, ut superius notatum est. Ministri bireta dimittent, Subdiaconus consistet prope Acolythum, qui stabit a sinistra ingressus, et Episcopus cum Diacono a sinistris et Presbytero assistente a dextris subsistet in ingressu ipso, efficiens unam eandemque lineam cum Acolythis. Clerici inservientes se sistent post Episcopum. Innuente autem Caeremoniario, fiet ab omnibus reverentia ad Chorum, prius versus latus Evangelii, postea versus Epistolae latus, tum procedent ante Altare, ubi Episcopus mitra nudabitur a Diacono et Missae fiet initium.

34. In reliquo functionis nulla alia occurrit variatio.

35. Quod spectat ad discessum de Altari et ad reditum in Sacratio, sequens methodus tenebitur.

36. Benedictione ab Episcopo impertita, Acolythy ex abaco accipient candelabra et procedent in mediam presbyterii, ac prope ipsos clerici inservientes, qui stabant propius Altari, videlicet inter Acolyths et Altare.

37. Postquam Episcopus absolverit recitationem ultimi Evangelii, redibit ad medium Altaris in suppedaneo, eique reponetur mitra a Diacono et expectabit ibi donec tempus erit discedendi post Clerum.

38. Interim Acolythy cum clericis, postea Clerus de choro discedent ordine supra dicto in accessu et dirigentur versus Sacratio. Episcopus innuente Caeremoniario descendet cum Ministris de Altari, reverentiam ad Crucem et Ministri genuflexionem conficiant; sequetur Clerum in reditu ad Sacratio eodem ordine ac supra, videlicet praecedet Subdiaconus, qui

incedet iunctis manibus, sequetur Episcopus medius inter Presbyterum assistentem et Diaconum.

39. Sin Clerus remanebit in choro, Acolythi et clerici conficient simul cum Episcopo et Ministris genuflexionem ad Altare, deinde reverentiam ad chorum, prius versus partem Evangelii, postea versus latus Epistolae.

40. Ingressi in Sacrarium Acolythi cum clericis, dirimentur in duas alas; et Episcopus cum Ministris ubi accesserint ad sedem sive faldistorium in medio Sacrario praeparatum, reverentiam conficient ad Crucem vel ad imaginem principalem. Clerus etiam, si aderit, disponetur in duos ordines, et Episcopus cum Ministris, quando in medium venerint, conficient reverentiam, capite detecto, ad Crucem sive ad imaginem praecipuam Sacrarii; hoc ipsum Clerus et clerici exsequentur.

41. Post reverentiam praedictam Episcopus accedet ad sedem seu faldistorium in quo sedebit: Presbyter assistens salutabit Episcopum et recedet ad pluviale dimittendum, functus officio suo: Diaconus consistet a dextris, Subdiaconus a sinistris Episcopi: Acolythi pergunt ad candelabra deponenda, postea redibunt prope Ministros; clerici inservientes manebunt apud Episcopum. Clerus dimittet superpelliceum et abire poterit, excepto Superiore ecclesiae et altero etiam ecclesiastico, qui ibi remanebant, comitaturi Episcopum in discessu.

42. Acolythi redibunt ad Ministros et exuent eis manipulos, quos reponent super mensam, in qua praeparata fuerant eorundem Ministrorum paramenta. Diaconus exuet mitram Episcopo, cui deinde Subdiaconus tollet manipulum. Postea Diaconus, adiuvente Subdiacono, exuet Episcopum ceteris omnibus paramentis, quae a clericis inservientibus recipientur et ad Altare Sacrarii referentur, in quo ordinatim reponentur a Caeremoniario secundo.

43. Interim Cubicularius Episcopi in promptu stabit cum mantelletto vel mozzeta, et Caeremoniarius, qui assistet Episcopo, accipiet secum Crucem pectoralem. Praesto erunt etiam duo clerici cum canone et scotula.

44. Episcopo paramentis exuto, cubicularius, qui adstabit ei a tergo, reponet ipsi mantelletum vel mozzetam, qua in re

adiuvabitur etiam a Ministris. Idem cubicularius advertet, ut alliget extremitatem posteriorem vestis episcopalis. Diaconus reponet Episcopo Crucem pectoralem, quam ei dabit osculandam priusquam collo eius imponat, eique facta reverentia iunctim cum Subdiacono, pergant ad paramenta dimittenda, quae sibi exuent adiuvantibus Acolythis, functi iam officio suo.

45. Episcopus sedebit et caput operiet bireto: se sistent ei duo clerici cum scotula et canone, ex quo recitabit preces pro gratiarum actione. Interea cubicularius recipiet calceos usuales Episcopi et clericus unus lancem argenteam et venient ante Episcopum eique cubicularius genuflexus tollet sandalia et caligas, prius ex crure et pede dextero, postea ex sinistro eique reponet calceos usuales. Clericus caligas, et sandalia recipiet, reponet in lance et reportabit ad abacum, ubi praeparata erant a principio.

46. Clerici inservientes dimittere poterunt superpellicum, si adimpleverint officium suum.

47. Postquam Episcopus recitaverit preces gratiarum actionis, clerici a libro et scotula cum debita reverentia discedent, reponent haec super abacum et sibi exuent superpellicum.

48. Postremo Episcopus, comitante Superiore ecclesiae et altero quopiam ecclesiastico usque ad ostium externum Sacra-rii, de ecclesia discedet.

DE MISSA PONTIFICALI PRO DEFUNCTIS
CUM RITU ABSOLUTIONIS.

CAPUT V.

De rebus praeparandis.

1. **A**ltare instruetur Cruce et sex candelabris simplicibus ex aurichalco aut ex cupro cum cereis ex alba cera: apponetur pallium nigri coloris et tobaleae consuetae, advertendo, quod

superior tobalea contegere debet latera Altaris. Gradus cooperientur tapeto laneo coloris violacei. In medio gradus infimi praeparabitur pulvinar nigri coloris eiusdem panni sericeii ut paramenta, quo utetur Episcopus, quando genuflexus brevi orabit in accessu ad Altare.

2. Disponentur in media Altaris mensa paramenta nigri coloris pro Episcopo, videlicet manipulus, planeta, dalmatica, tunicella, stola, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae contegentur velo sericeo nigri coloris. In latere Evangelii ponetur mitra damascena albi coloris, vel linea albi coloris cum vimpa seu velo utendo a ministro illius (a).

3. Ante gradus anteriores Altaris statuatur faldistorium ornatum veste sericea nigri coloris, aequali panno sericeo paramentorum, cum suppedaneo, quod aequet gradum infimum Altaris, si faldistorium nimis humile esset; suppedaneum autem cooperietur exiguo tapeto ex panno violaceo.

4 In latere Epistolae ponetur scamnum parvum cum postergali, sine suppedali seu gradu, in usum Ministrorum et contegetur tapeto ex panno violaceo.

5. Abacus coopertus tobalea albi coloris statuatur in latere eodem, superque illum disponentur res sequentes. Duo candelabra cum cereis pro Acolythis; calix cum purificatorio, patena, hostia, palla et corporali intra bursam; pelvicula cum anpullis vini et aquae; campanula; Missale ab Episcopo utendum cum tegumento aequali paramentis; Epistolarium et Evangeliarium convestitum utrumque, ut supra; gremiale pro Episcopo aequale paramentis; intorticia pro elevatione; canou pontificalis; scotula cum candela; pluviale pro Presbytero assistente; thuribulum cum navicula; cussinus aequalis paramentis, vel legile pro Missali; urceus cum pelvi; mantile in lance; manipuli induendi a Ministris; candelae Clero distribuendae, si distributio fieri soleat, et intorticiam aut cereus unus distinctus Episcopo tradendus. Si fiet absolutio post Missam, praeparabitur ibi etiam pluviale pro Episcopo, vasculum aquae sanctae cum aspersorio et prope abacum Crux hastilis.

(a) Romae E^mi DD. Cardinales utuntur mitra damascena albi coloris et Episcopi ex tela alba,

6. Nisi aderit in media ecclesia castrum doloris vel etiam cadaver, praeparabitur in latere Evangelii parvus tumulus seu lodix nigri coloris explicanda in medio presbyterio.

7. Si aderit castrum doloris, vel cadaver, praeparabitur alterum faldistorium cum veste nigri coloris super exiguo tapeto violaceo in capite castrum doloris vel ad pedes cadaveris.

8. In Sacratio super tabulam apud quam parari solent Celebrans et Ministri, disponentur paramenta nigri coloris a Ministris utenda, eaque sunt dalmatica et stola pro Diacono, tunicella pro Subdiacono, bina cingula, binae albae, binique amictus cum biretis, superpelliceum cum bireto pro Presbytero assistente. Super eadem mensa praeparabitur etiam canon pontificalis et scotula cum candela.

9. In medio eiusdem Sacratio aut in parte alia, aderit sedes cameralis super tapeto, in usum Episcopi. Aequum erit etiam praeparare pulvinaria duo violacei coloris, in uno ex genuflexoriis Sacratio, si Episcopo placebit orare.

De functione.

10. Sacra aera turris luctuoso more, pro consuetudine cuiusque loci, pulsabuntur aliquandiu ante functionem, et hora praestituta congregabitur in Sacratio Clerus, qui induet superpelliceum aut aliud insigne chorale, si ex privilegio poterit uti.

11. Presbyter assistens induet superpelliceum, itemque clerici inservientes, ut fungantur officio ipsis attributo.

12. Episcopus hora determinata aderit in Sacratio, sedebit sede ibi praeparata, vel uti poterit, si placebit, genuflexorio apposito ad orandum.

13. Rebus omnibus ad functionem peragendam dispositis, Caeremoniarius innuet Episcopo, ut sedeat, itemque clericis, ad hoc officium delectis, ut accipiant canonem et scotulam. Isti se sistent Episcopo et cum debitis reverentiis clericus libri minister, praesentabit Episcopo canonem apertum, adstante a dextris altero cum scotula. Presbyter assistens adstabit Episcopo a dextris, indicaturus ei quid recitandum sit.

14. Episcopus sedens leget orationes tantum ad paramenta et omittet antiphonam *Ne reminiscaris* cum psalmis et precibus:

advertet etiam ut omittat orationes praescriptas ad sandalia et chirothecas, quibus in huiusmodi Missa non utitur.

15. Recitatis ab Episcopo precibus praedictis, clerici a libro et scotula salutabunt eum, recedent ad abacum, in quo canonem et scotulam reponent.

16. Dum Episcopus recitabit orationes ad paramenta praescriptas, Diaconus et Subdiaconus, adiuvantibus Acolythis, induent sibi paramenta sacra, excepto manipulo. Innuente Caeremoniario, quando Episcopus desierit recitare, ut supra, orationes, manu accepto bireto, venient ante Episcopum, reverentiam conficient et consistent a lateribus eius, videlicet Diaconus a dextris, Subdiaconus a sinistris.

17. Clerus procedet ad Altare eodem ordine, quo traditum est capitulis II et III; post Clerum incedet Presbyter assistens a dextris Caeremoniarii, deinde Episcopus, medius inter Ministros, capite cooperto bireto; sequentur clerici inservientes, postremo familiares nobiles Episcopi:

18. Quando Clerus pervenerit ad Altare, genuflexionem quisque aut reverentiam, iuxta gradum suum efficiet, petet stallum suum in chorum, ibique stabit.

19. In ingressu Presbyterii Presbyter assistens locum sumet a dextris Diaconi, Episcopus et Ministri caput nudabunt bireto, nullaque facta reverentia ad Chorum, procedent ante Altare. Clerici inservientes sequentur Episcopum, servantes ordinem eundem, restantibus qui propiores erunt Episcopo, duos tresve passus post eum. Si Clerus iam adesset in choro officii recitandi causa, Episcopus, Ministri ceterique inservientes in ingressu presbyterii reverentiam conficient Clero in choro praesenti.

20. Episcopus ante Altare progressus, reverentiam ad Crucem faciet, Ministri cum ceteris conficient genuflexionem. Genuclabit Episcopus in pulvino posito super medium gradum infimi ibique brevi tempore orabit; Ministri cum Presbytero assistente genua flectent in pavimento ante gradum infimum; unusquisque de Clero genuclabit loco proprio; clerici inservientes a tergo Episcopi.

21. Post brevem orationem Episcopus, Ministri, Clerus in choro et clerici consurgent. Episcopus cum Ministris et clericis conficient, ut supra, reverentiam vel genuflexionem ad

Crucem Altaris, postea salutabunt Chorum prius versus latus Evangelii, deinde Epistolae. Episcopus cum Ministris accedet ad faldistorium, sedebit in ipso, humeris ad Altare conversis; Diaconus eadem positione consistet a dextris, Subdiaconus a sinistris Episcopi. Presbyter assistens accedet ad abacum, itemque clerici inservientes, qui ad lineam se disponent secundum abacum. Clerus in choro stabit in pedes, dum parabitur Episcopus. Familiares nobiles stabunt apud abacum.

22. Sedente Episcopo, amovebitur a clerico pulvinus de gradu infimo Altaris, quo usus erit Episcopus ad brevem orationem peragendam, et reponet illum post faldistorium; Caeremoniarius secundus ascendet ad altare, tollet velum a paramentis quo contegebantur et reponet illud in latere Altaris, deinde clericis inservientibus paramenta ipsa distribuet methodo superius innuta num. 31. cap. II.

23. Quando clericis distribuentur paramenta, Caeremoniarius, accipiet bireta Ministrorum eaque ponet super scamnum: tum Diaconus innuente Caeremoniario, exuet Episcopo Crucem pectoralem et mantelletum: Crux pectoralis accipietur a Caeremoniario eodem et dabitur clerico ad hoc delecto, nisi aderit alia Crux pectoralis iam praeparata cum paramentis, quo casu illa ponetur super abacum; mantelletum accipietur a Cubiculario, qui stabit a tergo Episcopi, quique etiam expediet extremitatem vestis episcopalis.

24. In procinetu etiam erunt familiares nobiles Episcopi, quorum unus deferet urceum cum pelvi, alter mantile in lance; absentibus autem familiaribus praedictis supplebunt clerici duo.

25. Episcopo, dimisso mantelleto, Diaconus porriget biretum, quo sibi ipse Episcopus cooperiet caput. Diaconus extrahet Episcopi digito annulum, quem tradet Caeremoniario, hic autem dabit Presbytero assistenti.

26. Se sistent Episcopo familiares nobiles cum urceo et pelvi: Ministri accipient mantile et explicabunt ipsum super genua Episcopi, qui lavabit manus. Familiares, sive clerici, qui ministrabant Episcopo lotionem, stabunt in pedes, sed reverentiam ad eum conficient ante et post actionem antedictam, postea redibunt ad abacum, in quo deponent instrumenta lotionis.

27. Clerici postquam acceperint paramenta, genuflexionem ad Crucem altaris exsequentur et venient ante Episcopum.

28. Diaconus adiuvante Subdiacono, induet Episcopo paramenta, videlicet amictum, albam, ciagulum, Crucem pectoralem, stolam, tunicellam, dalmaticam, planetam et manipulum.

29. Quo tempore Ministri paramentis induent Episcopum, clericus unus induet pluviale Presbytero assistenti, qui prosequetur stare apud abacum. Acolythy in promptu erunt, manipulum imposituri Ministris.

30. Postquam Episcopus indutus erit planeta et sederit faldistorio, Diaconus una cum Subdiacono venient ante Episcopum et salutabunt ipsum. Diaconus accipiet mitram a clerico illius custode, qui stabit post Episcopum, eamque capiti ipsius Episcopi reponet. Postea Ministri reverentiam Episcopo iterabunt et accedent ad abacum, ubi ab Acolythis brachio eorum sinistro imponetur manipulus.

31. Caeremoniarius secundus, paramentis clericis distributis, deferet ad abacum velum quo paramenta ipsa contegebantur; canonem cum scotula ex eodem abaco accipiet et afferet ad Altare; canonem apertum ad *Ordinem Missae* ponet in media Altaris mensa ad pedem Crucis, prope canonem ponet scotulam et revertetur ad abacum.

32. Dum Ministri apud abacum assument manipulum, Presbyter assistens veniet ante Episcopum, salutabit ipsum eique appropinquabit et anulum inseret eius digito annulari dexterae manus sine osculis consuetis, atque iterata reverentia, consistet a dextris eius, humeris ad Altare conversis. Ministri, accepto in brachio manipulo, redibunt ante Episcopum, reverentiam ei conficient et Diaconus consistet a sinistris eius, Subdiaconus a sinistris Diaconi eodem statu quo Presbyter assistens.

33. Ministris hoc ordine dispositis, Caeremoniario inuente, assurget Episcopus et discedet de faldistorio medius inter praedictos Ministros, qui curabunt servare eandem cum Episcopo lineam, et sequentur clericus a mitra et clericus caudatarius, qui syrnam vestis episcopalis sustentabit.

34. Episcopus cum Ministris postquam discesserit e faldistorio, duos tresve passus longè ab ipso, salutabit Clerum in

choro versus partem Epistolae ; procedet versus medium Altaris et salutabit alterum latus chori versus partem Evangelii, postea veniet ad medium Altaris. Progressus cum Ministris Episcopus ante infimum Altaris gradum, vertet aliquantulum caput versus Diaconum, qui sinistrae eius adstabit et ab ipso exuetur mitra. Episcopus reverentiam, Ministri genuflexionem conficiet et initium fiet Confessionis, cui respondebunt Ministri. Clericus caudatarius geniculabit a tergo Episcopi. Clericus mitrae minister, accepta mitra e manibus Diaconi, recedet apud abacum ibique stabit. Ceteri clerici inservientes geniculabunt quo loco erunt.

35. Cantorum chorus incipiet et prosequetur cantare introitum et *Kyrie*. Clerus in choro alternatim recitabit Confessionem.

36. Episcopus confessionem recitabit ritu in Missa praescripto et post *Indulgentiam* etc. prosequetur versiculos *Deus tu conversus* etc.

37. Dicto ab Episcopo *Oremus*, Presbyter assistens recedet et veniet prope faldistorium, et stans facie ad Altare conversa, habebit faldistorium a sinistris suis; Diaconus immediate transibit ad dexteram Episcopi et Subdiaconus sinistrae Episcopi appropinquabit.

38. Episcopus medius inter Ministros ascendet ad Altare, sequente clerico mitrae ministro; osculabitur Altare et statim Diaconus reponet ei mitram.

39. Praesto erunt duo clerici cum missali et scotula apud faldistorium.

40. Episcopus mitra coopertus reverentiam faciet ad Crucem, Ministri genuflexionem, et cum ipsis a latere descendet ad faldistorium. Clericus a mitra sequetur Episcopum, itemque clericus, qui syrnam vestis Episcopi sustentabit, si opus fuerit, quando Episcopus de Altari descendet.

41. Episcopus quum venerit ad faldistorium, sedebit in ipso, et Presbyter assistens, qui iam ibi aderit, advertet ut sustollat planetam, dalmaticam et tunicellam ne Episcopus eis insideat.

42. Diaconus cum Subdiacono a sinistris eius aderunt ante Episcopum, qui sedens in faldistorio exuetur mitra a Diacono.

43. Episcopus, postquam exutus fuerit mitra, assurgat et super sinistram suam convertetur versus Altare. Se sistent ei clerici cum Missali et scotula, et primus eorum sustinebit ei Missale apertum, stante altero cum scotula a sinistris huius. Presbyter assistens manebit a dextris Episcopi aliquantulum retro. Clericus caudatarius, postquam comitatus erit Episcopum ad faldistorium, recedet ad locum suum inter ceteros clericos.

44. Episcopus ad Altare conversus leget Introitum iunctis manibus et ad prima verba *Requiem aeternam* etc. signum Crucis librum versus faciet, manum sinistram apponens pectori. Recitabit deinde alternatim cum Ministris *Kyrie*, quod idem faciet Clerus in choro.

45. Quando Episcopus de Altari descendet iturus ad faldistorium, clericus unus aut Caeremoniarius secundus amovebit canonem, qui stabit apertus in medio altaris eumque reponet super abacum.

46. Completo cantu *Kyrie*, Diaconus transibit post Episcopum, Subdiaconus post Diaconum. Episcopus super sinistram suam convertetur ad populum et cantabit *Dominus vobiscum*. Clerus in choro simulatque responderit *Et cum spiritu tuo*, geniculabit et stare prosequentur in pedes Episcopus, Presbyter assistens, Ministri, Caeremoniarius assistens Episcopo et clericus uterque a libro et scotula. Ceteri omnes geniculabunt ad orationem.

47. Episcopus ritu consueto orationem Missae respondentem tono feriali cantabit.

48. Ad orationis conclusionem assurgat Caeremoniarius secundus, aut clericus quispiam, accipiet ex abaco Epistolarium, accedet ad Subdiaconum eique tradet illud.

49. Post orationem Chorus et ceteri omnes consurgent: praesto erunt apud faldistorium clericus cum mitra et alter cum gremiali, et recedent apud abacum clerici cum libro et scotula.

50. Episcopus post orationem cantatam, conversus super sinistram suam, sedebit faldistorio et sedente Episcopo, sedebit etiam Clerus in choro. Diaconus reponet mitram Episcopo et

super genua eius gremiale. Diaconus cum Presbytero assistente a dextris eius reverentiam facient ad Episcopum et sessum pergent ad scamnum ipsis praeparatum, servantes regulam notatam num. 57. cap. III.

51. Subdiaconus postquam acceperit librum Epistolarum, procedet cum Caeremoniario secundo ante Altare, genuflexionem ad Crucem exsequetur et reverentiam ad Chorum, prius versus partem Evangelii, deinde versus Epistolam et redibit ante Episcopum, ibique manebit cum libro clauso et applicito pectori. Quum discesserint Diaconus et Presbyter assistens ad sedendum, ut supra, Subdiaconus iterabit reverentiam ad Episcopum, aperiet librum et cantabit Epistolam, quae ipsi indicabitur, librum sibi ipse sustinens. Peracto cantu Epistolae, librum claudet, iterabit reverentiam ad Episcopum, redibit ante Altare, genuflexionem ad Crucem Altaris faciet et reverentiam ad Chorum, ut supra, reveniet ante Episcopum, quem iterum reverebitur, et Epistolarium tradet Caeremoniario vel clerico, qui comitatus eum fuerit.

52. Dum Subdiaconus post cantatam Epistolam praedictas actiones exsequetur, Presbyter assistens nudabit caput, assurget de scamno et redibit ad sinistram Episcopi: praesto erunt prope Episcopum clerici cum Missali et scotula.

53. Postquam Subdiaconus tradiderit Epistolarium, accipiet a clerico Missale, quod apertum sustinebit ante Episcopum, ex quo hic leget Epistolam, Graduale, Sequentiam, *Munda cor meum* et Evangelium; advertet autem quod non est dicendum *Iube Domne* etc. *Dominus sit* etc. priusquam recitet Evangelium. Quando Episcopus iunctis manibus recitabit *Munda cor meum* et Evangelium, sustinebitur ei gremiale ex uno latere a Presbytero assistente, ex altero a Caeremoniario. Si ad recitandum *Munda cor meum* loco Missalis placeret uti Canone, advertet Caeremoniarius ut illum accipiat ex abaco et porrigat Presbytero assistenti, qui eum ponet apertum super Missale pro oratione praedicta. Presbyter assistens etiam advertet, ut indicet et suggerat Episcopo, quid ex Missali sit legendum. Clericus a scotula sustinebit scotulam ipsam, stans prope latus dexterum Subdiaconi.

54. Postquam Episcopus legerit Evangelium, Subdiaconus claudet Missale, ipsumque restituet clerico, a quo acceperit; hic autem se adiunget clerico a scotula, et una facient reverentiam ad Episcopum et revertentur ad abacum, in quo deponent res modo indicatas.

55. Presbyter assistens se adiunget dexteræ Subdiaconi, et reverentia ad Episcopum simul facta, redibunt sessum ad scamnum et caput operient bireto.

56. Interim a cantoribus cantabitur *Sequentia-Dies irae dies illa* etc. Si distribuendæ Clero erunt candelæ, circa dimidium cantus *Sequentiæ*, videlicet paullo ante vel paullo post iuxta numerum Cleri, duo quatuorve clerici vel etiam numero maiori accedent ad abacum, ac si clerici erunt duo, unus accipiet candelas et alter comitabitur eum, distributurus illas; si fuerint quatuor, duo ipsorum accipient candelas et reliqui duo comitabuntur eos propter distributionem atque hoc modo tractabitur actio ista, si numero etiam fuerint maiori. Quando transibunt ante Celebrantem, reverentia eum honorabunt, itemque in medio choro priusquam candelas distribuant et postquam distribuerint, genuflexionem conficiant ad Altare et reverentiam ad Chorum prius versus partem Evangelii, postea versus partem Epistolæ. Unus ex clericis ad hoc officium delectis advertet, ut in primis det intorticium aut cereum distinctum Cappellano Episcopi, qui habitu talari cum pallio indutus aderit prope abacum. Sub finem autem cantus *Sequentiæ* clerici duo pluresve, accensis suis candelis, accedent ad accendendas Cleri candelas; in primis autem advertent, ut accendant intorticium aut cereum Celebrantis, utque reverentiam ad ipsum Episcopum celebrantem, genuflexionem ad Altare et reverentiam ad Chorum conficiant, ut supra dictum est.

57. Ad *ψ. Oro supplex*, aut sub idem fere tempus, Diaconus nudabit caput, assurgat et receptum apud abacum Evangeliarium afferet ad Altare, comitante Caeremoniario, exsequens reverentiam prius ad Chorum versus latus Epistolæ, deinde ad Episcopum in faldistorio sedentem, postremo ad Chorum versus partem Evangelii: quum venerit ante Altare, genuflexionem faciet, ascendet ad Altare, ponet librum in media

altaris mensa, geniculabit in extremitate suppedanei et recitabit *Munda cor meum*.

58. Hoc tempore Presbyter assistens et Subdiaconus nudabunt caput et assurgent, ac sequentibus Acolythis iunctis manibus, venient ante Episcopum et reverentiam ad eum conficient. Subdiaconus cum Acolythis consistent contra Episcopum: Presbyter assistens accedet ad sinistram Episcopi.

59. Diaconus, postquam recitaverit *Munda cor meum*, assurget, librum accipiet, descendet de Altari, genuflexionem faciet, veniet ante Episcopum et adiunget se Subdiacono, consistens a dextris eius. Caeremoniarius secundus se sistet post aut prope Ministros praedictos.

60. Quando parum aberit, ut compleatur cantus ultimorum verborum Sequentiae, Diaconus, Subdiaconus et Acolythis cum Caeremoniario secundo reverentiam conficient ad Episcopum et procedent ante Altare. Ibi genuflexionem conficient ad Crucem, tum reverentiam ad Chorum prius versus partem Epistolae, postea versus Evangelii latus et procedent versus latus istud ad cantandum Evangelium ritu praescripto in aliis Missis solemnibus pro defunctis.

61. Dum Ministri cum Acolythis peragent genuflexionem ad Altare et reverentias ad Chorum, Caeremoniarius tollet Episcopo gremiale et mitram.

62. Episcopus, statim ac Diaconus cantabit *Dominus vobiscum*, assurget et versus Diaconum ipsum convertetur: Presbyter assistens se sistet a sinistris Episcopi, passum unum retrorsum et stabit ipse quoque conversus ad Diaconum, qui cantabit Evangelium. Clerus consurget, nudato capite, et unusquisque candelam ardentem in choro manu dextera sustinebit.

63. Ambo clerici a libro et scotula, simulatque completus erit cantus Evangelii, in promptu stabunt cum rebus praedictis prope faldistorium.

64. Post cantum Evangelii extinguentur candelae, quas Clerus in choro sustinebat ardentes.

65. Item completo cantu praedicto, Subdiaconus librum claudet ac tradet uni ex Acolythis, Diaconus et Subdiaconus medii inter Acolythis revenient ante Altare, genuflexionem ad

Crucem conficiant tantummodo, sine ulla ad Chorum reverentia, revertentur ante Episcopum eique facient reverentiam.

66. Acolythy redibunt ad abacum et Diaconus cum Subdiacono consistent post Episcopum, ut supra dictum est de oratione.

67. Episcopus convertetur ad populum, cantabit *Dominus vobiscum* et conversus super sinistram suam versus Altare cantabit *Oremus* et ex Missali submissa voce leget Offertorium. Ministri hoc tempore consistent a lateribus Episcopi, ut in Introitu. Presbyter assistens, qui adstabit dexteræ Episcopi, monstrabit ei quid legendum ex Missali erit.

68. Significetur hoc tempore familiaribus nobiles Episcopi, vel eis absentibus, clericis duobus suppletibus, ut parati sint ad lotionem Episcopo ministrandam.

69. Postquam Episcopus legerit Offertorium, conversus super sinistram suam, sedebit faldistorio. Diaconus reponet mitram Episcopo, eique facta cum Subdiacono reverentia, Diaconus accedet ad dexteram, Subdiaconus ad sinistram Episcopi. Diaconus extrahet anulum ex digito Episcopi eumque retinebit secum. Se sistunt Episcopo familiares nobiles, vel clerici duo ministraturi lotionem Episcopi manibus. Diaconus cum Subdiacono accipiet mantile ipsumque explicabunt super genua Episcopi: familiaris vel clericus, qui deferet urceum cum pelvi, effundet aquam super manus Episcopi et actionem istam exsequetur stans, non genuflexus. Episcopus manus absterget mantili, quod sustinebitur a Ministris et recipietur a familiari vel clerico qui illud attulerit: tum uterque familiaris, sive clericus, redibunt simul ad abacum, ibique deponent instrumenta, quae opus fuerunt ad lotionem.

70. Presbyter assistens, statim ac sederit Episcopus post lectionem Offertorii, perget ad abacum, accipiet cussinum vel legile cum Missali, canone et scotula, eaque afferet ad Altare: procedens autem ad Altare, reverentiam ad Chorum in latere Epistolæ, deinde ad Episcopum, postremo ad alteram Chori partem in latere Evangelii exsequetur: quum venerit ante medium infimi gradus Altaris, flectet genu et ad Altare ascendet: conscenso suppedaneo ponet res supra nomi-

natas versus cornu Evangelii ; aperiet canonem, quem ponet in media mensa, applicans illum ad pedem Crucis, elevabit legile vel aptabit cussinum in latere eodem, superponet sive legili sive cussino Missale apertum, prope ipsum collocabit scotulam et immorabitur super suppedaneo in latere Evangelii, expectans Episcopum : quod si nimis incommoda esset positio Canonis ad pedem Crucis, poterit eum ponere super legile seu cussinum et prope ipsum super Altaris mensa relinquet Missale clausum.

71. Subdiaconus, postquam Episcopus laverit manus, salutabit ipsum et perget ad abacum accepturus calicem eumque allaturus ad Altare, ut infra. Acolythus unus in promptu stabit cum ampullis vini et aquae in pelvicula, secuturus Subdiaconum, quando procedet ad Altare, ut inferius docebitur.

72. Postquam Episcopus laverit manus, Diaconus anulum ei reponet.

73. Praesto erit thuriferarius cum thuribulo in plano prope latus Epistolae.

74. Quando omnia disposita erunt ad functionem prosequendam, innuente Caeremoniario assurgit Episcopus, cui dextrorsum adstabit Diaconus. Profectus de faldistorio salutabit Chorum in latere Epistolae, procedet deinde versus latus Evangelii et salutabit alteram Chori partem in latere Evangelii. Sequentur Episcopum clericus a mitra et clericus caudatarius, qui extremitatem posteriorem vestis episcopalis sustentabit. Diaconus mitram exuet Episcopo, quando ipse venerit ante infimum gradum Altaris. Episcopus reverentiam, Diaconus genuflexionem ad Crucem conficiet. Episcopus ad Altare ascendet simul cum Diacono, qui partem anteriorem vestis eius sublevabit. Consenso suppedaneo, Episcopus ponens manus extensas super mensam, Altare in medio osculabitur. Clericus cum mitra et clericus caudatarius recedent versus abacum.

75. Procedente ad Altare Episcopo, Clerus in choro stabit in pedes capite nudato et sedebit quando Episcopus iam ad Altare pervenerit.

76. Dum Episcopus ascendet ad Altare, illuc etiam ascendet a latere in cornu Epistolae Subdiaconus cum calice, quo-

modo erit praeparatus super abaco, superque ipso aderit bursa cum corporali. Acolythus sequetur Subdiaconum, deferens ampullas vini et aquae in pelvicula: Subdiaconus ponet calicem super Altare. Diaconus accipiet bursam et inde extrahet corporale; collocabit bursam versus latus Evangelii et corporale in media mensa explicabit. Idem pallam tollet de patena eamque ponet super mensam, accipiet patenam cum hostia, quam tradet Episcopo, et procedetur in Missa eodem ordine quo traditum est in aliis Missis solemnibus, exceptis animadversionibus sequentibus.

77. Clericus caudatarius accedet ad Altare thurificationis tempore ad sustinendam syrnam vestis episcopalis, si opus fuerit.

78. Subdiaconus ascendet ad Altare, dum Diaconus tradet Episcopo thuribulum, ad sublevandam plauetam a sinistris Episcopi, durante incensatione.

79. Presbyter assistens amovebit ab Altari cussinum seu legile cum Missali propter thurificationem, qua peracta, illud reponet: clericus a scotula ascendet ad Altare ad scotulam ipsam removendam in actione praedicta.

80. Clericus a mitra accedet cum ipsa ad Altare sub finem thurificationis.

81. Peracta Altaris thurificatione, Episcopus tradet thuribulum Diacono; Caeremoniarius autem reponet mitram Episcopo. Diaconus advertet, ne incenset Episcopum, nisi postquam ipsi mitra reposita fuerit.

82. Diaconus, postquam thurificaverit Episcopum, restituet thuribulum thuriferario, qui discedet de Altari.

83. Post haec Diaconus ascendet super gradum superiorem infra suppedaneum et consistet a dextris Episcopi; ascendet etiam Subdiaconus et consistet a sinistris.

84. Familiares nobiles, vel clerici ministrabunt lotionem Episcopo, sed Diaconus cum Subdiacono sustinebunt ei mantile distensum.

85. Profectis ministris lotionis et completa ab Episcopo recitatione psalmi *Lavabo*, Diaconus tollet ei mitram.

86. Diaconus et Subdiaconus sequentur a tergo Episcopum,

quando redibit ad medium Altaris, locum sumentem Diacono super gradum superiorem proximum suppedaneo, et Subdiacono ante infimum gradum.

87. Clericus caudatarius recedet quando Episcopus redibit ad medium Altaris, itemque clericus a mitra referet ad abacum mitram ipsam.

88. Dum Episcopus recitabit psalmum *Lavabo* vel paullo ante, discedent ex abaco clerici designati cum candelis ardentibus et pergent in chorum ad accendendas Cleri candelas.

89. Priusquam Episcopus incipiat cantare praefationem, si canon situs erit ad pedem Crucis, Presbyter assistens tollet de cussino seu legili Missale, quod ponet super Altare, accipiet canonem et apertum collocabit super cussinum seu legile. Sin canon iam positus esset super cussino seu legili, advertet ut aperiat Missale ipsamque imponat cussino seu legili tantummodo pro orationibus secretis Missae.

90. Priusquam Episcopus incipiat cantare verba praefationis *Per omnia saecula saeculorum* etc. Caeremoniarius tollet de capite eius pileolum quem portabit ad abacum et reponet super laucem.

91. Sub exitum praefationis Diaconus ascendet ad dextram Episcopi et Subdiaconus ad dextram Diaconi, ut recitent cum Episcopo *Sanctus*, quo recitato, redibunt ad locum suum post Episcopum.

92. Ad orationem *Hanc igitur*, etc. Caeremoniarius aut clericus unus incensum in thuribulum imponet.

93. Ad alteram orationem *Quam oblationem* etc. Diaconus non conscendens suppedaneum consistet a dextris Episcopi et geniculabit super suppedaneum ipsum. Subdiaconus veniet in latus Epistolae, accipiet a thuriferario thuribulum, in quo iam positum erit incensum, genua flectet super gradum superiorem in latere eodem et SS. Sacramentum in elevatione thurificabit. Presbyter assistens geniculabit a sinistris Episcopi in extremitate suppedanei et planetam Episcopi simul cum Diacono in elevatione attollet. Idem Presbyter assistens post elevationem Hostiae assurgit, indicabit Episcopo quid legere debeat, et ad verba consecrationis Calicis rursus genuflectet.

94. Post consecrationem Diaconus stabit super gradu superiori a tergo Episcopi, et ascendet in suppedaneum ad eius dextram, quando detegere Calicem debet.

95. Subdiaconus non ascendet ad Altare, quando ascendet Diaconus ad verba *Et dimitte nobis* etc. siquidem non sustinebit patenam.

96. Chorus manebit genibus flexis usque ad *Agnus Dei*, ut in aliis Missis de requie, itemque clerici cum intorticiis manebunt genibus flexis usque ad Consummationem.

97. Ad *Agnus Dei* Diaconus adstabit dextrae Episcopi, Subdiaconus a dextris Diaconi. Recitato una cum Episcopo *Agnus Dei*, Diaconus et Subdiaconus manebunt loco eodem, quoniam pax neque datur neque accipitur.

98. Quum Episcopus consummaverit Calicem, Caeremoniarus reponet ei pileolum, quem advertet accipere ex abaco.

99. Clerici cum intorticiis discedent cum debitis reverentiis: Clerus in choro extinguet candelas et sedebit.

100. Clericus a mitra recipiet mitram ipsam et praesto erit ad Altare a tergo Episcopi, quando purificatio ab Episcopo accipietur.

101. Presbyter assistens, statim ac Episcopus consummaverit Calicem, ponet canonem apertum ante pedem Crucis, et Missale apertum reponet super cussinum vel legile.

102. Diaconus ministrabit vinum Episcopo in purificatione et in ablutione, et Subdiaconus aquam ei ministrabit in ablutione.

103. Quando Episcopus accipiet purificationem, in promptu erunt familiares nobiles vel clerici propter lotionem manuum Episcopi.

104. Subdiaconus, postquam Episcopo ministraverit aquam in ablutione, transibit in latus Evangelii Altaris ad abstergendum et cooperiendum calicem. Eodem tempore Presbyter assistens transferet Missale cum cussino vel legili in cornu Epistolae et clericus sequetur eum, transferens illuc scotulam. Diaconus non discedet a dextra Episcopi. Presbyter assistens postquam Missale super Altare collocaverit, recedet in eodem Epistolae latere super gradum superiorem.

105. Quando Episcopus post ablutionem reliquerit calicem

super Altari, Diaconus reponet ei mitram. Episcopus, adstante ipsi a dextris Diacono, transibit in cornu Epistolae, ubi lavabit manus, et mantile sustinebitur extensum ante eum a Presbytero assistente et a Diacono. Postea Diaconus exuet mitram Episcopo, qui conversus ad Altare leget ex Missali versiculum *Communione*. Clericus caudatarius revertetur ad sustentandam extremitatem posteriorem vestis episcopalis, si opus fuerit. Clericus cum mitra consistet in plauo a latere Epistolae. Diaconus locum sumet in gradu superiori a tergo Episcopi. Subdiaconus absterget, cooperiet calicem, complicabit corporale, reportabit haec omnia ad abacum et redibit ante infimum gradum Altaris, consistens a tergo Diaconi.

106. Postquam Episcopus legerit *Communionis*, transibit ad medium Altaris, conversus ad populum cantabit *Dominus vobiscum*, redibit ad Missale et cantabit orationem *Postcommunione*. Reveniet iterum ad medium Altaris, conversus ad populum cantabit *Dominus vobiscum*, convertetur ad Altare et submissa voce dicet *Requiescant in pace*. Diaconus ad Altare conversus cantabit *Requiescant in pace*, quamquam celebrata sit Missa pro uno tantum defuncto.

107. Episcopus ad Altare conversus recitabit orationem *Placeat* etc. et post ipsam osculabitur Altare. Deinde transibit in cornu Evangelii et recitabit Evangelium S. Ioannis.

108. Interim a clericis supradictis accendentur candelae Cleri stantis in choro. Praesto erunt clerici duo, quorum unus sustinebit vasculum aquae sanctae cum aspersione, alter thuribulum cum navicula. Clericus alter in promptu habebit pluviale utendum ab Episcopo. Aderunt etiam clerici, paramenta episcopalia recepturi.

109. Si neque cadaver aderit neque castrum doloris, in procinctu erunt clerici duo ad explicandum pannum nigrum in medio presbyterio, vel ad statuendum ibi tumulum.

De ritu absolutionis.

110. Episcopus, ultimo Evangelio recitato, redibit ad medium Altaris et a Diacono rursus cooperietur mitra. Presby-

ter assistens descendet a latere de Altari et recedet ad abacum, apud quem pluviale dimittet, quum functus iam sit officio suo. Episcopus cum Ministris reverentiam vel genuflexionem respective ad Crucem conficiet, descendet de Altari et venient directe ad faldistorium, in quo sedebit Episcopus, adstante ei dextrorsum Diacono, sinistrorsum Subdiacono.

111. Se sistent Episcopo clerici recepturi paramenta et Ministri dimittent manipulos, qui recipiuntur a clericis duobus et ad abacum referentur. Diaconus mitram, Subdiaconus manipulum exuet Episcopo: tum Diaconus adiuvente Subdiacono, exuet Episcopo planetam, dalmaticam ac tunicellam. Paramenta recipiuntur a clericis supra indicatis et referentur ad abacum, Diaconus autem, adiuvente Subdiacono, induet Episcopo pluviale, postremo reponet ei mitram.

112. Si aderit tumulus in medio presbyterio, functio tractabitur sequenti modo.

113. Paratus pluviali et mitra Episcopus sedebit faldistorio et cum ipso considet Clerus in choro, Ministri recedent ad scamnum ipsis praeparatum et sedebunt. Cantorum chorus cantabit *Rj. Libera me Domine* etc.

114. Interim in promptu stabunt apud abacum ambo clerici cum vasculo aquae sanctae et cum thuribulo. Caeremoniarius vel clericus unus praeparabit in latere Epistolae cusinum vel legile et super ipsum Missale aut Rituale maioris formae cum ritu absolutionis.

115. Post cantatum versiculum *Requiem aeternam* etc. (ad quem Episcopus nullum faciet Crucis signum) consurgent Ministri, redibunt ad Episcopum et consistent a lateribus eius. Appropinquabit Episcopo thuriferarius, eique praesentabit thuribulum, in quo ipse ponet incensum cum benedictione usitata, et Diaconus ministrabit incensum Episcopo.

116. Clericus uterque cum thuribulo et vasculo consistent in gradu superiori a latere Evangelii.

117. Sub finem cantus Responsorii, assurget Episcopus et procedet ad Altare medius inter Ministros. Ante Altare Diaconus exuet ei mitram. Episcopus reverentiam, Ministri autem genuflexionem conficiet. Quum Episcopus ad Altare ascenderit,

cantabitur a cantoribus *Kyrie eleison* et Clerus in choro cōsarguet.

118. Post tertium *Kyris* Episcopus cantabit *Pater noster*, et continuabitur secreto: interim convertetur ad Presbyterium, cuius in medio aderit tumulus vel pannus niger extensus super pavimentum et accepto e manibus Diaconi aspersorio, asperget versus tumulum sive pannum nigrum in medio, a sinistris et a dextris suis; restituet aspersorium Diacono, a quo deinde recipiet thuribulum et adolebit eodem modo quo asperserit: thuribulo Diacono restituto, convertetur cum Ministris ad Altare et in latere Epistolae in libro posito super legili vel cussino, iunctis manibus cantabit versiculos *Et nos etc. A porta inferi etc.* ut in Rituali, et orationem respondentem.

119. Clerici cum vasculo aquae sanctae et cum thuribulo discedent de Altari et pergent ad haec istrumenta deponenda.

120. Post orationem Episcopus convertetur versus tumulum aut pannum nigrum et ducens Crucis signum versus ipsum, cantabit *Requiem aeternam etc.* Diaconus animadvertet ad attollendam simbriam dexteram pluvialis eius. Cantores subiungent *ŷ. Requiescat in pace*, si pro uno tantum defuncto celebrabuntur exequiae; sin autem pro defunctis pluribus, pluraliter cantabunt versiculum *Requiescant in pace*, et responso *Amen*. Episcopus Crucis signum efficiet versus tumulum seu pannum nigrum, nullam profrens verbum. Si absolutio erit partialis pro uno pluribusve defunctis, ne tum quidem adiungetur *ŷ. Anima eius aut Animae eorum etc.*

121. Clerus in choro extinguet candelas, quas sustinuerit ardentes hucdsque.

122. Diaconus reponet mitram Episcopo, qui medius inter Ministros descendet de Altari et debitis reverentiis ad Altare et ad Chorum peractis, redibit ad fadistorium, ubi sacras vestes dimittet, postea revertetur in Sacrarium ordine superius descripto.

123. Quod si expositum erit cadaver, vel aderit castrum doloris in media ecclesia, servabitur methodus sequens.

124. Postquam Episcopus indutus erit pluviali et a Diacono coopertus erit mitra, Subdiaconus, accedet ad abacum et

accipiet Crucem hastilem, eique se adiungent Acolythi cum candelabris, ardentibus cereis; clerici cum vasculo aquae sanctae et cum thuribulo antecedent eum. In discessu de Altari, Acolythi et clerici praedicti genuflexionem couficient ad Altaris Crucem, itemque ceteri de Clero. Procedent ad castrum doloris clericus cum vasculo a dextris alterius sustinentis thuribulum; deinde Subdiaconus gestans Crucem, medius inter Acolythos cum candelabris, ut supra; Crucem sequetur Clerus, incedent autem bini cum candela ardenti in manu, servata regula, ut qui dextrorsum ibunt, deferant candelam dextra, biretum sinistra, qui autem sinistrorsum, candelam sustineant sinistra, biretum dextra. Postremo sequetur Episcopus, adstante ei sinistrorsum Diacono, qui caput operiet bireto et fimbriam pluuiialis Episcopi elatam sustentabit. Ferme a latere Episcopi, sed aliquantulum retro incedet a dextris eius Cappellanus, qui gestabit intorticium ardens, dummodo ceteri etiam de Clero gestent candelam ardentem. Episcopum sequentur clericus caudatarius, aliique duo clerici cum libro et scotula. Seniores seu digniores Cleri incedent propius Episcopum, minus autem digni prope Crucem.

125. Curabitur, ut in capite castrum doloris versus Altare vel, si aderit cadaver, ad pedem feretri seu lecti funebris, praeparatum sit aequo intervallo faldistorium, quo utetur Episcopus, collocatum super exiguo tapeto coloris violacei.

126. Quando Crux cum Acolythis aliisque duobus clericis cum vasculo ac thuribulo pervenerint prope castrum doloris, flectent iter ad dextram, seu versus latus Evangelii Altaris maioris et procedent ulterius usque ad finem eiusdem lateris, ubi Subdiaconus cum Acolythis consistent versa facie ad Altare et aequo intervallo, ut aditum dent Episcopo transeunti in absoluteione: ambo clerici cum vasculo ac thuribulo procedent ex parte adversa, quae respondet lateri Epistolae, et consistent in capite castrum doloris, prope faldistorium. Clerus, qui sequebatur Crucem, quum pervenerit ad castrum doloris, dirimetur et disponetur in longitudinem a lateribus ita, ut digniores sint versus caput, nempe versus faldistorium et minus digni versus Crucem a Subdiacono sustentam. Episcopus consistet

in pedes apud faldistorium cum Diacono a sinistris, qui dimittet biretum, quum illic venerit.

127. Quando Crux constiterit ad pedem castris doloris, dum castrum ipsum doloris non impediatur eius conspectum, Episcopus reverentiam faciet versus Crucem et sedebit in faldistorio, secus, sedebit innuente ei Caeremoniario.

128. Sedente Episcopo, cantabitur a cantoribus *R. Libera me Domine* etc. Nullum autem Crucis signum Episcopus efficiet versus castrum doloris ad *ψ. Requiem aeternam* etc.

129. Post versiculum istum Diaconus transibit ad dexteram Episcopi et advertet ut reverentiam ei faciat, dum transibit ante ipsum iturus ad dexteram eius. Appropinquabit Episcopo clericus cum thuribulo, in quod Episcopus, ministrante Diacono, incensum iniiciet, recitans formulam consuetam *Ab illo benedictoris* etc. et cum benedictione.

130. Thuriferarius, postquam incensum impositum erit in thuribulum, recepta a Diacono navicula, recedet ad dexteram clerici sustentantis vasculum, qui iam adstabit Diacono dextrorsum.

131. In fine Responsorii Diaconus mitram exuet Episcopo, qui assurgit ad cantum *Kyrie* et post ipsum cantabit alta voce *Pater noster*, quod continuabitur secreto.

132. Episcopus se movebit de faldistorio, adstante eius dexterae Diacono, qui sublevabit eius simbriam dexteram pluvialis. Diaconus aspersorium accipiet ac tradet Episcopo, qui circumibit castrum doloris a sinistris suis, videlicet versus latus Evangelii Altaris. Episcopus in incedendo ter asperget latus castris doloris, nempe versus Altare, in medio et in latere versus ostium ecclesiae, deinde transibit ad pedem castris doloris, reverentiam faciet ad Crucem a Subdiacono sustentam, Diaconus autem genuflexionem: postea procedet ad alterum latus castris doloris, ipsumque asperget versus ostium, in medio et versus Altare, tum restituet aspersorium Diacono, hic autem clerico custodi vasculi: reveniet ante faldistorium, reverentiam faciet ad Altare, Diaconus autem genuflexionem. Diaconus accipiet thuribulum a thuriferario et ipsum tradet Episcopo, qui circumeundo castrum doloris, incensabit illud eodem modo, quo asperserit.

133. Reversus Episcopus ad caput castris doloris, restituet thuribulum Diacono, hic thuriferario. Ambo clerici cum vasculo et cum thuribulo accedent prope Crucem a Subdiacono sustentam.

134. Episcopus revertetur ad faldistorium ibique stabit humeris ad Altare conversis, eodem modo, quo prius ibi sedebat. Diaconus stabit a dextris eius. Accedent ambo clerici cum scotula et libro, ex quo Episcopus cantabit versiculos *Et nos inducas* etc. et orationem respondentem iunctis manibus.

135. Post orationem clericus cum libro, quin claudat eum, recedet aliquantulum ad sinistram Episcopi, qui signum Crucis dextra efficiens versus castrum doloris, cantabit *Requiem aeternam* etc. et Diaconus attollet eius simbriam dexteram pluvialis. Post haec cantores subiungent *Requiescat in pace*, vel *Requiescant in pace*, iuxta regulam superius traditam. Episcopus, quin dicat versiculum *Anima eius* etc. vel *Animae eorum* etc. alterum Crucis signum ducet versus castrum doloris, et sedebit: Diaconus reponet eius capiti mitram et redibit ad sinistram eius. Proficiscetur Crux cum Acolythis, praecedentibus clericis cum vasculo ac thuribulo, sequetur Clerus ordine supra dicto et ultimo loco Episcopus cum Diacono, sequentibus clerico caudatario et reliquis duobus a libro et scotula, omnesque revertentur in Sacrarium, ubi Episcopus vestes sacras dimittet.

136. Si aderit cadaver expositum super feretro vel etiam super lecto funebri, servabitur ritus, quem haec subiicimus.

137. Accessus ad feretrum vel lectum funebrem peragetur eodem modo, quo superius de castro doloris dictum est; Crux sustinebitur a Subdiacono ad caput cadaveris et Episcopus consistet ad pedes eiusdem.

138. Sin autem cadaver esset Sacerdotis, vel Episcopi, aut Cardinalis, quod tamen collocatum erit capite ad Altare et pedibus ad ostium conversis, in accessu ad feretrum seu lectum funebrem, alia tenebitur methodus (a).

(a) Cadaver laici, quamvis esset vir primarius aut patronus ecclesiae, nunquam collocari debet pedibus ad ostium conversis: multo etiam minus si ageretur de cadavere mulieris.

139. Quum igitur cadaveris caput versum sit ad Altare, et pedes ad ostium ecclesiae, clerici cum vasculo ac thuribulo, Subdiaconus et Acolythi circumibunt a dextra cadaveris: quum ventum erit ad pedes, clerici cum vasculo ac thuribulo consistent prope faldistorium, Subdiaconus cum Acolythis, trans-euntes ad sinistram cadaveris, redibunt ad caput ipsius ibique subsistent, humeris ad Altare et facie ad cadaver conversa. Clerus sequetur Subdiaconum cruciferum et quum venerit ad caput feretri seu lecti funebri, non dirimetur, sed sequetur Subdiaconum usque ad pedem cadaveris: ibi vero dirimetur et in binos ordines circa feretrum seu lectum funebrem disponetur in lateribus, minus dignis prope Subdiaconum, dignioribus autem propius Episcopum consistentibus. Episcopus autem cum Diacono transiens ad dexteram cadaveris veniet ad pedes illius et consistet.

140. Episcopus ad faldistorium quum venerit, sedebit et a Diacono exuetur mitra. Se sistent Episcopo ambo clerici cum libro et scotula: Episcopus assurget et ex libro cantabit tono feriali orationem *Non intres in iudicium* etc. qua in oratione nulla fiet variatio, quamvis absolutio perageretur super cadaver defunctae.

141. Post orationem supradictam clerici a libro et scotula recedent, Episcopus autem sedebit, cooperietur mitra a Diacono, qui consistet a sinistris eius.

142. Quod spectat ad cantum *R. Libera me, Domine* etc. ad benedictionem incensi, ad aspersionem atque thurificationem, omnia peragentur ut supra. Advertatur, quod Episcopus circumire cadaver debet a sinistra ad dextram, aspergens nempe versus pedem sinistram, versus medium et versus humerum sinistram; facta deinde ad Crucem reverentia, asperget versus humerum dexterum, versus medium et versus pedem dexterum. Hoc ipsum observabitur in thurificatione. Postmodum recitabit versiculos et orationem *Deus, cui proprium est* etc. ut supra.

143. Post orationem modo dictam, a cantoribus cantabitur antiphona *In paradisum* etc. post quam Episcopus stans in pedes intonabit antiphonam *Ego sum*, et cantores alternatim cantabunt *Benedictus*; Episcopus capite nudato stare in pedes pro-

sequetur. Ad repetitionem autem antiphonae praedictae *Ego sum* sedebit et mitra a Diacono rursus cooperietur.

144. Interim appropinquabit Diacono clericus cum vasculo et aspersorio.

145. Completo cantu praedictae antiphonae, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui assurget, cantabit tono feriali *Kyrie eleison*, Chorus respondebit *Christe eleison*, et Episcopus subiunget *Kyrie eleison*, deinde *Pater noster* et continuabitur secreto. Diaconus aspersorium accipiet et porriget Episcopo, qui duos tresve passus appropinquans feretro seu lecto funebri, cadaver asperget in medio, a sinistris et a dextris suis, tum aspersorium restituet Diacono, hic autem clerico.

146. Reversus Episcopus ante faldistorium, cantabit ex libro versiculos *Et ne nos etc.* cum iis qui sequentur, et orationem *Fac quassumus Domine etc.* post quam recedentibus versus sinistram eius clericis cum libro et scotula, ipse Crucis signum ducens versus cadaver, dicet *Requiem aeternam etc.* et cantores subiungent *Requiescat in pace*. Responso *Amen* a Choro, Episcopus submissa voce dicet *Anima eius etc.*

147. Proficiscetur Subdiaconus cum Cruce inter Acolythos, praecedentibus clericis cum vasculo ac thuribulo, sequente Clero atque ultimo loco Episcopo, et redibitur in Sacrarium. Episcopus recitabit antiphonam *Si iniquitates* et psalmum *De profundis* submissa voce et alternatim cum Clero ac repetet antiphonam *Si iniquitates observaveris Domine etc.*

148. Episcopus in Sacrarium ingressus, nullum subiungens versiculum aut orationem, reverentiam faciet ad Crucem sive imaginem primariam Sacrarii et vestes sacras dimittet.

149. In exequiis autem super cadaver Episcopi aut Cardinalis, omnia, ut supra, peragentur, excepto quod post orationem *Non intres etc.* cantabitur *Libera me Domine etc.* aspergetur, thurificabitur et recitabitur una ex orationibus praescriptis in Pontificali Romano parte III. tit. *De officio, quod post Missam solemnem pro defunctis agitur*; post ipsam autem omitteatur antiphona *In paradisum, Benedictus* cum versiculis reliquis et oratione, ac *De profundis* in reditu ad Sacrarium quum hoc praescribatur a Caeremoniali Episcoporum lib. II. cap. XI.

150. Si Episcopus sacris vestibus induetur in Sacrario, attendentur instructiones superius traditae cap. III. cum exceptionibus notatis in Missa pro defunctis.

DE VARIATIONIBUS
IN MISSIS FERALIBUS.

CAPUT VI.

1. **I**n Missis Adventus et Quadragesimae, in quibus Ministri sacri utuntur planetis ante pectus plicatis, praeparabuntur planetae eadem super abacum aut super scamum Ministrorum, et stola latior pro Diacono super abacum.

2. Diaconus cum Subdiacono in Sacrario induent amictum, albam et cingulum; Diaconus autem assumet etiam stolam diaconalem, et procedent ad Altare. Postea induent Episcopum paramentis superius notatis et dum recedent ad abacum assumpturi manipulum, assument etiam planetam plicatam.

3. Subdiaconus dimittet planetam antedictam pro cantanda Epistola, eamque resumet postquam osculatus fuerit manum Episcopi et acceperit benedictionem; resumpta autem planeta, Missale sustinebit ante Episcopum, ex quo leget Epistolam etc.

4. Diaconus dimittet planetam plicatam et induet stolam latiore priusquam librum Evangeliorum afferat ad Altare; deponet autem stolam latiore, resumpturus planetam plicatam, postquam Episcopo, qui manus abluerit post consummationem, exuerit mitram.

DE COMMUNIONE CLERI
IN MISSA SOLEMNI.

CAPUT VII.

1. **R**itum Offertorii supersedemus hoc loco describere; potest enim conferri capitulum XI. lib. V. in quo haec exposita sunt.

2. Postquam Celebrans sumpserit Calicem, Diaconus palla calicem cooperiet, amovebit operculum a pyxide, quam ponet in medio corporali: tum Episcopus, Presbyter assistens, Diaconus et Subdiaconus genuflexionem conficient et locum commutabunt, videlicet Diaconus descendet super gradum superiorem in cornu Epistolae, habens Altare a dextris suis, Presbyter assistens transibit in latus Epistolae et consistet a dextris Diaconi in gradu superiori, Subdiaconus vadet in latus Evangelii et consistet super gradum superiorem e regione Diaconi, Episcopus autem convertetur super latus suum sinistrum versus communicandos, advertens ne vertat humeros ad Sacramentum.

3. Communicandi genuflexi erunt in plano chori, si eorum numerus et amplitudo chori ipsius id patietur, secus geniculabunt loco suo.

4. Diaconus profunde inclinatus cantabit *Confiteor* eodemque statu stabunt Subdiaconus et ceteri communicandi.

5. Clerici duo in promptu erunt cum mappa explicata ante communicandos.

6. Cantato aut recitato a Diacono *Confiteor*, Episcopus subiunget ambas orationes *Misereatur vestri* etc. *Indulgentiam* etc. post eas convertetur ad Altare et genuflexionem faciet.

7. Si Ministri ad sacram mensam accedent, quando Episcopus post recitatas praedictas ambas orationes convertetur ad Altare, procedent in medium et geniculabunt in suppedaneo; si Presbyter assistens etiam communicabit, ut assolet in feria V. maioris hebdomadae, geniculabit in extremitate suppedanei a

dextris Diaconi. Ambo Acolythi ascendent ad Altare, genua flectent in extremitate laterali suppedanei et distendent mappam, quam sustinebunt in eius extremitatibus. Presbyter assistens, nisi de mensa divina participabit, remanebit loco superius indicato.

8. Episcopus ad Altare conversus, genuflexionem efficiet, manu sinistra pyxidem accipiet ad nodum et dextra unam sacram particulam, convertetur ad communicandos, dicet *Eccc Agnus Dei* etc ac tribus vicibus *Domine, non sum dignus* etc. atque S. Eucharistiam administrabit Presbytero assistenti, si communicabit, Diacono et Subdiacono, qui priusquam sanctissimum Christi corpus accipiant, osculabuntur Episcopi dextram, quam ipse porriget eis.

9. Postquam Diaconus et Subdiaconus sanctam Eucharistiam acceperint, Acolythus primus retrahet mappam. Diaconus cum Subdiacono assurgent, genuflexionem conficiet, et Diaconus accedet ad dextram Episcopi, Subdiaconus ad sinistram. Presbyter assistens, si communicaverit, consurget cum praedictis Ministris, genuflexionem faciet et recedet quo loco erat ad *Confiteor*. Diaconus accipiet patenam, quam supponet communicandorum mento; Subdiaconus autem stabit iunctis manibus. De modo administrandi Communionem Clero et populo servabitur ordo statutus cap. V. lib. II. (a) notando, quod communicandi osculari debent Episcopi manum priusquam ab ipso accipiant S. Particulam.

10. Communione peracta, Episcopus redibit ad Altare, si ad balastrium descenderit ad administrandam populo Communionem, sin minus convertetur ad Altare et reposita super Altari pyxide, si aderit in ea Sacramentum, genuflexionem faciet cum Ministris.

11. Presbyter assistens redibit ad Missale in cornu Evangelii, Diaconus ad dextram Episcopi et Subdiaconus ad dextram Diaconi; purificabitur pyxis ab Episcopo et Missa ritu statuto persolvetur.

(a) Vide adnotationem citati capituli V. lib. II. num. 7. subiectam,

CAPUT VIII.

De rebus praeparandis.

1. **A**ltare ornabitur tobaleis, tapeto quod gradus coepriat, et pallio albi coloris, cui superponetur violaceum (excepto casu, quo festum Purificationis B. Virginis incidere in unam ex Dominicis secundae classis, in qua cantabitur Missa de Dominica). Candelabra super Altari cum cereis et Cruce erunt plus minusve nobilia, prout magis minusve solemniter festum antedictum celebrabitur. Inter candelabra nec Reliquiaria interponentur, nec signa sive imagines Sanctorum nec vasa florum, quae si placebit adhibere, praeparabuntur loco recondito ut debito tempore adhiberi possint, sicut docebitur inferius. Sin Altare B. Virgini sacrum esset, vel vigeret usus exponendi Reliquias eius in medio Altari ante Crucem, licebit Reliquias istas apponere.

2. Super mensam Altaris praeparabuntur paramenta episcopalia, videlicet pluviale cum stola violacea, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae cooperientur velo coloris violacei. In latere Evangelii aderit mitra auriphrygiata, cum vimpa seu velo utendo a Cappellano illius.

3. Super infimum Altaris gradum ponetur pulvinar violacei coloris, in quo geniculabit Episcopus et in latere Epistolae ante gradum praeparabitur faldistorium cum veste violacea superposita alteri vesti albi coloris propter Missam, quae ab ipso Episcopo cantabitur.

4. In latere Epistolae statuatur abacus albo mantili cooperitus, in quo aderunt candelabra cum cereis pro Acolythis: vasculum aquae sanctae cum aspersorio; thuribulum cum navicula; Missale convestitum tegumento violaceo, utendum ab Episcopo, et legile vel cussinus coloris violacei pro Missali; sco-

tula cum candela; gremiale lineum albi coloris cum lemniscis, ab Episcopo utendum in candelarum distributione; urceus cum pelvi et mantile in lance; binae planetae plicatae pro Ministris.

5. Ad Missam ab Episcopo cautandam, in altero abaco con-
tecto, ut supra, albo mantili, praeparabitur calix cum patena,
cum hostia, purificatorio, palla et corporali intra bursam albi
coloris; ampullae vini et aquae in pelvicula; campanula; in-
torticia quatuor pro elevatione; Missale cum veste albi coloris
et cussinus albus pro Missali; et Epistolarium atque Evange-
liarium cum vestibus similibus; manipuli pro Episcopo et Mi-
nistris; velum humerale pro Subdiacono, albi coloris; pluviale
albi coloris utendum a Presbytero assistente; pro Episcopo
autem caligae et sandalia albi coloris; mitra pretiosa; planeta,
tunicella, dalmatica et chirothecae pariter coloris albi, atque
haec omnia contegentur velo amplo coloris violacei, ne ullo
modo color albus appareat.

6. Prope abacum statuetur *Cruz processionalis*.

7. Tertius etiam abacus, sed minoris formae, praeparabitur
in latere Epistolae, proximus Altari, in quo disponentur can-
delae distribuendae Clero, Magistratui ac populo, atque inter
eas aderit una spectabilior pro Episcopo.

8. In Sacratio praeparabuntur bini amictus, binae albae
et bina cingula, stola una coloris violacei pro Ministris, su-
perpellicea sufficienti numero pro Clero et inservientibus, dal-
matica albi coloris cum stola, ac tunicella similis utendae a
Ministris in Missa solemnii.

9. Si festum incideret in unam ex Dominicis privilegiatis,
ut ante dictum est, paramenta Ministrorum, Celebrantis, et Epi-
scopi etiam, si cantabit Missam, sunt violacei coloris.

10. Sin autem festum celebraretur ritu primae classis,
utpote titulus ecclesiae, vel alia de causa, hoc casu quamvis
incideret in unam ex praedictis Dominicis, celebrabitur Missa
de B. Virgine cum commemoratione Dominicae.

De Functione.

11. Hora praestituta Episcopus accedet ad Sacrarium ibique
legens psalmos cum precibus vacabit Missae praeparationi: si

ecclesia erit conventualis, postquam in choro cantata aut recitata fuerit Hora tertia, Ministri parati amictu, alba et cingulo, Diaconus autem etiam stola diaconali violacea, se adiungent Episcopo et, sequentibus clericis, procedent ad Altare, ibique facta respective genuflexione vel reverentia ad Crucem, servabunt ritum superius notatum in Vesperis et in Missis pontificalibus.

12. Assurgente post brevem orationem Episcopo, consurgent etiam Ministri et clerici; ab omnibus fiet reverentia ad Crucem altaris, deinde ad Clerum in choro: Episcopus sessum ibit ad faldistorium, bumeris ad Altare conversis; Ministri autem consistent hinc inde a lateribus Episcopi.

13. Faldistorio sedente Episcopo, distribuuntur clericis paramenta episcopalia.

14. Diaconus, quando praesto erunt clerici cum paramentis, Crucem pectoralem tollet Episcopo et adiuvante Subdiacono, mantelletum et mozzetam, si utetur, exuet ei et induet eum amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali violaceo: deinde imponet ei mitram, tum facta ad ipsum reverentia simul cum Subdiacono, ambo iunctim accedent ad abacum.

15. Si Episcopus vestes sacras assumet in Sacratio, servabitur methodus, quae superiori capitulo IV. praescripta fuit.

16. Diaconus et Subdiaconus planetas plicatas induent prope abacum et redibunt ad Episcopum, cui reverentia facta, consistent a lateribus eiusque fimbrias pluvialis attollent. Hoc tempore clericus unus ponet super Altare in latere Epistolae Missale cum cussino vel legili, alter deteget candelas benedicendas, positas in minori abaco prope Altare, ut supra dictum est.

17. Episcopus cum Ministris procedet ad Altare, exsequens consuetas ad Chorum reverentias. Ante gradus Altaris, quum venerit, Episcopus exuetur mitra a Diacono; consensu suppedaneo, mensam in medio osculabitur et transibit in cornu Epistolae.

18. Ministri consistent a lateribus Episcopi; Diaconus autem sustentabit fimbriam dexteram pluvialis eius, dum benedicet candelas.

19. Episcopus stans in latere Epistolae, ut supra, cantabit

Dominus vobiscum et orationes tono feriali, advertens ut benedicat candelas, quando erit in Missali notatum.

20. Ambo clerici cum vasculo ac thuribulo praesto erunt apud Altare a latere Epistolae ante gradus, in principio quintae orationis.

21. Recitata ab Episcopo praedicta oratione quinta, ascendet ad Altare thuriferarius, qui naviculam Diacono tradet. Subdiaconus appropinquabit dextrae Episcopi, ut eius pluviale attollat.

22. Diaconus cum osculis ministrabit incensum Episcopo, qui cum benedictione consueta *Ab illo benedicaris* etc. imponet illud in thuribulum a thuriferario sustentum.

23. Appropinquabit Diacono clericus cum vasculo aquae sanctae, et recedente aliquantulum thuriferario, Diaconus aspersorium cum osculis porriget Episcopo, qui candelas asperget in medio, a dextris et a sinistris suis.

24. Aspersorio ab Episcopo reddito Diacono et a Diacono clerico, thuriferarius tradet thuribulum Diacono, hic autem Episcopo, qui candelas thurificabit eodem modo, quo asperse-
serit; thuribulum reddet Diacono, quod recipietur a thuriferario.

25. Ambo clerici cum vasculo ac thuribulo, peracta ad Altare genuflexione, redibunt ad abacum, in quo deponent res indicatas.

26. Interim praesto erit apud Altare dignior Cleri, cuius officium tradere candelas Episcopo. Itidem clericus unus in promptu habebit gremiale lineum in usum Episcopi et alter vel etiam duo clerici in procinctu erunt transferendi faldistorium super Altare, ut infra.

27. Episcopus postquam asperse-
serit ac thurificaverit candelas, veniet cum Ministris ad medium Altaris et ad Altare ipsum humeros convertet.

28. Caeremoniarius vel alius quispiam, ad quem spectare poterit de more cuiusque ecclesiae, accipiet candelam Episcopi eamque tradet digniori Cleri, qui iam conscensis gradibus Altaris, aderit e regione Episcopi. Dignior accipiet candelam eamque porriget Episcopo, osculans manum eius. Episcopus

candelam acceptam osculabitur ac tradet Diacono, qui pariter osculabitur manum Episcopi, quo momento ipsi tradet candelam, Diaconus autem committet illam Cappellano Episcopi vel clerico, qui ad hanc rem aderit prope Diaconum, eamque custodiet, ut docebitur infra.

29. A clericis statuatur faldistorium in medio Altari, Episcopus in illo sedebit, Diaconus imponet mitram Episcopo, deinde gremiale, adiuvante Subdiacono, quod lemniscis firmabitur faldistorio, vel etiam cingulo Episcopi.

30. Clericus unus accipiet candelas et cum ipsis consistet prope Subdiaconum, qui successive eas porriget Episcopo.

31. Immediate chorus cantorum incipiet ac prosequetur, distributionis tempore, cantare antiphonas et responsoria *Lumen ad revelationem* etc.

32. Episcopus initium faciet distributionis candelarum, prius digniori de Clero, a quo illas acceperit, postea ceteris. Ministri, si fuerint Canonici neque adsint Praelati, candelam accipient immediate post digniorem Cleri; secus accipient illam, postquam acceperint Canonici.

33. Quicumque candelam recipiet, osculabitur prius candelam, postea manum Episcopi; Praelati et Canonici illam accipient stantes, ceteri de Clero, genuflexi.

34. In accessu Cleri ad Altare ad recipiendam candelam, ut vitetur confusio, servabitur ordo praescriptus in Communionem cap. V. lib. II.

35. Magistratus saecularis, si aderit, accedet ad candelam accipiendam quo loco ipsi assignatur a Caeremoniali Episcoporum lib. II. cap. XVI.

36. Quod spectat ad laicos et mulieres, ad confusionem vitandam, Parochus aut alius Presbyter stola et superpellicio indutus in Sacello seiuncto et distincto ab Altari maiore peraget distributionem, advertendo ut viri, priusquam foeminae, separatim illuc accedant.

37. Sub finem distributionis in promptu stabunt familiares nobiles Episcopi cum instrumentis lotionis, atque iis absentibus supplebunt clerici duo: item in promptu erunt clerici delecti ad accendendas in choro Cleri candelas atque thuriferarius cum thuribulo.

38. Quum Episcopus distributionem candelarum peregerit, lavabit manus et dimittet gremiale.

39. Diaconus exuet mitram Episcopo, qui assurgens de faldistorio, convertetur ad Altare et ex Missali posito super mensa cantabit *Oremus* et orationem *Exaudi, quaesumus, Domine* etc. tono feriali. Si tamen festum Purificationis occurreret post Septuagesimam et in diem feriale, postquam Episcopus cantaverit *Oremus*, Diaconus in cantu subiunget *Flectamus genua* omnesque genuflectent, excepto Episcopo; Subdiaconus autem cantabit *Levate* et consurgent omnes, atque Episcopus cantabit orationem supradictam.

40. Post orationem Episcopus redibit ad faldistorium positum in suppedaneo Altaris, ibique rursus sedebit et a Diacono mitra cooperietur.

41. Accensis candelis eorum omnium, qui processioni intererunt, Subdiaconus accedet ad abacum, accipiet Crucem processionalem et medius inter Acolythos, qui deferent candelabra cum cereis ardentibus, veniet in ingressum presbyterii ante Episcopum.

42. Thuriferarius ascendet ad Altare ac thuribulum praesentabit Episcopo, qui incensum, ministrante Diacono, in thuribulum imponet cum benedictione consueta.

43. Descendet de Altari thuriferarius et prope Crucem consistet.

44. Diaconus conversus ad populum cantabit *Procedamus in pace* et cantores prosequentes cantum respondebunt *in nomine Christi. Amen.*

45. Appropinquabit Altari clericus aut Cappellanus, qui custodiet cereum Episcopi eumque tradet Diacono, hic autem Episcopo, osculans manum eius. Non esset incongruum, ut cereo Episcopi appositus esset paramanus. Diaconus etiam suam a clerico candelam ardentem accipiet.

46. Processio fiet intra ecclesiam, quae si habebit naves minores, processio procedet a dextra per navem, quae respondebit lateri Evangelii, et redibit per navem principalem: secus procedet a dextra et revertetur, ut supra, per partem mediam ecclesiae.

47. In processione sequens ordo servabitur. Praeibit thuriferarius, deinde Subdiaconus, qui Crucem gestabit medius inter Acolythos cum candelabris, ardentibus cereis. Subdiaconum sequentur cantores, qui cantabunt antiphonas et responsoria *Adorna thalamum* etc. Post cantores ibunt bini qui de Clero sunt, divisi iuxta gradus, singuli sustinentes candelam ardentem, quam qui incedent dextrorsum gestabunt manu dextera, qui sinistrorsum, sinistra: si in fine alicuius ordinis sive gradus, ex. gr. Beneficiariorum aut Canonicorum, incederent terni, qui medium locum obtinebit, gestabit candelam dextra. Postremo loco incedet Episcopus, qui dextra sustinebit cereum, Diacono sinistris eius adstante, qui capite bireto cooperto candelam gestabit sinistra. Si processio egredietur de ecclesia, Clerus cooperiet caput bireto, secus unusquisque biretum sustinebit manu. Post Episcopum, incedent clericus a mitra et caudatarius, qui synam vestis episcopalis sustentabit, postea Praelati, si qui aderunt; processionem populus sequetur.

48. Processio dirigetur per ecclesiam et revertetur ad Altare primarium.

49. Quando processio erit extra presbyterium, inter candelabra apponentur signa Sanctorum, aut Reliquiaria, si solebit ipsis exornari Altare, removebitur pallium coloris violacei, relicto altero albi coloris; tolletur velum violaceum ex abaco et vestis etiam faldistorii: ponetur faldistorium in latere Epistolae ante gradus Altaris.

50. Si processio transibit ante Altare, in quo asservabitur SS. Sacramentum, genuflectetur ab omnibus capite nudato in transitu, excepto tantum Subdiacono gestante Crucem: Episcopus quoque genuflectet, sine pulvino, dimittens etiam mitram et pileolum, quibus exuetur a Diacono.

51. In reditu processionis, quando Crux pervenerit ad Presbyterium, cantorum chorus cantabit antiphonam *Obtulerunt pro eo* etc.

52. Subdiaconus ad Altare quum venerit, deponet Crucem seorsim et consistet a latere sinistro faldistorii; Acolythi deponent candelabra super abacum, thuriferarius thuribulum, et in ipso renovabit ignem, si opus fuerit; ceteri de Clero, reve-

rentia vel genuflexione facta ad Crucem et mutua inter se inclinatione, recedent ad subsellia et candelas extinguent.

53. Episcopus ante Altare progressus, salutabit Crucem et accedet ad faldistorium; ibi sedens tradet cereum Diacono, qui committet illum cappellano Episcopi.

54. Diaconus et Subdiaconus reverentiam conficient ad Episcopum et comitantibus clericis duobus recedent in Sacrarium ad paramenta induenda pro Missa.

55. Hoc tempore Episcopo a cubiculario suo induentur caligae cum sandaliis albi coloris. In actione ista stabunt ante Episcopum clerici quatuor.

56. Ministri ex Sacrario, ut supra, revertentur ad Altare et induent Episcopum paramentis albi coloris propter Missam, quae celebrabitur ritibus capitulo III. libri huius notatis, ea tantum differentia, ut Episcopus in cantu Evangelii dextra sustineat cereum ardentem, quem accipiet postquam exutus fuerit mitra et dimittet statim post absolutum cantum Evangelii. Clerus autem sustinebit candelam ardentem ad cantum Evangelii et a *Sanctus* usque ad Consummationem.

57. Si Missa erit de Dominica, candelae benedictae non accendentur Missae tempore. Iuxta decisiones S. Rituum Congregationis, quas superius retulimus, Episcopus extraneus, si benedicet candelas, cineres et palmas, debet etiam cantare Missam, quae sequitur benedictiones antedictas.

FERIA IV. CINERUM.

CAPUT IX.

De rebus praeparandis.

1. **A**ltare maius ornabitur tobaleis, pallio coloris violacei ac tapeto simili, quod gradus altaris cooperiet. Super Altari ponentur candelabra sex cum cereis et Cruce: candelabra autem nequaquam sunt nobilia.

2. Super Altaris mensam praeparabuntur paramenta episcopalia, videlicet pluviale cum stola coloris violacei, cingulum, alba et amictus, quae velo simili contegentur. In latere Evangelii mitra auriphrygiata cum velo pro Ministro illius. In latere Epistolae in lance argentea vel inargentata cineres ex olivis et palmis anno superiore benedictis, aridi et minutatim triti ac velo violaceo contegentur.

3. In infimo Altaris gradu praeparabitur pulvinar violaceum, in quo genuclabit Episcopus, et faldistorium cum veste seu tegumento violaceo in latere Epistolae ante gradus Altaris eiusdem.

4. Super abacum a latere Epistolae positum, qui contegetur albo mantili, disponentur res sequentes. Candelabra cum cereis pro Acolythis: urceus cum pelvi: mantile in lance: aliquantum medullae panis in lance: vasculum aquae sanctae cum aspersorio; gremiale albi coloris lineum cum lemniscis, utendum ab Episcopo: scotula cum candela: thuribulum cum navicula: Missale convestitum tegumento violaceo: cussinus aut legile pro sustinendo Missali: binae planetae plicatae coloris violacei, induendae a Ministris. In canistro paramenta episcopalia, videlicet planeta, dalmatica ac tunicella violacei coloris, et manipulus similis: chirothecae in lance, quae postea ponentur super Altare; caligae et sandalia in lance contexta velo violaceo; Epistolarium et Evangeliarium cum veste violacea: canon pontificalis: manipulus Episcopi: stola latior Diaconi; pluviale Presbyteri assistentis; velum humerale utendum a Subdiacono: ampullae vini et aquae in pelvicula: campanula: intorticia quatuor ad elevationem: calix cum patena et hostia, purificatorium, palla et intra bursam corporale. Prope latus Epistolae aderit scamnum pro Ministris contextum tapeto laneo coloris violacei.

5. In Sacratio autem amictus duo, totidemque albae et cingula ac stola violacea pro Ministris: superpellicea numero sufficienti pro clericis inservientibus.

De functione.

6. Hora praestituta (ac si Ecclesia erit conventualis, post cantatam sive recitatam Horam nonam) Ministri se para-

bunt amictu, alba et cingulo. Diaconus autem stōla quoque Diaconali. Episcopus recitabit psalmos et preces ad praeparationem.

7. Ministri cum clericis cumque Episcopo procedent ad Altare, quo modo traditum est capitulo superiori.

8. Episcopus post brevem orationem assurgit, salutabit Chorum et sessum accedet ad faldistorium. Sedente Episcopo, distribuentur clericis paramenta episcopalia.

9. Paramentis episcopalibus distributis, Diaconus tollet Episcopo Crucem pectoralem et adiuvente Subdiacono exuet ei mantelletum vel mozzetam atque induet paramenta, videlicet amictum, albam, cingulum, Crucem pectoralem, stolam et pluviale, Subdiacono in hac etiam actione adiuvente. Postmodum Diaconus imponet ei mitram et facta ad ipsum reverentia, perget cum Subdiacono ad abacum, ubi assument planetas plicatas, quibus assumptis, revertentur ad Episcopum eique iterata reverentia, consistent a lateribus eius. Interea in Altari a latere Epistolae ponetur super cussinum vel legile Missale apertum utendum ab Episcopo in Cinerum benedictione.

10. Si Episcopus parabitur in Sacrario, servabitur methodus attributa superiori capitulo IV.

11. Episcopus assurgit de faldistorio et Ministri sublevant eius fimbrias pluvialis: conficiet cum ipsis reverentiam ad Chorum et procedet ante Altare.

12. Diaconus exuet mitram Episcopo, qui facta reverentia et a Ministris genuflexione ad Crucem, ascendet cum ipsis ad Altare.

13. Episcopus Altare osculabitur et comitantibus Ministris, qui semper adstabunt ei a lateribus, transibit in cornu Epistolae et leget *ŷ. Exaudi nos* etc. qui cantabitur a choro cantorum.

14. Caeremoniarius vel Sacrista ponet in medio Altari lanam cum cineribus, et ab illa amovebit velum, quo tegebantur.

15. Cantato versiculo supradicto cum psalmo *Salvum me fac*, et *Gloria Patri*, atque in cantu repetito versiculo *Exaudi*, Episcopus elata voce ac tono feriali cantabit *Dominus vobiscum* et orationes quatuor in Missali praescriptas. Episcopus dextra benedicit eiores, quando notatum erit in Missali, eique Diaconus in actione ista sublevabit fimbriam pluvialis.

16. Dum recitabitur quarta oratio, ambo clerici delecti ad thuribulum et vasculum aquae sanctae ferendum, accepto vasculo cum aspersorio et thuribulo, procedent iunctim ad Altare et consistent in plano presbyterii a latere Epistolae ante gradus Altaris.

17. Recitatis ab Episcopo supradictis orationibus pro benedictione Cinerum, ascendet a latere ad Altare thuriferarius, qui navicula tradita Diacono, praesentabit Episcopo thuribulum apertum. Episcopus incensum, ministrante illud cum osculis Diacono, imponet in thuribulum cum benedictione *Ab illo benedicaris* etc. Diaconus restituet naviculam thuriferario, qui recedet aliquantulum, et ascendet ad Altare clericus cum vasculo, qui tradet aspersorium Diacono. Hic aspersorium a thuriferario accipiet et cum osculis porriget Episcopo.

18. Episcopus cineres asperget in medio, a sinistris et a dextris suis, submissa voce recitans antiphonam *Asperges me* etc. Restituet deinde aspersorium Diacono, qui recipiet illud cum osculis ac tradet clerico, Diaconus thuribulum accipiet a thuriferario et porriget Episcopo, qui thurificabit cineres, in medio, a sinistris et a dextris suis et postea thuribulum reddet Diacono, qui receptum cum osculis rursus dabit thuriferario.

19. Ambo clerici a vasculo et thuribulo descendent de gradibus Altaris, genuflexionem conficient et recedent ad deponendum vasculum ac thuribulum, tum ad locum suum redibunt.

20. Hoc tempore a Caeremoniario invitabitur dignior sive senior chori et deducetur ad Altare, itemque in promptu stabunt unus aut duo clerici ad asportandum super Altare faldistorium et clericus alter cum gremiali lineo ab Episcopo utendo.

21. Quando Episcopus aspserit ac thurificaverit Cineres, veniet cum Ministris ad medium Altaris et convertet humeros ad Crucem. Diaconus exuet ei pileolum.

22. Dignior Cleri ascendet super gradus Altaris et pollice atque indice dextero accipiet aliquantulum cinerem ex pelvicula seu lance, quam ei porriget Caeremoniarius aut clericus, imponet illum ad instar Crucis super caput Episcopi, dicens *Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris.*

23. Idem dignior Cleri recedet aliquantulum a latere, Diaconus reponet pileolum Episcopo.

24. Statuetur faldistorium in medio suppedaneo ibique Episcopus sedebit.

25. Diaconus imponet mitram Episcopo, et adiuvante Subdiacono ponet super genua eius gremiale lineum, quod chordulis firmabitur ad nodos faldistorii vel etiam ad cingulum Episcopi. Subdiaconus stans in pedes a dextris Episcopi sustinebit ei lancem Cinerum.

26. Episcopus pugillum cineris pollice et indice dextero acceptum imponet capiti dignioris, qui iam imposuerit ipsi, dicens *Memento homo*, etc. ut supra. Cantorum chorus immediate cantare incipiet responsoria et versiculos *Inmutemur habitu* etc.

27. Cîneribus ab Episcopo impositis digniori Cleri, hic de Altari descendet, reverentiam contextim efficiet ad Episcopum et Altare, tum redibit ad locum suum.

28. Simulatque Episcopus digniori supradicto imposuerit cineres, se movebit Clerus de stallis suis et bini accedent ad Altare, recepturi cinerem.

29. Ad confusionem vitandam servabitur ordo praescriptus in Communione Cleri cap. V. lib. II.

30. Si Ministri, priusquam Clerus, acciperent cinerem, utpote Canonici, neque adessent Praelati, quibus imponendus esset cinis, simulatque Episcopus imposuerit cinerem digniori supradicto, Caeremoniarius accipiet a Subdiacono lancem Cinerum eamque sustinebit Episcopo, qui illos imponet Diacono et Subdiacono venientibus, ut ceteri de Clero, ante Episcopum ad cineres recipiendos.

31. Cineres distribuentur ordine iam iudicato capitulo XX. libri II.

32. Quando Clerus acceperit Cineres, Episcopus dabit eos Magistratui, si aderit, et hoc ipso tempore Parochus indutus superpellicio et stola violacea, imponet illos laicis viris et foeminis in Sacello seiuncto ab Altari maiore.

33. Cantorum chorus desinet cantare responsoria et antiphonas, statim ac distributio Cinerum peracta fuerit.

34. Subdiaconus deponet super Altare lancem Cinerum, qui a clerico inde tolletur et referetur ad abacum.

35. Posteaquam Episcopus Cineres, ut supra, distribuerit, se sistent ei familiares eius nobiles aut clerici duo cum urceo et pelvi, cum mantili et medulla panis: Ministri sustinebunt mantile: Episcopus lavabit manus et medulla panis absterget pollicem et indicem dexteræ manus.

36. Lotis ab Episcopo manibus et profectis Ministris lotionis, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui assurgit de faldistorio et veniet in latus Epistolæ, ubi tono feriali cantabit orationem *Concede quaesumus* etc. Interim ab uno vel duobus clericis restituetur faldistorium in latere Epistolæ ante gradus Altaris.

37. Post orationem Diaconus reponet mitram Episcopo, qui descendet cum Ministris de Altari, reverentiam faciet ad Crucem, deinde ad Chorum, veniet ad faldistorium ibique se-debit.

38. Diaconus et Subdiaconus redibunt ad abacum, ubi di-mittent planetas plicatas; revertentur ad Episcopum, cui hoc tempore ponentur caligæ et sandalia a cubiculario suo.

39. Post hæc Ministri parabunt Episcopum vestibis sacris propter Missam, servatis ritibus in Missa pontificali descriptis, cum variationibus, quæ occurrunt in Missa feriali. Episcopus cum Ministris geniculabit in faldistorio ad cantum versiculi *Adiuvæ nos Deus* etc.

IN DOMINICA PALMARUM.

CAPUT X.

De rebus præparandis.

1. **A**ltare maius ornabitur tobaleis, pallio violaceo, tapeto violaceo super gradibus Altaris, et sex candelabris quæ tamen non erunt nobilia, cum cereis albi coloris, et Cruce velo violaceo contacta. In medio infimi gradus ponetur pulvinar vio-

laceum, in quo geniculabit Episcopus, et in latere Epistolae ante gradus Altaris statuatur faldistorium cum veste violacea.

2. Super mensam Altaris disponentur paramenta episcopalia, videlicet pluviale cum stola coloris violacei, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae contegentur velo concolore ceteris paramentis. In latere Evangelii ponetur mitra auri-phrygiata cum vimpa seu velo pro ministro.

3. Super abacum positum in latere Epistolae, coopertum albo mantili, praeparabuntur candelabra duo cum cereis albi coloris pro Acolythis, Missale instructum veste violacea utendum ab Episcopo et similis cussinus seu legile. manipuli pro Ministris, planetae plicatae pro eisdem, stola latior pro Diacono, Epistolarium et Evangeliarium convestita vestibus seu tegumentis violaceis, Canon pontificalis, thuribulum cum navicula; vasculum aquae sanctae cum aspersorio, urceus et pelvis cum mantili, gremiale lineum cum lemniscis pro Episcopo. Propter Missam autem, quae cantabitur ab Episcopo post processionem, disponentur reliqua paramenta, videlicet planeta, dalmatica, tunicella, chirothecae in lance, manipulus et gremiale coloris violacei; caligae et sandalia in lance: velum humerale utendum a Subdiacono: pluviale Presbyteri assistentis; calix cum patena, purificatorium, hostia, palla et corporale intra bursam: ampullae vini et aquae in pelvicula; campanula; intorticia pro elevatione.

4. Prope latus Epistolae, non longe ab Altari, abacus connectus alba tobalea, in quo ponentur palmae albi coloris et rami olivi distribuendi Canonicis, Clero et populo: palma Episcopi erit ab aliis distincta ornatu. Palmae et olivi contegentur velo violaceo.

5. Eodem latere aderit scamnum pro Ministris connectum tapeto ex panno violaceo.

6. Iuxta abacum Crux processionalis convestita velo violaceo, cui sint chordulae eiusdem coloris ad alligandam palmam aut ramum olivi.

7. In Sacratio praeparabuntur paramenta Ministrorum, videlicet amictus, albae et cingula duo numero, stola una violacei coloris pro Diacono; superpellicea pro clericis inservien-

tibus: amictus tres, totidemque albae, cingula et manipuli violacei cum tribus stolis similibus pro cantoribus Passionis et liber Passionis cum veste violacea.

De Functione.

8. Si ecclesia fuerit conventualis, functio peragetur postquam cantata aut recitata fuerit in choro Hora tertia.

9. Quum Episcopus celebret officium, omittetur aspersione aquae benedictae.

10. Dum in choro recitabitur hora supradicta, Episcopus in Sacratio recitabit psalmos et preces ad praeparationem; Ministri interea se parabunt amictu, alba et cingulo, Diaconus autem induet etiam stolam diaconalem.

11. Completa in choro Hora tertia, Episcopus cum Ministris sacris, sequentibus clericis, procedent ad Altare, ordine innuto in functionibus praecedentibus.

12. Episcopus post brevem orationem accedet ad faldistorium: distribuentur clericis paramenta, quibus distributis, Diaconus exuet Episcopo Crucem pectoralem, mantelletum vel mozzetam, adiuvante Subdiacono, eumque induet amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali coloris violacei, atque in his omnibus adiuvabitur a Subdiacono.

13. Postea Diaconus imponet mitram Episcopo et reverentia ei facta simul cum Subdiacono, pergunt ad abacum, ubi assument manipulum et planetam plicatam. Interim in promptu stabunt clerici duo cum Missali in usum Episcopi et cum scotula.

14. Diaconus et Subdiaconus redibunt ad Episcopum, eique iterata reverentia, consistent a lateribus eius.

15. Se^sistent Episcopo ambo clerici cum libro et scotula et immediate chorus cantorum cantabit *ψ. Hosanna filio David etc.* quem Episcopus leget ex libro, eoque lecto, recedent clerici antedicti et pergunt post faldistorium.

16. Absoluto a cantoribus cantu versiculi modo dicti, Diaconus tollet mitram Episcopo, qui assurget et convertetur ad Altare. Diaconus et Subdiaconus stabunt a lateribus eius.

17. Episcopus ad Altare conversus, iunctis manibus ac tono

feriali cantabit *Dominus vobiscum* et orationem *Oremus. Deus, quem diligere* etc.

18. Subdiaconus accedet ad abacum, dimittet planetam, accipiet a Caeremouario librum Epistolarum, procedet ante Altare, genuflexionem ad Crucem faciet et reverentiam ad Chorum et veniet quo loco cantari solet Epistola.

19. Post orationem Episcopus iterum sedebit; Diaconus reponet ei mitram et facta ipsi reverentia, perget sessum ad scamnum pro Ministris praeparatum.

20. Episcopum sedentem et mitra coopertum Subdiaconus salutabit, ac tono Epistolae cantabit lectionem eaque cantata, claudet librum, reverebitur Episcopum, redibit in medium chori ante Altare, genuflexionem ad Crucem, reverentiam ad Chorum iterabit et veniet ad Episcopum, cuius manum osculabitur et accipiet ab eo benedictionem. Diaconus revertetur ad dextram Episcopi, qui leget lectionem, tractum aut graduale et Evangelium, praemisso *Munda cor meum* etc. Subdiaconus postquam resumpserit planetam plicatam, sustinebit ei Missale apertum in actu isto.

21. Dum Episcopus incipiet legere Evangelium; Diaconus facta reverentia, discedet a dextra eius, perget ad abacum, dimittet planetam plicatam, assumet stolam latiore, accipiet Evangeliarium vel Missale, quod afferet ad Altare cum consuetis ad Episcopum et Chorum reverentiis, et libro super mensam collocato, redibit ad Episcopum et consistet a dextris eius.

22. Postquam Episcopus legerit Evangelium, Subdiaconus librum claudet eumque tradet clerico, qui referet illum ad abacum et consistet ante Episcopum.

23. Sub finem cantus Gradualis aut Tractus, thuriferarius se sistet Episcopo et navicula tradita Diacono, offeret Episcopo thuribulum apertum. Diaconus cum oculis ministrabit incensum Episcopo, qui cum solita benedictione imponet illud in thuribulum.

24. Incenso in thuribulum imposito, Diaconus accedet ad Altare, genuflectet in suppedaneo, recitabit *Munda cor meum* etc. assurget, accipiet librum, redibit ante Episcopum et ante ipsum genuflexus petet ab eo benedictionem *Iube, Domne, benedicere* et Episcopus benedicet ei dicens *Dominus sit in corde tuo* etc. et manum ei dabit osculandam.

25. Hoc tempore Acolythi, acceptis ex abaco candelabris ardentibus, pergunt ante Episcopum et coibunt cum thuriferario, qui stabit post Subdiaconum,

26. Diaconus, accepta benedictione et osculata manu Episcopi, coibit cum Subdiacono, atque iterata cum ipso, cumque Acolythis ac thuriferario ad Episcopum reverentia, venient ante Altare, ibi facta genuflexione ad Crucem deinde reverentia ad Chorum, procedent ad Evangelium cantandum.

27. Diacono et ceteris, ut supra, ad cantandum Evangelium profectis, Caeremoniarius exuet mitram Episcopo, qui assurgit simulatque incipietur cantus Evangelii et stabit ad Diaconum conversus.

28. Evangelio cantato, Subdiaconus librum Evangeliorum osculandum afferet Episcopo, qui libro osculato, a Diacono thurificabitur.

29. Acolythi ac thuriferarius ad loca sua redibunt ut in aliis Missis.

30. Postquam Episcopus thurificatus erit, sedebit et Diaconus ad eum reversus, reponet ei mitram.

31. Deinde Diaconus cum Subdiacono, iterata ad Episcopum reverentia, redibunt ad abacum, ubi Diaconus dimittit stolam latiore et resumet planetam plicatam; ambo autem dimittent etiam manipulos.

32. Hoc tempore clericus unus ponet super Altare in latere Epistolae Missale cum cussino vel legili in usum Episcopi, clericus alter tollet velum, quo contegebantur palmae et olivi dispositi super abaco minori prope Altare.

33. Ministri redibunt ad Episcopum, cui facta reverentia, consistent a lateribus eius, videlicet Diaconus a dextris, Subdiaconus a sinistris, eiusque fimbrias pluvialis attollent.

34. Assurgit Episcopus et cum Ministris procedet ad Altare, reverentia facta ad Chorum; ante Altare quum venerint, a Diacono nudabitur mitra; ascendet cum ministris ad Altare, quod osculabitur in medio, transibit cum eis in latus Epistolae, stantibus eisdem a lateribus eius. Ibi stans Episcopus iunctis manibus ac tono feriali cantabit orationes cum praefatione; *Sanctus* autem cantabitur a Choro tono feriali et ab Episcopo cum Ministris recitabitur submissa voce; subiungit deinde

Episcopus tono feriali ac iunctis manibus reliquas quinque orationes.

35. In fine quartae aut in principio quintae orationis, ambo clerici ad hoc delecti accipient vasculum aquae sanctae cum aspersorio ac thuribulum cum navicula et appropinquabunt gradibus Altaris in planum a latere Epistolae.

36. Recitata ab Episcopo oratione supradicta, ascendet ad Altare thuriferarius, et praesentabit thuribulum apertum Episcopo, qui ministrante cum osculis incensum Diacono, imponet illud in thuribulum cum benedictione usitata. In actione ista Subdiaconus appropinquabit dextrae Episcopi ad sublevandam eius fimbriam dexteram pluvialis. Ascendet ad Altare etiam clericus cum vasculo aquae sanctae, qui porriget aspersorium Diacono, hic tradet Episcopo et Episcopus asperget palmas in medio, a dextris et a sinistris suis, recitans submissa voce ant. *Asperges me* etc. Restituto ab Episcopo aspersorio Diacono et a Diacono clerico illius ministro, Diaconus ipse accipiet a thuriferario thuribulum ac porriget Episcopo, qui palmas thurificabit eodem modo quo asperserit.

37. Recedent clerici cum vasculo ac thuribulo, et Episcopus stans in latere Epistolae Altaris, iunctis manibus ac tono feriali cantabit *Dominus vobiscum* et orationem *Oremus. Deus qui Filium tuum* etc.

38. Interim a Caeremoniario invitabitur apud Altare dignior Cleri, qui praesentare Episcopo palmam debet, itemque in promptu erit clericus unus cum gremiali lineo pro Episcopo, alter delaturus faldistorium super Altare, tertius aut Sacrista vel alius, qui debet palmas et ramos olivi porrigere et Cappellanus Episcopi accepturus palmam eius.

39. Recitata, ut supra, oratione, Episcopus cum Ministris veniet ad medium Altaris et convertetur versus gradus, humeris ad Altare conversis. Se sistet Episcopo dignior Cleri, qui reverentia facta et consensu gradibus Altaris, accipiet palmam distinctam a Sacrista vel ab alio qui porriget ipsi, eamque tradet Episcopo, osculans manum eius. Episcopus palmam accipiet, osculabitur ac tradet Cappellano suo, qui custodiet illam secum, subministraturus eandem, quando opus erit.

40. Palma ab Episcopo accepta, ponetur faldistorium

super suppedaneo in medio Altaris, Episcopus sedebit in ipso et a Diacono cooperietur mitra. Clericus unus porriget Diacono gremiale lineum cum chordulis, quod ipse Diaconus, adiuvante Subdiacono ponet super genua Episcopi et chordulis firmabit illud faldistorio vel etiam cingulo Episcopi.

41. Chorus cantorum immediate incipiet cantare Responsoria et antiphonas *Pueri Hebraeorum* etc. quae prosequuntur tempore distributionis.

42. Episcopo sedente, Diaconus sublevabit fimbriam dexteram pluvialis eius et Subdiaconus tradet ei palmas, quin osculetur manum eius. Episcopus palmam dabit digniori a quo ipse prius acceperit. Quicumque palmam ab Episcopo accipiet, osculabitur prius palmam, deinde Episcopi manum. Praelati, si aderunt, et Canonici palmam accipient stantes, reverentiam profundam ad Episcopum efficientes, ceteri omnes illam accipient genuflexi. Ministri sacri, si fuerint Canonici, accipient ab Episcopo palmam post digniorem Cleri; si Canonici non fuerint, accipient illam post Canonicos et ante Beneficiarios. Si aderit Magistratus vel qui vicem civitatis sustineant, accipient palmam quo ordine statutum est in Caeremoniali Episcoporum lib. II. cap. XXI.

43. Dum Episcopus distribuet palmas Clero, in Sacello laterali longe ab Altari maiore Canonicus vel Sacerdos aliquis distribuet eas viris et foeminis separatim.

44. Clericus quispiam accipiet palmam distinctam apponendam Cruci processionali et ligabit eam in summitate Crucis. Sub finem distributionis in promptu erunt familiares nobiles vel clerici duo cum instrumentis lotionis, thuriferarius cum thuribulo, custos ecclesiae ad aperiendam portam principalem et cantores superpellicio induti, ne retardetur processio.

45. Episcopus, palmis distributis, lavabit manus et amovebitur gremiale lineum, quo usus fuerit in distributione.

46. Diaconus exuet mitram Episcopo, qui assurget et transibit in latus Epistolae, ubi iunctis manibus ac tono feriali cantabit orationem *Oremus. Omnipotens sempiternae Deus* etc. Redibit deinde ad faldistorium, in quo sedebit et a Diacono rursus cooperietur mitra.

47. Accedet ad Altare thuriferarius, qui praesentabit Epi-

scopo thuribulum apertum. Diaconus cum osculis ministrabit incensum, quod ab Episcopo imponetur in thuribulum cum benedictione usitata.

48. Interea Subdiaconus accipiet Crucem et Acolyths candelabra cum cereis ardentibus, qui adiuncti Subdiacono procedent simul ad ingressum Presbyterii. Thuriferarius postquam incensum ab Episcopo impositum fuerit in thuribulum, coibit cum Subdiacono et Acolythis. Cappellanus sive clericus, qui custodiet palmam Episcopi, appropinquabit Diacono, qui palmam praedictam acceptam ab eo porriget Episcopo, osculans manum eius.

49. Diaconus conversus ad populum cantabit *Procedamus in pace*, Chorus in cantu respondebit *In nomine Christi. Amen.* Et initium processionis fiet ordine sequenti.

50. Thuriferarius cum thuribulo; Subdiaconus gestans Crucem medius inter Acolyths cum candelabris ardentibus cereis. Cantores, qui tempore toto processionis cantabunt responsoria et antiphonas *Cum appropinquaret* etc. Clerus, et incedent bini, ac si gradus seu coetus erunt distincti, ut Canonici, Beneficarii etc. eorumque numerus dispar erit, ultimi incedent terni, seniore medium locum obtinente, sequetur Episcopus et a sinistris eius Diaconus; post Episcopum Cappellanus a mitra et alter Cappellanus, qui posteriorem extremitatem vestis eius sustinebit; ultimo loco Praelati, siqui aderunt et familiares nobiles Episcopi.

51. Palma sustinebitur dextra ab eis, qui in processionem incedent dextrorsum, et sinistra ab eis, qui sinistrorsum; siquis incedet in medio, palmam gestabit dextra.

52. Processio ex Altari proficiscetur recta via ad ostium ecclesiae, ex qua egredietur et pergens a dextra plateae redibit directe contra portam ipsius ecclesiae. Clerus extra portam ecclesiae caput cooperiet bireto.

53. Cantores duo priusquam exeant ex ostio ecclesiae, consistent prope ipsum in interno.

54. Quando processio totaliter exiverit ex ecclesia, curabitur ut Subdiaconus, Acolyths ac thuriferarius sint prope portam ecclesiae ipsius.

55. Egressa processione, claudetur ostium ecclesiae et ante

ostium consistent cantores illi duo, qui remanserint in interno, ut supra. Hoc tempore clericus unus reponet faldistorium in latere Epistolae ante gradus Altaris et super Altare disponentur paramenta episcopalia.

56. Subdiaconus cum Cruce subsistet in limine ecclesiae, facie et Cruce ad ostium conversa, a lateribus eius Acolythi ac thuriferarius. Cantores stabunt apud portam, post Subdiaconum a latere. Clerus disponetur in duos pluresve ordines a latere portae, in fine subsistet Episcopus, stans tamen in medio e regione Crucis.

57. Clauso ostio ecclesiae et cessantibus a cantu antiphonarum praedictarum, cantores ambo qui stabunt in interiore parte ecclesiae cantabunt primum versiculum hymni *Gloria, laus et honor* etc. quo cantato, chorus cantorum qui stabit extra ecclesiam, repetet illum ex toto. Tum cantores duo supradicti in interiore parte ecclesiae cantabunt versiculum secundum *Israel es tu Davidis* etc. et chorus respondebit extra, repetens versiculum primum *Gloria, laus et honor* atque ita deinceps reliquos versiculos vel partem ipsorum.

58. Quando Subdiaconus extremitate Crucis hastilis iterum aut tertio pulsabit ostium ecclesiae, aperietur ostium et cessabitur a cantu hymni. Advertet autem Subdiaconus pulsare ostium, quando responderit chorus et priusquam cantores illi duo, qui erunt intra, incipiant aliquem versiculum cantare.

59. Aperto ecclesiae ostio, ingrediatur processio ordine supradicto et cantores illi duo, qui restiterant intra ecclesiam, coibunt cum ceteris et ingressi in ecclesiam cantabunt antiphonam *Ingrediente Domino* etc.

60. Processio dirigetur ab Altare maius, quo quum ventum erit, thuriferarius recedet in Sacrarium ad deponendum thuribulum ac renovandum ignem in ipso propter Missam, si opus fuerit: Acolythi deponent candelabra super abacum et Subdiaconus, relicta Cruce seorsim, consistet prope Altare, ubi adveniendi Episcopo se adiunget. Clerus ad subsellia sua in chorum redibit.

61. Episcopus ante Altare progressus, salutabit Crucem, accedet ad faldistorium ubi sedebit, palmam tradet Diacono, hic Cappellano Episcopi, qui eam custodiet. Diaconus et Sub-

diaconus reverentiam facient ad Episcopum, pergant ad abacum, planetas plicatas ibi dimittent et revertentur ad Episcopum, qui a cubiculario suo induetur caligis et sandaliis, deinde a Diacono exutus mitra et pluviali, a Ministris praedictis induetur sacris paramentis ad Missam celebrandam.

62. Hoc tempore Presbyter assistens induet pluviale prope abacum, ut paratus sit ad officium suum fungendum.

63. In Missa nulla occurrit variatio, stabitur iis quae praescripta sunt capitulis III. et IV. libri huius. Diaconus autem cum Presbytero assistente non sedebunt in cantu Epistolae, sed restabunt apud Episcopum, qui cum mitra in capite genuflectet in pulvino dum cantabitur *Ut in nomine Iesu* etc. ut genuflectet etiam universus chorus.

64. Notandum, quod cantores Passionis quum venerint in presbyterium, reverentia aut genuflexione facta ad Crucem, procedere debent ante Episcopum et genuflexi aut profunde inclinati osculari manum eius unus post alium, deinde procedere ad cantandam Passionem. Hoc tempore ponetur a clerico super Altari Missale cum cussino vel legili in usum Episcopi.

65. Profectis ab Episcopo cantoribus Passionis, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui assurgit et a latere accedet ad Altare atque in latere Epistolae leget Passionem. Diaconus palmam porriget Episcopo, qui eam sustinebit dextra, durante cantu Passionis; itemque Ministri et ceteri de choro. Quando Episcopus leget Passionem, Presbyter assistens operam dabit libro, stans in latere Altaris, Diaconus adstabit Episcopo dextrorsum in gradu inferiori, Subdiaconus a dextris Diaconi in altero gradu inferiori. Episcopus, quando legerit Passionem usque ad finem primae partis, convertetur ad cantores, Presbyter assistens consistet a dextris eius in gradu inferiori, Diaconus a sinistris Presbyteri assistentis in altero gradu inferiori et Subdiaconus a sinistris Diaconi in altero gradu inferiori aut in plano ante infimum gradum Altaris, Paulo ante illa verba *Emisit spiritum*, ponetur a clerico pulvinar ante Episcopum et ad verba modo dicta geniculabunt Episcopus, Presbyter assistens et Ministri eodem statu quo erunt, conversi ad cantores.

66. Completo cantu Passionis, Diaconus recipiet palmam et reponet mitram Episcopo, qui a latere redibit sessum ad fal-

distorium, ibique sedenti Diaconus reponet super genua gremiale. Clericus unus tollet de Altari Missale cum cussino seu legili.

67. Subdiaconus accipiet Missale, quod apertum sustinebit ante Episcopum, qui leget ex illo *Munda cor meum* et ultimam partem Passionis.

68. Interea Diaconus planetam plicatam dimittet apud abacum, induet stolam latiore, deferet ad Altare Evangeliarium et cantabitur ultima Passionis pars quomodo cantatur Evangelium, excepto quod Acolythi non deferent candelabra et Diaconus, quin dicat *Dominus vobiscum* et *Sequentia* etc. incipiet immediate illa verba cantare *Altera autem die* etc. Episcopus et Clerus in choro palmam dextera sustinebunt.

DE FERIA V. IN COENA DOMINI.

CAPUT XI.

1. **F**unctio huiusce diei ab Episcopo extraneo celebrata, relate ad Missam solemnem, nihil differt a ritu in Missa Pontificali descripto capit. III. libri huius. Quapropter ne frustra ea quae descripta sunt repetamus, innuemus tantummodo variationes, quae in ipsa occurrunt.

De rebus praeparandis.

2. Altare apparabitur nobiliter, ut ibidem monuimus; Crux autem cooperietur velo albi coloris.

3. Super abacum praeter res eodem loco notatas, praeparabitur etiam pluviale et velum humerale albi coloris utrumque, utendum ab Episcopo in processione, calix alter cum patena, palla, velo albi coloris et lemisco ad reponendum Sacramentum, hostiae binae consecrandae, alterum thuribulum cum na-

Manuale Sacr. Caerem. lib. 8.

vicula, pyxis cum particulis propter Communionem Cleri, stolae albi coloris assumendae a Presbyteris, qui de sacra mensa participabunt, mappa linea albi coloris extendenda ante communicandos, intorticia aut cerei gestandi a Clero in processionem.

4. Prope abacum aderit Crux processionalis convestita velo violaceo et extra cancellos seu balastrium presbyterii baldachinum albi coloris hastile. Si laici quoque Communionem excipient, sternentur mappae super balastrium.

5. In Sacello, in quo exponetur SS. Sacramentum, ponetur in medio infimo gradu pulvis albi coloris, super quem genuculabit Episcopus.

6. Si ex mandato Episcopi ordinarii exsequenda esset sacrorum Oleorum consecratio, praeparabuntur in Sacratio paramenta pro duodecim Presbyteris, pro septem Diaconis septemque Subdiaconis. Apud Altare praeparabitur mensa atque ea omnia, quae notata sunt cap. XIV. libri VI. quod ad functionem istam spectat.

De Functione.

7. Episcopus post recitationem Nonae accedet ad Altare, induetur sacris vestibus, deinde Missae initium faciet ritu praescripto.

8. Si fiet Oleorum sacrorum consecratio, Presbyteri, Diaconi et Subdiaconi parati antecedent Episcopum et Ministros in accessu ad Altare et occupabunt locum, qui attribuetur ipsis. Hoc casu Episcopus utetur baculo pastoralis.

9. In Missa non recitabitur psalmus *Iudica me Deus* etc.

10. Ad intonationem hymni *Gloria in excelsis* sonabitur organis et campanis. In reliqua Missa tacebunt organa, neque sonabitur campanula ad elevationem.

11. In offertorio Episcopus offeret binas hostias et particulas ad Communionem ministrandam.

12. Si consecrabuntur Olea sacra, Subdiaconus postquam attulerit calicem ad Altare, dimittet velum humerale et fungetur officium suum, ut cap. XIV. num. 71. et 75. lib. VI.

13. Recitabitur *Agnus Dei*, sed Pax non dabitur.

14. In Communionem Cleri observabitur ordo, quem notavimus cap. VII. libri huius.

15. In Consecratione sacrorum Oleorum tenebitur methodus innuta cap. XIV. num. 77. et seq. lib. VI.

16. Sacramentum reponetur in Calice, ut dictum est cap. XXV. lib. II.

17. Sacro peracto, Episcopus cum Ministris genuflexionem ad Sacramentum conficiet in suppedaneo et descendet a latere ad faldistorium, quod ponetur in latere Epistolae ante scamnum Ministrorum, ita ut sedens vertat humeros ad parietem, non vero ad Altare.

18. Presbyter assistens recedet in Sacrarium, functus officio suo.

19. Episcopus reversus, ut supra, ad faldistorium sedebit, Ministri autem dimittent manipulos. Interim in promptu erunt ambo thuriferarii cum thuribulis, Subdiaconus paratus ad gestandam Crucem et distributa iam erunt intorticia vel cerei ardentis gestandi a Clero in processionem.

20. Diaconus, adiuvante Subdiacono, exuet Episcopo manipulum, planetam, dalmaticam ac tunicellam et induet ei pluviale. Deinde Episcopus stans imponet incensum sine benedictione in ambo thuribula, quae praesentabunt ei thuriferarii stantes et ipsi. Diaconus ei ministrabit incensum sine oculis consuetis.

21. Accedet ad Altare Episcopus medius inter Ministros, qui fimbrias pluvialis eius sustentabunt; conficiet cum ipsis genuflexionem duplicem in pavimento, assurget, geniculabit in pulvino posito super gradum infimum et accepto e manibus Diaconi thuribulo, triplici ductu incensabit SS. Sacramentum.

22. Thuribulo reddito Diacono, Caeremoniararius imponet humeris Episcopi velum humerale, quod ei alligabitur ante pectus a Subdiacono.

23. Diaconus ascendet ad Altare, accipiet Sacramentum et tradet Episcopo, qui assurget, convertetur ad populum et initium processionis fiet versus Sacellum praeparatum ad expositionem SS. Sacramenti.

24. Processionis ordo erit sequens. Subdiaconus paratus

Crucem deferens medius inter Acolythos cum candelabris: cantores, qui cantabunt hymnum *Pange lingua*: Clerus, omnibus incedentibus binis iuxta gradus sive ordines, si ecclesia erit conventualis: si consecratio Oleorum sacrorum facta fuerit, post Clerum sequentur septem Subdiaconi, tum Diaconi eodem numero, postremo duodecim Presbyteri: ambo thuriferarii cum thuribus: Episcopus medius inter Ministros, qui gestabit SS. Sacramentum sub umbraculo: sequentur Episcopum Praelati, siqui aderunt.

25. Quum ventum erit in Sacellum, Clerus disponetur quo modo indicatum est capitulo XXV. libri II. exponetur Sacramentum, eoque thurificato, claudetur custodia.

26. Episcopus benedictionem non donabit; sed brevi facta oratione, assurget, conficiet cum Ministris genuflexionem duplicem et mitra rursus coopertus in ingressu Sacelli, praecedentibus thuriferariis, Subdiacono gestante Crucem cum Acolythis, septem Subdiaconis, septem Diaconis, duodecim Presbyteris, si aderunt, redibit in Sacrarium, ibique sacra indumenta dimittet.

27. Clerus revertetur in chorum ad Vesperas recitandas.

28. Denudatio Altarium persolvetur a Canonico hebdomadario, vel ab alio Presbytero, ritu statuto in capit. XXV. num. 68. lib. II.

FERIA VI. IN PARASCEVE.

CAPUT XII.

1. **A**ltare maius esto quocumque ornamento totaliter denudatum: si Altare erit consecratum, relinquetur super mensa chrismale seu tobalea cerata, quae mensam ipsam non solum contegit, sed etiam defendit a pulvere: si aderit lapis sacer, relinquetur cerata, quae contegit lapidem ipsum.

2. Super Altare ponentur sex candelabra ex aurichalco vel ex cupro cum Cruce simili: si Crux esset nimis gravis, super pedem Crucis aequalem candelabris imponetur Crux levior cooperta velo nigro, quod cum orbiculis et lemniscis ita sit dispositum, ut facile solvi ac detegi possit. Cerei candelaborum sunt ex cera communi seu lutea.

3. Super infimum gradum ponetur pulvinar in quo genuculabit Episcopus.

4. In latere Epistolae ante gradus Altaris praeparabitur faldistorium exutum omni ornamento ac tantum in sedili aderit pulvinus nigri coloris.

5. Super mensam Altaris disponentur paramenta episcopalia, videlicet manipulus et planeta nigri coloris, dalmatica ac tunicella cum stola coloris eiusdem, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae cooperientur velo sericeo concolore: in latere Evangelii ponetur mitra linea alba, aut damascena alba cum vimpa.

6. A latere Epistolae statuatur abacus sine ullo ornamento: mantile tantummodo explicabitur in ipso, quod contegat solum planum ipsius nec pendeat a lateribus. Super abaco praeparabuntur haec: tobalea Altaris, quae contegat mensam tantum, nec pendeat omnino a lateribus; missale cum tegumento nigri coloris in usum Celebrantis; Epistolarium et Evangeliarium, utrumque ornatum veste nigra; gremiale nigrum simile paramentis; candelabra Acolythorum cum candelis ex cera lutea seu communi; urceus cum pelvi; manutergium in lance; ampullae vini et aquae in pelvicula; bursa nigri coloris cum corporali et duobus purificatoriis; vasculum vitreum aquae plenum ad purificandos digitos, si opus fuerit; binae planetae plicatae Ministrorum; stola latior Diaconi; pluviale Presbyteri assistentis; pulvinus nigri coloris vel legile ligneum ad sustinendum Missale: pulvinar maius ex serico villosio violaceo cum velo albi coloris, super quo deponetur Crux in adoratione; lanx argentea ad oblationes excipiendas.

7. Prope abacum in promptu habebitur tapetum laneum coloris violacei, utendum in adoratione Crucis; Crux hastilis propter processionem convestita velo violaceo; arundines sive hastae cum gossipio cerato ad accendendos cereos.

8. In quo Sacello exponetur SS. Sacramentum, pulvinar nigri coloris ponetur in infimo gradu, in quo geniculabit Episcopus, velum humerale albi coloris, stola nigra pro Sacrista, quando aperire debet urnam, corporale extensum super mensam Altaris, intorticia vel candelae ex cera alba utendae in processione. Prope abacum aderit umbraculum hastile.

9. In Sacratio paramenta Ministrorum, videlicet amictus, albae et cingula duo, stola una nigri coloris pro Diacono. Superpellicia sufficienti numero pro clericis inservientibus. Planeta plicata nigri coloris cum cingulo, alba et amictu pro Subdiacono, qui gestaturus erit Crucem in processionem. Thuribula duo cum naviculis. Tres amictus totidemque albae, cingula, manipuli et stolae nigri coloris pro cantoribus Passionis et liber Passionis ornatus veste nigri coloris.

10. Sedes cameralis, in qua sedebit Episcopus et canon pontificalis sine scotula.

De functione.

11. Hora determinata Clerus in choro recitabit horas uniores submissa voce et extinctis cereis.

12. Interim in Sacratio Diaconus et Subdiaconus se parabunt paramentis, videlicet amictu alba et cingulo, Diaconus autem induet etiam stolam nigri coloris more diaconali.

13. Dum se Ministri parabunt, Episcopus sede camerali sedens recitabit ex Canone orationes tantum ad paramenta, omittens quae notatae sunt ad sandalia et chirothecas, quae hoc die non adhibentur.

14. Presbyter assistens induet superpelliceum et clerici inservientes aderunt ad Altare superpellicio induti.

15. Completa in choro recitatione Horae nonae, egredientur de Sacratio Episcopus cum Ministris et clericis, et procedent ad Altare eodem modo quo in aliis functionibus superius descriptis.

16. Episcopus, brevi peracta oratione, assurgit, et nullam faciens reverentiam aut salutationem ad Chorum (quae hoc die omittuntur) accedet ad faldistorium et sedebit.

17. Clericus unus de gradu Altaris tollet pulvinar, in quo geniculaverit Episcopus.

18. Paramenta episcopalia a Caeremoniario secundo distribuentur clericis ordine consueto.

19. In promptu stabunt familiares nobiles Episcopi vel clerici duo pro lotionem.

20. Episcopus nudabit caput, dimittet mantelletum, quod accipietur a Cubiculario, qui expediet etiam syrnam eius vestis talaris. Episcopus, capite cooperto bireto, dimittet annulum, qui recipietur a Presbytero assistente sine osculis, tum lavabit manus.

21. Clerici paramenta deferentes, genuflexione facta ad Altare, procedent ante Episcopum et paramenta porrigent Ministris. Episcopus, lotis manibus, dimittet biretum et a Ministris parabitur amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola, tunicella, dalmatica, planeta et manipulo.

22. Dum parabitur Episcopus, Presbyter assistens, induet pluviale. Prope abacum in promptu stabunt clerici cum paramentis Ministrorum.

23. Paratos Episcopus, ut supra, cooperietur mitra a Diacono. Ambo Ministri, salutato Episcopo, accedent prope abacum ibique induent manipulum et planetam plicatam.

24. Hoc tempore Presbyter assistens veniet ante Episcopum eique facta reverentia, annulum sine osculis inseret digito eius et consistet a dextris eiusdem.

25. Unus pluresve clerici in promptu stabunt, translaturi faldistorium, ut infra.

26. Ministri redibunt ante Episcopum, salutabunt eum et consistent a sinistris eius, Diaconus nempe a sinistris Episcopi, Subdiaconus a sinistris Diaconi.

27. Innuente Caeremoniario, Episcopus cum Ministris assurgat et nulla facta ad Chorum reverentia, procedent ante Altare.

28. Clericus unus pluresve accipient faldistorium et deferent ipsum ad Altare; clericus alter ponet pulvinar ante faldistorium ipsum in pavimento.

29. Ante Altare Episcopus nudabitur mitra a Diacono. Epi-

scopus reverentiam, Ministri genuflexionem ad Altare conficient. Genuculabit et procumbet super faldistorium; Ministri autem genuculabunt a lateribus eius et orabunt *prolixius solito*.

30. Acolythi duo accipient ex abaco tobaleam Altaris, afferent ad Altare et extendent ipsam super mensam, caventes ne totam explicent, sed relinquent plicatam versus candelabra, ut facile possit postea explicari super totam mensam a Diacono. Extensa super Altari tobalea, Acolythi praedicti se recipient ad abacum.

31. Post orationem Episcopus consurget cum Ministris, et a clericis de medio tolletur faldistorium atque pulvinar.

32. Episcopus cum Ministris ascendet ad Altare, quod osculabitur in medio.

33. A clericis ponetur faldistorium in suppedaneo a latere Epistolae ita ut Episcopus in eo sedens prospectet latus Evangelii et a dextris suis habeat Altare.

34. Osculato Altari, Episcopus a Diacono mitra cooperietur, sedebit faldistorio et ab eodem Diacono ponetur gremiale super genua eius.

35. Ministri sedebunt in extremitate suppedanei, videlicet Presbyter assistens prope Episcopum, Diaconus a dextris Presbyteri assistentis, Subdiaconus a dextris Diaconi et caput cooperient bireto, quod eis porriget clericus.

36. Sedentibus Episcopo et Ministris, Caeremoniarius uni ex Beneficiariis vel ex cantoribus superpellicio induto tradet Missale, quod sustinens ipse sibi, genuflexione facta ad Crucem, vadet quo loco cantabitur Epistola, ibique cantabit prophetiam tono lectionis.

37. Hoc tempore in promptu stabit clericus cum Missali in usum Episcopi.

38. Cantor, cantata prophetia, iterabit ad Altare genuflexionem in medio, redibit ad abacum, relinquet in eo librum et se recipiet ad locum suum. A cantoribus cantabitur tractus *Domine, audivi*.

39. Cantata, ut supra, prophetia, consurgent Ministri et genuflexione facta ad Crucem, venient ante Episcopum. Clericus cum Missali Episcopi appropinquabit faldistorio, Presbyter assi-

stens consistet a sinistris Episcopi, Diaconus prope Presbyterum assistentem et Subdiaconus accipiet Missale, ipsumque sustinebit apertum ante Episcopum, ex quo prophetiam et tractum ipse Episcopus leget. Dum Episcopus leget tractum, clericus aliquis ponet cussinum vel legile super Altare in latere Epistolae.

40. Hoc ipso tempore in Sacratio cantores Passionis se parabunt amictu, alba, cingulo, manipulo et stola diaconali. Quando ab Episcopo lectus fuerit tractus, Subdiaconus ponet librum apertum super cussinum seu legile iam positum in Altari, ut supra, et recedet prope Diaconum.

41. Dum cantores ultimum tractus versiculum cantabunt, Diaconus tollet gremiale et mitram Episcopo, qui assurgit et convertetur ad Altare. Unus aut duo clerici tollent faldistorium de suppedaneo Altaris.

42. Presbyter assistens consistet a dextris Episcopi in latere Altaris, indicaturus ei quae cantanda sint; Diaconus stabit in gradu superiori post Episcopum, Subdiaconus in infimo gradu, vel in plano, post Diaconum.

43. Episcopus cantabit *Oremus*, Diaconus *Flectamus genua* et genuflectent omnes, exceptis Episcopo et Presbytero assistente, Subdiaconus cantabit *Levate* omnesque consurgent. Episcopus, manibus expansis, tono feriali cantabit orationem *Deus, a quo et Iudas* etc.

44. Hoc tempore Subdiaconus, quin abscedat de loco suo, exuet sibi planetam plicatam, recipiet Epistolarium et sub finem orationis praedictae procedet ante Altare et genuflexione ad Crucem facta, consistet quo loco cantari solet Epistola.

45. Post cantatam orationem, reponetur faldistorium in suppedaneo, ut supra, et in eo sedebit Episcopus, qui a Diacono cooperietur mitra eique reponetur gremiale, Diaconus et Presbyter assistens, sedebunt ut ante in extremitate suppedanei.

46. Sedente Episcopo, Subdiaconus cantabit lectionem tono consueto Epistolae, eaque cantata, redibit ante Altare, genuflectet ad Crucem, deinde apud abacum deponet librum et resumet planetam plicatam.

47. Lectione a Subdiacono cantata, consurgent Presbyter assistens et Diaconus atque accedent ad Episcopum.

48. Subdiaconus, resumpta planeta, veniet ante Episcopum et Missale ex Altari acceptum sustinebit apertum ante ipsum, qui leget lectionem atque tractum, quo lecto, Subdiaconus idem reponet Missale super Altare. Diaconus manebit a sinistris Episcopi et Presbyter assistens operam dabit libro, indicans Episcopo quae legere debeat. Subdiaconus, postquam Episcopus legerit tractum, reposito libro super Altare, consistet a sinistris Diaconi.

49. Simulatque cantata fuerit lectio, cantores cantabunt Tractum.

50. Sub finem cantus Tractus, exhibunt de Sacratio cantores Passionis. Ingressi in Presbyterium, genuflexionem ad Crucem conficiunt et procedunt directe ad cantandam Passionem, ut in Dominica praecedenti, siquidem hac die non osculabuntur manum Episcopi.

51. Completo cantu Tractus, Diaconus tollet Episcopo gremiale et mitram. Episcopus assurgit et convertitur ad Altare. A clericis amovebitur faldistorium de suppedaneo.

52. Statim ac Episcopus convertitur ad Altare, cantores Passionis incipient ipsam cantare. Episcopus leget Passionem ex Missali submissa voce. Presbyter assistens stans in latere Altaris a dextris Episcopi evolvit folia; Diaconus stabit a dextris Episcopi super gradum infra suppedaneum, et Subdiaconus a dextris Diaconi super gradum infra Diaconum ipsum. Episcopus leget totam Passionem iunctis manibus, comprehensa ultima parte, cui praemittet *Munda cor meum* etc. Postquam Episcopus legerit Passionem, convertitur versus cantores Passionis. In actione ista Presbyter assistens stabit a sinistris Episcopi in gradu superiori infra suppedaneum, Diaconus a sinistris Presbyteri assistentis in gradu secundo et Subdiaconus a sinistris Diaconi in gradu tertio, vel in plano, si Altare pluribus gradibus carebit.

53. Paulo ante illa verba *Emisit spiritum*, ponetur pulvinar ante Episcopum. Ad cantum eorundem verborum Episcopus geniculabit versus cantores, itemque Ministri et Clerus, unusquisque loco suo. Assurgente Episcopo, consurgent ceteri omnes et continuabitur cantus Passionis usque ad finem.

54. Completo cantu Passionis, faldistorium reponetur, ut ante, in suppedaneo; Episcopus sedebit eique Diaconus reponet mitram et gremiale.

55. Cautores Passionis discedent ex Altari et redibunt in Sacrarium eodem ordine, quo ad Altare accesserunt.

56. Presbyter assistens et Subdiaconus remanebunt prope Episcopum. Diaconus descendet de Altari a latere, accedet ad abacum, ubi dimittet planetam plicatam et induet stolam latiore; deinde librum afferet ad Altare, genuflexionem faciens ad Crucem, postea reverentiam ad Episcopum. Consenso suppedaneo Altaris, librum ponet super mensam, tum genuflexus in suppedaneo recitabit *Munda cor meum*.

57. Hoc tempore procedent ante Altare duo Acolythi, iunctis manibus, sine candelabris et Subdiaconus.

58. Diaconus, recitato *Munda cor meum*, accipiet librum, descendet de Altari, coibit cum Subdiacono et Acolythis, qui omnes uno tempore conficient genuflexionem ad Altare et reverentiam ad Episcopum. Quo loco cantatur Evangelium, Diaconus cantabit ultimam partem Passionis, neque incensabitur liber neque illum in fine osculabitur Episcopus.

59. Profecto de Altari cum ceteris Diacono, Caeremoniarius gremiale et mitram tollet Episcopo, qui assurget ad cantum praedictum et faldistorium de Altari removebitur.

60. Cantata ultima Passionis parte, Diaconus claudet librum, quem Subdiaconus tradet uni ex Acolythis, et iunctim procedent ante Altare ac genuflexionem, ut supra, conficient. Acolythi revertentur ad abacum et in ipso reliquent librum, Diaconus se sistet post Episcopum, Subdiaconus post Diaconum ut in prima oratione.

61. Cantata, ut supra, ultima Passionis parte, Episcopus convertetur ad Altare, et quando Ministri constiterint a tergo eius, incipiet cantare orationes, ut in Missali: cantabit invitationem ad orationem notis in Missali signatis, orationes autem cantabit manibus expansis ac tono feriali. Diaconus cantabit *Flectamus genua* et Subdiaconus *Levate*, quando reperietur notatum in Missali et Caeremoniarius hac de re monebit Ministros praedictos. Ad *Flectamus genua* genuflectetur ab omnibus, ut in prima

oratione, omnesque consurgent ad *Levate*. Episcopus tantum et Presbyter assistens non genuflectent ad *Flectamus genua*. Chorus cantorum advertet quando respondendum sit *Amen* et quando tacendum.

62. Ad orationem *pro haereticis*, duo pluresve clerici accipient tapetum violaceum et in longitudinem extendent ipsum in medio presbyterio: clericus alter accipiet pulvinum maiorem violaceum cum velo albi coloris eumque ponet in capite tapeti ipsius versus Altare.

63. Orationibus completis, Diaconus reponet mitram Episcopo, qui cum Ministris facta ad Crucem reverentia, de Altari a latere descendet et veniet ad faldistorium collocatum ante gradus a latere Epistolae, vel ante abacum, si Presbyterium parum amplum esset.

64. Episcopus sedebit faldistorio et a Diacono exuetur mitra: deinde adiuvantibus Ministris dimittet planetam et ibit ad latus posterius Altaris in cornu Epistolae in planum presbyterii extra gradus Altaris, ibique consistet facie ad populum conversa. Subdiaconus adstabit sinistrae Episcopi, facie pariter conversa ad populum. Presbyter assistens accipiet Missale ex Altari et consistet versus sinistram Episcopi. Diaconus per longiorem accedet ad Altare, genuflexionem in medio faciet ad Crucem, ad Altare ascendet et accipiet Crucem, quam sustinebit utraque manu: si opus fuerit, apponetur scabellum gradatum ad accipiendam Crucem.

65. Diaconus, accepta Cruce, descendet de Altari per medios gradus et veniet ante Episcopum, cui tradet Crucem. Caeremoniarius, dum Diaconus accipiet Crucem ex Altari, exuet Episcopo pileolum.

66. Episcopus, accepta Cruce, adiuvente Caeremoniario vel Diacono, exuet summitatem illius, et sustinente librum apertum Presbytero assistente, cantabit notis in Missali appositis *Eccce lignum Crucis* et cum Ministris clericisque prosequetur in quo *salus mundi pependit*, Chorus autem respondebit *Venite adoremus*. Ad haec verba geniculabunt omnes, excepto Episcopo. Presbyter assistens etiam, clauso libro, geniculabit.

67. Cantatis praedictis verbis, consurgent omnes; Episcopus

cum Ministris ascendent ad Altare in latus Epistolae quo loco Celebrans legit Epistolam, conversi ad populum, ut supra.

68. Episcopus, eodem adiumento, ut supra, deteget caput Crucifixi cum brachio dextero, et brachium dexterum Crucis, atque elevans vocem hemitonio, cantabit *Eccs lignum Crucis* etc. ut supra, omnesque genuflectent.

69. Deinde procedent ad medium Altaris super suppedaneum ibique Episcopus deteget Crucem totam ac tertia vice cantabit *Eccs lignum* etc. altero hemitonio vocem attollens et genuflectent omnes.

70. Post illa verba *Venite adoremus* manebunt omnes genibus flexis, et Episcopus tantum, comitante Caeremoniario, de Altari descendet, accedet ad tapetum extensum ante Altare, et genibus flexis versus Altare, collocabit Crucem super cusinum, quam taeniis firmabit super ipsum, si opus fuerit.

71. Assurget Episcopus eodemque tempore cum eo consurgent ceteri omnes. Episcopus genuflexionem ad Crucem faciet cumque ipso genuflectent etiam suo quisque loco Ministri, qui descendunt de Altari et obviam Episcopo procedent.

72. Episcopus redibit ad Altare, reponetur faldistorium in suppedaneo et sedebit; Diaconus reponet ei pileolum et mitram. Cubicularius Episcopi, comitantibus clericis quatuor, genuflexione facta ad Crucem, ascendet ad Altare, et circulo a clericis facto ante Episcopum, cubicularius exuet ei calceos.

73. Episcopus de Altari discedet medius inter Diaconum et Subdiaconum, descendens a latere et veniet extra tapetum in latus Epistolae. Quum autem venerit ad pedem tapeti, a Diacono exuetur mitra ac pileolo.

74. Diaconus cum Subdiacono, clericus a mitra et alter a syrma recedent immediate versus Altare a latere ex parte Epistolae.

75. Episcopus solus, comitatus a Caeremoniario qui adiuvabit eum in genuflectendo, si opus fuerit, geniculabit in principio tapeti et brevi facta oratione adorabit Crucem. Hinc assurget, geniculabit in medio tapeto et Crucem adorabit, ut ante. Postremo geniculabit tertia vice ante Crucem et brevi facta oratione, osculabitur Crucifixum. Si vigeat usus oblationis of-

ferendae ad Crucem, clericus unus ponet lancem a dextra Crucis, atque Episcopus postquam osculatus erit Crucifixum, oblationem deponet in lance, quod etiam facient Canonici et ceteri.

76. Episcopus assurget, genuflexionem faciet ad Crucifixum et redibit super Altare. Diaconus autem, priusquam Episcopus ad Altare ascendat, reponet ei pileolum et mitram; tunc Episcopus medius inter Diaconum et Subdiaconum redibit ad Altare et sedebit faldistorio. Revertetur ad Altare cubicularius cum quatuor supradictis clericis, a quibus facto ante Episcopum semicirculo, reponentur ei calcei a cubiculario. Postea Diaconus exuet mitram Episcopo eique simul cum Subdiacono reponet planetam, postremo rursus cooperiet eum mitra.

77. Simulatque Episcopus discedet de Altari, iturus ad Crucis adorationem, cantores incipient et prosequentur cantare impropria.

78. Planeta rursus induto Episcopo eique reposita mitra, ut supra, Presbyter assistens, Diaconus et Subdiaconus recedent apud abacum, ibique dimissis calceis, procedent ad Crucem adorandam, triplicem peragentes genuflexionem, quomodo fecerit Episcopus. Presbyter assistens medium locum obtinebit, Diaconus a dextris, Subdiaconus a sinistris eius. (a).

79. Post sacros Ministros accedent Canonici bini, quorum numerus si dispar erit, ultimum par erit ternarium. Tum Beneficarii et reliqui de Clero, ordine supradicto. Si Ministri non essent ex coetu Canonorum, sed Beneficiorum, hoc casu procedent ad adorandam Crucem prius Canonici, tum Ministri sacri, postea Beneficarii, et sequentur ceteri. Si aderit Magistratus seu qui publici partes sustinent, ad adorationem procedent ultimo loco. Servabitur usus, si vigebit, ut Canonici dimittant calceos, ituri ad adorationem.

80. Ut actio ista procedat regulariter, curabitur ne multi simul confluant super tapetum et providebitur, praesertim si Clerus erit numerosus, ut dum primi sunt in genuflexione, secundi sint in secunda, ac tertii in prima.

(a) Ut Ministri dimittant paramenta, Caeremoniale non praescribit. Si Presbyter assistens esset Canonicus et dimitteret pluviale, minime deceret, ut ad adorationem accederet indutus tantum rocheto.

81. Advertet etiam clericus unus, ut detegat Crucem processionalem, dum Crucis adoratio incipietur. Detegentur etiam per ecclesiam Crucis in ceteris Altaribus velatae.

82. Ministri sacri, adorata Cruce, revertentur ad Episcopum. Subdiaconus, acceptum ex Altari Missale sustinebit apertum ante Episcopum, qui ex missali leget impropria. Diaconus adstabit Episcopo sinistrorsum et Presbyter assistens operam dabit libro.

83. Sub finem adorationis accendentur cerei in Altari et candelabra Acolythorum.

84. Episcopus lavabit manus, ministrantibus ei lotionem sui familiares nobiles, vel clerici duo.

85. Diaconus accedet ad abacum, accipiet bursam cum corporali et purificatorio, eaque afferet ad Altare, quo priusquam ascendat, genuflexionem faciet versus Crucem. Consenso Altaris suppedaneo, explicabit tobaleam super mensam, deinde in medio explicabit corporale, ponet bursam versus cornu Evangelii, et purificatorium prope corporale. Clericus aliquis afferet ad Altare vasculum ad purificandos digitos, si opus fuerit.

86. Postquam Diaconus explicaverit corporale super Altari, Presbyter assistens accipiet cussinum cum missali et deferet in latus Evangelii, genuflexionem faciens versus Crucem, quando ex uno latere ad alterum transibit.

87. Absoluta Crucis adoratione, Diaconus, comitante Caeremoniario accedet ad Crucem, eamque genuflexus expediet de pulvino et acceptam utraque manu deferet ad Altare et super pedem seu basim reponet.

88. Dum Diaconus perget ad accipiendam Crucem, Caeremoniarius exuet mitram Episcopo, qui assurgit et geniculabit in pulvino posito super suppedaneum a clerico. Si opus erit, apponetur scabellum gradatum in commodum Diaconi, quando Crucem referet ad Altare.

89. Sub finem adorationis praesto erit in presbyterio Subdiaconus, paratus amictu, alba, cingulo et planeta plicata, qui gestabit Crucem processionalem.

90. Postquam Diaconus reposuerit Crucem super Altare, mitra rursus cooperiet Episcopum.

91. In promptu stabunt in Sacello, ubi expositum aderit SS. Sacramentum, ambo thuriferarii cum thuribalis ac naviculis, et clerici cum intorticiis aut candelis tradendis Clero, aliique clerici duo tradituri baldachinum hastile illis, qui delecti erunt ab illud deferendum.

92. Quando omnia disposita erunt ad processionem, procedetur ad Sacellum, in quo aderit expositum SS. Sacramentum. Praeibit Subdiaconus gestans Crucem processionalem, medius inter Acolythos, qui sustinebunt candelabra, ardentibus cereis ex cera communi. Sequentur cantores biui. Post cantores incedent bini qui de Clero sunt. Postremo Episcopus, qui praecedetur a Subdiacono ministrante et a sinistris habebit Diaconum, a dextris Presbyterum assistentem.

93. Clerus quo momento de Altari discedet, genuflexionem conficiet ad Crucem, etiam si inter ipsum sint Canonici.

94. Episcopus medius inter Ministros descendet de Altari, convertetur ad ipsum, nudabitur mitra a Diacono et una cum Ministris ipsis genu flectet ad Crucem, postmodum ab eodem Diacono rursus cooperietur mitra, et in processionem incedet quo ordine superius descriptum est.

95. Quando Crux cum Acolythis pervenerit ad Sacellum, in quo erit expositum SS. Sacramentum, subsistet prope ingressum Sacelli eiusdem a sinistra. Clerus disponetur in ordinem vel in plures ordines ante Altare et unusquisque genuflexionem duplicem conficiet statim ac pervenerit intra Sacellum et genibus flexis manebit loco suo.

96. A clericis designatis distribuentur intorticia ardentia, numero saltem octo, senioribus Cleri, qui erunt prope Altare; et simulatque Episcopus ingressus erit in Sacellum, deferetur ante illud baldachinum hastile et dignioribus Cleri tradentur hastae, servato ordine tradito cap. XXV. lib. II. n. 49.

97. In ingressu Sacelli quum steterit Episcopus, Presbyter assistens recedet a latere, Subdiaconus accedet sinistrae Episcopi, Diaconus dextrae.

98. Ante Altare Diaconus exuet Episcopo mitram et pileolum, atque Episcopus cum Ministris genuflexionem duplicem ad SS. Sacramentum conficiet, neque Episcopus in hac

genuflexione utetur pulvino. Hinc assurgent Episcopus cum Ministris et geniculabunt in infimo gradu, sed Episcopus utetur pulvino ibi praeparato.

99. Sacrista cum stola nigri coloris ascendet ad altare cum debitis genuflexionibus et aperiet custodiam SS. Sacramenti.

100. Post brevem orationem assurget Episcopus manentibus genuflexis Subdiacono ceterisque omnibus. Appropinquabunt Episcopo ambo thuriferarii cum thuribulis et incensum sine osculis, ministrante Diacono, imponet in utrumque thuribulum sine benedictione. Thuriferarii stantes praesentabunt Episcopo thuribula aperta.

101. Episcopus iterum geniculabit super pulvino et Diaconus unum ex duobus thuribulis acceptam porriget Episcopo, qui SS. Sacramentam thurificabit. Diaconus et Subdiaconus in actione ista sublevabunt planetam Episcopi. Thurificato SS. Sacramento, Diaconus ab Episcopo thuribulum recipiet ac restituet thuriferario.

102. Caeremoniarius imponet humeris Episcopi velum humerale albi coloris, quod ei firmabitur ante pectus a Subdiacono.

103. Diaconus ascendet ad Altare et extrahet de custodia calicem cum SS. Sacramento, quem accipiet, dexteram apponens infra cuppam, sinistram infra pedem, convertetur ad Episcopum eique Calicem tradet.

104. Episcopus, adorato SS. Sacramento, assurget et accipiet Calicem, applicans sinistram nodo et dextram supra Calicem, qui a Ministris cooperietur extremitate veli humeralis. Diaconus, calice tradito Episcopo, statim genuflectet ad SS. Sacramentum, descendet de Altari et consistet a dextris Episcopi.

105. Convertetur Episcopus ad populum et cantores incipient cantare hymnum *Vexilla regis* etc. et processio ad Altare maius dirigetur ordine sequenti.

106. Subdiaconus gestans Crucem, medius inter Acolythos cum candelabris. Cantores, qui cantabunt hymnum praedictum. Clerus, capite nudato, et incedent bini. Seniores Cleri, qui sustinebunt intorticia, notando, ut sustineant intorticiam de-

xtra, qui dextrorsum incedent et sinistra, qui sinistrorsum. Presbyter assistens, qui solus incedet et iunctis manibus. Ambo thuriferarii cum thuribulis, quae leviter agitates, adolebunt SS. Sacramentum. Episcopus, qui gestabit SS. Sacramentum et a lateribus eius Diaconus et Subdiaconus, qui iunctis manibus, psalmos cum eo submissa voce dicent, sed in fine psalmoreum omittent *Gloria Patri*. Episcopus egrediens de Sacello, incedet sub umbraculo hastili, ut supra, eumque sequetur clericus, qui deferet mitram.

107. Quando processio ad Altare maius pervenerit, Subdiaconus deponet Crucem prope Altaris parietem et recedet in Sacrarium ad sacras vestes dimittendas. Acolyths relinquent candelabra super abacum eoque loco geniculabunt. Clerus disponetur circa Altare in semicirculum, consistentibus prope Altare senioribus cum intorticiis. Quod nisi presbyterium capax esset Cleri totius, unusquisque recedet ad locum suum, nullam faciens salutationem seu reverentiam ad Crucem Altaris, quia gestatur in processionem SS. Sacramentum, et circa Altare consistent seniores tantummodo cum intorticiis ardentibus. Thuriferarii se sistent a lateribus ante Altare. Presbyter assistens accedet ad latus Evangelii et geniculabit a latere super infimum gradum.

108. Episcopus ante Altare quum venerit, tradet SS. Sacramentum Diacono, qui priusquam ad Altare perveniat, accelerabit duos tresve passus, ut adsit promptus ante illud. Diaconus, accepto SS. Sacramento, assurgit et expectabit dum Episcopus genua flectat in pulvino posito super infimum gradum et SS. Sacramentum adoret.

109. Postea Diaconus Calicem acceptum, ut supra, deferret super Altare, expediet taeniam, qua ligatum erit velum nodo Calicis et expandet velum ipsum, quin tamen detegat Calicem et advertet ne moveatur patena superposita.

110. Subdiaconus expediet velum humerale Episcopi, quod tolletur ei a Caeremoniario et referetur ad abacum.

111. Diaconus rediit ad dextram Episcopi et geniculabit. Innuente Caeremoniario, assurgit cum Diacono et primus thuriferarius appropinquabit Altari. Diaconus ministrabit in-

ceusum sine osculis Episcopo, qui sine benedictione imponet illud in thuribulum. Thuriferarius non genuflectens praesentabit thuribulum Episcopo, qui postquam incensum in thuribulum imposuerit, geniculabit iterum et accepto e manibus Diaconi thuribulo, incensabit SS. Sacramentum. Diaconus et Subdiaconus in actione ista attollent planetam Episcopi. Thuriferarius secundus, genuflexione facta, recedet in Sacrarium et deponet thuribulum, restaute primo apud Altare.

112. Episcopus, thurificato SS. Sacramento, assurgat cum Ministris, amovebitur a clerico pulvinus, in quo genuflexerit Episcopus, qui ascendet ad Altare. Diaconus ascendet ad dextram Episcopi, Subdiaconus ad dextram Diaconi et Presbyter assistens ad sinistram Episcopi, qui consensu suppeditaneo, genuflexionem conficiet uno tantum genu.

113. Acolythus unus afferet ad Altare ampullas vini et aquae in pellicula.

114. Ad Altare ut venerint Episcopus cum Ministris, Diaconus tollet velum de Calice, quod a clerico deferetur ad abacum. Diaconus dextra sustinebit patenam ac tollet de Calice pallam quoque. Episcopus Calicem accipiet et convertet ipsum versus patenam a Diacono sustentam et faciet effluere S. Hostiam super patenam ipsam. Si opus erit illam elevare digito, faciet hoc Episcopus, qui postea digitum purificabit in vasculo praeparato et absterget purificatorio. Diaconus patenam cum S. Hostia tradet sine osculis Episcopo, qui ea reverenter accepta, ponet S. Hostiam super corporale et in ipso relinquet patenam versus latus dexterum suum.

115. Deinde Diaconus accipiet calicem et recepta a Subdiacono ampulla vini, infundet aliquantulum vini in calicem et reponet ampullam in pellicula. Subdiaconus accipiet ampullam aquae et non petita benedictione, duas tresve guttas infundet in calicem. Diaconus non absterget purificatorio guttas vini, quae forte possent adhaerere parti interiori calicis.

116. Acolythus supradictus recipiet ampullas easque reportabit ad abacum.

117. Subdiaconus, genuflexione facta ad Sacramentum, transibit ad sinistram Episcopi et genuflexionem iterabit.

118. Diaconus Calicem sine osculis tradet Episcopo, qui accipiet illum dextra et ponet super Altare, nullum faciens Crucis signum super corporale. Diaconus palla cooperiet calicem.

119. Thuriferarius, genuflexione facta, ascendet a latere ad Altare, tradet Diacono naviculam et offeret Episcopo thuribulum apertum, non tamen genuflectet. Diaconus incensum ministrabit Episcopo sine osculis, Episcopus autem imponet incensum in thuribulum, non recitans formulam usitatum.

120. Presbyter assistens amovebit ab Altari Missale cum cussino seu legili et genuflexione facta ad SS. Sacramentum, descendet a latere de Altari rediturus illuc deinde, peracta thurificatione.

121. Diaconus acceptum a thuriferario thuribulum tradet sine osculis Episcopo, qui thurificabit Oblata et Altare, ut in Missis solemnibus, recitans formulam *Incensum istud* etc. atque alteram *Dirigatur Domine* etc. Diaconus tollet calicem de medio corporali, quando Episcopus incensabit Crucem Altaris. Episcopus cum Ministris genuflexionem conficiet in thurificatione Crucis et quando transibunt ante Altare. Diaconus et Subdiaconus attollent planetam Episcopi thurificantis Altare.

122. Hoc tempore in promptu stabunt familiares nobiles Episcopi, vel clerici duo cum instrumentis lotionis manuum.

123. Episcopus, thurificato Altari, tradet thuribulum Diacono, qui sine osculis illud recipiet ac restituet thuriferario. Thuriferarius immediate referet thuribulum in Sacrarium, siquidem nullus est amplius usus thuribuli in reliqua functione. Diaconus neque Episcopum incensabit neque ullum alium de Choro.

124. Episcopus tradens thuribulum Diacono, recitabit formulam *Accendat in nobis* etc. Descendet de suppedaneo et extra Altare, ne convertat humeros ad SS. Sacramentum, lavabit manus non recitans psalmum *Lavabo* etc. Diaconus et Subdiaconus sustinebunt ei mantile.

125. Postquam Episcopus laverit manus, ascendet rursus ad Altare et Diaconus ibit post eum, Subdiaconus post Diaconum. Quum venerint ad medium Altaris, suo quisque loco genuflexionem conficiet ad SS. Sacramentum.

126. Tum Episcopus, manibus iunctis super Altare, recitabit elata voce orationem *In spiritu humilitatis* etc. eaque absoluta, genuflectet ad SS. Sacramentum, convertetur super dextram suam ad populum, dicet elata voce *Orate fratres, ut meum* etc. et non complens circum, ne vertat humeros ad SS. Sacramentum, convertetur ad Altare et genuflexionem ad SS. Sacramentum iterabit. Neque a Subdiacono, neque ab alio respondebitur *Suscipiat Dominus* etc.

127. Post haec Episcopus tono feriali et iunctis manibus cantabit *Oremus. Praeceptis salutaribus* etc. et manibus expansis *Pater noster*. Responso a Choro *Sed libera nos a malo*, Episcopus elata voce subiunget *Amen*, ac manibus adhuc expansis recitabit pariter elata voce orationem *Libera nos* etc. cui a Choro respondebitur *Amen*.

128. Episcopus genuflectet ad SS. Sacramentum, Presbyter assistens geniculabit a sinistris, Diaconus a dextris Episcopi, Subdiaconus autem, quo loco erit, a tergo Episcopi. Episcopus, genuflexione facta ad SS. Sacramentum, ut supra, sinistra accipiet patenam, dextra S. Hostiam, et patenam sinistra sustinens, elevabit sola dextra S. Hostiam ita ut conspici possit ab adstantibus. Non attolletur a Diacono planeta Episcopi, non pulsabitur crotalum, neque thurificabitur SS. Sacramentum.

129. Dum Episcopus demittet S. Hostiam, Diaconus assurgit, detegit Calicem, et Episcopus non iterans genuflexionem neque reponens S. Hostiam super corporale, admovebit patenam ad pedem calicis et dextra simul ac sinistra dividet S. Hostiam super Calicem, ut in aliis Missis, et posita parte dextera super patenam, tollet particulam de parte sinistra, quam manu sinistra iunget alteri parti super patena; immediate dextera manu infundet particulam in Calicem, nullum faciens Crucis signum nec recitans formulam *Pax Domini* etc.

130. Quando assurgit Diaconus, assurgit etiam Presbyter assistens, qui manebit apud librum, et Subdiaconus, qui ascendet ad dextram Diaconi.

131. Posita, ut supra, ab Episcopo particula in Calice, Diaconus Calicem palla cooperiet, et Episcopus cum Diacono ac Subdiacono conficiet genuflexionem.

132. Episcopus manibus iunctis super Altari recitabit orationem *Perceptio Corporis tui* etc. Postea genuflectet, ut supra, cum Ministris, et accepta S. Hostia cum patena, percussus pectus, dicet *Domine, non sum dignus, ut intres* etc. tribus vicibus. Se signabit, ut in aliis Missis, ad verba *Corpus* etc. et communicabit. Diaconus deinde detegat Calicem, et genuflexione facta, ut supra, Episcopus patena colliget super corporali fragmenta, quae ponet intra Calicem, nec signans se nec proferens verbum ullum, consummabit Calicem cum S. Particula.

133. Hoc tempore Acolythus afferet ad Altare ampullas vini et aquae in pelvicula.

134. Calice ab Episcopo consummato, consurget Clerus, extinguentur intorticia, quae a clericis referentur in Sacrarium.

135. Episcopus digitos vino et aqua purificabit super calicem et sumet etiam ablutionem, quae ministrabitur ei ut in aliis Missis.

136. Acolythus reportabit ampullas ad abacum. In promptu stabunt familiares nobiles Episcopi et iis absentibus, clerici duo cum instrumentis lotionis manuum Episcopi.

137. Subdiaconus transibit in latus Evangelii, absterget calicem, complicabit corporale et omnia referet ad abacum, ut in Missis solemnibus.

138. Diaconus reponet pileolum et mitram Episcopo, qui in latere Epistolae lavabit manus, sustinentibus ei mantile Diacono et Presbytero assistente.

139. Interim reponetur faldistorium in latere Epistolae ante gradus.

140. Episcopus lotis manibus, nudabitur mitra a Diacono, et veniens in medium ante Altare, iunctis manibus recitabit orationem *Quod ore sumpsimus* etc.

141. Presbyter assistens claudet librum et relinquet ipsum super Altari.

142. Episcopus de Altari descendet medius inter Ministros et postquam descenderit de gradibus, genuflexionem cum ipsis ad Crucem conficiet. Diaconus reponet mitram Episcopo, qui cum eisdem accedet ad faldistorium et in eo sedebit.

143. Postea Ministri, reverentia facta ad Episcopum, ac-

cedent ad abacum, ubi Presbyter assistens dimittet pluviale Diaconus stolam latiore et manipulum, Subdiaconus planetam plicatam et manipulum. Tum redibunt ad Episcopum, quem exuent sacris paramentis.

144. Simulatque Episcopus de Altari descenderit et genuflexionem confecerit ad Crucem una cum Ministris, ascendent eo Acolythi, tollent Missale cum cussino seu legili, complicabunt tobaleam, quam removebunt de Altari et reportabunt ad abacum.

145. Clerici reportabunt ad Altare paramenta episcopalia.

146. Quando Episcopus dimiserit paramenta et resumpserit mantelletum, redibit ante Altare, orabit super pulvino posito in infimo gradu, et revertetur in Sacrarium cum Ministris et clericis, ut in accessu ad Altare; vel accedet ad primum chori subsellium ad recitandas Vesperas.

147. Discedent hoc casu Ministri, ordine supra dicto et recitabuntur Vesperae.

148. Profectis Ministris cum clericis, Sacrista vel alius operam dabit tollendis de Altari paramentis Episcopi et nudando abaco.

149. Si Episcopus paramenta dimittet in Sacrario, Diaconus celeriter deponet stolam latiore et resumet planetam plicatam, dum ab Episcopo recitabitur oratio *Quod ore* etc. deinde reversus ad Altare, comitabitur Episcopum in Sacrarium.

150. Hoc casu praecedent clerici bini, tum Subdiaconus, postea Episcopus cum Diacono a sinistris et Presbytero assistente a dextris, sequente Cappellano a mitra. Ingressi in Sacrarium, conficient omnes reverentiam, non genuflexionem ad Crucem. Episcopus apud faldistorium vel sedem ibi praeparatam sacra paramenta dimittet.

151. Clerus remanebit in choro, recitaturus Vesperas.

CAPUT XIII.

De rebus praeparandis.

1. **A**ltare maius ornabitur tobaleis, pallio albi coloris cui superponetur alterum violaceum, quod cooperiat totaliter primum et amoveri possit faciliter. Super Altare sex candelabra nobilia cum cereis albi coloris et in medio ipsorum Crux aequalis candelabris. Tabula picta, sive imago sacra Altaris cooperta adhuc erit velo violaceo, quod ita aptabitur, ut possit tuto et facile removeri. Gradus Altaris contegentur tapeto nobili, cui superponetur alterum coloris violacei, tollendum quum tempus erit. Super mensam Altaris disponentur paramenta omnia violacei coloris utenda ab Episcopo, videlicet manipulus, planeta, chirothecae in lance, dalmatica ac tunica, pluviale cum stola, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae cooperientur velo violaceo. In latere Evangelii, mitra auriphrygiata cum vimpa pro cappellano ipsius.

2. Super infimum gradum ponetur in medio pulvinar violaceum, in quo genuflectet Episcopus.

3. In latere Epistolae ante gradus statuatur faldistorium instructum veste albi coloris et super ipsam altera violacea.

4. In latere Evangelii prope parietem aderit candelabrum cum cereo paschali et eius ellychnium erit extans, ut facile accendi possit. Prope candelabrum ipsum aderit scabellum gradatum, commodum, cuius ope possint a Diacono grana thuris infigi cereo praedicto. Ante candelabrum, legile maioris formae, ornatum panno sericeo nobili coloris albi.

5. Inter Altare et candelabrum praeparabitur basis, in qua tempore debito firmabitur arundo cum tricereo.

6. In latere Epistolae, abacus coopertus alba tobalea, in quo disponentur res sequentes, videlicet candelabra duo cum cereis albis pro Acolythis; calix cum purificatorio, patena,

hostia, palla et corporali intra bursam albi coloris; ampullae vini et aquae in pelvula cum campanula, intorticia pro elevatione; velum humerale album Subdiaconi; gremiale album Episcopi; manipuli albi coloris Ministrorum; pluviale albi coloris Presbyteri assistentis; Evangeliarium ornatum veste albi coloris cum manipulo Episcopi; Epistolarium cum veste albi coloris; Missale veste simili ornatum, utendum ab Episcopo in Missa, cum cussino albo vel legili nobili; liber cum cantu Praeconii sive *Exultet* instructum veste alba; Missale utendum in cantu prophetiarum cum veste coloris violacei; Missale utendum ab Episcopo in functione Missam praecedente instructum veste violacea; canon pontificalis; scotula cum candela accendenda quum accendentur cerei Altaris; gremiale coloris violacei in usum Episcopi; pluviale violaceum Presbyteri assistentis; planetae duo plicatae, stola coloris violacei et manipuli similes pro Ministris; thuribulum cum navicula; vasculum aquae sanctae cum aspersorio; grana thuris cereo infigenda in lance; urceus cum pelvi; mantile in lance. Res omnes albi coloris disponentur tali modo, ut contegantur uno velo violaceo. Praeparabuntur etiam paramenta albi coloris assumenda ab Episcopo; ea sunt mitra pretiosa, planeta, chirothecae in lance, dalmatica, tunicella et stola, quae reposita in canistro, collocari poterunt subter abacum, ponenda postea super Altare, ut docebitur inferius.

7. Prope latus Epistolae aderit scamnum Ministrorum, con-vestitum tapeto coloris violacei laneo, quod postmodum mutabitur cum altero tapeto ex panno rubro, vel alius coloris.

8. Scabellum cum Missali, quod adbibebitur in cantu Litaniarum.

9. Hastae cum gossipio cerato ad accendendas suo tempore candelas. Bene dispositae erunt lampades accendendae, ut monemus infra.

10. Legile maioris formae nudatum, ad cantandas prophetias.

11. In Sacratio aderit sedes cameralis, superposita exiguo tapeto, in usum Episcopi, et disponentur paramenta albi coloris Ministrorum, videlicet dalmatica et stola pro Diacono, tunicella

pro Subdiacono; caligae et sandalia albi coloris in lance, assumenda ab Episcopo; altera dalmatica cum stola et manipulo pro Diacono; planeta plicata, violacei coloris cum manipulo simili pro Subdiacono; amictus, albae et cingula duo, stola una violacea pro Ministris eisdem; Superpellicea numero sufficienti pro clericis inservientibus; Crux processionalis; arundo; aliquantum gossipii cerati cum sulphuratis in lance; canon pontificalis.

12. De fontibus lustralibus apud portas tolletur aqua sancta (si adhuc servabatur) et fontes purgabuntur diligenter.

13. Extra portam Ecclesiae praeparabitur focus ferreus vel cupreus cum igne accendendo, et instrumenta ad eliciendam ex silice favillam, ad accendendum et sumendum ignem.

14. Si Ecclesia habuerit baptisterium, aperietur fons baptismalis et implebitur aqua benedicenda, et pars externa fontis ornabitur floribus recentibus et herbis odoris.

15. Extra baptisterium disponentur scamna in usum Cleri, quae tamen erunt distincta, si Ecclesia fuerit Collegiata vel Cathedralis. Prope fontem in capite scamnorum Cleri praeparabitur faldistorium cum veste violacei coloris et scabella duo pro Ministris a lateribus faldistorii. Apud baptisterium aut intra ambitum eius, aut extra pro amplitudine loci, super abaco alba tobalea contacto, praeparabuntur ampullae S. Chrismatis et Olei sacri Catechumenorum in lance; urceus cum pelvi et mantile; medulla panis et mali medici in lance; vasculum vacuum cum aspersorio; paramanus seu velum album alligandum cereo in usum Episcopi; Missale cum veste violacea, nisi Episcopus utatur eo ipso Missali, quo in reliqua functione ad Altare; vasa ad extrahendam aquam benedictam et infundendam in fontes lustrales ecclesiae; stola violacea Parochi, qui debet adstantes aspergere. Quod si Episcopus baptismum etiam collaturus esset infantibus aut adulto alicui, observabitur quod traditum est cap. XX. lib. V. num. 10. et 11. relate ad dispositiones in hac functione sumendas.

16. Si Ecclesia fuerit Cathedralis aut Collegiata et Capitulum gaudeat usu capparam cum pellibus, monebuntur Canonici ceterique, ut cappas cum pellibus dimittant et induant cappas sericeas vel superpellicia, quando innuetur eis.

De Functione.

17. Dum recitabuntur in choro Horae minores, Episcopus in Sacrario, sedens sede ibi praeparata recitabit preces et orationes ad Missae praeparationem eique a cubiculario suo ponentur caligae et sandalia albi coloris.

18. Quando recitabitur hora Sexta, clerici duo superpellicio induti, extra ecclesiam accendent ignem, utentes ignario et silice ad eliciendam flammam.

19. Interim in Sacrario Ministri sacri, adiuvantibus Acolythis, se parant amictu, alba, cingulo et Diaconus assumet etiam stolam diaconalem violacei coloris.

20. Recitata in choro Hora Nona, procedent ad Altare Episcopus cum Ministris praedictis, sequentibus clericis, servato ordine innuto in functionibus praecedentibus.

21. Episcopus post brevem orationem accedet ad faldistorium et Diaconus, adiuvente Subdiacono, exuet ei Crucem pectoralem, mantelletum vel mozzetam. Familiars nobiles Episcopi, et iis absentibus, clerici duo ministrabant ei lotionem et Episcopus lavabit manus.

22. Interea distribuentur clericis paramenta episcopalia.

23. Lotis ab Episcopo manibus, clerici antedicti porrigent paramenta Diacono, qui adiuvente Subdiacono, induet Episcopo amictum, albam, cingulum, Crucem pectoralem, stolam et pluviale, deinde eius capiti imponet mitram auriphrygiatam.

24. Hoc ipso tempore clericus unus accipiet Missale cum veste violacea, utendum ab Episcopo, alter accipiet grana thuris infigenda cereo, tertius vasculum aquae sanctae, quartus thuribulum vacuum cum navicula et se disponent ad lineam a sinistris faldistorii prope Subdiaconum.

25. Parato Episcopo, qui duo clerici accenderint ignem extra portam ecclesiae, accipient focum et forcipes, eumque afferent ad Altare et collocabunt ante Episcopum, longe ab ipso aliquot passus. Animadvertent, ut supponant foco scabelum ligneum, si forte focus careret tripode ferreo satis alto, ne laedantur tapeta.

26. Igne ante Episcopum delato, Diaconus exuet ei mi-

tram, eique se sistet clericus, qui librum apertum sustinebit ante ipsum, stans tamen versus sinistram eius.

27. Episcopus assurgat ac mediocri voce recitabit tres orationes in Missali notatas ad benedictionem ignis. Post orationem tertiam se sistet ei clericus cum granis incensi, quae Episcopus benedicet, recitans orationem *Veniat quaesumus Domine* etc. non praemittens *Oremus*, ut in ceteris orationibus.

28. Hoc tempore thuriferarius accipiet ex foco ignem eumque imponet in thuribulum et se adiungens clerico, qui sustinebit vasculum aquae sanctae, accedet ad dextram Diaconi.

29. Post supradictam orationem quartam, Episcopus sedebit sine mitra, thuriferarius ei praesentabit thuribulum, Diaconus cum osculis ei ministrabit incensum, quod ipse iniiciet in thuribulum, cum benedictione usitata. Episcopus assurgat, accipiet a Diacono aspersorium aqua sancta perfusum, quo asperget ignem, deinde grana, prius in medio, postea a dextris et a sinistris suis, recitans submissa voce antiphonam *Asperges me* etc. Tum restituet aspersorium Diacono, a quo recipiet thuribulum atque adolebit ignem et grana, ut supra. Reddito thuribulo Diacono, sedebit faldistorio et ab ipso Diacono cooperietur mitra.

30. Interim ambo clerici, qui focum cum igne attulerint, transferent illum extra presbyterium et collocabunt in angulo ecclesiae vel asportabunt in Sacrarium, ut locus detur fidelibus sumendi aliquam particulam ignis benedicti et domum suam deferendi, pietatis ergo.

31. Thuriferarius et clericus, qui sustinebit grana, coibunt cum Diacono ac Subdiacono, quibus se adiungat etiam clericus a vasculo, quod reponet super abacum, et iunctim facta ad Episcopum reverentia, deinde ad Crucem genuflexione, postea reverentia ad Chorum, recedent in Sacrarium. Ministros antecedent tres praedicti clerici.

32. Ingressi in Sacrarium, Diaconus dimittet stolam violaceam atque induet manipulum, stolam et dalmaticam albi coloris, Subdiaconus autem assumet manipulum cum planeta plicata coloris violacei. Clericus qui prius portabat vasculum, accipiet arundinem cum tricereo in eius summitate eamque tradet Dia-

cono, deinde accipiet Crucem processionalem et tradet Subdiacono, postremo sumet gossipium ceratum aut candelulam, quam accendet ex igne thuribuli. Si commodius videbitur, deferetur gossipium ceratum seu candelula accensa in latera, ne extinguatur.

33. Proficiscentur ad ostium ecclesiae ordine sequenti: thuriferarius cum thuribulo a sinistris clerici deferentis grana thuris; sequetur Subdiaconus gestans Crucem; ultimo loco incedet Diaconus cum arundine et a sinistris clericus cum candela, seu gossipio cerato ardenti.

34. Quum pervenerint ad ostium ecclesiae, conversi eodem ordine ad Altare, subsistent: Diaconus, demissa arundine, faciet ut clericus sustinens gossipium ceratum ardens accendat unam ex tribus candelis, qua accensa et erecta arundine, Diaconus geniculabit et cum ipso clerici omnes, excepto Subdiacono sustinente Crucem.

35. Diaconus statim ac genuflexerit, cantabit tono praescripto *Lumen Christi* et Chorus respondebit *Deo gratias*. Ad verba antedicta *Lumen Christi*, Chorus nudabit caput et consurget, quod ipsum faciet reliquis duabus vicibus, ut infra. Episcopus autem assurget, sed retinebit in capite mitram neque convertetur ad Altare. Responso a Choro *Deo gratias*, assurget Diaconus cum ceteris, ut supra, et procedent ad medium ecclesiae ibique subsistent et Diaconus inclinabit arundinem, iubebit accendi candelam alteram, geniculabit, cantabit *Lumen Christi*, elevans vocem hemitonio; respondebitur a Choro *Deo gratias*, atque omnia fient, ut supra dictum est. Denique Diaconus cum ceteris procedent ulterius et consistent ante ingressum Presbyterii; ibique ut supra, accendetur tertia candela et Diaconus efferet vocem altero etiam hemitonio dum dicet *Lumen Christi*.

36. Venient ante Altare et clericus sustinens gossipium ceratum ardens, extinguet illud. Subdiaconus cum Cruce consistet a dextra versus latus Epistolae, Diaconus in medio et arundinem tradet clerico antedicto, qui restabit ante Altare a sinistra, seu versus latus Evangelii; clericus alter, qui sustinebit grana, consistet a sinistra illius, qui sustinebit aruu-

dinem, thuriferarius a dextris Diaconi. Quum tali modo fuerint dispositi ante Altare, Diaconus genuflexionem ad Crucem faciet, appropinquabit dextrae Episcopi eique ministrabit incensum, quod ille imponet in thuribulum cum benedictione consueta; accedet deinde ad abacum et accepto libro Praeconii, veniet ante Episcopum, geniculabit ad pedes eius et benedictionem petet, dicens *Iube Domne benedicere*. Episcopus respondebit *Dominus sit* etc. legens formulam ex Missali, quod ei sustinebit apertum clericus, deinde Episcopus donabit ei benedictionem dicens *In nomine Patris* etc. Diaconus tamen non osculabitur manus eius.

37. Diaconus, reverentia facta ad Episcopum, redibit ante Altare ut se adiungat Subdiacono et reliquis. Ante Altare reversus, conficiet cum ceteris genuflexionem ad Crucem Altaris, excepto Subdiacono et clerico qui sustentabit arundinem et accedent ad legile praeparatum ante Cereum paschalem.

38. Subdiaconus consistet a dextra legilis, clericus cum arundine a sinistris legilis, clericus cum grana incensi a sinistris eius qui portabit arundinem, omnesque stabunt facie ad Diaconum conversa. Diaconus autem consistet ante legile, facie versa ad Cereum, et librum apertum ponet supra legile. Accipiet a thuriferario thuribulum et adolebit librum in medio, a dextris et a sinistris suis, ut in cantu Evangelii.

39. Statim ac pervenerit Diaconus ad legile, Caeremoniarus exuet mitram Episcopo, qui assurget et convertetur ad Diaconum qui cantabit *Exultet*. Omnes alii, qui aderunt in choro, nudabunt caput et consurgent.

40. Diaconus, libro thurificato, ut supra, iunctis manibus cantabit *Exultet* et prosequetur usque ad illa verba *curvat imperia*. Tunc enim cessabit a cantu; Episcopus sedebit faldistorio, et Caeremoniarus reponet ei mitram. Sedebit etiam Chorus, eodemque modo se geret deinceps in reliquis actionibus Diaconi.

41. Diaconus, abrupto cautu, appropinquabit Caeremoniaro, ascendet in scabellum gradatum et insiget Cereo quinque grana thuris, quae porriget ei clericus illorum custos, et affiget ea ad instar Crucis in foraminibus iam in ipso Cereo effectis, nempe primum in summitate, alterum in medio infra pri-

mum, tertium inferius subter secundum, quartum a dextra secundi versus navem ecclesiae, quintum a sinistra secundi versus Altare maius.

42. Diaconus postquam Cereo grana thoris, ut supra, infixerit, de scabello descendet, reveniet ad legile ibique prosequetur ad verba *In huius igitur noctis gratia* etc.

43. Dum Diaconus descendet de scabello, Caeremoniarius exuet mitram Episcopo, qui assurgit et conversus stabit versus Diaconum.

44. Diaconus, redintegrato cantu, prosequetur usque ad verba *ignis accendit*, quibus cantatis, abruptet cantum, accipiet a clerico arundinem, eaque ad Cereum admota, accendit ipsum ex una candelarum arundinis. Episcopus et Chorus sedebit; et consurgit quando Diaconus resumet cantum.

45. Accenso Cereo, Diaconus redibit ad legile et resumet cantum a verbis *Qui licet sit divisus* etc. usque ad illa *Apis mater eduxit*.

46. Interim clericus unus ex Cereo accendit gossipium ceratum et quando Diaconus cantaverit ultima praedicta verba et pausam interposuerit, ille accendit lampades Altaris maioris et reliquas per ecclesiam. Hoc tempore Episcopus et Chorus sedebunt, ut supra, et consurgit, quando cantus a Diacono continuabitur.

47. Accensis lampadis Altaris maioris et aliis quae non longe sitae erunt ab Altari eodem, Diaconus redintegrabit cantum a verbis *O vere beata nox* eumque prosequetur usque ad finem Praeconii. Meminerit autem omittere verba illa *Respice etiam ad devotissimum* etc. quae licet inserta sint in Missali, tamen antiquata sunt, quemadmodum saepius declaravit S. Rituum Congregatio. In fine Praeconii a cantoribus respondebitur *Amen*.

48. Episcopus sedebit et cooperietur mitra a Caeremoniario: sedebit item Clerus in choro. Diaconus claudet librum, quem relinquet super legili; Subdiaconus tradet Crucem clerico, qui deponet eam prope parietem; alter autem clericus sustinens arundinem, imponet eam basi.

49. Diaconus et Subdiaconus conficient iunctim genuflexionem ad Crucem Altaris, accedent ad abacum et transeuntes

ante Episcopum salutabunt ipsum. Apud abacum autem Diaconus dimittet vestes sacras albi coloris, quae statim referentur in Sacrarium et induet stolam diaconalem violacei coloris: Subdiaconus dimittet planetam plicatam et manipulum.

50. Interea distribuuntur clericis paramenta episcopalia violacei coloris, videlicet tunicella, dalmatica, chirothecae, planeta et manipulus.

51. Presbyter assistens, indutus superpellicio, appropinquabit Episcopo et cum osculis consuetis extrahet anulum ex digito eius.

52. Diaconus et Subdiaconus revertentur ad Episcopum, iterabunt reverentiam versus eum, exuent ei mitra ac pluviale et induent eum tunicella, dalmatica, chirothecis et planeta. Pluviale Episcopi deponetur super abacum, non super Altare.

53. Dum parabitur Episcopus, curae erit clerico alicui tollere pannum albi coloris cum libro ex legili, quo usus erit Diaconus ad cantandum *Exultet* et referre ea omnia in Sacrarium. Clericus alter accipiet legile nudum et ponet ipsum in medio choro eique superponet Missale, abhibendum in cantu prophetiarum. Caeremoniarius unus praesto erit in choro prope locum primi cantoris prophetiarum.

54. Quando Episcopo induentur chirothecae, Presbyter assistens apud abacum induet pluviale violacei coloris et custodiet apud se anulum episcopalem.

55. Episcopo plaueta parato Subdiaconus imponet manipulum in brachium sinistrum, deinde Diaconus imponet eius capiti mitram. Ministri praedicti salutabunt Episcopum et accedent ad abacum, ubi induent manipulum et planetam plicatam.

56. Presbyter assistens, profectis Ministris, se sistet Episcopo et cum debitis reverentiis atque osculis inseret anulum digito eius, tum recedet apud abacum. In promptu stabit clericus cum Missali utendo ab Episcopo et clericus alter cum gremiali coloris violacei.

57. Ministri revertentur ad Episcopum, eoque salutato, consistent a lateribus eius, Diaconus nempe a dextris, Subdiaconus a sinistris.

57. ^A Innuente Caeremoniario, assurgit Episcopus de faldistorio et procedet ad Altare medius inter Ministros, sequente clerico custode mitrae. Priusquam perveniat ante Altare, reverentiam faciet ad Chorum; ante Altare autem progressus, dimittet mitram per Diaconum. Episcopus reverentiam, Ministri genuflexionem ad Crucem conficient et iunctim ascendent ad Altare. Episcopus Altare osculabitur in medio. Diaconus reponet mitram Episcopo; tum iterata respective reverentia aut genuflexione, descendunt a latere de Altari et revertentur ad faldistorium (a). Hoc tempore Chorus stabit et sedebit, quando sederit Episcopus.

58. Caeremoniarius chori invitabit cantorem primae prophetiae eumque deducet in medium chorum seu presbyterium ad legile praeparatum et genuflexionem ad Altare ac reverentiam ad Chorum iunctim conficient.

59. Quod spectat ad ordinem cantus prophetiarum, advertetur, ut seniores cantent ultimas, iuniores primas. Si dicetur tractus post prophetiam, cantor cum Caeremoniario conficient genuflexionem ad Altare et reverentiam ad Chorum ac redibunt ad locum suum. Si tractus aberit, expectabunt donec Diaconus cantet *Flectamus genua*, priusquam conficiant genuflexionem ad Altare et reverentiam ad Chorum. Promptus esse debet cantor secundus, dum cantatur oratio post prophetiam primam, ut incipiatur cantus prophetiae secundae statim post cantum orationis primae.

60. Episcopus ad faldistorium reversus sedebit et a Diacono imponetur super eius genua gremiale.

61. Se sistet Episcopo clericus cum Missali, quod ei sustinebit apertum, ex quo Episcopus leget primam prophetiam. Episcopo legenti Diaconus adstabit dextrorsum, Subdiaconus sinistrorsum et Presbyter assistens consistet a dextris clerici sustententis librum, ut folia Missalis evolvat.

62. Simulatque Episcopus legere incipiet, cantor prophetiae

(a) In Sacello Pontificio et in Patriarchalibus, Episcopus dum cantatur prophetiae, sedet in suppedaneo Altaris, ut feria VI. in Parasceve. Secuti tamen sumus dispositionem Caeremonialis, quod statuit debere Episcopum sedere in sua sede eminenti, quam relate ad Episcopum extraneum supplet faldistorium positum in latere Epistolae ante Altare, siquidem ibi sedet etiam in Missarum solemnium introitu, cuius locum in officio huius diei supplet prophetiae.

primae inchoabit cantum ipsius eumque prosequetur usque ad finem, tono pro lectionibus praescripto.

63. Postquam Episcopus legerit prophetiam, clericus claudet librum, reverebitur Episcopum et recedet post faldistorium, sustenturus postea librum Episcopo, qui cantabit orationes.

64. Presbyter assistens, Diaconus et Subdiaconus, coeuntes ante Episcopum, salutabunt eum et sedebunt scamuo ipsi praeparato, ordine descripto in Missa pontificali.

65. Quando parum aberit ut absolvatur cantus prophetiae primae, Caeremoniarius innuet Ministris, qui consurgent, redibunt ante Episcopum, salutabunt eum et consistent ante ipsum.

66. Simulatque cantor finiverit cantum prophetiae, Diaconus tollet Episcopo gremiale et mitram. Presbyter assistens transibit ad dexteram faldistorii, ut in Missali, quod apertum clericus sustinebit, indicet Episcopo orationem cantandam. Diaconus locum sumet a tergo Episcopi; Subdiaconus a tergo Diaconi.

67. Episcopus assurgit, convertetur ad Altare, cantabit *Oremus*, Diaconus *Flectamus genua* et genuflectent omnes, excepto Episcopo, Presbytero assistente et clerico sustinente librum Episcopo; Subdiaconus autem subiunget *Levate*, omnesque consurgent. Episcopus cantabit orationem primam tono feriali et manibus expansis.

68. Interim Caeremoniarius chori reducet ad locum eius cantorem primae prophetiae, invitabit cantorem secundae, quem comitabitur ad legile in medium chorum seu presbyterium, ut incipiatur cantus prophetiae secundae statim ac sederit Episcopus eique reposita fuerit mitra.

69. Episcopus, postquam cantaverit orationem primam et responsum fuerit *Amen* a Choro, iterum sedebit faldistorio.

70. Cantabitur prophetia secunda et Episcopus leget illam, atque omnia peragentur ut in prima, et sic deinceps in reliquis eum eo tantum discrimine ut, quum cantandus sit tractus post quartam, octavam et undecimam, Ministri assurgant, ituri ad Episcopum sub finem cantus praedicti tractus. Ante unamquamque orationem, quae sequetur prophetiam, cantabitur *Flectamus genua* et *Levate*, excepta ultima, in qua post *Oremus* immediate ab Episcopo subiungetur oratio.

71. Si in ecclesia aderit fons baptismalis ac si conferetur baptismum infantibus vel adultis, dum canentur prophetiae, fient super illos exorcismi a prima Dignitate vel a Parocho, pro consuetudine cuiusque ecclesiae, servatis iis quae notata sunt capit. XX. lib. VI. num. 172.

72. Si benedicendus erit fons baptismalis, sub finem prophetiae duodecimae accendentur cerei in candelabris Acolythorum et praesto erunt clerici duo ad tollendum de candelabro Cereum paschalem.

73. Ad orationem post ultimam prophetiam in promptu stabunt clerici recepturi paramenta episcopalia et alter cum pluviali ab Episcopo utendo.

74. Completa ultima oratione, Episcopus sedebit faldistorio et a Diacono cooperietur mitra.

75. Diaconus autem et Subdiaconus, reverentia facta ad Episcopum, recedent ad abacum ibique dimittent planetam plicatam et manipulum. Presbyter assistens reverentiam faciet Episcopo, accedet ad abacum, dimittet pluviale et ab assistentia recedet.

76. Redibunt ad Episcopum Diaconus et Subdiaconus eique iterata reverentia, consistent a lateribus eius. Diaconus tollet ei anulum et mitram atque adiuvante Subdiacono exuet eum planeta, chirothecis, dalmatica, tunicella; tum induet ei pluviale, reponet mitram et anulum. Diaconus et Subdiaconus salutabunt Episcopum et revertentur ad abacum resumpturi planetam plicatam, non vero manipulum.

77. Dum a Ministris exuetur Episcopus, tolletur Cereus de candelabro et acceptus a clerico deferetur ad ingressum presbyterii; itemque clericus alter accipiet Crucem processionalem, cum ipso coibunt Acolythi cum candelabris ardentibus et venient in ingressum presbyterii. In promptu erunt etiam cantores superpellicio induti, qui secum habebunt librum seu libros cum tractu *Sicut cervus* etc. cantando dum procedetur ad fontem.

78. Paramenta, quae dimittet Episcopus, reponentur a clericis super Altare.

79. Ministri, resumpta planeta plicata, venient ante Epi-

scopum ; salutabunt ipsum et consistent Diaconus a dextris eius, et Subdiaconus a sinistris.

80. Ad baptisterium procedetur ordine sequenti. Clericus deferens Cereum paschalem incedet ante Crucem ; clericus gestans Crucem processionalem medius inter Acolythos cum candelabris ardentibus ; cantores, qui cantabunt tractum *Sicut cervus* etc. Clerus, omnibus incedentibus binis, ac si distinctus in coetus erit, et seu Canonicorum seu Beneficiariorum numerus dispar erit, incedent terni ultimo loco ; sequetur Episcopus, a cuius dextris Diaconus, a sinistris Subdiaconus, uterque sustentans fimbriam pluvialis eius ; tum clericus a mitra et alter deferens Missale in usum Episcopi ; familiares nobiles Episcopi, si aderunt ; postremo Praelati, qui tamen si addicti erunt Capitulo, incedent inter Canonicos.

81. Quando Crux cum Acolythis et Cereus pervenerit prope fontem, subsistent tali modo, ut Crux stet in conspectu Episcopi. Clerus locum sumet apud scamna praeparata, vel disponetur iuxta capacitatem loci, advertendo ut digniores Cleri stent propius Episcopum. Episcopus autem consistet extra ingressum baptisterii et Diaconus exuet mitram Episcopo, qui iunctis manibus ac tono feriali ex Missali, quod ei sustinebitur a clerico, cantabit orationem *Oremus. Omnipotens sempiternae Deus* etc.

82. Post haec Episcopus ordine supradicto ingreditur in septum baptisterii, appropinquabit fonti et cantabit orationem ac praefationem iunctis manibus et tono feriali atque omnes peraget actiones praescriptas in aquae benedictione, quae quia reperiuntur notatae in capit. XX. lib. VI. num. 143. supersedemus eas hoc loco repetere.

83. Aqua in fonte baptismali benedicta, Episcopus priusquam in eam infundat Olea sacra, cooperietur mitra a Diacono et iunctim cum Ministris accedet ad faldistorium praeparatum prope fontem et sedebit ; Ministri quoque sedebunt scabellis praeparatis a lateribus faldistorii.

84. Duo pluresve clerici extrahent vasis aquam benedictam ex fonte eamque deferent ad fontes lustrales et in eos infundent, advertentes ut supersit in fonte sufficiens quantitas eiusdem aquae ad administrandum baptismum.

85. Alter etiam clericus implebit vasculum vacuum iam praeparatum super abaco cum aspersorio et se dextrae adiunget dignioris Cleri sive Parochi, qui ad hoc induet stolam.

86. Dignior Cleri seu Parochus cum clerico praedicto se sistet Episcopo eique porriget cum osculis aspersorium aqua sancta perfusum, quod acceperit a clerico eodem. Diaconus exuet mitram Episcopo, qui accepto aspersorio, prius signabit seipsum, post asperget digniorem Cleri, sive Parochum, Diaconum et Subdiaconum, qui accipientes aspersionem se profunde inclinabunt vel procumbent in genua, nisi fuerint Canonici.

87. Dignior praedictus, sive Parochus recipiet cum osculis aspersorium ab Episcopo, qui sedebit iterumque a Diacono mitra cooperietur. Postea dignior idem, seu Parochus, comitante clerico supradicto, asperget singillatim Canonicos et ceteros de Clero, denique per ecclesiam incedens asperget populum. Absoluta autem adstantium aspersione, Episcopus cum Ministris accedet ad fontem baptismalem et infundet in illum Olea sacra, quo modo traditum est capit. XX. lib. VI. num. 166.

88. Si administrandum erit baptismum sive infantibus sive adultis, Episcopus peraget quae praescripta sunt loco citato, et postquam administraverit baptismum et confirmationem etiam adultis, resumet pluviale coloris violacei, eodemque ordine ut supra dictum est, revertetur ad Altare.

89. Dum peragetur benedictio fontis baptismalis, curae erit Sacristae cum clericis Sacrario inservientibus, tollere tapetum violaceum de gradibus Altaris maioris et stragulum de scamno Ministrorum; ponere super Altare paramenta albi coloris ab Episcopo utenda, quae cooperiet velo violaceo; amovere legile adhibitum in cantu *Exultet* et alterum in cantu prophetiarum; collocare faldistorium pro Episcopo ante gradus Altaris cum pulvino ad genuflectendum; praeparare seorsim scabellum cum Missali in usum cantorum ad cantandas Litanias.

90. In reditu Cleri ad Altare, clericus qui gestabit Cereum paschalem ante Crucem processionalem, rursus imponet illum super candelabrum et amovebit a candelabro scabellum, quo usus erit ad collocandum in eo Cereum. Acolyths reponent

super abacum candelabra ardentia et clericus, qui sustinebit Crucem processionalem, ponet eam seorsim vel in basi illius. Ceteri de Clero ad suum quisque locum se recipient. Episcopus subsistet ante faldistorium; Ministri autem comitati Episcopum ad faldistorium ipsum, recedent ad abacum ubi dimittent planetas plicatas; tum revertentes ad Episcopum, exuent ei pluviale. Presbyter assistens aderit prope abacum ibique manebit genibus flexis pro Litanis. (a).

91. Si Ecclesia carebit fonte baptismali, quum post prophetias immediatae cantandae sint Litaniae, sequens methodus tenebitur. Tolletur de medio choro seu presbyterio legile adhibitum in cantu prophetiarum et ponetur eodem loco scabellum cum Missali pro cantoribus Litaniarum. In promptu habebitur pulvinar utendum ab Episcopo in prostratione et unus aut duo clerici asportabunt faldistorium ante Altare, quando assurget Episcopus. Cantata oratione post duodecimam prophetiam, Episcopus sedebit faldistorio eique reponetur mitra a Diacono. Presbyter assistens, Diaconus et Subdiaconus salutabunt Episcopum et recedent ad abacum. Presbyter assistens dimittet pluviale et manebit prope abacum; Diaconus et Subdiaconus dimittent manipulum et planetam plicatam, tum revertentur ad Episcopum, quem salutabunt. Diaconus tollet mitram Episcopo, et adiuvante Subdiacono, exuet ei manipulum atque planetam: postea Diaconus reponet ei mitram.

92. Episcopus, inuente Caeremoniario, assurget ac discedet de faldistorio medius inter Ministros, et reverentia facta ad Chorum, procedet ante Altare. Clericus unus ponet pulvinar in faldistorio ante Altare. Episcopus ante Altare quum venerit, geniculabit ac procumbet super faldistorium; Ministri geniculabunt a lateribus eius, item geniculabunt omnes in choro praesentes.

93. Cantores duo genuflexi in medio choro cantabunt Litanias ritu duplici, nempe respondebitur a Choro versiculus idem, quem cantaverint cantores. Ad versiculum *Omnes Sancti et Sanctae Dei* etc. consurgent Ministri et recedent in Sacra-

(a) Vide adnotationem subiectam num. 92. cap. 27. lib. II.

rium, ibi exuent sibi paramenta violacea et induent paramenta albi coloris ac redibunt ad Altare, advertentes ut adsint ibi, quando cantabitur *ŷ. Peccatores*.

94. Cantores, qui cantabunt *Litanias*, curabunt ut protrahant aut brevient notas versicolorum illarum, prout maiori vel minori sollicitudine peragenda erunt actiones. Ad praedictum *ŷ. Omnes Sancti* etc. distribuuntur clericis paramenta albi coloris induenda ab Episcopo et aderunt alii clerici, qui recipiant paramenta coloris violacei eaque deferant in Sacrarium.

95. Ad *ŷ. Peccatores* redibunt ad Altare Ministri, assurgit Episcopus et a clericis tolletur faldistorium et pulvinar: faldistorium reponetur loco solito in latere Epistolae, exuetur tegumento violaceo et relinquetur album. A Sacrista et clericis inservientibus amovebitur ab Altari pallium violaceum, quod referetur in Sacrarium, et relinquetur alterum albi coloris. Ab Acolythis accendentur cerei in Altari. Praeterea tolletur quodcumque stragulum, sive pannus sericeus coloris violacei tum de Altari, tum de abaco etiam et choro.

96. Ubi Episcopus assurrexerit, Presbyter assistens tollet ei annulum, recedet ad abacum et induet pluviale albi coloris.

97. Diaconus, adiuvante Subdiacono, exuet Episcopo paramenta coloris violacei eaque tradentur clericis, a quibus referentur in Sacrarium; deinde ipsum induet paramentis albi coloris, videlicet stola, tunicella, dalmatica, chirothecis et planeta, postremo cooperiet eum mitra pretiosa.

98. Diaconus cum Subdiacono, parato Episcopo, accedent ad abacum, imponetur eorum brachio sinistro manipulus et revertentur ad Episcopum, nempe Diaconus ad sinistram eius, Subdiaconus ad sinistram Diaconi.

99. Presbyter assistens, quando Ministri accedent ad abacum, accepturi manipulum, procedet ad Altare, imponet cum oculis annulum Episcopo et consistet a dextris eius.

100. Reversis, ut supra, ad Altare Diacono et Subdiacono, et completo a cantoribus cantu *Litaniarum*, simulatque inceperit chorus cantorum cantare tono feriali *Kyrie eleison*, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui appropinquans gradibus Altaris, inchoabit *Missam* ritibus consuetis, descriptis capit. III. libri huius.

101. Cantores prosequuntur sine organorum sono cantare *Kyrie* tono feriali usque ad intonationem *Gloria in excelsis*.

102. Clericus unus advertet, ut tollat de medio choro scabellum cum Missali adhibitum a duobus cantoribus, qui cantaverint Litanias.

103. Postquam Episcopus thurificaverit Altare et incensatus fuerit a Diacono, accedet ad faldistorium, ubi dimissa mitra et conversus ad Altare, recitabit *Kyrie eleison* sine introitu. Post haec intonabit *Gloria in excelsis*, ad quam intonationem tolletur velum, quo contacta fuerit imago seu tela picta Altaris, sonabitur organis et campanulae omnes appensae in ecclesia. Quod spectat ad sacra aera turris, pulsabuntur, si Ecclesia erit cathedralis aut principalis loci.

104. Quum Clerus dimittere debeat cappas cum pellibus mustelae alpinae ad cantum *Alleluia* post Epistolam, ne chorus reliquatur totaliter vacuus, dimidium Canonicorum et Beneficiariorum recedet in Sacrarium sub finem *Gloria*, ibique dimissis cappis, induent superpelliceum vel cappam ornatam serico et revertentur in chorum statim ac finitus erit cantus Epistolae. Tunc discedent ceteri, qui remanserint in choro, recedent in Sacrarium ad cappas, ut supra, dimittendas, deinde in chorum redibunt.

105. Post orationem a Subdiacono cantabitur Epistola, quo tempore Diaconus stabit a dextris et Presbyter assistens a sinistris Episcopi, qui leget Epistolam tantum dum illa cantabitur a Subdiacono.

106. Subdiaconus, cantata Epistola, genuflexionem faciet ad Crucem ante Altare, deinde reverentiam ad Chorum, redibit ad Episcopum, osculabitur manum eius, recipiet ab eo benedictionem et dabit Epistolarium in manum clerici.

107. Diaconus tollet gremiale et mitram Episcopo, qui asurget et convertetur versus Altare. Diaconus stabit a dextris, Subdiaconus a sinistris Episcopi. Presbyter assistens attendet ad Missale, quod a clerico sustinebitur apertum ante Episcopum.

108. Episcopus cantabit prima vice *Alleluia* cui respondebitur a choro cantorum, itemque in secunda ac tertia vice vocem attollens hemitonio in singulis vicibus. Responso a cho-

ro tertia vice *Alleluia*, Episcopus sedebit, cooperietur mitra et reponetur ei gremiale a Diacono, tum leget graduale, tractum, *Munda cor meum* et Evangelium ex Missali, quod ei sustinebit Subdiaconus.

109. Evangelium cantabitur ritibus consuetis, excepto quod Acolythi assistant iunctis manibus, sine candelabris ardentibus, quae relinquentur super abaco.

110. Non cantabitur *Credo* et ad Offertorium post *Oremus* sonabitur organis, quia nullus est versiculus.

111. Non recitabitur neque cantabitur *Agnus Dei*, nec Pax donabitur.

112. Quando Episcopus consummaverit Calicem, a choro cantorum intonabitur Antiphona *Alleluia* et cantabitur psalmus *Laudate Dominum omnes gentes* etc. ut in Missali.

113. Interim Episcopus accipiet purificationem calicis et ablutionem, ac lotis manibus cum mitra in capite et facta reverentia ad Crucem, descendet a latere ad faldistorium et sedebit. Reposito ei gremiali a Diacono, recitabit cum Ministris antiphonam *Alleluia* cum psalmo *Laudate Dominum*, ut supra, ex Missali, quod ei sustinebit clericus.

114. Interim in promptu erit thuriferarius cum thuribulo.

115. Repetita a Choro vel organis Antiphona *Alleluia* post psalmum supra dictum, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui super sinistram suam convertetur ad Altare et intonabit antiphonam *Vespere autem Sabbati* quae in cantu continuabitur a cantorum choro.

116. Episcopus, intonita antiphona, sedebit: Diaconus ei ministrabit incensum, quod imponet in thuribulum cum benedictione

117. Completo antiphonae cantu, cantores duo superpellicio induti intonabunt *Magnificat*, Episcopus assurget, se signabit et medius inter Diaconum ac Subdiaconum procedet ad Altare, exsequens prius reverentiam ad Chorum. Ante Altare exuetur mitra a Diacono, ascendet ad Altare ipsumque osculabitur in medio, recipiet a Diacono thuribulum, incensabit Altare, ut in Missis, et Ministri attollent partem posteriorem eius planetae.

118. Episcopus, thurificato Altari, tradet thuribulum Diacono, qui reponet ei mitram, et cum Ministris redibit ad faldistorium.

119. Diaconus incensabit Episcopum, qui stabit in pedes, conversus ad populum. Post thurificationem sedebit, Subdiaconus tollet ei mitram, rursus convertetur ad Altare. Deinde Diaconus reglis notatis adolebit Chorum, denique Presbyterum assistentem et Subdiaconum; ipse autem incensabitur a thuriferario.

120. Animadvertendum, ut protrahatur cantus *Magnificat*, donec omnes thurificentur.

121. Absoluta thurificatione et cantu *Magnificat* cum *Gloria Patri* cumque repetitione antiphonae facta a cantorum choro vel sonantibus organis, Diaconus reponet mitram Episcopo, qui reverentia cum Ministris ad Chorum peracta, accedet ad Altare, osculabitur ipsum in medio; cantabit *Dominus vobiscum*, redibit ad legile in cornu Epistolae et Missam complebit.

122. Ad *Ite Missa est* Diaconus bis addet *Alleluia*.

123. Sacro peracto, Episcopus redibit ad faldistorium, dimittet paramenta et methodo tradita capitulo supradicto, revertetur in Sacrarium cum Ministris et Clero.

DE SABBATO PENTECOSTES

CAPUT XIV.

De rebus praeparandis.

1. **A**ltare maius parabitur tobaleis, pallio nobili rubri coloris, cui superponetur alterum coloris violacei, quod contegat pallium rubrum totaliter et facile possit amoveri. Super Altari candelabra nobilia cum cereis albi coloris et in medio ipsorum Crux aequalis candelabris. Gradus Altaris contegentur tapeto nobili, cui superponetur alterum tapetum violaceum, tollendum

suo loco. Super mensam Altaris disponentur paramenta violacei coloris, induenda ab Episcopo, videlicet manipulus, planeta, chirothecae in lance, dalmatica, tunicella, stola, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae cooperientur velo coloris violacei. In latere Evangelii mitra auriphrygiata cum vimpa pro ministro ipsius.

2. In medio gradus infimi pulvinar violaceum, in quo genuculabit Episcopus.

3. In latere Epistolae ante gradus aderit faldistorium cum veste rubri coloris, superposita altera coloris violacei, suo loco tollenda.

4. In latere Epistolae abacus alba tobalea contactus, in quo disponentur quae sequuntur: candelabra duo cum cereis albis pro Acolythis; calix cum purificatorio, patena, hostia, palla, corporali intra bursam rubri coloris; ampullae vini et aquae in pelvicula; campanula; intorticia pro elevatione; velum humerale rubri coloris utendum a Subdiacono; gremiale rubrum Episcopi; manipuli rubri Ministrorum; pluviale rubrum Presbyteri assistentis; Evangeliarium instructum veste rubra cum manipulo Episcopi; Epistolarium cum veste rubra; Missale utendum ab Episcopo in Missa, convestitum veste rubri coloris cum cussino simili vel legili; Missale adhibendum ad cantandas prophetias, cum veste coloris violacei; alterum Missale utendum ab Episcopo in functione, quae Missam praecedit, cum veste violacea; pluviale violaceum in usum Presbyteri assistentis; planetae plicatae cum manipulis violaceis pro Ministris; gremiale violaceum Episcopi; canon pontificalis; scotula cum candela accendenda, quando accendentur cerei super Altari; thuribulum cum navicula, ac si ecclesia habeat fontem baptismalem, pluviale coloris violacei pro Episcopo. Curabitur autem, ut res omnes rubri coloris contegantur velo violaceo.

5. Si aderit fons baptismalis, praeparabitur Cereus paschalis extinctus cum granis infixis, prope abacum, et apud latus Evangelii Crux processionalis.

6. Prope abacum eundem, scabellum cum Missali utendo in cantu Litaniarum et legile maioris formae sine tegumento

ullo ad cantandas prophetias. In promptu etiam stabunt hastae cum gossipio cerato ad accendendos cereos, quum tempus erit.

7. Loco solito a latere Epistolae statuatur scamnum Ministrorum, contactum tapeto laneo coloris violacei, quod postea mutabitur cum altero tapeto ex panno rubro, vel alius coloris.

8. Paramenta etiam rubri coloris in usum Episcopi aderunt praeparata, nempe mitra pretiosa, planeta, chirothecae in lance, dalmatica, tunicella et stola, quae disposita in canistro poterunt collocari subter abacum, ut postmodum ponantur super Altare, ut suo loco docebitur.

9. Lampades relinquentur ardentes; etenim ad functionem peragendam non extinguuntur.

10. Extrahetur aqua sancta de vasis ecclesiae, si aderit fons baptismalis.

11. In Sacrario praeparabitur sedes cameralis pro Episcopo, superposita exiguo tapeto: disponentur paramenta rubri coloris pro Ministris, videlicet dalmatica et stola pro Diacono ac tunicella pro Subdiacono; pro Episcopo autem caligae et sandalia, canon pontificalis cum scotula; superpellicea pro clericis inservientibus; amictus duo totidemque albae et cingula, stola una coloris violacei pro Ministris eisdem et bireta.

12. Si in Ecclesia aderit baptisterium, aperietur fons baptismalis et in istum infundetur aqua benedicenda; externum autem fontis ornabitur floribus recentibus et herbis odoratis. Extra baptisterium disponentur sedilia in usum Cleri, quae sunt distincta, si Ecclesia erit Cathedralis aut Collegiata. Apud fontem in capite sedilium Cleri praeparabitur faldistorium cum veste violacea et scabella duo pro Ministris a lateribus faldistorii eiusdem. Intra ambitum seu sacellum baptisterii, vel extra ipsum (pro amplitudine loci) super abaco alba tobalea contacto praeparabuntur ampullae S. Chrismatis et Olei sacri Catechumenorum in lance; urceus cum pelvi et mantile; medulla panis et mali medici in lance; vasculum vacuum cum aspersorio; paramanus seu velum album alligandum Cereo in usum Episcopi; Missale cum tegumento violaceo uten-

dum ab Episcopo, nisi utetur eodem Missali, quo in reliqua functione; stola violacei coloris pro digniore Cleri vel Parocho, qui aspergere adstantes debet et vasa ad extrahendam aquam benedictam eamque infundendam in fontes lustrales ecclesiae.

13. Si Episcopus ministraturus esset etiam baptismum infantibus vel adulto alicui observabitur quod praescriptum est capit. XX. lib. VI. num. 10. et 11. ut provideatur dispositionibus in circumstantia ista sumendis.

De functione.

14. Dum in choro recitabuntur Horae minores, Episcopus in Sacratio sedens sede ibi praeparata recitabit preces et orationes ad Missae praeparationem et induentur ei a cubiculario suo caligae et sandalia rubri coloris.

15. Interim in Sacratio ipso Ministri sacri, adiuvantibus Acolythis, se parant amictu, alba et cingulo; Diaconus autem induet etiam stolam diaconalem coloris violacei.

16. Completa in choro recitatione Nonae, extinguentur cerei ardentes in Altari et ad Altare procedent Episcopus cum Ministris praedictis, sequentibus clericis, observando methodum descriptam in functionibus praecedentibus. Non sonabitur campanula ad fores Sacrarii appensa, quando ex ipso egredietur Episcopus cum Ministris.

17. Episcopus post brevem orationem assurget, iterabit reverentiam ad Crucem, accedet ad faldistorium, in quo sedebit, humeris ad Altare conversis.

18. Diaconus, adiuvante Subdiacono, exuet Episcopo Crucem pectoralem et mantelletum sive mozzetam. Familiare nobiles, et iis absentibus, clerici duo ministrabunt Episcopo lotionem et ipse lavabit manus.

19. Interim distribuentur clericis paramenta episcopalia.

20. Quando Episcopus laverit manus et in promptu stabunt clerici cum paramentis, a Diacono, adiuvante Subdiacono, induetur amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, tunicella, dalmatica, chirothecis et planeta violacei coloris. Episcopo parato planeta, Subdiaconus imponet eius brachio sinistro manipulum ac postremo Diaconus induet ei mitram auriphrygiatam.

21. Dum parabitur Episcopus, statuatur a clerico in medio presbyterio legile maioris formae cum Missali ad cantandas prophetias.

22. Presbyter assistens induet pluviale violaceum supra superpelliceum aut supra rochetum, si fuerit Canonicus in ecclesia sua.

23. Imposita Episcopo mitra, Diaconus et Subdiaconus salutabunt eum, recedent ad abacum, assument manipulum et planetam plicatam, deinde ad Episcopum redibunt.

24. Hoc tempore Presbyter assistens cum debitis reverentiis inseret anulum Episcopi digito et recedet apud abacum.

25. Caeremoniarius unus praesto erit in choro prope locum primi cantoris prophetiarum.

26. Clerici duo aderunt prope faldistorium, unus cum Missali, quo utetur Episcopus, alter cum gremiali violacei coloris.

27. Reversi ad Episcopum Ministri consistent a lateribus eius, Diaconus nempe a dextris, Subdiaconus autem a sinistris Episcopi.

28. Innuente Caeremoniario, assurgent de faldistorio Episcopus, medius inter Ministros antedictos, sequente clerico a mitra, et priusquam perveniat ante Altare, reverebitur Chorum: ante Altare autem quum venerit, exuetur mitra a Diacono. Episcopus reverentiam, Ministri genuflexionem ad Crucem conficient et iunctim ascendent ad Altare. Episcopus osculabitur Altare in medio. Diaconus reponet mitram Episcopo, atque iterata respective reverentia aut genuflexione, descendent a latere de Altari et revenient ad faldistorium. Clerus in choro stabit in actione ista, sedebit autem, quando sederit Episcopus.

29. Caeremoniarius chori invitabit cantorem prophetiae primae eumque deducet in medium chorum, seu presbyterium, ad legile praeparatum et iunctim conficient ad Altare genuflexionem, reverentiam ad Chorum.

30. Quod spectat ad ordinem servandum in cantu prophetiarum, curabitur ut seniores cantent ultimas, iuniores autem primas. Si post prophetiam erit tractus, cantor cum Caeremoniario

remoniaro iterabunt statim genuflexionem ad Altare, reverentiam ad Choram et se recipient ad locum suum. Si nullus erit tractus, expectabunt donec Episcopus dicat *Oremus*, deinde conficiet genuflexionem et reverentiam, ut supra. Advertet etiam Caeremoniarius, ut invitet cantorem prophetiae secundae, dum cantabitur oratio post primam prophetiam, ut possit statim post primam orationem inchoari cantus prophetiae secundae.

31. Episcopus, ad faldistorium reversus, sedebit et a Diacono imponetur gremiale super genua eius. Clericus ad hoc delectus se sistet cum Missali ante Episcopum eique sustinebit illud apertum, ex quo leget prophetiam primam. Dum Episcopus leget prophetias, Diaconus adstabit ei a dextris, Subdiaconus a sinistris: Presbyter assistens consistet a dextris clerici sustententis librum, ad evolvenda folia Missalis.

32. Simulatque Episcopus incipiet legere, cantor primae prophetiae inchoabit cantum illius eumque prosequetur usque ad finem, tono praescripto in lectionibus.

33. Postquam Episcopus legerit prophetiam, clericus claudet librum, reverebitur eum et recedet post faldistorium a latere, rursus sustenturus librum apertum ante Episcopum, quando cantabit orationes.

34. Presbyter assistens, Diaconus et Subdiaconus coibunt ante Episcopum, salutabunt ipsum et sessum recedent ad scamnum praeparatum pro Ministris, ordine notato in Missa pontificali. Quando in eo erit ut absolvatur cantus primae prophetiae, Caeremoniarius innuet Ministris et ipsi consurgent, redibunt ante Episcopum, salutabunt ipsum et consistent ante eum.

35. Simulatque cantor desierit cantare prophetiam primam, Diaconus tollet Episcopo gremiale et mitram. Presbyter assistens accedet ad dexteram faldistorii, indicaturus Episcopo orationem, quam cantare debet ex Missali sustento a clerico, ut superius innutum est. Diaconus consistet a tergo Episcopi, Subdiaconus a tergo Diaconi.

36. Episcopus assurget, convertetur super sinistram suam ad Altare, cantabit *Oremus* et iunctis manibus ac tono feriali

cantabit orationem. In functione ista non cantabitur *Flectamus genua* ante orationes, neque genuflectetur ab adstantibus.

37. Interim Caeremoniarius chori reducet cantorem primae prophetiae ad locum eius, invitabit cantorem secundae, quem deducet ad legile in medium chorum seu presbyterium, ut possit cantus prophetiae secundae inchoari statim ac Episcopus sederit et coopertus erit mitra.

38. Episcopus, postquam cantaverit orationem primam et a Choro responsum fuerit *Amen*, sedebit iterum faldistorio.

39. Cantabitur prophetia secunda, quae legetur ab Episcopo et fient omnia ut in prima, eo tantum discrimine, ut quum debeat cantari Tractus post secundam, tertiam et quartam prophetiam, Ministri consurgant de scamno, in quo sedebunt, et accedant ad Episcopum, dum cantabuntur ultima verba Tractus.

40. Si in Ecclesia aderit fons baptismalis ac si conferendum sit etiam baptismum infantibus et adultis, dum canentur prophetiae, fient super illos exorcismi a Parocho vel ab alio Presbytero, pro consuetudine cuiusque Ecclesiae, servatis iis, quae praescripta sunt cap. XX. lib. VI. num. 172.

41. Si benedicendus erit fons baptismalis, sub finem prophetiae sextae accendentur cerei, in candelabris Acolythorum; clericus unus accendet Cereum paschalem et paratus erit ad illum in processionem deferendum.

42. Ad orationem post ultimam prophetiam in promptu stabunt clerici, recepturi paramenta episcopalia, et clericus alter cum pluviali adhibendo ab Episcopo in supradicta benedictione.

43. Completa oratione ultima, sedebit Episcopus eique a Diacono reponetur mitra. Presbyter assistens dimittet pluviale apud abacum ibique subsistet, vel etiam coibit cum Clero in benedictione fontis. Diaconus et Subdiaconus, reverentia facta ad Episcopum, recedent ad abacum, ubi dimittent planetam plicatam et manipulum.

44. Redibunt ad Episcopum ambo Ministri antedicti, eique iterata reverentia, consistent a lateribus eius. Diaconus tollet ei annulum et, adiuvante Subdiacono, exuet ipsi pla-

netam, chirothecas, dalmaticam ac tunicellam; induet ei pluviale et reponet mitram atque annulum. Tum Diaconus et Subdiaconus salutabunt Episcopum et redibunt ad abacum, ibique resument planetam plicatam sine manipulo.

45. Quo tempore a Ministris exuetur Episcopus, clericus unus accipiet Cereum ardentem eumque sustinens utraque manu deferet ad ingressum presbyterii; item clericus alter accipiet Crucem processionalem et coeuntes cum ipso Acolythi ambo cum candelabris ardentibus, procedent ad ingressum presbyterii. In promptu etiam stabunt cantores superpellicio induti, qui secum ferent librum seu libros cum tractu *Sicut cervus* etc. quem cantabunt quando procedetur ad fontem. Paramenta autem, quae dimittet Episcopus, ponentur a clericis super Altare.

46. Ministri, resumpta planeta plicata, revenient ante Episcopum, salutabunt ipsum et consistent Diaconus a dextris, Subdiaconus a sinistris eius.

47. Ad baptisterium autem procedetur ordine sequenti. Clericus deferens Cereum ante Crucem; clericus cum Cruce processionali medius inter Acolythos, gestantes candelabra ardentia; cantores, qui cantabunt tractum *Sicut cervus* etc. Bini deinde omnes de Clero, ac si distincti erunt in coetus, ut Canonicorum, Beneficiariorum seu Mansionariorum et numerus eorum esset dispar, incedent terni ultimo loco; Episcopus et a dextris eius Diaconus, a sinistris Subdiaconus, qui sustentabunt eius fimbrias pluvialis; clericus a mitra et alter qui deferet Missale in usum Episcopi, familiares nobiles Episcopi, si aderunt; ibunt ultimo loco Praelati, qui si Capitulo erunt addicti, incedent cum Canonicis.

48. Quando Crux cum Acolythis et clerico deferente Cereum pervenerit prope fontem, se ita disponent, ut Crux stet in conspectu Episcopi. Clerus locum sumet apud scamna praeparata, vel disponetur iuxta capacitatem loci, notando quod digniores Cleri sint propiores Episcopo. Extra ingressum baptisterii subsistet Episcopus, medius inter Diaconum et Subdiaconum; clericus, sustinens Missale, veniet ante Episcopum, cui Diaconus indicabit quid legere, quid cantare debeat.

49. Diaconus exuet mitram Episcopo, qui iunctis manibus ac tono feriali cantabit orationem *Oremus. Concede, quaesumus, omnipotens Deus etc.*

50. Post haec Episcopus ingrediatur in baptisterium et benedicet fontem quo ordine descriptum est capitulo praecedenti num. 82.

51. Dum fons benedicetur, Sacrista cum clericis inservientibus Sacratio, tollet de Altari maiore tapetum violaceum, quo cooperti fuerint gradus, et stragulum scamni Ministrorum; ponet super Altare paramenta episcopalia rubri coloris, quae cooperiet velo violaceo; removebit legile, adhibitum ad cantandas prophetias; collocabit faldistorium Episcopi ante gradus Altaris cum pulvino ad genuflectendum et seorsim praeparabit scabellum cum Missali, in usum cantorum ad Litanias cantandas (a).

52. In reditu Cleri ad Altare post fontis benedictionem, clericus deferens Cereum, ubi venerit in presbyterium, reportabit illum in Sacrarium vel extinguet et reponet ipsum prope abacum, quo loco praeparatus fuerat: Acolythi reponent candelabra ardentia super abacum et clericus gestans Crucem processionalem, collocabit illam seorsim vel in sua basi. Ceteri de Clero recedent ad locum quisque suum. Episcopus subsistet ante faldistorium; Ministri comitati Episcopum ad faldistorium ipsum, recedent ad abacum, in quo deponent planetas plicatas, redibunt ad Episcopum eique exuent pluviale. Presbyter assistens se recipiet apud abacum ibique manebit genibus flexis pro Litanis.

53. Si ecclesia destituta erit fonte baptismali, quum post prophetias cantari immediate debeant Litaniae, observabitur methodus sequens. Tolleitur de medio choro, seu presbyterio legile, quod fuerit adhibitum in prophetiis, et substituatur scabellum cum Missali pro cantoribus Litaniarum. In promptu habebitur pulvinar, utendum ab Episcopo in prostratione et unus vel duo clerici gerent curam deferendi faldistorium ante Altare, quando assurgat Episcopus. Cantata ab Episcopo oratione post sextam prophetiam, ipse sedebit faldistorio et Diaconus reponet ei mitram.

54. Presbyter assistens, Diaconus et Subdiaconus saluta-

(a) Vide adnotationem subiectam num. 92. cap. XXVII. lib. II.

bunt Episcopum et recedent ad abacum. Presbyter assistens, dimittet pluviale et remanebit apud abacum, Diaconus et Subdiaconus dimittent planetas plicatas cum manipulo et revertentur ad Episcopum, quem salutabunt, ut supra.

55. Diaconus tollet mitram Episcopo et adiuvante Subdiacono, exuet ei planetam tantum; deinde Subdiaconus extrahet ex eius brachio manipulum et Diaconus reponet ei mitram. Episcopus, innuente Caeremoniario, assurgit de faldistorio medius inter Ministros et reverentia facta ad Chorum, procedet ante Altare. Clericus unus advertet ut ponat pulvinar in faldistorio ante Altare.

56. Ante Altare Episcopus geniculabit et procumbet super faldistorium; Ministri geniculabunt a lateribus eius; Clerus in choro genuflectet, suo quisque loco.

57. Cantores duo genuflexi in medio choro cantabunt Litanias ritu duplici, scilicet respondebitur a Choro versiculus idem, qui cantatus fuerit a cantoribus. Ad versiculum *Omnes Sancti et Sanctae Dei* etc. consurgent Ministri, recedent in Sacrarium, dimittent paramenta violacea et induent paramenta rubri coloris ac revertentur ad Altare, advertentes ut adsint ibi dum cantabitur *ψ. Peccatores*.

58. Cantores Litaniarum advertent, ut protrahant aut brevient notas seu cantum in versiculis Litaniarum earumdem, secundum actiones, quae erunt peragenda.

59. Ad praedictum *ψ. Omnes Sancti* etc. distribuentur clericis paramenta rubri coloris utenda ab Episcopo et aderunt clerici alii recepturi paramenta coloris violacei eaque relaturi in Sacrarium.

60. Ad *ψ. Peccatores* assurgit Episcopus et a clericis amovebitur faldistorium et pulvinar: faldistorium autem reponetur loco solito in latere Epistolae, tolletur ab eo vestis violacea et relinquetur altera rubri coloris. A Sacrista et clericis inservientibus removebitur ex Altari pallium violaceum, quod referetur in Sacrarium et restabit pallium rubri coloris. Ab Acolythis accendentur cerei in Altari et in abaco quoque, si tamen peracta non fuerit benedictio fontis. Tolletur etiam omne tegumentum et stragulum, etiam serica coloris violacei tum de Altari, tum etiam de abaco et choro.

61. Ut assurrexerit Episcopus, tolletur ei annulus a Presbytero assistente, qui recedet apud abacum et induet pluviale rubri coloris. Diaconus, adiuvante Subdiacono, exuet Episcopum paramentis violaceis, quae tradentur clericis et ab ipsis referentur in Sacrarium; dein induet eum paramentis rubri coloris, videlicet stola, tunicella, dalmatica, chirothecis et planeta, postremo mitram pretiosam eius capiti imponet.

62. Diaconus cum Subdiacono, parato Episcopo, accedent ad abacum, imponetur manipulus eorum brachio sinistro et revertentur ad Episcopum et consistent Diaconus a sinistris Episcopi, Subdiaconus a sinistris Diaconi. Caeremoniarius alter, aut clericus quispiam afferet etiam Evangeliarium cum manipulo Episcopi, consistens prope sinistram Subdiaconi.

63. Presbyter assistens, quando Ministri accedent ad abacum assumpturi manipulum, veniet ad Altare, anulum inseret digito Episcopi cum oculis et consistet a dextris eius.

64. Reversis ad Altare, ut supra, Diacono et Subdiacono, et completo a cantoribus Litaniarum cantu, statim ac inceperit cantorum chorus cantare *Kyrie eleison* tono feriali, Episcopus appropinquabit gradibus Altaris, nudabitur mitra a Diacono et inchoabit Missam ritibus descriptis capit. III. libri huius.

65. Cantores sine organorum sono prosequentur cantare *Kyrie* tono feriali usque ad intonationem hymni *Gloria in excelsis*.

66. Clerico alicui curae erit remove de medio choro scabellum cum Missali adhibitum, a cantoribus iis duobus, qui cantaverint Litanias.

67. Postquam Episcopus thurificaverit Altare et thurificatus ipsemet fuerit, veniet ad faldistorium ibique dimissa mitra et conversus ad Altare recitabit *Kyrie eleison* sine introitu. Post haec intonabit *Gloria in excelsis*, ad cuius intonationem sonabitur organis, campanulis ecclesiae et campanis omnibus sacrae turris in laetitiae argumentum.

68. Evangelium cantabitur ritu consueto, sed Acolythi assistent iunctis manibus, sine candelabris, quae relinquuntur super abaco ardentia.

69. In reliqua Missa nulla est variatio; quare peragetur ritu descripto in citato capitulo.

APPENDIX

CAPUT I.

DE EPISCOPO SUFFRAGANEO

1. **Q**uibusdam in Ecclesiis esse solet Episcopus qui suffraganeus dicitur, sive ut melius dicam, dari solet Episcopo ordinario alter Episcopus coadiutor ad conferendam sacram Confirmationem, sacros ordines et ad persolvendas eas functiones, quibus requiritur dignitas episcopalis. Quare episcopus suffraganeus nulla gaudet iurisdictione super dioecesim et auctoritas eius dependet ab auctoritate Ordinarii, quem penes est augere aut imminuere facultates, quas ei largiri censebit.

2. Multarum decisionum S. Rituum Congregationis vestigia sequentes, innuemus quidquid potest ad Episcopum suffraganeum spectare.

3. De habitu Episcopi suffraganei superius locuti sumus cap. I. libri huius.

4. Gaudet praecedentia super Dignitates et Canonicos in quavis functione aut circumstantia.

5. Quando celebrat functiones loco Episcopi ordinarii, Canonici tenentur assistere ei: se parabunt Canonici tantum, numero a rubricis praescripto, ita ut in Missis pontificalibus non utatur Diaconis assistentibus, sed solum Diacono, Subdiacono et Presbytero assistente.

6. Non licet ei sedere throno, sed quando celebrabit Pontificalia, sedebit faldistorio collocato in latere Epistolae ante gradus anteriores Altaris.

7. Non apponetur septimum candelabrum in Altari.

8. Si cappa erit indutus, non associabitur a Clero, sed Canonici duo excipient ipsum in limine ecclesiae, quorum unus

praesentabit ei aspersorium, quo se tantum signabit, neque asperget adstantes.

9. Induetur sacris vestibus ad faldistorium prope Altare, si utetur cappa: sin indutus erit mantelleto, assumet vestes sacras in Sacrario.

10. Assistens in primo stallo chori Missae solemnī aut Vesperis, absente Ordinario, incensabitur triplici ductu.

11. In adoratione ad Altare SS. Sacramenti, non apponetur stratum cum pulvinis, sed pulvini duo tantum ex panno viridis seu violacei coloris in genuflexorio nudo, videlicet unus ad brachia, alter ad genua.

12. Quando utetur cappa, non debet ipsam explicare, neque alicui dare syrnam sustentandam, quam involutam ipsemet sustinebit subter brachium sinistrum.

13. Assentiente Ordinario, poterit uti mozzeta supra mantelletum.

14. Quando celebrat pontificaliter, non potest frui honorificentis, quae spectant ad Episcopum ordinarium tantummodo.

15. Non licet ei fungi officio Presbyteri assistentis in Pontificalibus proprii Episcopi, nec Metropolitanī neque Primatis, quamquam insigniti essent dignitate Cardinalitia.

16. Hae sunt regulae observandae ab Episcopo suffraganeo sive auxiliari, iuxta decisiones S. Rituum Congregationis, ut superius innuimus.

CAPUT II.

DE EPISCOPO ADMINISTRATORE

1. **S**olet quandoque a Summo Pontifice committi administratio alicuius dioecesis aut Episcopo viciniore aut alteri Episcopo dedita opera misso, qui non est Episcopus proprius dioecesis, cuius ei committitur administratio. Quocirca in functionibus sacris Episcopus administrator se geret quo modo decrevit S. Rituum Congregatio secundum leges canonicas, nempe quum is

non sit Episcopus ordinarius, minime spectant ad eum honores et praeminentiae quae propriae sunt et exclusivae Episcopi ordinarii.

2. Hinc non potest gaudere usu throni episcopalis, quaecumque sit functio quam celebret.

3. In Missis et Vesperis pontificalibus sedebit faldistorio in latere Epistolae ante gradus Altaris.

4. In assistentia, quam praestabit Missis solemnibus, sedebit in primo chori stallo, neque ullo utetur Canonico assistente, neque Canonici efficient circulum ante eum; non benedicet incensum, Ministros etc. non leget Epistolam, non Evangelium etc. neque afferetur ei osculandus textus Evangelii a Subdiacono, postquam illud a Diacono cautatum fuerit.

5. Non poterit concedere Indulgentiam consuetam quadraginta dierum sine speciali S. Sedis permisso.

6. Non utetur baculo pastoralis, nisi in functionibus illis, in quibus licet illo uti etiam Episcopis extraneis.

7. In Missis pontificalibus non apponetur septimum candelabrum in Altari.

8. Quando celebrabit Missas pontificales, non induentur a Canonicis sacra paramenta, exceptis tribus consuetis Ministris, qui sunt Presbyter assistens, Diaconus et Subdiaconus.

9. Non est celebrandum anniversarium electionis neque consecrationis eius.

10. Non est nominandus in Canone, non in Praeconio paschali neque in orationibus.

11. Cappam induere poterit sive in episcopio sive in ingressu ecclesiae: diebus autem statutis ad functiones solemnes exsequendas convenit, ut Canonici omnes comitentur eum ab episcopio ad ecclesiam, si in episcopio deget, vel a porta tantum ecclesiae.

12. Hae sunt regulae ordinariae servandae ab Episcopo administratore, dummodo non sint ei concessa a S. Sede alia privilegia ampliora, iuxta circumstantias et loca, idque innotescet ex respectivo Diplomate seu Brevis Apostolico.

CAPUT III.

DE PONTIFICALIBUS

QUAE A PRAELATIS INFERIORIBUS EXERCENTUR

1. **N**omine Praelatorum inferiorum designantur Abbates tum saeculares tum etiam regulares, qui dependent a Sede Apostolica vel ab Episcopo ordinario, quique exercent iurisdictionem spiritualem super Abbatiam suam.

2. In Caeremoniali Episcoporum nullum sit verbum de Pontificalibus exsequendis a Praelatis inferioribus, qui ideo sic vocantur, quia carent caractere episcopali.

3. Sa. me. Alexander VII, generali decreto a S. Rituum Congregatione edito die 27 Septembris an. 1659. ab ipso approbato et sancito, constituit ritum observandum. Itaque auctoritatem sequentes decreti illius, brevissimam trademus instructionem ad huiusmodi Pontificalia persolvenda, quae paucis exceptis, non multum differunt a ritu praescripto in Pontificalibus, quae ab Episcopo celebrantur.

4. A Praelatis inferioribus celebrari poterit Pontificale ternis tantum singulorum annorum diebus, qui tamen dies oportet ut sint festa praeceptiva, vel ut hoc requirat solemnitas festi, ex. gr. festum peculiare Patroni loci, Fundatoris Ordinis monastici, Tituli aut Dedicationis ecclesiae. Vetatur eis usus Pontificalium in officiis et Missis pro defunctis, quamvis celebrentur solemniter, et diebus etiam festis praeceptivis, quando scilicet praesens esset cadaver.

5. In quo Altari celebrabunt, nullo modo apponetur septimum candelabrum cum cereo.

6. Paramenta induent apud Altare, non in Secretario, neque processionem exsequentur post cantum Tertiae.

7. Non licet eis habere thronum stabilem in ecclesia sua, et ponetur tantum quando occurrunt Pontificalia: thronus autem constabit ex duobus gradibus ligneis et super ipsos collocabitur cathedra, quae simul cum postergali eiusdem throni ornabitur lodicibus ex serico simplici coloris respondentis officio

sine ullo ornatu aureo: poterit throno superponi baldachinum ornatum eiusdem generis panno sericeo, modo supra Altare adsit baldachinum pretiosiori ornamento. Aderunt tria scabella lignea nuda pro Diaconis assistentibus et Presbytero assistente.

8. Nulla statuatur mensa, sive abacus maior, pluribus ornatus vasis argenteis aut aureis, sed abacus minoris formae, qui satis sit continendis rebus ad Missam necessariis, videlicet candelabra duo cum cereis pro Acolythis; calix cum purificatorio, patena, hostia, palla et bursa intra corporale; Missale, Epistolarium et Evangeliarium cum manipulo Celebrantis; manipuli Ministrorum; canon; scotula; gremiale aequale paramentis; ampullae vini et aquae; campanula; thuribulum cum navicula; velum humerale pro Subdiacono; caligae et sandalia cum velis ad ea deferenda; intorticia ad elevationem adhibenda; urceus cum pelvi et mantile in lance. Vasa autem sacra erunt argentea, non auro obducta.

9. Prope abacum aderit baculus pastoralis, cuius in summitate sub curva parte appensum erit velum sericeum albi coloris.

10. Super Altari praeparabuntur paramenta, quibus induetur Abbas, videlicet planeta, chirothecae, dalmatica, tunicella, pluviale, stola, Crux pectoralis, cingulum, alba, amictus et superpelliceum, quae contegentur velo concolore paramentis eisdem, et in latere Evangelii mitra auriphrygiata cum vimpa seu velo utendo a cappellano ipsius.

11. Notandum, quod eis non permittitur usus rocheti, nisi adnexum erit habitui regulari; non possunt adhibere mitram pretiosam, sine declarato Sedis Apostolicae privilegio; quod sandalia et caligae esse debent ex serico simplici sine opere phrygio; itemque chirothecae sint simplices neque acu pictae; quod Crux pectoralis esse debet pariter simplex sine ullo gemmarum ornamento: chordula autem, cui appensa est Crux, erit alia ab illa, qua utuntur Episcopi, ideoque erit nigri coloris, auro intermixto; annulus erit aureus cum unica gemma tantum, sine ullo alio ornamento.

12. In presbyterio stuantur scamna duo minora sine suppedali et postergali, convestita panno viridi, quibus sedebunt

sex Canonici, aut sex Monachi, sacris paramentis induti, nempe duo induti pluviali, duo planeta, duo dalmatica, quas vestes assument supra rochetum, si eius usu gaudebunt, vel supra superpelliceum et amictum.

13. Clerus in stallis chori non poterit induere paramenta sacra, ideoque ponentur duo supradicta scamna minora, amovenda statim ac absolutum erit Pontificale.

14. Prope latus Epistolae ponetur scamnum cum postergali sine suppedali, convestitum stragulo, pro Diacono et Subdiacono.

15. In Sacrario praeparabuntur, praeter supra enumerata paramenta, alia paramenta pro Assistentibus et Ministris, videlicet pluviale cum amictu Presbyteri assistentis, dalmaticae duae totidemque amictus Diaconorum assistentium, dalmatica cum stola Diaconi, tunicella Subdiaconi, cingula, albae et amictus duo pro eisdem, praeter numerum superpelliciorum, qui satis sit clericis inservientibus.

16. Huiusmodi sunt dispositiones sumendae pro Missa solemni. Quod spectat ad Vesperas solemnes, exclusis rebus omnibus, quae opus sunt ad Missam, praeparabuntur super Altari paramenta tantum necessaria, videlicet pluviale cum stola, Crux pectoralis, cingulum, alba, amictus, superpelliceum et mitra auriphrygiata. Prope Altare baculus pastoralis et super abaco candelabra cum cereis pro Acolythis, liber choralis cum scotula, thuribulum cum navicula et in Sacrario eadem paramenta, exceptis illis, quae pro Diacono et Subdiacono praescribuntur.

17. Functio Vesperarum tractabitur ordine sequenti.

18. Clerus congregabitur in chorum et unusquisque de Clero paratus illum occupabit locum, qui ei conveniet, nempe tres Assistentes apud thronum, ceteri sex Canonici sive Monachi apud scabella in presbyterio, clerici apud abacum.

19. Abbas non associabitur a Clero, ut associatur Episcopus, sed quando Clerus venerit in chorum, egredietur de Sacrario indutus cappa, si huius usu gaudebit, secus indutus habitu monastico abbatiali, comitatus a Caeremoniaro et a duobus ex Monachis suis, vel Canonicis senioribus.

Ad fores Sacrarum non asperget adstantes, sed accepta aqua benedicta per contactum ex aspersorio, se signo Crucis dextra signabit.

20. Non benedicet manu adstantes, licet super ipsos plena iurisdictione gaudeat.

21. Quum pervenerit ad Altare, brevi tempore orabit super pulvinum positum in medio gradus infimi; post orationem assurgens, reverebitur Crucem et gratias agens seu salutabit ambos Canonicos sive Monachos, a quibus comitatus fuerit.

22. Canonici, sive Monachi recedent ad stallum suum in chorum, Abbas autem ascendet in thronum et sedebit.

23. Distribuentur paramenta clericis, qui ea deferent ad thronum et tradentes ipsa, reverentiam simplicem ad Abbatem conficiunt.

24. Abbas dimittet cappam vel mozzetam et a Diaconis assistentibus induetur superpelliceo (nisi gaudebit usu rocheti), amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali. Mitra autem cooperietur a Diacono primo.

25. Quod ad ritum Vesperarum, observabitur quod praescriptum fuit in Vesperis pontificalibus Episcopi ordinarii in propria Cathedrali, excepto quod Abbas non benedicet Clerum procedens ad Altare in *Magnificat* et revertens ad thronum post Altaris thurificationem; nec benedicet Presbyterum assistentem, postquam ab ipso incensatus fuerit; neque clerici facient ei genuflexionem, sed reverentiam.

26. Antiphonae praecinentur a Subdiacono vel ab alio, de more ecclesiae. Si eas praecintonabit Subdiaconus, non induet paramenta ad hoc officium, sed exsequetur ipsum eodem habitu, quo in choro.

27. Thurificatio Cleri a Subdiacono vel ab alio peragetur; thurificabit Presbyterum assistentem, Diaconos assistentes, sex Canonicos sive Monachos paratos in Presbyterio, tum Clerum in choro.

28. Ad Missam solemnem, praeter ea quae innuimus, observanda sunt quae sequuntur.

29. Accessus Cleri et Abbatis ad Altare fiet ut in Vesperis. Diaconus et Subdiaconus procedent ad Altare cum ce-

teris Assistentibus paratis et locum sument apud scamnum prope latus Epistolae.

30 Abbas, conscenso throno, post brevem pausam assurget et intonabit Horam tertiam. Sedebit principio cantus psalmi primi et recitabit psalmos ceterasque preces ad praeparationem.

31. Subdiaconus, comitantibus clericis quatuor, afferet caligas et sandalia ad thronum, quae imponentur Abbati a cubiculario vel a converso suo.

32. Quando lavabit manus, non consurget nec geniculabit Clerus, ut fit Episcopo, idque ut in ista sic in ceteris lotionibus. Clerici aut conversi duo ministrabunt ei aquam et mantilia.

33. Ministri induent Abbatem vestibus sacris. Subdiaconus cantabit Capitulum Tertiae. Abbas cantabit orationem, cui assistent Acolythi cum candelabris.

34. Dein Ministri redibunt ad thronum, induturi Abbatem reliquis paramentis ad Missam.

35. Priusquam veniant ad Altare, non imponetur nec benedicetur incensum in thuribulo.

36. Non fiet praegustatio hostiae nec vini a Sacrista.

37. Diaconus in thurificatione, postquam thurificaverit Abbatem, incensabit Presbyterum assistentem, Diaconos assistentes, Canonicos sive Monachos paratos, deinde Chorum, postremo Subdiaconum et restituto thuribulo, incensabitur a thuriferario.

38. Indulgentiam non concedetur ab Abbate, nec publicabitur, nisi ex speciali indulto S. Sedis.

39. In reditu ad Sacrarium post Missam, servabitur ordo statutus in accessu.

40. Denique, sequentes superius citatum decretum Pontificium, adiicimus, quod Abbates non possunt uti privilegio Pontificalium extra tres tantum assignatos dies et in ecclesiis subiectis iurisdictioni, quamvis assentiente Episcopo ordinario.

41. Quod in processionibus celebrandis extra limites ecclesiarum suarum non possunt uti mitra et baculo, nec iubere ante se praeferri praedicta insignia.

42. Quod privilegium Pontificalium utendum est Abbatibus perpetuis et qui acceperint benedictionem abbatialem.

43. Quod in celebrandis Missis et in aliis officiis divinis non possunt induere sacras vestes ex Altari, exceptis tribus diebus statutis pro Pontificalibus.

44. Quod trina benedictio non potest ab eis impertiri nisi tribus praedictis diebus in fine Vesperarum solemni, Matutini solemnis et Missae solemnis.

45. Quod in via neque in ecclesia ipsa, quamvis induti vestibus sacris, non possunt benedicere subditos, licet plenarie subiectos ipsorum iurisdictioni.

46. Quod in ordinationibus Clericorum seu Monachorum sibi subiectorum, in vestitionibus aut professionibus Monialium dependentium etiam totaliter ab ipsis, non possunt uti Pontificalibus.

47. Idem usus vetatur eis in ecclesiis et sacellis publicis privatisque eorum iurisdictioni subiectis, exceptis tribus superius notatis diebus.

48. Possunt benedicere suppellectilem sacram in usum tantum ecclesiarum et coenobiorum suorum.

49. Non possunt exercere pontificalia et benedictiones annexas, ex. gr. collationem ordinum minorum, consecrationem sacrorum vasorum, campanarum etc. in aliis ecclesiis et in usum alterius dioecesis, licet id ab eis deprecaretur Episcopus ordinarius.

50. Non possunt benedicere sacros concionatores invitatos pro suis ecclesiis et subditis suis, sed eos debent remittere ad Episcopum, ad quem spectat privative ius istud.

51. Postremo in Missis privatis nulla utentur distinctione, ideoque vestes sacras induent in Sacratio, non adhibebunt Crucem pectoralem, uno utentur ministro, non tamen urceo et pelvi in lotionem manuum, non dabunt trinam benedictionem; super Altari autem duo tantum ardebunt cerei.

Referimus textum Decreti generalis editi ab Alexandro VII. sa. me. cui adiicimus Decretum alterum, quod respicit Abbatem Congregationis Cassinensis, relate ad usum Pontificalium.

DECRETUM

Circa usum Pontificalium Praelatis Episcopo inferioribus concessorum a S. Rituum Congregatione habita coram SS. Domino Nostro Alexandro PP. VII. emanatum die 27 Septembris anni 1659.

S. R. C. tollendis et eliminandis circa Ecclesiasticos ritus, qui irrepserunt, abusibus sedulo intenta, post Episcoporum Caeremoniale evulgatum (quo quidquid ad ipsos in sacris caeremoniis pertinet abunde praescripsit), idem quoad inferiores Praelatos, qui Pontificalium usu fruuntur, praestandum curare necessarium existimavit, ut excessus aboleantur, uniformisque inducatur sacrorum Ritus in omnibus, et praesertim tempore, quo privilegia ipsi perperam interpretantes obtendentesque parum obsequi student decretis pluries ab eadem S. R. C. hac in rem evulgatis, aut ipsa ignorare praetextunt. Quamobrem omnia simul ut uno conspiciantur obtutu cogere, perque capita dirigere constituit, quo facilius observentur.

1. Super Altari, in quo Sacrum erunt facturi, septimum nequaquam apponent candelabrum.

2. Cathedram, seu Sedem fixam et permanentem in eorum ecclesiis ne detineant, sed tribus ipsis diebus, quibus ex antiquis decretis tantummodo pontificalia celebrare est ipsis permissum, mobili sede seu cathedra utantur, quam nihilominus simplici sericeo panno coloris festivitati congruentis obducere poterunt, non auro contexto, aut phrygio, aut basylico opere exornato.

3. Baldachinum adhibere supra sedem poterunt, non pretiosum, aut aureum, sed simplex, et eo, quod Altari superimponitur materia et opere inferius; ad ipsam autem per duos tantum gradus in Presbyterii superficie stratos ascendatur.

4. Non abacum alium, praeter parvam mensam et in cornu Epistolae parare faciant, in qua duo candelabra cum candelis, necnon mitra, calix, missale, thuribulum, navicula et reliqua ad celebrationem necessaria collocentur, prope vero mensam eandem parieti haerens baculus pastoralis aptetur.

5. Dies vero, in quibus solemniter ipsis operari conceditur, sint de praecepto festivi, vel alii, in quibus ipsis pontificaliter celebrare festivitatis ratio exigat, nempe Patroni loci, Fundatoris Ordinis, Tituli et Dedicacionis Ecclesiae. Abstineant autem ab huiusmodi Pontificalium usu in Officiis et Missis defunctorum quocumque die etiam festivo et de praecepto.

6. Ad Ecclesiam accedentes licet pontificaliter Divina peracturi, iisdemque absolutis ab Altari recessuri, a suis Canonis, vel Monachis (ut mos est Episcoporum) ne associari se sinant.

7. Praeter duos Sacrificii ministros, Diaconum nempe Evangelii et Subdiaconum Epistolae, duo alii tantum Diaconi cum dalmaticis et unicus Presbyter cum pluviali his assistant. Duo insuper Cappellani qui de mitra et baculo ac totidem Acolythi pro candelabris inserviant. Praeterea sex alii Canonici, vel Monachi, duo scilicet pluvialibus, duo planetis, totidemque tunnicellis induti Divinis huiusmodi interesse valeant, qui tamen non in sedibus seu stallis choralibus, sed in scamnis absque postergalibus panno viridi laneo coopertis situ congruo accommodatis, moxque illico removendis consideant.

8. Mitram pretiosam, nisi illis expresse a S. Sede indulgata, non adhibeant. Sub mitra pileolum nigri tantum coloris induant. Baculum pastorem albo velo appenso deferant, ab iisque et aliis Pontificalibus, etiam de Ordinariorum licentia extra Ecclesias sibi subiectas prorsus abstineant, et neque in processionibus, quae ab eorum ecclesiis per vias extra ambitum, vel parochiam ducuntur, insigniis praedictis utantur, vel penes se perferri faciant.

9. Regulares rocchetto non deferant, nisi ex tali Ordine fuerint, cui indumentum huiusmodi competat.

10. Invitati ad ecclesiam exemptam, nec in illa Pontificalibus uti valeant, nec ii qui non fuerint Abbates perpetui,

vel benedicti in propriis Ecclesiis uti possint privilegio perpetuis Abbatibus, vel alias benedictis indulto.

11. Sacras vestes ex Altari non sumant, nisi pontificaliter Divinis vacaturi.

12. Indulgentias impertiri, vel publicare non audeant absque expresso S. Sedis indulto.

13. Pontificales benedictiones cum trina Crucis productione in Missis tantum pontificalibus, necnon vesperis et matutinis pontificaliter itidem celebratis licere sibi tantum meminerint. Privatim vero populis quamvis pleno iure subiectis, nisi expresse ipsis permissum fuerit, etiam pontificalibus induti per Ecclesiam incedentes benedicere non praesumant.

14. Praesente Episcopo, sine speciali Sedis Apostolicae permissu etiam pontificaliter celebrantes a benedictionibus cessent.

15. Si Episcopus aderit, ipsius sedes in cornu Evangelii uno solum gradu eminentior Abbatiali est erigenda, haecque altero gradu humilior, ut dictum est, in cornu Epistolae collocetur. A latere Episcopi Canonici Cathedralis, prope Abbatem Canonici vel Monachi monasterii abbatialis ecclesiae consideant. Confessionem cum Celebrante Episcopus faciat, isque thus thuribulo imponat, Evangeliorum textum osculetur, et populo solemniter (quamvis Abbas ipse pontificaliter celebret) benedicat. Episcopus propterea trino ductu, et immediate Canonici Cathedralis duplici, moxque Abbas (nisi celebret) pariter duplici, ac subinde Canonici vel Monachi abbatialis ecclesiae unico tantum ductu thurificentur.

16. Abstineant tamen Episcopi, ubi consuetudo contraria non viget, a frequenti huiusmodi accessu ad ecclesias exemptas in similibus actibus, ut liberius Abbates valeant suis uti privilegiis.

17. In Ordinationibus Canonorum, Clericorum, Monachorum, necnon in vestitionibus Monialium et emissionem professionis earumdem etiam pleno iure sibi subiectarum, in benedictione sacrae supellectilis, ceterisque actibus (Missarum, Vesperarum, Matutinarum solemnibus ter tantum in anno, ut praefatur, exceptis) neque in ecclesiis, oratoriis, aliisque locis tam publicis, quam privatis quantumvis exemptis, eisdemque

Abbatibus pleno iure subiectis, mitram, baculum et quaevis alia pontificalia insignia nisi de expressa Sedis Apostolicae concessione adhibeant.

18. Ecclesiasticam suppellectilem pro servitio dumtaxat suarum ecclesiarum, vel monasteriorum benedicant.

19. Reliqua pontificalia extra loca ipsis Abbatibus subiecta, vel pro servitio alienae ecclesiae, aut in subditos pariter alienos etiam de licentia Ordinariorum exercere non valeant, puta campanarum benedictionem, calicum et similium, in quibus sacra adhibetur unctio, nec non Minorum Ordinum collationes.

20. Concionatoribus, qui eorum subditis verbum Dei praedicandi onus acceperint, benedictionem elargiri non praesumant, sed Episcopis, quibus ius huiusmodi privative competit, omnino dimittant.

21. In Missis privatis quoad indumenta, caeremonias, ministros, Altaris ornatum et benedictionis largitionem a simplici Sacerdote non discrepent, ac proinde sacras vestes induant in sacristia, neque utantur Cruce pectorali, unico sint contenti ministro, aquam cum pelvi et urceolo argenteis sibi ministrari non sinant, duasque tantum candelas super Altari adhibeant.

His autem SSmo relatis, et in C. S. R. ordinaria habita coram Sanctitate Sua per Eñum et Rñum D. Card. Brancacium accurate perlectis, mature discussis, Sanctitas Sua ea approbavit, et pro omnimoda eorundem observatione typis mandavit imprimi, ad valvas affigi et publicari, ut elapso termino sex mensium a die publicationis eorundem, omnes et singulos usu pontificalium gaudentes tum saeculares, tum regulares, quantumvis exemptos et speciali expressione indigentes afficiant et arceant, ac si omnibus et singulis eadem adhibita, vel personaliter praesentata, intimata, seu notificata fuissent, indulsitque praeterea locorum Ordinariis, ut auctoritate Sedis Apostolicae possint, imo debeant praefatos etiam per censuras compellere.

Cumque nonnulli ex praedictis Abbatibus et Praelatis proprium habere possint territorium, iuraque episcopalia, nullisque subdantur Episcopis, qui eos coercere, si excesserint,

valeant, eo casu a Sedis Apostolicae Nuntiis, si aderunt, sin minus ab Archiepiscopis, in quorum provinciis, vel ab Episcopis Romano etiam Pontifici subiectis intra vel prope quorum dioecesium limites eorum ecclesiae vel monasteria sita fuerint, tamquam a S. Sede delegatis ad huiusmodi decretorum observationem praedicti omnino cogantur. Die 27 Septembris 1659.

Congregationis Cassinensium

Procurator generalis Congregationis Cassinensium SS^mo humiliter supplicavit, dignaretur praecipere C. S. R., ut quae Abbatibus Cassinensibus particulari Sedis Apostolicae indulto ex vetitis, et praeter expressa in decreto novissime super usu pontificalium edito adhibere liceat, praevia discussione declararetur. SS^mus autem Oratoris preces ad eandem Congregationem transmisit, rescripsitque per E^mum D. Card. Franciotum notulam dubiorum supplici libello subnexam in ipsa Congregatione referri, quae

Ad § 4. decreti, quo prohibetur usus praeterquam unius abaci, asserentibus Monachis hactenus ab immemorabili tempore eorum Abbates adhibere consuevisse secundum abacum ad pelvim et urceolos exponendos, censuit *servandum esse decretum.*

Ad § 5. quo tribus tantum diebus de praeepto etc. pontificalis celebratio permittitur exponentibus Monachis taxativam huiusmodi non extendi ad usum pontificalium sine baldachino, ac praeterea ex indulto Alexandri II. sibi competere pontificalium usum, tum in exequiis nobilium virorum, S. C. censuit *huiusmodi privilegium tantummodo suffragari monasterio Casinensi, nec ad alia monasteria extendi.*

Ad § 6. quo in accessu Abbatis Divina peracturi, et recessu eiusdem post Divina absoluta, prohibetur associatio more Episcoporum affirmantibus Monachis se ab immemorabili tempore simili associatione usos esse, atque indecorum videri ut Abbas pontificaliter peracturus Divina solus ecclesiam petat;

S. C. censuit *annuendum esse petitis, modo non extra, sed intra septa monasterii sese ad ecclesiam conferat.*

Ad § 7. quo taxatur numerus Ministrorum, exponentibus Monachis Abbates indigere ministris ad librum et candelam, ad intorticia elevationis, et ad candelabra Evangelii, ad mitram et baculum. S. C. censuit *indulgendos fore alios quatuor ministros cotta indutos, praeter expressos in decreto.*

Ad § 8. quo usus mitrae pretiosae et baculi sine velo appenso vetitus est, asserentibus Monachis mitram pretiosam ipsis de iure competere, velum quoque nunquam eis consuevisse baculo appensum adhibere, nec esse de ritibus Romanae Ecclesiae, sed Ambrosianae tantum. S. C. censuit *quoad mitram servandam esse dispositionem cap. ut Apostolicae de privileg. in 6, quoad baculum vero servandum esse decretum.*

Ad § 10. quo prohibetur usus pontificalium in aliena ecclesia, licet exempta, quamvis Abbas ad ipsam fuerit invitatus, exponentibus Monachis eos inibi pontificalibus insigniis hactenus usos esse, idque a iure ipsis permissum praesumere. S. C. censuit *servandum esse decretum.*

Ad § 11. quo sacras vestes ex Altari sumere Abbates privatim celebraturi prohibentur, asserentibus Monachis se hactenus tali privilegio gavisos esse. S. C. censuit *servandum esse decretum.*

Ad § 13. quo disponitur, ne Abbates extra pontificalia pontificali more, ac trina Crucis productione, necnon privatim occurrenti populo, tum pontificaliter induti etiam per ecclesiam incedentes benedicant, asserentibus Monachis Abbates in Missis privatis hactenus episcopali more benedixisse, et pontificalibus praesertim indutos per ecclesiam transeuntes occurrenti populo benedictionem elargiri consuevisse. S. C. censuit *servandum esse decretum.*

Ad § 14. quo in praesentia Episcopi Abbatibus denegatur facultas benedicendi solemniter etiam in pontificalibus, asserentibus Monachis ex privilegio ipsis, etiam praesente Episcopo, benedictiones huiusmodi competere. S. C. censuit *servandum esse decretum.*

Ad § 15. quo traditur ordo inferioribus Praelatis Divina

pontificaliter peragendi, praesente Episcopo loci Ordinario, exponentibus Monachis Episcopo vetitum reperiri ingressum in eorum ecclesias ipsis invitis. S. C. censuit *servandum esse decretum.*

Ad § 17. quo usus mitrae et reliquorum insignium pontificalium praeterquam tribus anni diebus abrogatus est, suggerentibus Monachis indecorum videri, ut in Ordinibus conferendis, in consecrationibus et in receptionibus et professione Monachorum et Monialium Abbates mitram non adhibeant. S. C. censuit *indulgendum fore ut ea tantum utantur in actis Ordinationum et benedictionum cum sacro Oleo.*

Ad § 19. quo vetita est Abbatibus benedictio sacrae suppellectilis pro usu alienarum ecclesiarum, asserentibus Monachis, pro aliena ecclesia ex Apostolico indulto eis licitum esse ecclesiasticam suppellectilem benedicere. S. C. mandavit *exhiberi indultum authenticum ex Archivio Apostolico desumptum, et interrim abstineri.*

Ad § 21. quo in Missis privatis prohibentur Abbatibus quivis ritus et praerogativae ad Episcopos privative spectantes, exponentibus Monachis, Abbates Cassiuenses hactenus in Missis privatis adhibuisse quatuor candelas, ministros ad lotionem manuum, ac duos assistentes cum cotta etc. S. C. censuit *servandum esse decretum.*

Praesentisque declarationis decretum typis imprimi posse concessit. Die 12 Iunii 1660.

Praedictis autem SSmo relatis, Sanctitas Sua ea approbavit, et decretum editum die 27 Septembris 1659 omnino exequi et servari mandavit. Verum quoad §§. 5. 6. 7. 8. et 17. ad limites tantum praesentis declarationis et non alias; salva quavis contraria verbaliter tamen expressa dispositione privilegiorum particularibus Monasteriis Congregationis Cassinensium concessorum. Die 20 Iulii 1660.

CAPUT IV.

DE PROTONOTARIIS APOSTOLICIS AD INSTAR

DEQUE ALIIS COLLEGIIS PRAELATITIIS

QUAE FRUUNTUR PRIVILEGIIS EISDEM AC PROTONOTARIIS

Sixtus V. sa. me. in sua Constitutione *Laudabilis*, edita die 5 Februarii 1586 concessit Protonotariis Apostolicis usum ornamentorum pontificalium in Missis solemnibus extra urbem. « Et qui ex eis in presbyteratus ordine constituti fuerint, in » Missis solemnibus mitra et quibusvis aliis pontificalibus insignibus, etiam in cathedralibus ecclesiis, de illorum tamen » Praesulum, si praesentes sint, si vero absentes, absque illorum » consensu, etiam illis irrequisitis, extra dictam Curiam uti. »

Multae plus minusve favorabiles circa horum privilegiorum interpretationem inter aliquot eruditos Scriptores ortae sunt opiniones. Ex opinionum autem discrepantia factum est, ut etiam inter Episcopos et Protonotarios orirentur quaestiones. Ad huiusmodi quaestionibus modum imponendum et ad statuendam regulam invariabilem in posterum, Sanctissimus Dominus Noster Pius Papa IX. specialem nominavit Congregationem, cui facultatem concessit decernendi de dubiis propositis et exhibendi normam generalem, observandam a Protonotariis in celebratione Missarum solemnium. Itaque in Constitutione *Apostolicae Sedis officium* etc. die 29 Augusti 1872 sancivit et approbavit regulam illam, ex qua sumimus ea, quae ad nostri operis finem possunt conferre.

Sequantur nonnulla Constitutionis praedictae decreta.

1. Liceat illis (Protonotariis Apostolicis *ad instar participantium*) habitu praelatio uti, nimirum veste talari caudata, fascia et palliolo, seu mantelletto violacei coloris, cum collari et caligis item violaceis, ac bireto, quod tamen nigri coloris omnino esse debet.

2. Hunc habitum praelatitium cum rocchetto subtus paliolum adhibere poterunt in publicis supplicationibus, aliisque sacris functionibus; in reliquis vero rocchetum dimittant; simulque sciant nunquam sibi licere, praeterquam in celebratione Missae pontificalis, Crucem pectoralem et anulum deferre.

3. Habitu praelatitio induti, quoscumque Clericos, Presbyteros, Canonicos singillatim sumptos, nec non Praelatos Ordinum regularium, quibus pontificalium privilegium non competat, praecedunt: minime vero Vicarios generales, vel capitulares, Canonicos collegialiter unitos et Abbates.

4. Si in habitu praelatitio sacris functionibus assistant, non genuflectant, sed caput Cruci inclinent, ut fieri solet a Canonice ecclesiarum cathedralium, duplici ductu thurificentur, et considereant iuxta ordinem supra indicatum.

5. Si forte Canonicatu aut Dignitate in aliqua ecclesia pontiantur, habitum ibi gestent sui Ordinis proprium, non praelatitium: excepta tantum veste talari, quae violacea esse poterit, eoque considereant et incedant loco, qui ipsis ratione beneficii competit. Quod si habitu praelatitio uti nihilominus velint, sedem occupent ipsis superius assignatam et pro ea vice distributiones quotidianas amittant, quae Sodalibus accrescant.

6. Meminerint tamen Protonotarii Apostolici *ad instar participantium*, minime obstantibus privilegiis superius recensitis, ipsos a locorum Ordinariis eorumque iurisdictione minime esse exemptos, sed iisdem Ordinariis iuxta communis iuris regulas, omnino subiectos, nec proinde sine expresso illorum assensu, nunquam posse pontificalia exercere.

7. Impetrata autem Ordinarii venia, qui eam tribuere poterit quoties et pro quibus solemnitatibus voluerit, et si Missa sollemnis celebranda sit in ecclesia exempta, obtento insuper assensu Praelati, cui haec ipsa ecclesia subest, non idcirco memorati Protonotarii fas sibi esse putent solemne Sacrum iisdem ritibus et pompa peragere, qui episcopali tantum dignitati conveniunt. Plura siquidem sunt, quae illis omnimode, prout sequitur, interdicuntur.

8. Itaque ad ecclesiam ubi rem divinam sint solemniter celebraturi, privatim accedant. Non cappam magnam, nec pi-

leum pontificale audeant assumere, ne uuum quidem Presbyterum, vel Clericum superpelliceo indutum sibi comitem adsciscant, non in templi vestibulo ab ecclesiae clero associari se sinant; non denique populum aqua lustrali ibidem aspergere, nec ipsi intra ecclesiam benedicere manu praesumant.

9. Item abstineant ab usu septimi candelabri super Altari, sacras vestes non ex eo, sed in Sacrario assumant et deponant, non in faldistorio, eoue mius in throno sedeant, sed una cum Ministris in scamno cooperto tapeto vel panno coloris officio diei respondentis, non baculo pastorali, non Canone, non palmatoria, non Presbytero assistente utantur; manus nonnisi post offertorium ad Altare lauent. Denique non dicant *Pax vobis* loco *Dominus vobiscum* dum populum salutant, nec in fine Missae trinam benedictionem impertiantur.

10. Quoad ornamenta pontificalia, hisce tantum uti poterunt, scilicet caligis et sandaliis sericis, nec auro, nec argento ornatis, sericis item chirothecis sine opere phrygio auro vel argenteo, dalmatica, tunicella, annulo cum unica gemma, Cruce pectorali sine ullis gemmis cum chordula serica violacei coloris, mitra simplici ex tela alba cum sericis laciniis rubri coloris, ac pileolo nigri coloris, attamen nonnisi sub mitra adhibendo.

11. Haec vero ipsa pontificalia ornamenta assumere nequibunt in Missis pro defunctis, in processionibus et in quibuscumque aliis functionibus ecclesiasticis, nisi forte Missam solemnem immediate praecedant, vel subsequantur, at semper depositis in eiusmodi functionibus a Missa distinctis, chirothecis cum dalmatica et tunicella.

12. In Missis privatis quoad indumenta, caeremonias, ministros, Altaris ornatum, cereorum lucentium numerum, a simplici Sacerdote non differant, adeoque nullum prorsus ex ornamentis pontificalibus pro Missa solemniori tantum sibi indultis adhibeant, atque ab omnibus et singulis ritibus in ipsa Missa solemniori sibi vetitis penitus abstineant.

13. Verum cum Protonotarii *ad instar participantium* nequeant in Urbe ob Summi Pontificis praesentiam pontificalia exercere, hinc illis Romae permittitur ut iuxta vigentem ibi usum possint in Missis privatis, dummodo habitu praelatio sint induti,

sese ad Missam praeparare, eaque absoluta gratiarum actiones persolvere coram Altari in parvo genuflexorio sine strato cum duobus pulvinaribus tantum, altero sub genibus, altero sub brachiis; sacras vestes ex eodem Altari sumere, palmatoria uti, ac Presbyterum superpellicio indutum adhibere, qui Missalis folia evolvat: salvis tamen quoad Patriarchales Basilicas peculiaribus statutis et consuetudinibus ibidem laudabiliter observatis, et cauto semper ut abstinere omnino debeant ab annulo et Cruce pectorali, ab usu pileoli, a salutatione populi per verba *Pax vobis*, a trina benedictione in fine Missae et ab aliis quibuscumque ritibus et caeremoniis, nonnisi S. R. E. Cardinalium et Episcoporum propriis.

14. Recensita hactenus privilegia illa sunt, quibus dumtaxat Protonotarii *ad instar* ab Apostolica Sede donantur. Verum non aliter illa exercere licebit iis, qui huiusmodi honorem rite fuerint consecuti, nisi antea Apostolicas literas, vel legitimum diploma suae nominationis in officio Secretarii Collegii Protonotariorum participantium exhibuerint, cuius erit in codicem referre nomen, cognomen, aetatem, patriam et qualitates novi Protonotarii *ad instar*, nec non diem expeditionis praedictarum litterarum Apostolicarum, seu diplomatis; nisi insuper coram Decano Protonotariorum participantium vel per se, si Romae versentur, vel per legitimum Procuratorem, si alibi commorentur, Fidei professionem et fidelitatis iuramentum praestiterint, et nisi denique de sua legitima nominatione, nec non de Fidei professione et fidelitatis iuramento a se ut supra praestitis authenticum documentum nomine totius Collegii Protonotariorum participantium ab huius Decano et Secretario subscribendum et Collegii ipsius sigillo muniendum, Ordinario praesentaverint, una cum notula typis impressa honorum, privilegiorum et praerogativarum Protonotariatus *ad instar* inhaerentium ad formam praesentis Decreti, iisdem prorsus quibus supra subscriptionibus et sigillo munita.

15. Qui secus facere aliisve, praeter memorata, privilegiis et iuribus uti praesumpserint, si ab Ordinario semel et bis admoniti non paruerint, eo ipso Protonotariatus honore privatos se sciant.

16. Quae supra de usu pontificalium et de modo Missam privatam celebrandi quoad Protonotarios *ad instar participantium* decreta sunt, a ceteris etiam Romanae Curiae Praelatis, quibus ex Constitutionibus aliisque specialibus Indultis Apostolicis privilegium pontificalium competat, erunt adamussim servanda. Si qui vero Praelati et Praelatorum Collegia amplioribus hac in re praerogativis se aucta fuisse arbitrentur, sua iura in S. Rituum Congregationem deducant, ut quod e canonicarum sanctionum praescripto visum fuerit, opportune decernatur.

17. Quum autem intra privilegia, quibus a Romanis Pontificibus nonnulla Cathedralium aliarumve insignium Ecclesiarum extra Urbem Capitula decorata fuerunt, illud quoque fuerit identidem concessum, ut praedictarum Ecclesiarum Canonici titulo gaudeant Protonotariorum *ad instar participantium*; attente perpendant istiusmodi Capitula ex nudo hoc titulo singulis Canonicis Pontificia benignitate tributo, minime deduci posse privilegia quoque ipsis indulta fuisse eorundem Protonotariorum propria, sed iuxta regulam a Sacra Rituum Congregatione in generali Decreto diei 27 Aprilis 1818 traditam, et a sa. me. Pio VII. Idibus Decembris eiusdem anni in Constitutione *Cum innumeri* confirmatam, meminerint: « Leges et conditiones in Apostolicis indultis praefinitas, accurate diligenterque servandas, neque ulli fas esse concessionis limites pro suo arbitrio praetergredi, vel in Romana Curia id genus insignia deferre, vel sibi singulatim et extra Collegii functiones attributa existimare, quae corpori tantummodo sunt collata. »

18. Ceterum praedicta Congregatio particularis hoc Decreto nihil detractum voluit de iuribus, privilegiis et exemptionibus Collegio Protonotariorum participantium iuxta Constitutiones Apostolicas, ac praesertim iuxta literas in forma *Brevis Quamvis peculiares facultates* die 9 Februarii 1853, quoquo modo spectantibus.

Hactenus superius nominata Constitutio.

Quod spectat ad Praelatos domesticos, qui nulli ex Collegiis praelatiis addieti sunt, permittitur tantum usus habitus praelatiis. Si uti praeoptant rochetto, obtinere ad hoc debent permissum Sedis Apostolicae specialem. In celebratione Mis-

sarum tum solemnium, tum etiam privatarum et in alia quacumque functione, distingui a simplicibus Presbyteris nequaquam debent.

CAPUT V.

DE CETERIS SUMMI PONTIFICIS FAMILIARIBUS ECCLESIASTICIS

1. **P**raeter superius nominatos Praesules, sunt inter ecclesiasticos Summi Pontificis familiares intimi, qui plures in classes distribuuntur; sunt enim Cubicularii secreti supra numerarii, Cubicularii honorarii, Cappellani secreti supra numerarii et honorarii. Illorum complures degent habitualiter extra Urbem et aliquem servant ex praedictis titulis honorificis. Inuenimus ea, quae ipsis competunt.

2. Habitus omnibus idem, neque ulla fit distinctio ab una ad alteram classem. Hiemis tempore utuntur habitu violaceo ex panno, idest veste talari absque syrma, cum ocellis, orbiculis, paramanibus et fimbriis sive orae textibus ex serico violaceo. Cinguntur fascia sericea coloris violacei, quinque sexve digitos lata, quae descendit super latus sinistrum duplum ferme palnum, et cuius in extremitate pendent flocculi duo ex serico violaceo. Supra vestem talarem induunt pallium (vulgo *mantellone*) longum aequae vestis talaris, pallium autem ex panno confectum, ornatur reflexibus internis et fimbriis sericis coloris violacei.

3. Aestivis autem mensibus, eodem vestiario utuntur, sed adhibent pannum sericeum violaceum cum ocellis et orbiculis pariter sericeis.

4. Habitus istum, qui vocari potest habitus formalis, induere possunt in functionibus sacris et in aliis actibus solemnibus.

5. Si placeret eis intervenire in chorum alicuius ecclesiae, licebit ipsis accedere, sed sedebunt ultimo loco post Canonicos; super eos enim nequeunt gaudere praecedentia.

6. Si quis ex dictis ecclesiasticis addictus esset alicui Capitulo, non licebit ei praetendere praecedentiam ullam propter titulum honorificum supradictum, sed eo debet sedere loco, qui spectat ad ipsum ratione possessionis et praecedentiae ex respectivis constitutionibus ei debitae. Licebit tantum induere vestem violaceam cum fascia, supra quam assumet habitum choralem sive rochetum sive superpelliceum, cappam, almutiam, mozzetam vel aliud quodcumque insigne Capitulo concessum. Id autem intelligi volumus eo tantum casu, quo Capitulo eidem non sit concessum aliud vestis talaris genus, quo sit constitutus habitus in choro utendus.

7. Cappa, seu crocea lanæ rubri coloris cum caputio ex pellibus armellini in hieme, et serico rubro aestivo tempore, adhibetur Romae tantum in functionibus, quae a Summo Pontifice celebrantur.

8. Caligis violaceis uti eis non licet (earum enim usus a Clemente XIV. concessus iis tantum fuit, qui Summo Pontifici peregre proficiscenti, vel rusticanti inserviunt), neque flocculo seu chordula violacea sive rubri coloris galero circumdata; vetatur eis usus scotulae, canonis et cuiuscumque alius honorificentiae ac distinctionis; in Missis tum privatis tum solemnibus discerni a Presbyteris simplicibus non debent.

CAPUT VI.

DE PROTONOTARIIS TITULARIBUS

1. **P**raeter Protonotarios Apostolicos, altera est classis Protonotariorum, qui appellantur titulares sive honorarii, quorum praerogativae quum possint relationem habere cum functionibus sacris, opportunum censemus brevem de ipsis afferre notitiam, extractam ex Constitutione Pii VII. sa. me. cuius initium *Cum innumeri*, die 13 Decembris an. 1818.

2. Protonotarii honorarii extra Urbem et quando in eo-

rum mansionibus loco non adsit Summus Pontifex, gaudent privilegio utendi habitu praelatitio, nempe veste talari et mantellecto nigri coloris.

3. In processionibus aliisque ecclesiasticis functionibus utentur subter mantellectum rochetto, quod statim ac functio peracta erit, dimittent.

4. Si forte plures simul convenirent Protonotarii honorarii, nunquam Collegium aut corpus component.

5. Vetatur eis usus collaris violacei, caligarum similis coloris, flocculi similis aut rosacei galero adhaerentis, qui poterit esse nigri coloris tantum, quemadmodum niger erit galerus cum flocculis similiter nigri coloris in stemmate gentilitio.

6. Si qua Dignitate aut Canonicatu fruuntur in aliqua Cathedrali vel Collegiata, debent in chorum intervenire induti habitu canonicali et sedere eo loco, qui decet eos ratione beneficii: quod si placeret eis in choro uti habitu praelatitio, nequeunt percipere distributiones relativas, quae inter beneficiarios ceteros praesentes dividuntur.

7. Quando induent habitum praelatitium, gaudebunt praerogativa super clericos superque Praelatos simplices et super singulos etiam Canonicos, non vero super Capitulum.

8. Praecedentia non gaudebunt super Nuntios Apostolicos nec super Praelatos Curiae Romanae, quamvis nullum habeant insigne dignitatis suae, vel praerogativam, modo cognoscantur, neque super Vicarios generales aut capitulares, nec super Abbates.

9. In celebratione Missae distingui a simplicibus Presbyteris non debent, ideoque sacra paramenta induent in Sacramento, uno tantum utentur ministro, per se ipsi deferent calicem, quem pariter cooperient ac detegent ipsimet, itemque folia Missalis evolvant; scotulam, canonem, anulum, pileolum non adhibebunt:

10. Quando assistent Missae solemnibus, non geniculabunt, sed inclinabunt caput, ut mos est Canonicis Cathedralium; incensabuntur duplici ductu; sedebunt quo loco ipsis attribuitur a Caeremoniali Episcoporum.

11. Omittimus referre cetera privilegia, quia nullam ha-

bent rem cum huius operis fine, quae qui cuperet discere, conferre poterit superius nominatam Pii VII. Constitutionem, quae inserta est collectioni authenticae S. Rituum Congregationis decretorum vol. VI. pag. 61. num. 4395.

12. Notandum postremo, quod Protonotariis honorariis nequaquam licet suis uti privilegiis, nisi effecerint, ut Breve seu Diploma electionis suae referatur in acta Secretariae Collegii Protonotariorum apostolicorum, quod recognosci debet ab Ordinario loci, ante quem, vel ante aliam etiam personam in dignitate ecclesiastica constitutam, emittere professionem Fidei et iuramentum fidelitatis erga Summum Pontificem et Romanam Ecclesiam debent.

CAPUT VII.

DE CANONICIS, QUI USU MITRAE GAUDENT

1. **C**apitulorum quorundam Canonici fruuntur privilegio aliquorum insignium pontificalium, quae ad maiorem ipsorum decorem ab Apostolica Sede conceduntur.

2. Ad tollendas et praeoccupandas abusiones, quae oriri possent ex huius privilegii interpretatione, S. Rituum Congregatio generale decretum emanavit die 27 Augusti an. 1822, quod confirmatum fuit a Summo Pontifice Pio VII. edita Constitutione, cuius initium *Decet Romanos Pontifices*, die 4 Iulii an. 1823.

3. Brevissima documenta, quae hac super re tradentur, excerpta sunt ex supradicta Constitutione.

4. Itaque in ipsa Constitutione statuitur, quod celebratio divinatorum officiorum cum ritu pontificali spectat iure exclusivo ad solos Episcopos, quod Praelati Episcopo inferiores, illa utuntur ex privilegio et cum restrictionibus multis, quibusdam tantummodo diebus, nec possunt alioquin uti, quamvis Episcopus facultatem ipsis expressam fecerit, in ecclesiis quae non sunt eis subiectae. Quare Dignitates, Canonici, Rectores

Ecclesiarum, quamvis insignium et privilegiatarum, non possunt functiones sacras celebrare ritu praescripto pro Episcopis et Praelatis inferioribus, neque ullum induere ex ornamentis pontificalibus sine expresso Sedis Apostolicae indulto.

5. Quodvis privilegium, quod ad maiorem quarumdam Ecclesiarum insignium a S. Sede conceditur Dignitatibus, Canonicis, Rectoribus et quibuscumque aliis, interpretandum est *strictissime de iure*, siquidem laesivum est Dignitati Episcopali. Quapropter nihil aliud intelligendum est concessum, nisi quod expressum est specialiter, neque ab uno sive indulto sive privilegio dari potest illatio ad id, quod specialiter et singulariter expressum non fuit.

6. Praeterea non omnia omnibus convenire possunt insignia pontificalia; siquidem ea, quibus utitur Celebrans, decere sane non possunt Ministros et Assistentes.

7. Quare nomine generico oruamentorum pontificalium, Capitulis insignioribus concessorum, intelligi debent caligae et sandalia cum chirothecis non auro neque argento aliove ornamento distincta, sed ex serico simplicis; tunicella, dalmatica, Crux pectoralis sine ullo gemmarum ornatu, annulus cum una tantum gemma et mitra ex tela albi coloris linea cum lacinia sericea rubri coloris in extremitatibus vittarum. Quibus insignibus uti poterit tantummodo Dignitas, Canonicus, Rector, qui celebrabit solemniter, nisi ex privilegio aliquod ex ornamentis praedictis sit exclusum.

8. Ministri Missae sollemnis, quamvis sint ex numero Dignitatum et Canonicorum, uti non possunt mitra neque alio ex supradictis ornamentis; immo, si gaudebunt etiam privilegio scotulae, debebunt omnino illius usu abstinere in cantu Epistolae et Evangelii.

9. Quod vero spectat ad dies, quibus possunt uti insignibus ex privilegio concessis, restringitur tantum ad illos, in quibus celebrant loco Episcopi absentis, aut impediti, vel defuncti, et in quibus Episcopus assistere Missae sollemni solet; pluviali et mitra indutus. Ceteris diebus, quamvis sollemnibus, celebrabunt sine ullo ex supradictis indumentis et ritu pro Presbyteris constituto.

10. Non licebit eis celebrare cum insignibus pontificalibus in ecclesiis quae sunt in civitate et dioecesi, nisi in solemnitatibus maioribus, quibus intersit Capitulum, et nisi adsit assensus Episcopi.

11. Eisdem insignibus non poterunt uti in Missis solemnibus pro defunctis, etiamsi Missae solemniter assisteret Episcopus pluviali et mitra paratus.

12. Si quis Canonicorum aut Dignitatum deputabitur ab Episcopo ad solemniter induendum alicui monachandae habitum monasticum, vel ad excipiendam ab ipsa professionem solemnem, non poterit adhibere supra nominata insignia sine permisso Episcopi. Hoc casu utetur illis tantum, quae opus sunt ad functionem peragendam.

13. Celebrans indutus ornamentis supradictis sedebit non faldistorio, sed scamno consueto, medius inter Diaconum et Subdiaconum: scamnum cooperietur stragulo laneo vel sericeo, coloris respondentis paramentis.

14. In Missa sive solemniter, sive privata, non licebit vestes sacras assumere ex Altari, sed in Sacrario, non utetur Canone nec scotula, nullum adhibebit Presbyterum assistentem, populum salutabit non adhibens *✠. Pax vobis.* sed alterum *✠. Dominus vobiscum;* non poterit benedictionem trinam impertiri in exitu Missae, neque cum SS. Sacramento; atque ut omnia brevi perstringamus, interdicitur eis rerum omnium illarum usus, quae de iure spectant ad Episcopos et ex privilegio ad Praelatos inferiores, celebrantes pontificalia diebus praescriptis.

15. Dignitatibus, Canonicis et Rectoribus supradictis licet uti mitra quando assistunt Episcopo celebranti solemniter: item uti illa possunt quando collegiatim induunt habitus sacros, nempe sive pluviale sive planctam sive dalmaticam in processionibus Christi Corporis, Candelarum, Palmarum, et in candelarum ac palmarum benedictione, quamvis functiones istae celebrentur a Dignitate aut Canonico loco Episcopi absentis, impediti aut defuncti.

16. Quando Assistentes in throno aut Ministri in Altari ministrabunt Episcopo, debebunt nudato capite stare.

17. Celebrans, dum Episcopus sacros habitus assumet, vel ascendet in thronum, stabit capite nudato.

18. Non permittitur usus pulvini sub genua Canonico celebranti, praesertim si aderit Episcopus.

19. Clericus, cum velo sericeo ex collo pendente ad mitram sustinendam, permittitur tantum Celebranti in Missa solemnii, aut gestanti in processionem SS. Sacramentum.

20. Canonici, Dignitates, Rectores in processionibus SS. Sacramenti, si vestes sacras induent, gestabunt mitram manibus, nec poterunt eadem operire caput in conspectu SS. Sacramenti; quae maxima esset indecentia et inobservantia erga Sacramentum ipsum.

21. Denique ea omnia quae in privilegio non notantur, existimanda sunt tamquam vetita.

22. In Missis privatis ab nullo alio Presbytero distinguuntur, ideoque vestes sacras induent in Sacratio, non utentur Cruce pectorali nec annulo, uno tantum assistentur a ministro, non iubebunt sibi ministrari aquam manibus cum urceo et pelvi, ac super Altari duo tantum lumina ardebunt.

23. Eorum cadaver non exponetur nec sepelietur cum mitra.

24. In funeribus, sive super cadaver sive recurrente anniversario, mitra super tumulum non imponetur.

25. Insignibus seu stemmati familiari non apponetur mitra, nisi explicite fuerit a Sede Apostolica concessum.

26. Huiusmodi sunt dispositiones desumptae ad litteram ex supradicta Constitutione pontificia circa privilegia Capitulorum aliorumque ecclesiasticorum, quibus concessus est pontificalium usus. Constitutio, de qua supra, inserta extat in Collectione authentica decretorum S. Rituum Congregationis vol. VII. pag. 123. num. 4443.

CAPUT VIII.

DE CANONICIS

1. **N**on est nobis animus praesenti capitulo tractatum exarare de Canonicis (quo super argumento plures scripserunt auctores), sed quasdam tantum tradere monitiones de eo quod respicit eorum in sacris functionibus officium.

2. Quod ad servitium chori et Altaris, suas unumquodque Capitulum constitutiones habet et consuetudines, quae observandae sunt a singulis individuis, quorum erit obligatio eas observare; ac si in illis forte quid reperiretur, quod iuri communi obstaret aut videretur aperte abusivum, Episcopi erit officium afferre remedium.

3. Quod autem spectat ad servitium ab ipsis praestandum Episcopo (intelligi volumus de Capitulo Ecclesiae cathedralis) quaedam innuemus desumpta ex Caeremoniali Episcoporum et ex plurimis decisionibus a S. Rituum Congregatione in hanc rem emanatis.

4. Itaque in functionibus pontificalibus, in quibus officiat Episcopus (sive cantet Missam, sive Missae assistat) et in aliis etiam solemnibus officiis, Canonici tenentur associare ipsum ex aedibus eius et eximentur tantummodo si residentia Episcopi distet ab ecclesia passus ducentos, quo casu tenentur associare eum ab ostio ecclesiae.

5. Assistere debent Episcopo in throno quando sedebit indutus cappa aut paramentis sacris. Tres autem Canonici ad assistentiam praedictam requiruntur, videlicet Presbyter assistens et bini Canonici assistentes. Officium Presbyteri assistentis fungi debet prima Dignitas aut qui primus est in Capitulo, si nulla adesset Dignitas. Officium autem Diaconorum assistentium incumbit duobus Canonicis senioribus ex ordine Diaconorum, si praebendae fuerint distinctae, vel duobus Canonicis senioribus sive aliis iuxta constitutiones et consuetudines cuiusque ecclesiae. Si in Parasceve Episcopus celebrabit fun-

ctionem, officium Presbyteri assistentis spectat ad Dignitatem secundam, ut praescribitur a Caeremoniali lib. II. cap. XXV. utque monuimus cap. XVII. libri VI. Assistentes antedicti sedere debent scabello nudo, ut respectivis capitulis tradidimus, quaecumque demum sit functio, quae celebretur.

6. Quando Episcopus pontificabit Missam, ministerium Altaris, seu officium Diaconi et Subdiaconi spectat ad Canonicos seniores in supradictis ordinibus, vel ad alios iuxta respectivos ecclesiarum usus.

7. Tenentur etiam Canonici assistere Episcopo in functionibus pontificalibus, quas exercebit extra Cathedrallem, sed intra moenia, et in Collegiatis etiam, si Canonici Cathedralis huiusmodi privilegio potiuntur.

8. Item tenentur assistere Episcopo in sacra ordinatione.

9. In Missis pontificalibus aliisque functionibus superius notatis, debent omnes induere vestes sacras, iuxta ordinem suum, et abusio est in istis functionibus eos assumere cappam.

10. Si in Oleorum Sacrorum et S. Chrismatis consecratione deesset numerus statutus Sacerdotum, Diaconorum et Subdiaconorum, eorum defectum supplebunt Canonici.

11. In celebratione autem Missae distingui non debeat a ceteris Presbyteris.

12. In Sacramentorum administratione dimittere habitum choralem debent et induere superpelliceum atque stolam, quemadmodum praescribit Rituale Romanum.

13. Vetantur induere habitum choralem extra ecclesiam et functiones capitulares. Si exercebunt ministerium praedicationis, licebit eis uti habitu choralis in illa tantum ecclesia, cui sunt addicti.

14. Non licet arbitrato suo variare insignia choralia, vel iis ullum signum notamve adicere sine Sedis Apostolicae indulto.

15. Quae haec retulimus, respective facere possunt Canonici etiam Collegiatarum.

CAPUT IX.

DE VICARIO GENERALI

1. **S.** Rituum Congregatio multas emanavit de Vicario generali, de Vicario apostolico, de Vicario capitulari deque Vicariis foraneis decisiones, quarum vestigia sequentes, relativa ad haec officia trademus documenta.

2. Ordinarius Vicarii generalis habitus est vestis talaris nigra cum pallio simili. Non gaudet usu caligarum violacearum, non flocculi in pileo aliarumve distinctionum, quae sunt Praelatorum.

3. In Congregationibus capitularibus et in choro praecedentia gaudet super Dignitates et Canonicos omnes.

4. Primus ei debetur locus in choro, vel locus in choro distinctus, a sedilibus canonicalibus separatus, iuxta consuetudinem cuiusque ecclesiae.

5. Quando Canonici et Dignitates induunt vestes sacras, Vicarius generalis nec potest nec debet induere paramenta, siquidem is non est de Capitulo. Hoc igitur casu abstinebit a choro ac si velit in choro adesse, ultimum locum inter Canonicos occupabit, modo non sit ei locus distinctus, ut supra.

6. Functiones quae sunt Episcopi, si hic esset impeditus, celebrandae sunt a Dignitatibus et a Canonicis, nunquam a Vicario generali.

7. Primum obtinet locum super eum qui laicalem auctoritatem repraesentat.

8. Thurificationem et Pacem accipere debet ab eo qui dat illam Dignitatibus et Canonicis: utramque autem accipiet ante Dignitates et Canonicos, nisi fuerint parati: sin parati essent, accipiet post illos. Si Episcopus assistet Missae solemni, accipiet thurificationem et Pacem post Episcopum eiusque assistentes. Thurificationem duplici ductu accipiet, quamvis non adesset Episcopus.

9. In quibus processionibus Canonici sacra paramenta in-

duunt, non licet Vicario generali incedere ultimo loco inter Dignitates et Canonicos.

10. Associatio totius aut partis Cleri ad ipsum non spectat, nec porrigendum ei aspersorium est in limine ecclesiae.

11. Usus scotulae aliarumque distinctionum, quae decent Episcopum, non permittitur ei, neque quum cantat Missam, licet adhibere Presbyterum assistentem indutum pluviali.

12. In celebratione Missae distingui non debet a quovis alio Presbytero tum in numero candelarum, tum in ministro, nec paramenta assumere ad Altare.

13. Loco, quem occupat in choro, nec stratum neque pulvini sunt apponendi.

14. Occupare sedem Episcopi tam in functionibus, quam in auscultandis concionibus sacris et concionatori benedictionem impertiri nequaquam ei licet.

15. Si Canonicus erit et frui velit distributionibus, nulla gaudet praecedentia super ceteros; sedere debet quo loco ei competit, induere habitum choralem eaque omnia exsequi, quae ad ipsum, utpote Canonicum, pertinebunt.

CAPUT X.

DE VICARIO APOSTOLICO

1. **V**icarius apostolicus praerogativis, distinctionibus et privilegiis gaudet eisdem, quibus Vicarius generalis, quaeque superius adnotavimus. Quapropter ad eum minime spectat associatio Cleri, nec aspergere aqua benedicta adstantes; non est ei offerendus Evangelii textus, ut ipsum osculetur, neque praesumere potest alia, quae solum Episcopum decent. Appellatur *Apostolicus*, quia non ab Episcopo aut a Capitulo, sed a Summo Pontifice ad hoc officium nominatur.

CAPUT XI.

DE VICARIO CAPITULARI

1. **V**icarius capitularis eligitur a Capitulo Cathedralis in obitu Episcopi, ut suscipiat administrationem diœcesis et redditum, iuxta præscriptiones canonicas.

2. **H**abitus Vicarii capitularis idem ac Vicarii generalis est, videlicet vestis talaris nigra cum pallio simili, et vetatur usus caligarum violacearum, floceuli in pileo, annuli aliarumque distinctionum, quae propriae Praelatorum sunt.

3. **C**elebrare non potest functiones quae sunt Episcopi, cui succedit prima Dignitas ex iure.

4. **V**icario generali non est praestanda obedientia, qui actus debetur Episcopo exclusive.

5. **L**ocus eius in functionibus et in choro est post Dignitatem primam Capituli, ideoque in processionibus incedet a sinistris primae Dignitatis. Quare non licet ei sedere in sede Episcopi tam in officiis, quam in concionibus sacris, nec potest a Clero exigere illos obsequii actus, qui sunt Episcopi solius.

6. **I**n literis patentibus, quas emittet ad expedienda negotia diœcesis, debet apponere sigillam Capituli Cathedralis.

7. **I**n celebratione Missae distingui a quovis alio Presbytero non debet.

8. **S**i fuerit Canonicus ac velit frui distributionibus, induet habitus chorales et sedebit quo loco conveniet ei ratione Canonatus.

9. **T**empore officii sui non tenetur applicare Missam pro populo in diebus festis.

10. **T**ransacto ultimae visitationis anno, potest Vicarius capitularis visitare diœcesim, et in hanc rem observabitur methodus sequens, sancita a S. Rituum Congregatione die 16 Septembris an. 1843 et a Summo Pontifice confirmata die 8 Novembris eiusdem anni.

11. **V**icarius capitularis indutus veste talari et pallio ac-

cedet ad Cathedralem et intra ostium ecclesiae excipietur a Capitulo universo.

12. Intra ecclesiam ubi venerit, dimittet pallium, induet superpelliceam, sumet mann biretum et per contactum recipiet aquam benedictam, quam porriget ei dignior Capituli.

13. Hinc, praeunte Cruce, Clerus procedet ad Altare SS. Sacramenti, incedente Vicario ultimo loco inter duos seniores Canonicos aut Dignitates Capituli. Cum his geniculabit in genuflexorio praeparato, in quo positi erunt pulvini ad genua, ibique orabit.

14. Deinde Clerus dirigetur ad Altare maius et locum quisque suum in choro occupabit.

15. Vicarius genuflectet in medio gradus infimi Altaris et brevi tempore orabit.

16. Tum assurget et sessum veniet ad sedem cameralem in suppedaneo praeparatam a latere Epistolae et caput operiet bireto. Clerus etiam in choro considebit.

17. Vicarius sermonem analogum ad adstantes habebit, vel si vigeret usus, iubebit a Cancellario legi edictum S. Visitationis.

18. Completo sermone aut lectione, ut supra, sibi exuet biretum, descendet de Altari et assistentibus duobus Presbyteris superpellicio indotis, stans in latere Epistolae supra superpelliceam induet stolam cum pluviali nigro et recitabit preces *si iniquitates*, ut in Pontificali.

19. Peraget deinde reliquas functiones, ordine in eodem Pontificali notato.

CAPUT XII.

DE VICARIIS FORANEIS

1. **V**icarius foraneus ratione officii sui, nulla gaudet praecedentia in choro et in sacris functionibus super Presbyteros anteriores in ordinatione, licet ei faveant Constitutiones synodales.

2. In Congregationibus Cleri primum obtinet locum super alios, ut delegatus ab Episcopo.

3. Si sit Canonicus, sedere debet quo loco ei competit ratione antiquitatis suae; non debetur ei thurificatio nec donatio Pacis ante alios, nec triplex ductus in thurificatione; non potest exigere, ut a se petatur permissus exeundi ex choro, quum id spectet ad chori Praefectum. Exercere functiones, quae pertinent ad digniores, et in choro genuflexorium distinctum adhibere nequaquam ipsi licet.

CONCLUSIO

Quod polliciti usque a praefatione sumus, rituum caeremoniarumque sacrarum, quae speciali illustratione visae nobis sunt egere, ut rite ac regulariter peragantur, tractatum praxim docentem, Deo suffragante, hoc postremo volumine exegimus. Ad functiones actionesque illas, quae suapte natura obviae ac simplices nullam requirunt explanationem, documenta addere supervacaneum esse duximus. Nihil, ut alia omittamus, de poenitentiae Sacramento, nihil etiam de extrema unctione disseruimus, quandoquidem in Rituali Romano de Sacramentorum istorum administratione satis perspicuae instructiones exhibentur. Pari ratione ritum in ceteris benedictionibus Rituali praedicto insertis, supersedimus describere, siquidem, iuxta illius rubricas, debet Sacerdos superpelliceum stolamque congruentem induere atque uti aqua benedicta. Idipsum quod ad alias benedictiones, Pontificali Romano adiunctas, fecimus; quas si obiturus sit Episcopus, induet stolam supra rochetum.

Quosdam insuper ritus, utpote antiquatos, omisimus; ex. gr. expulsionem publicorum poenitentium eorumque reconciliationem; itemque benedictionem Abbatissarum, sacrarum virginum velationem, coronationem Regis et Reginae, quia si qua forte

in civitate peraguntur (quod tamen accidit perraro) tam multis ac talibus rerum adiunctis potest non in substantia sed in accessionibus ritus praescriptus variari, ut inutiles essent instructiones, quas tradidissemus.

Erat nobis in animo ad calcem praesentis voluminis adiacere indicem verborum non ita frequenter in Missali et in Breviario usitatorum, notata eorum quantitate, sicuti plurium Episcoporum hortatu factum est a P. Bartholomaeo Gavanto, clarissimo viro, in opere, cui titulus *Theaurus Sacr. Rituum*. Non nihil nos ab hoc suscipiendo labore deterruit diurnitas operis et angustiae temporis subsœcivi, quae quidem moram haud brevem finali huiusce, cuiuscumque sit pretii, manualis publicationi attulissent. Perpendimus etiam, quod huic rei consultum est ab *Ecclesia docente*, quae in librorum liturgicorum editione praecepit, ut dictiones trisyllabae ac quadrisyllabae distinguantur accentibus tum propter prosodiam tum etiam propter pausam plus minusve brevem in choralis psalmorum recitatione interponendam. Quam quidem ad rem non possumus, quin excitemus Superiorum ecclesiasticorum vigilantiam, ne ullam sinant fieri novitatem in quorundam verborum pronuntiatione, usu communi iam sancita, quod gravi esset admirationi fidelibus, quemadmodum accidit non multo abhinc tempore in cujusdam ecclesiae choro, ubi die festo S. Luciae in antiphonarum intonatione auditum est huius Sanctae nomen ab aliis producta, ab aliis correpta secunda syllaba, proferri. Auctoritatem referimus P. Ferdinandi Tetamo S. I. scriptoris magni nominis inter liturgicos, eaque hoc nostrum laborem absolvimus.

» NOMEN *Lucia* PENULTIMA SYLLABA LONGA, SEU ACUTA :
 » *Lucia* (ETSI EA BREVIS SIT) PRONUNCIARI CONSUEVISSE A LATINIS IN ORATIONE SOLUTA, QUEMADMODUM A GRAECIS, TESTATUR EMMANUEL ALVAREZ INSTIT. LING. LAT. LIB. 3. CAP. 15.
 » PRAEC. 3. IN APP. N. 2. QUOD ET FIERI CONSUEVIT IN PLURIBUS ALIIS NOMINIBUS SEU VOCIBUS PUTA IN *Mathia*, *Andrea*, *Anania*, *Maria* ETC. QUAE LICET BREVEM HABEANT
 » APUD LATINOS PENULTIMAM SYLLABAM, NIMLOMINUS EA NOMINA
 » ACUTA PENULTIMA MULTI VIRI DOCTI, MORE GRAECORUM, IN SO-

» LUTA ORATIONE PRONUNTIANT, TESTE EODEM EMMANUELE *loco*
 » *cit.* ET ITA EXPEDIT A CLERICIS PRONUNCIARI IN POPULI CON-
 » VENTU, APUD QUEM USUS EST EADEM PRONUNCIANDI PENULTIMA
 » LONGA. PROPECTO EX EODEM LAUDATO AUCTORE: SI QUA ERIT
 » VEL IN HEBRAEIS VOCIBUS, VEL IN GRAECIS, CUIUS VERUS AC-
 » CENTUS, PROPTER INSOLENTIAM, VULGI AURES GRAVITER OFFEN-
 » DAT; IN EIUSDEM VULGI CONVENTU SATIUS VIDETUR (ID, QUOD
 » FECISSE SE CICERO DICIT IN ORATORE) SCIENTIAM SIBI RESERVA-
 » RE, USUM POPULO CONCEDERE ».

INDEX

LIBRI VIII.

Praefatio	pag. III
Nonnulla decreta S. Rit. Congr. huius libri materiae accommodata.	» VII
CAPUT I. De accessu ad Ecclesiam	» 1
CAPUT II. De Vesperis pontificalibus	» 3
CAPUT III. De Missa pontificali.	» 21
CAPUT IV. De variationibus, quae occurrunt, si Episcopus paramenta induat in sacrario »	46
CAPUT V. De Missa Pontificali pro defunctis cum ritu absolutionis	» 52
CAPUT VI. De variationibus in Missa feriali.	» 76
CAPUT VII. De Communione Cleri in Missa pontificali. »	77
CAPUT VIII. De festo Purificationis B. Mariae V.	» 79
CAPUT IX. De Feria IV. Cinerum	» 86
CAPUT X. De Dominica Palmarum.	» 91
CAPUT XI. De Feria V. in Coena Domini	» 101
CAPUT XII. De Feria VI. in Parasceve	» 104
CAPUT XIII. De Sabbato Sancto	» 124
CAPUT XIV. De Sabbato Pentecostes	» 142

APPENDIX

CAPUT I. De Episcopo Suffraganeo	» 153
CAPUT II. De Episcopo administratore	» 154
CAPUT III. De pontificalibus, quae a Praelatis inferioribus exercentur.	» 156
CAPUT IV. De Protonotariis Apostolicis ad instar deque aliis Collegiis Praelatiis, quae fruuntur privilegiis iisdem ac Protonotarii	» 169
CAPUT V. De ceteris Summi Pontificis familiaribus ecclesiasticis	» 174

CAPUT VI.	De Protonotariis titularibus.	» 175
CAPUT VII.	De Canonicis, qui usu mitrae gaudent. »	177
CAPUT VIII.	De Canonicis	» 181
CAPUT IX.	De Vicario generali.	» 183
CAPUT X.	De Vicario Apostolico.	» 184
CAPUT XI.	De Vicario Capitulari	» 185
CAPUT XII.	De Vicariis foraneis.	» 186
CONCLUSIO OPERIS.	» 187

ERRATA

CORRIGE

Pag. 3 l. 13. praeparabitur faldistorium	praeparabitur in latere Epistolae faldistorium
» 9 l. 10. induit vestes sacras	non induit vestes sacras
» 13 l. 4. Subymni	Sub hymni
» 21 l. 14. praescripta	praescripta num. 28. cap. huius.
» 46 l. 5. num. 37.	num. 27.
» 56 l. 15. num. 31.	num. 21.
» 139 l. 34. completo	completo
» 160 l. 28. Indulgentiam	Indulgentia
» 176 l. 1. mansionibus loco	mansionis loco

INDEX GENERALIS

RERUM ET VERBORUM

QUAE IN TOTO OPERE CONTINENTUR

ALPHABETICO ORDINE DIGESTUS

NUMERIS MAIORIBUS LIBER, MINORIBUS PAGINA

LITTERA N NOTA DESIGNATUR.

A

ABBAS. Abbates tum saeculares tum regulares Praelatorum inferiorum nomine designantur, VIII, 156. Cur ita appellati, *ibid.* Quando ab ipsis celebrari poterunt Pontificalia, *ibid.* Quando iis Pontificalium usus interdictus, *ibid.* Ubi paramenta induant, *ibid.* Quando et qualis ipsis competat thronus, *ibid.* Quinam abacus statuendus, 157. Quanam super altari paramenta ponenda, *ibid.* Quid quoad usum rocheti, mitrae pretiosae, etc. notandum, *ibid.* Quanam in Presbyterio statuenda, *ibid.* Quanam in Sacratio, 158. Quanam pro Vesperis solemnibus, *ibid.* Quo ordine Vesperarum functio tractanda, *ibid.* A quibus Abbas associandus, *ibid.* Quibus paramentis induendus, 159. Quid quoad Vesperarum ritum observandum, *ibid.* Quid quoad Missam solemnem, *ibid.* Quid quoad Processiones, 160. Quanam Abbatibus vetantur, 161. In Missis privatis nulla utuntur distinctione, *ibid.* Vid. *Benedictio Abbatis.*

ABSOLUTIO PRO DEFUNCTIS. Duplici modo peragi potest absolutio pro Defunctis ritu Pontificali, V. 278. Pro solemniori absoluteione quanam parauda, *ibid.* Quando quinque absoluteiones persolvendae, et quando unica, 279. Quid si oratio funebri in hac functione habeatur, *ibid.* Quid, absoluta funebri laudatione, praestandum, 280. Si Episcopus Missam non cantabit, sed absoluteionem super tumulum velit peragere, quinam

ordo servandus, 289. — Pro absoluteione minus solemnī quae-
nam paranda, 292. Quomodo functio peragenda, *ibid.* — Quinam
pro absoluteione ritus servandus in Missa pontificali pro De-
functis, si Episcopus extra suam degat Dioecesim, VIII, 68.
Quibus paramētis Episcopus induendus, 69. Si adsit tumulus
in medio Presbyterio, functio quomodo tractanda, *ibid.* Quo-
modo aspersiones et thurificationes ab Episcopo peragendaē, 70.
Quaenam servanda methodus, si cadaver sit expositum, vel adsit
in media ecclesia castrum doloris, *ibid.* Quo ordine ad castrum
doloris procedendum, 71. Quo ordine ibi Clerus disponendus,
ibid. Quomodo castrum doloris aspergendum et incensandum, 72.
Quo ordine in Sacrarium redeundum, 73. Si adsit cadaver ex-
positum super feretro vel etiam super lecto funebri, quinam
ritus servandus, *ibid.* Quid si cadaver esset Sacerdotis, vel Epi-
scopi, aut Cardinalis, *ibid.* Quaenam faciendae exceptiones in
exequiis super cadaver Episcopi aut Cardinalis, 75.

ACCESSUS. In accessu Episcopi ad ecclesiam pro sacris
functionibus persolvendis quaenam paranda, V, 25. Quaenam a
Clero praestanda, 27. Quaenam ab Episcopo, 28. Quinam in
accessu ordo servandus, 27. Cur in hac actione neque Crux
Cleri, neque candelabra Acolythorum deferantur, *ibid.* N. Quaenam
distantia loci eximat Canonicos ab Episcopi associatione, 28.
Episcopus si extra Dioecesim degat, in accessu ad ecclesiam
vitabit ingressum per portam principalem, VIII, 1. Quid si ne-
cesse fuerit per eam ingredi, 2. Quid ab eodem observandum
in accessu ad chorum, *ibid.*

ACCLAMATIO. Acclamatio *ad multos annos* quomodo can-
tanda in consecratione Episcopi, VII, 106, 135. Et in benedi-
ctione Abbatis, 176. Fieri solent acclamationes in Synodo tan-
tum prima dioecesana, quae ab Episcopo convocatur, VI, 414 N.
Vid. *Concilium provinciale.*

ACOLYTHUS. Acolythorum in sacris functionibus offi-
cium, I, 97. In Vesperis solemnibus, 98. In Matutino solemnī, 100.
In Missa solemnī, 101. In Missis solemnibus ferialibus, 104.
In Missa cantata duobus assistentibus Clericis, 105. In asper-
sione aquae benedictae in Dominicis, *ibid.* In Missa solemnī
quae ante SS. Sacramentum in Altari expositum celebratur, *ibid.*

In Vesperis, Matutino et Laudibus pro Defunctis, 106. In Missa solemnī de requie, *ibid.* In Missis cantatis de requie duobus Clericis assistentibus, 107. In Festo Purificationis B. Mariae Virginis, *ibid.* In Feria IV. Cinerum, 108. In Dominica Palmarum, 109. In Matutinis Tenebrarum, 110. Feria V in Coena Domini, 111. Feria VI in Parasceve, 113. In Sabbato Sancto, 116. In Processionibus, 119. In Processione Corporis Christi et in ceteris cum SS. Sacramento, 120. In exequiis, 121. — Num in Missa solemnī pro Defunctis exire debeant Acolythy e Sacratio cum candelabris accensis, II, 98 N.

ADVENTUS. Adventus tempus est luctus et moestitiae, II, 127; VI, 3. Quid hoc tempore observandum, *ibid.* Color violaceus adhibendus, *ibid.* Quomodo Episcopi thronus, faldistorium et altare ornanda, VI, 3. Throni episcopalis ornatus quando diebus etiam ferialibus poterit servari, *ibid.* Quanam methodus pro ornatu altaris, throni, chori, etc. observanda in prima, secunda et quarta Dominica Adventus, *ibid.* Quid observandum in Dominica tertia, quae dicitur *Gaudete*, II, 128; VI, 4. Quid quoad Antiphonas maiores; II, 128.

ANNIVERSARIUM. Singulis annis in diebus electionis et consecrationis Episcopi in Cathedrali Ecclesia Missa solemnī pro commemoratione hac cantatur, VI, 375. Episcopus, nisi ipse celebret, Missae assistit pluviali paratus, vel cappa saltem indutus, *ibid.* In Oratione nominanda Ecclesia cui praesidet, *ibid.* Quid si unus ex hisce diebus in diem feriatum incideret, *ibid.* In omnibus Collegiatis cantatur Missa, in omnibus Dioecesis Ecclesiis Oratio pro Episcopo recitatur, 376. Quid si occurrat duplex aliquod primae classis, *ibid.* Quid si Episcopus ab una in alteram Ecclesiam sit translatus, *ibid.* Dies anniversarius electionis aut translationis ille est, in quo Episcopus electus fuit aut translatus a Summo Pontifice in Consistorio ad eam Ecclesiam cui praesidet actualiter, *ibid.* — Celebrandum est ab Episcopo anniversarium in suffragium animae sui antecessoris, 491. Missae solemnī de requie ipse indutus cappa assistit, *ibid.* Absolutionem peragit, *ibid.* In hoc anniversario laudationi funebri non est locus, *ibid.* — In uno ex diebus Octavarum Defunctorum celebrandum anniversarium in suffragium Episcoporum omnium

defunctorum, 492. Episcopus Missae assistit, et absolutionem peragit, *ibid.* — Alio die pro Canonicis omnibus Cathedralis anniversarium celebrandum, *ibid.* Episcopus cappa indutus Missae assistit, *ibid.* Absolutio a Canonico celebrante persolvitur, *ibid.*

AQUA BENEDICTA. Aspersio aquae benedictae diebus Dominicis super Clerum et populum ante Missam solemnem quando omittenda, II, 85, 89. Aqua ad hunc usum quando benedicenda, *ibid.* Quaenam ad hanc aspersionem praeparanda, *ibid.* Quaenam in ea a Ministris praestanda, 86. Num singuli e Clero sint aspergendi, 88. Quoad laicorum aspersionem quid servandum, *ibid.* Num in aquae benedictione oporteat singulis vicibus sal benedicere, 89. Si in Dominica Episcopus Missae solenni intererit, quomodo aspersio a Celebrante peragenda, V, 251.

ARCHICONFRATERNITAS. Quando Romae instituta Archiconfraternitas adorationis nocturnae SS. Sacramenti, II, 281, N. Quinam illius finis, *ibid.* Quando adesse debet in ecclesia pro SS. Sacramenti Processione, quae fit tertia cuiuscumque mensis Dominica, 298. Quo ordine in Processione incedet, 300.

ARUNDO. Quanam ex materia esse debeat arundo, cui Tricereus imponitur, II, 226 N.

ASCENSIO D. N. I. C. In Festo Dominicae Ascensionis quid observandum, II, 256. Altare et chorus nobiliter exornantur, *ibid.* Superior vel dignior Cleri officium in Vesperis et Missa peragit, *ibid.* Cereus paschalis accendendus, *ibid.* et VI, 322. Post Evangelium Missae sollemnis extinguendus, et peracto Sacro, in Sacrario reponendus, *ibid.* Quoad Matutinum et Laudes uniuscuiusque ecclesiae consuetudo servanda, *ibid.* Quid si Missa ab Episcopo cantetur, VI, 321. Huiusce Festi officium ad ipsum pertinet, 322. Quid si impediatur, quominus Missam cantet, *ibid.*

ASPERSIO. Vid. *Aqua benedicta.*

ASSISTENTIA. Assistente Episcopo pluviali parato in Missa solenni a Canonico celebrata, quaenam paranda apud altare SS. Sacramenti, V, 137. Quaenam apud altare maius, *ibid.* Quaenam in Sacrario, 139. Functio quomodo absolvenda, *ibid.* — Assistente Episcopo ordinario pluviali parato in Missa solenni ab altero Episcopo celebrata, quaenam paranda apud altare SS. Sacramenti, 158. Quaenam apud altare maius, *ibid.*

Quaenam in Sacristia, 160. Functio quomodo celebranda, 161. — In Vesperis ab Hebdomadario parato cantatis, assistente Episcopo cappa induto, quum postridie indutus cappa Missae solemnii intererit, quaenam paranda apud altare SS. Sacramenti, 191. Quaenam apud altare maius, *ibid.* Quaenam in abaco, 192. Quaenam in Choro, *ibid.* Quaenam ad cancellos sive ingressum Presbyterii, *ibid.* Quaenam in Sacrario, *ibid.* In functione quid praestandum, *ibid.* — Assistente Episcopo ordinario cappa induto in Vesperis solemnibus ab Episcopo extraneo celebratis, quaenam paranda apud altare SS. Sacramenti, 201. Quaenam ad altare maius, 202. Quaenam in Sacristia, *ibid.* Functio quomodo peragenda, 203. — Assistente Episcopo cappa induto in Missa solemnii a Canonico cantata, quaenam paranda apud altare SS. Sacramenti, 213. Quaenam ad altare maius et in Presbyterio, 214. Quaenam in Sacristia, 215. Quid in functione observandum, *ibid.* — Assistente Episcopo cappa induto in Missa solemnii ab Episcopo extraneo celebrata, quaenam paranda apud altare SS. Sacramenti, 230. Quaenam apud altare maius, *ibid.* Quaenam in Sacristia, 231. Functio quomodo celebranda, 232. — In assistentia solemnii ab Episcopo cappa induto praestita Missis ferialibus quaenam variationes occurrunt, 253. — Assistente Episcopo pluviali parato in Missa solemnii de requie a Canonico celebrata, quaenam parantur, 294. Quaenam apud altare SS. Sacramenti, 295. Quaenam in Sacristia, *ibid.* In functione quid praestandum, 296. — Assistente Episcopo cappa induto in Missa solemnii de requie a Canonico celebrata, quaenam paranda apud altare maius, 304. Quaenam apud altare SS. Sacramenti, 305. Quaenam in Sacristia, *ibid.* Functio quomodo peragenda, 306. — Assistente Episcopo ordinario pluviali parato in Missa solemnii de requie ab altero Episcopo eidem Ordinario subiecto celebrata, quaenam praeparanda ad altare SS. Sacramenti, 314. quaenam ad altare maius, *ibid.* Quaenam in Sacristia, 316. Functio quomodo persolvenda, *ibid.* — Assistente Episcopo cappa induto in Missa solemnii de requie ab Episcopo extraneo celebrata, quaenam paranda, 333. Quaenam apud altare maius, *ibid.* Quaenam in Sacristia, 335. Functio quomodo celebranda, *ibid.* — Pro assistentia ab Episcopo praestanda Officii Ferae V in

Coena Domini, quaenam paranda in altari SS. Sacramenti, VI, 100. Quaenam in Sacrario, 101. Quaenam in altari maiore et Presbyterio, *ibid.* Quaenam in abaco, 102. Functio quomodo peragenda, 104. Festive campanis sonatur, *ibid.* Horae minores in Choro recitantur, *ibid.* Ingrediente ecclesiam Episcopo, campanis, non organis sonatur, *ibid.* Eucharistia non administranda dum Episcopus adest ad altare, in quo asservatur SS. Sacramentum, *ibid.* Quinam ordo in processione servandus, 109. — Assistente Episcopo functionibus Feriae VI in Parasceve ab Episcopo extraneo peragendis, quaenam paranda ad altare, in quo SS. Sacramentum expositum asservatur, 152. Quaenam in Sacrario, 153. Quaenam ad altare maius, *ibid.* Quaenam in abaco, 154. Quaenam in Presbyterio, 155. Quomodo functio absolvenda, 156. Cerei altaris sint extincti, *ibid.* Datur crotalo ad fores Sacrarii signum Canonicis associandi Episcopum, 157. Aderit in limine ecclesiae Clericus cum vasculo aquae sanctae et cum aspersorio, si mos fuerit asservandi aquam benedictam in fontibus lustralibus ecclesiae, *ibid.* Quid ad ecclesiae limen agit Episcopus, *ibid.* Quid ad sacellum, in quo aderit expositum SS. Sacramentum, *ibid.* Quo ordine Celebrans e Sacrario ad altare maius procedit, *ibid.* Quid si prima lectio cantanda sit a Beneficiario, qui gaudeat usu cappae aut choralibus aliis insignibus, 158. Ministri sacri in faciem suam non procumbunt, nisi procumbat et Celebrans, *ibid.* N. Quid a Passionis Cantoribus observandum, 162. Quid praestabit Concionator, 164. Episcopus quadraginta dierum Indulgentiam concedit; si vero sit Cardinalis, centum, *ibid.* Concionator, omitta oratione *Ave Maria*, sermonem statim exorditur, quo absoluto, Indulgentiam publicat, *ibid.* Caeremoniarius, qui Celebranti assistit, monebit Ministros quando cantandum sit *Flectamus genua* ante orationes, 165. Quomodo Crucem detegit Celebrans, 166. Quomodo Episcopus procedit ad Crucem adorandam, 168. Quomodo Celebrans, 169. Quomodo Clerus, *ibid.* Quid si numerus alicuius gradus Canonico- rum esset dispar, *ibid.* Ministri sacri paramenta non dimit- tunt, *ibid.* N. Celebranti ab adoratione redeunti obviam Mini- stri sacri procedunt, nisi fuerint Canonici, 170. Episcopus ipse legit Improperia, *ibid.* Quomodo ordinanda Processio ad sacel-

lum, in quo SS. Sacramentum erit expositum, 173. Quomodo disponenda quum illuc pervenerit, 174. Quo ordine ad altare maius proficiscitur, 176. Quid agendum quum in Presbyterium ventum erit, *ibid.* Celebrans quo ordine processit ad altare, eodem redit in Sacrarium, 182. Quid si sacra concio post Evangelium habita non fuerit, 183. Quid si Episcopus Celebrans subiectus non sit Ordinario, *ibid.* — Assistente Episcopo Officio Ferae VI in Parasceve a Canonico Cathedralis celebrato, quaenam paranda ad altare, in quo expositum aderit SS. Sacramentum, *ibid.* Quaenam in Sacrario, 184. Quaenam ad altare maius, *ibid.* Quaenam in abacis, 185. Quaenam in Presbyterio, 186. In functione quid praestandum, *ibid.* Ad fores Sacrii datur crotalo signum Canonici associandi Episcopum, *ibid.* Clericus affert ad portam vasculum aquae sanctae cum aspersorio, si soleat asservari aqua benedicta in fontibus lustralibus, 187. Quid ad portam ecclesiae agendum ab Episcopo, *ibid.* Quid in sacellum SS. Sacramenti. *ibid.* Quid si prima lectio cantanda sit a Beneficiato seu Mansionario, qui gaudeat usu cappae aut aliis choralibus indumentis, *ibid.* Quid observabunt Cantores Passionis, 191. Quid Concionator, 192. Episcopus quadraginta dierum Indulgentiam concedit; si vero fuerit Cardinalis, centum, *ibid.* Concionator *Ave Maria* non dicit, ac in fine sermonis Indulgentiarum formulam legit, *ibid.* Quomodo Celebrans Crucem detegat, 195. Episcopus quomodo ad Crucis adorationem procedat, 196. Quinam ordo servandus a Clero in adoratione, 197. Subdiaconus planetam plicatam non dimittit, nec Ministri sibi detrahunt manipulum, *ibid.* N. Ab adoratione mulieres excluduntur, 198. Quid observandum tempore adorationis, *ibid.* Quibus paramentis induitur Episcopus pro processione, 201. Dum paratur, Canonici circulum non efficiunt, *ibid.* Nec Episcopus imponit incensum in thuribulum, *ibid.* N. Processio ad sacellum quo ordine instruenda, *ibid.* Quomodo disponenda quum ad sacellum pervenerit, 202. Quomodo per ecclesiam ordinanda, 203. Processione in Presbyterium ingressa, quid agendum, 204. Celebrans cum Ministris et Acolythis in Sacrarium eodem ordine revertuntur, quo venerunt, 210. Quid si habita non fuerit sacra concio, *ibid.* — Si Episcopus functionibus Sabbati Sancti assistat

ab extraneo Episcopo celebratis, quoniam parantur extra portam ecclesiae, 250. Quoniam in Baptisterio, *ibid.* Quoniam ad altare SS. Sacramenti et ad altaria minora, 251. Quoniam ad altare maius, in Presbyterio et in abacis, 252. Quoniam in Sacrario, 254. In functione quid praestandum, 255. Extrahitur ignis de silice extra portam ecclesiae, *ibid.* Celebrans ignem et grana thuris benedicit, 256. Ad fores Sacrarii datur crotalo signum Canonicis associandi Episcopum. 257. Clericus defert vasculum cum aspersorio ad portam ecclesiae; si in vasis lapideis mos sit asservandi aquam benedictam, *ibid.* Quo ordine Celebrans cum Ministris ad altare maius procedat, *ibid.* Quid agendum quum illuc ventum erit, *ibid.* Quid praestabit Episcopus ecclesiam ingressus, 258. Quid Celebrans, *ibid.* Quo ordine Ministri ad Sacrarium et ad portam principalem procedunt, 259. Quibus paramentis induendus Celebrans, 262. Cantores Prophetiarum induere debent superpelliceum, ideoque si Beneficarii seu Mansiouarii sint, insignia choralia dimittunt, 263 N. Primae quatuor Prophetiae seu Lectiones cantandae sunt a Clericis, alterae quatuor a Beneficariis, ultimae quatuor a Canonicis, 264. Quid praestabit Cantor quum incipit et quum desinit Prophetiam cantare, *ibid. et seq.* *Oremus* cantandum quum in medio ante altare aderit Cantor de throno revertens, 265. In quarta, octava et undecima Prophetia etiam Tractus legitur, 266. Quo ordine Processio ad Baptisterium dirigenda, 267. Quid agendum quum illuc pervenerit, 268. In benedictione fontis Presbytero assistenti locus non est, 269. Quo ordine fit aspersio aquae benedictae, *ibid.* Quid agendum quum Processio ad altare maius pervenerit, 270. Litaniae quomodo cantandae, 272. Quibus paramentis tum Episcopus tum Celebrans induendi, *ibid.* Quoniam in Sacro litando observanda, 273. *Kyrie* quomodo cantatur, *ibid.* Quomodo Canonici circulum efficiunt, *ibid.* Ad intonationem *Gloria in excelsis* imagines deteguntur, et campanis sonatur, *ibid.* Ad cantum Evangelii non deferuntur ab Acolythis candelabra, 274. Offertorium caret versiculo legendo a Celebrante et ab Episcopo, *ibid.* Non recitatur *Agnus Dei*, nec pax donatur, *ibid.* Episcopus benedictionem impertitur, et Indulgentia publicatur, 276. Episcopus, adorato SS. Sacramento, a

Clero associatus discedit, et organis atque campanis sonatur, 277. — Si Episcopus Celebrans subiectus non esset Episcopo Ordinario, quaenam variationes in functione observandae, *ibid.* — Si Episcopus functionibus Sabbati Sancti a Canonico celebratis assistat, quaenam paranda extra portam ecclesiae, 279. Quaenam in Baptisterio, *ibid.* Quaenam ad altare SS. Sacramenti et ad altaria minora, *ibid.* Quaenam in altari maiore, in Presbyterio et in abacis, *ibid.* Quaenam in Sacrario, 282. In functione quid praestandum, *ibid.* Duo Clerici ignem extra portam ecclesiae e silice eliciunt, *ibid.* Quibus paramentis induuntur Celebrans et Ministri, *ibid.* Celebrans triplicem pro benedictione ignis orationem dicit, 283. Adolet ignem et granthuris, *ibid.* Datur signum crotalo Canonicis associandi Episcopum, *ibid.* Clericus defert vasculum cum aspersorio ad portam ecclesiae, 284. Quo ordine Celebrans cum Ministris ad altare procedit, *ibid.* Quid facit postquam eo pervenerit, *ibid.* Quid Episcopus ecclesiam ingressus, *ibid.* Quo ordine Diaconus cum Clericis ad Sacrarium procedunt, 285. Quid agunt quum illuc pervenerint, 286. Quo ordine ad portam primariam proficiscantur, *ibid.* Quid praestandum a Cantore ante et post cantum Prophetiae, 288 *et seq.* *Oremus* cantandum quando Cantor de throno reversus adierit ante altare, 289. Processio ad Baptisterium quo ordine dirigatur, 291. Quid agendum quum illuc pervenerit, *ibid.* Aspersio aquae benedictae quo ordine facienda, 292. Processione ad altare maius perveniente, quid agendum, 293. Litaniae ritu duplici cantantur, 294. Quaenam circa Sacrum animadversiones faciendae, 295. Quomodo *Kyrie* cantandum, *ibid.* Quando fit a Canonicis circulus, *ibid.* Ad intonationem hymni *Gloria in excelsis* deteguntur imagines, ac sonatur organis et campanis, *ibid.* Ad Offertorium deest versiculus a Celebrante et Episcopo legendus, 296. *Agnus Dei* non recitatur, *ibid.* Benedictio donatur ab Episcopo, et Indulgentia publicatur, 298. Quando SS. Sacramentum in ecclesiam sit referendum, *ibid.* Episcopus, adorato SS. Sacramento, a Clero associatus discedit, organisque et campanis sonatur, 299. — Si Cardinalis Missae solemniter assistat, quaenam paranda, 508. Quid observandum, si functio in ecclesia, quae Cathedralis non sit,

peragatur, 509, Quid si fiat in Cathedrali, *ibid.* Quid si in aliis ecclesiis, 511.

AUGUSTINIANI. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 13.

B

BALDACHINUM. Requiritur pro throno Episcopi in Secretario erigendo, V, 77 N. An adhibendum in solemnibus sacramentorum Reliquiarum translatione, II, 303 N.

BAPTISMUS. Sine gravi causa noctu non conferendus, IV, 4 N. Quenam in Baptismo unius parvuli praeparanda, 3. Quid in functione agendum, 4. — Quenam in Baptismo plurimum infantum paranda, 9. Quid in functione agendum, *ibid.* — Quenam in Baptismo adultorum praeparanda, 15. Quid in functione agendum, 16. — Ad supplendas caeremonias in Baptismo infantis quanam paranda, 25. Quomodo functio celebranda, *ibid.* — Quenam paranda ad supplendas caeremonias in Baptismo adulti, 28. Quomodo functio peragenda, 29. — Baptismus solemniter administratur infantibus ab Episcopo in Sabbato Sancto et in Sabbato Pentecostes, VII, 211. Potest tamen et alio die ab eo conferri, *ibid.* In hoc casu quanam paranda, *ibid.* Functio quomodo peragenda, 213. Quibus paramentis induendus Episcopus, 214. Quo ordine ad ecclesiae portam procedendum, *ibid.* Quo ordine Clerus in ecclesiae limine disponendus, *ibid.* Quid ibi agendum, 215. Quo ordine ad Baptisterium procedendum, 216. Quid praestandum ante fontis cancellos, *ibid.* Quid intra septum Baptisterii, 217. Quid si Baptismus confertur per immersionem, *ibid.* Quid si per infusionem, 218. Quid si fonte baptismali careat ecclesia, 219. — In Sabbato Sancto aut in Vigilia Pentecostes conferendus esset ab Episcopo Baptismus adultis, *ibid.* Quenam pro hoc paranda, 220. In functione quid praestandum, 222. Quibus paramentis induendus Episcopus, *ibid.* Quo ordine ad portam ecclesiae procedendum, 223. Quo ordine in limine ecclesiae Clerus disponendus, 224. Quid ibi praestandum, *ibid.* Quid a Catechumenis ecclesiam ingredientibus agendum, 229. Quid ante ingressum Ba-

ptisterii faciendum, 230. Quid in septo Baptisterii, 231. Quid si Baptismus per immersionem conferatur, 232. Quid si in ecclesia desit fons baptismalis, *ibid.* Si conferendum quoque sit in hac functione Sacramentum Confirmationis, quo ordine ad altare maius procedendum, 233. Quid tunc agendum, *ibid.* Quid si Missam Episcopus celebret, et Neophytos communicet, 234. — Si Episcopus Baptismi infantium caeremonias debeat supplere, quaenam paranda, 235. Functio quomodo celebranda, 236. Quomodo Episcopus induendus, *ibid.* Quo ordine ad ecclesiae portam procedendum, 237. Quo ordine in portae limine Clerus disponendus, *ibid.* Quid ibi agendum, *ibid.* Quid ante fontis cancellos, 239. Quid in septo Baptisterii, 240. Quid si in ecclesia desit fons baptismalis, *ibid.* — Si caeremoniae supplendae sint in Baptismo adulti, quaenam paranda, 241. In functione quid praestandum, 243. Episcopus quomodo induendus, *ibid.* Quo ordine ad portam ecclesiae procedendum, 244. Quo ordine ibi Clerus disponendus, *ibid.* Quid ibi agendum, *ibid.* Quid in ingressu ecclesiae, 249. Quid ante Baptisterium vel ante altaris maioris balastrium, *ibid.* Quid in Baptisterio, 250. Quid si fonte baptismali ecclesia careat, *ibid.* Vid. *Caeremonia.*

BAPTISTERIUM. Quid in benedictione Baptisterii praestandum in Sabbato Sancto, II, 238; III, 61. Num alio tempore fieri possit benedictio, IV, 21. Quaenam in hoc casu praeparanda, 22. Quomodo functio peragenda. *ibid.*

BASILIANI. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 11.

BENEDICTIO. Quomodo SS. Sacramenti benedictio impertienda, III, 75. Quando licet Episcopis benedictionem solemnem Summi Pontificis nomine impertiri, VI, 306. Quid pro ea advertendum, *ibid.* Ad lucrandam Indulgentiam Confessio et Communio requiruntur, 307. Quaenam benedictionis formula, 308. Quaenam formula Indulgentiae, *ibid.* Quaenam in ea possunt variationes occurrere, 309. In actu benedictionis campanis sonatur, 308.

BENEDICTIO ABBATIS. Tum Episcopus qui benedictionem impertitur, tum Abbas qui recipit, convenit ut ieiunium pridie servant, VII, 159. Abbas electus Eucharistiam suscipiat, *ibid.* Benedictio die Dominico seu festivo impertienda, *ibid.* — Si

functio haec sine cantu absolvatur, quatenam paranda ad altare SS. Sacramenti, 160. Quatenam ad altare maius, *ibid.* Quatenam in Sacrario, 163. Functio quomodo celebranda, *ibid.* Quibus paramentis induendus Episcopus, 165. Quibus Abbas, *ibid.* Quibus Assistentes, *ibid.* Quomodo Electus iuramentum praestat, 167. Quatenam in Missa advertenda, 169. Quousque Episcopus et Electus Missam prosequantur, *ibid.* Quomodo Abbas baculum ab Episcopo recipit, 171. Quomodo Episcopus anulum inserit digito Abbatis, *ibid.* Quomodo oblationes disponendae, 172. Quomodo ab Abbate offerendae, *ibid.* In Missae prosecutione quid observandum, 173. Quomodo mitram et chirothecas Abbati imponit Episcopus, 175. Si benedictio in ecclesia Abbatis fiat, quid observandum, *ibid.* Quid si in ea non fiat, *ibid.* — Si benedictio Abbatis solemniter celebretur, quatenam paranda ad altare SS. Sacramenti, 178. Quatenam ad altare maius, *ibid.* Quatenam in abacis, 181. Quatenam in Choro, 182. Quatenam in Sacrario, *ibid.* Functio quomodo peragenda, 183. Quo ordine Episcopus ad altare procedit, 187. Abbas quomodo baculum recipit ab Episcopo, 195. Quomodo eius digito anulum inserit Episcopus, 196. Quomodo oblationes disponendae, 197. Quomodo ab Abbate praesentandae, 198. Quatenam in prosecutione Missae advertenda, 199. Quomodo mitra et chirothecae ab Episcopo Abbati imponendae, 200. Quid si benedictio in ecclesia propria Abbatis peragatur, *ibid.* Quid si extra eam celebretur, *ibid.* Quid si Abbas usu Pontificalium gaudeat, 201. Quid si eo careat, *ibid.* Si Episcopus fuerit Ordinarius, in discessu festivo more campanae pulsantur, 203. — Quo in casu possit accidere, ut plurimum sit Abbatum benedictio peragenda, *ibid.* In hoc casu quatenam paranda, 204. Functio quomodo celebranda, 205. Quatenam variationes occurrunt, *ibid.* Quid observandum, si ab Electis iuramentum sit praestandum, 206. Quinam ordo servandus ab Electis in ascensu ad altare pro eisdem statutum minoris formae, 207. Quinam in oblationibus praestandis, 208. Quinam in mitra, chirothecis et annulo imponendis, *ibid.* Quinam in sedendo, 209.

BENEDICTIO CAMPANAE. Vid. *Campana.*

BENEDICTIO CANDELARUM. Vid. *Candela. Purificatio.*

BENEDICTIO COEMETERII. A quo coemeterium benedicendum, VII, 376. Quanam praecavenda ut regulariter sit constructum, *ibid.* Quanam pro benedictione praeparanda, 377. Quanam in Sacratio, 378. Quanam functioni inserviant, *ibid.* Quomodo functio peragenda, *ibid.* Quomodo Ministri se parant, 379. Quomodo Episcopus induendus, *ibid.* Quo ordine ad coemeterium procedendum, *ibid.* Quid ibi agendum, *ibid.* Episcopus homiliam habet de sanctitate et libertate coemeterii, *ibid.* Litaniae non duplicantur, *ibid.* Quomodo coemeterium ab Episcopo aspergendum, 380. Benedictio ab eo donatur, et etiam Indulgentia conceditur, si fuerit Ordinarius, 382. Missam Episcopus celebrat vel ei assistit, *ibid.* — Si benedictio coemeterii a Sacerdote ex mandato Episcopi peragatur, quanam paranda, IV, 80. Functio quomodo celebratur, *ibid.* Quanam interesse debent, *ibid.* Quanam Ministrorum habitus, *ibid.* Quo ordine ad coemeterium procedendum, *ibid.* Quid ibi agendum, 81.

BENEDICTIO NOVAE ECCLESIAE. Vid. *Dedicatio.*

BENEDICTIO NUPTIARUM. Vid. *Matrimonium.*

BIRETUM. Quodnam Episcopi proprium, V. 8. Quodnam Cardinalium, VI, 504.

C

CADAVER. Quid de eo cavendum, IV, 40. Quid si autopsia esset peragenda, 41. Improbatus mos ducendi cadavera in gyrum per compita sine causa, 43 N. Item vehendi curru sine Cleri interventu, 44 N. Quomodo collocanda cadavera tum Sacerdotis, tum laici in ecclesia, 43; VIII, 73 N. Cadaver in feretro exponendum, IV, 45 N. Quid in sepultura observandum, 52. Cadaver Sacerdotis quomodo induendum, 40. Quomodo cadaver laici, *ibid.* Quomodo cadaver parvuli, 61. Episcopi cadaver quomodo curandum, VI, 493. Quomodo vestiendum, 496. Quomodo sepeliendum, 501. Quid pro eius expositione in palatio proque asportatione ad ecclesiam observandum, 494.

CAEREMONIA. Primordiales caeremoniae quanam, I, 5. Quomodo supplendae caeremoniae in Baptismo infantis, IV, 25. Quomodo in Baptismo adultorum, 29. Si supplendae sint ab

Episcopo in Baptismo infantis, quanam paranda, VII, 235. Quomodo functio peragenda, 236. Si in Baptismo adulti, quanam paranda, 241. Quid in functione praestandum, 243.

CAEREMONIARIUS. Quodnam eius officium, I, 290. Quando uti possit veste violacea, et quando nigra, 292.

CALCEUS. Calceorum Cardinalium color quinam, VI, 505.

CALIGA. Caligarum Episcopi color quinam, V, 7.

CAMALDULENSES HEREMITAE. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 12.

CAMALDULENSES MONACHI. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 12.

CAMPANA. A quo, ubi et quando campana benedicenda, VII, 392. Quomodo collocanda, *ibid.* Quanam pro benedictione paranda, 393. Quanam in Sacratio vel alio loco decenti ubi parabitur Episcopus, *ibid.* Functio quomodo celebranda, 394. Quinam pro ea requiruntur, *ibid.* Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quibus paramentis Episcopus induendus, *ibid.* Quo ordine ad functionis locum procedendum, *ibid.* Quid ibi agendum, 395. Quomodo unctiones ab Episcopo faciendae, 396. — Quanam observanda, si plures campanae sint benedicendae, 398. — Campanarum sonus tacet a Missa Ferae V in Coena Domini usque ad Missam Sabbati Sancti, II, 185; III, 27; VI, 72.

CANDELA. Num candelae in sacris functionibus adhibendae possint esse ex cera picta, II, 31 N; V, 59 N. Quot in altari ardere deberent diebus ferialibus, II, 74 N. Quo ordine super altare accendendae, I, 4. Quo ordine in Matutino Tenebrarum candelae triangularis candelabri extinguendae, II, 179; VI, 60. Quid notandum de candelis, quae Crucibus parietum in ecclesiae consecratione apponuntur, VII, 269 N. — Quanam paranda pro benedictione candelarum in Festo Purificationis B. Mariae Virginis, II, 142; III, 3. Quid in functione praestandum, II, 143; III, 5. Si fuerit dies Dominica aspersio aquae benedictae faciendae, III, 6. Quomodo candelae aspergendae atque adolendae, *ibid.* De quibus a Celebrante populus docendus, 7. Candelarum distributio quomodo faciendae, II, 146; III, 8. Candelam accipientes, candelam ipsam et manum Celebrantis osculantur, *ibid.* Primo viris, deinde feminis candelae distribu-

dae, *ibid.* Ubi Processio facienda, II, 150; III, 9. Quo ordine instituenda, II, 149; III, 9. Quanam Antiphonae recitandae, III, 9. Processione absoluta quid praestandum, II, 151; III, 10. — Si candelarum distributio ab Episcopo peragatur, quanam paranda ad altare SS. Sacramenti, VI, 17. Quanam in Sacristia, *ibid.* Quanam ad altare maius, 18. Quanam in abaco, *ibid.* Quid in functione praestandum, 20. Quomodo Episcopus candelas aspergat et adoleat, 22. Quo ordine procedant Canonici ad candelam accipiendam, 24. Accipientes prius candelam, deinde manum Episcopi osculantur, *ibid.* Quo ordine reliquis candelae distribuendae, *ibid.* Canonici stantes, ceteri genuflexi candelam accipiunt, *ibid.* Si mos sit, ut in distributione Ecclesiastici omnes praecedant Magistrato, servandus, *ibid.* Feminae in Presbyterium non admittendae, *ibid.* Si populo candelae distribuendae sint, in uno e Sacellis lateralibus a Sacerdote quopiam, superpelliceo et stola induto, distributio conficienda, *ibid.* In fine distributionis Antiphonarum cantus cessabit, 25. Quo ordine Processio instituenda, 26. Quanam in Processione candelam accensam non gestabunt, 27. Processio intra, vel etiam extra ecclesiae ambitum dirigenda, *ibid.* Quid in reditu agendum, 28. Quo tempore in Missa candelae accensae sustineandae, 29. Quo ordine accendendae, *ibid.* — Si functio haec ab Episcopo extra Dioecesim suam degente celebretur, quanam paranda, VIII, 79. Quid si Festum incideret in unam ex Dominicis privilegiatis, 80. Quid si ritu primae classis celebraretur, *ibid.* Quomodo functio peragenda, *ibid.* Quanam Ministrorum habitus, 81. Quibus paramentis Episcopus induendus, *ibid.* Quid si Episcopus vestes sacras in Sacrario assumat, *ibid.* Quomodo candelas ipse aspergit et thurificat, 82. Quo ordine candelarum facienda distributio, 83. Candelam recipientes prius candelam, postea manum Episcopi osculantur, *ibid.* Praelati et Canonici stantes, ceteri de Clero genuflexi candelam recipiunt, *ibid.* In accessu Cleri ad altare ad candelam accipiendam quanam ordo servandus, *ibid.* Quo loco accedat Magistratus saecularis, *ibid.* Primo viris, deinde feminis in Sacello a maiore altari distincto candelae distribuendae, *ibid.* Quanam in Processione ordo servandus, 85. Quid in eius reditu agendum, *ibid.*

Quaenam in Missa occurrat differentia, 86. Si Missa sit de Dominica, candelae benedictae illius tempore non accenduntur, *ibid.*

CANONICUS. Quoad servitium chori et altaris quid a Canonicis observandum, VIII, 181. Quodnam in functionibus pontificalibus officium Canonicis incumbat, *ibid.* Quinam in illis eorum habitus, 182. In celebratione Missae privatae a ceteris Presbyteris non distinguuntur, *ibid.* Quando ipsis liceat uti habitu choralis, et quando non, *ibid.* In Missa privata Episcopi genuflectere debent ad Confessionem, VI, 34. Dum ad Altare ministrant, dimittunt habitum choralem et induunt superpelliceum, *ibid.* Deficiente Clero, supplere debent Presbyteris, Diaconis et Subdiaconis in sacrorum Oleorum consecratione, VIII, 182. Vid. *Capitulum.*

CANTOR. Quodnam eius officium, I, 131. Num cantores debeant ad verba *Venite adoremus* in Invitatorio genuflectere, II, 26 N.

CANTUS. Quid cavendum in Passionis cantu, II, 174. Quid in cantu Lamentationum, 180. Quid in cantu Prophetiarum, 235 N.

CANTUS GREGORIANUS. Vid. *Quadragesima.*

CAPELLANUS. Capellanorum officium Missae lectae ab Episcopo inservientium, V, 32. Porrigentes aliquid Episcopo prius rem, postea manum Episcopi osculantur; recipientes vero e converso, 34. Semper ad Crucem altaris transeuntes genuflectunt, *ibid.*

CAPITULUM. Capitulorum quorundam Canonici fruuntur privilegio nonnullorum insignium pontificalium, VIII, 177. Quomodo hoc intelligendum, *ibid.* Quomodo eorum privilegia interpretanda, 178. Non omnia omnibus convenire possunt insignia pontificalia, *ibid.* Quidnam generico pontificalium ornamentorum nomine veniat, *ibid.* Quibus diebus huiusmodi insignibus uti liceat, *ibid.* Et quibus in ecclesiis, 179. Non tamen in Missis solemnibus pro Defunctis, *ibid.* Quid si quis Canonicorum aut Dignitatum ab Episcopo deputetur ad solemniter induendum alicui monachandae habitum monasticum, vel ad excipiendam ab ipsa solemnem professionem, *ibid.* Quo loco Celebrans huiusmodi ornamentis indutus sedebit, *ibid.* Quid in

Missa sive solemnī sive privata advertendum, *ibid.* Quando mitra uti liceat, *ibid.* Quomodo haec in Processionibus SS. Sacramenti gestanda, 180. Huiusmodi privilegiati Ecclesiastici in Missis privatis a ceteris Presbyteris non distinguuntur, *ibid.* Eorum cadaver non exponendum nec sepeliendum cum mitra, *ibid.* Item in funeribus mitra super tumulum non imponenda, *ibid.* Neque pariter imponenda insignibus seu stemmatis familiaribus. *ibid.*

CAPPA. Quanam eius forma, V, 9. Cur magna appellata, *ibid.* Quando ea uti Episcopis liceat, *ibid.* Quanam hiberno tempore a Cardinalibus adhibenda, VI, 504. Quanam aestivo, *ibid.* Quanam Feria VI in Parasceve, *ibid.*

CAPUCCINI. Quanam eorum habitus praelatitius, V, 13.

CARDINALES. Eñis ac Rñis S. Romanae Ecclesiae Cardinalibus non licet privatim in ecclesiis interesse sacris functionibus, VI, 503. Quomodo possint ad ecclesias accedere, *ibid.* Quid si extra Urbem cardinalitium habitum debeant induere, *ibid.* Eorum habitus duplicis coloris, *ibid.* Quando violaceo et quando rubro colore utantur, 504. Quanam rubri habitus forma, *ibid.* Ex quam est materia hiemali tempore, ex quam aestivo, *ibid.* Quanam forma violacei, *ibid.* Quo habitu utuntur in Dominicis tertia Adventus et quarta Quadragesimae, *ibid.* Quanam hiberno tempore cappa adhibenda, *ibid.* Quanam aestivo, *ibid.* Quanam Feria VI in Parasceve, *ibid.* Quid de bireto et pileolo dicendum, *ibid.* Quid de calceis, 505. Cardinales assumpti ex Ordinibus Regularibus retinent tum in vestibus tum in cappa colores habitus Ordinis sui, *ibid.* Cardinales alicui Congregationi Clericorum Regularium addicti utuntur rubro et violaceo habitu, sed pannus est laneus, *ibid.* Nullum super habitum licet equestrium ordinum laicorum insigne apponere, *ibid.* Quid de qualitate stemmatum sive armorum advertendum, *ibid.* Quid si Episcopus Ordinarius cardinalitia quoque dignitate sit insignitus, 506. Quid quoad locum Cardinalis in sacris functionibus est constitutum, 507. Si Cardinalis Missae solemnī assistat, quanam paranda, 508. Quid observandum, si functio in ecclesia, quae cathedralis non sit, peragatur, 509. Quid si fiat in Cathedrali, *ibid.* Quid si in aliis ecclesiis, 511.

CARMELITANI. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 13.
CARTHUSIANI. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 12.
CASSINENSES. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 12.
CASTRUM DOLORIS. Quid significet, V, 278.

CATHEDRALIS. Ecclesia Cathedralis quoad horam Officii in die natali D. N. Iesu Christi ceteras urbis ecclesias praecedat, VI, 5. Ad Cathedralē de iure pertinet festorum mobilium publicatio in Festo Epiphaniae, II, 140.

CELEBRANS. Celebrantis munus in officio sine cantu in diebus ferialibus, I, 233. In Vesperis solemnibus, 238. In Matutino solemnī, 242. In Missa solemnī, 244. In Missis solemnibus ferialibus, 248. In Missa cantata duobus Clericis assistentibus, 249. In aspersione aquae benedictae in Dominicis, *ibid.* In Missa solemnī ante SS. Sacramentum expositum, 250. In Officio solemnī pro Defunctis, 251. In Missa solemnī de requie, 252. In expositione et in benedictione SS. Sacramenti, 253. In Festo Purificationis B. Mariae Virginis, 255. In Feria IV Cinerum, 258. In Dominica Palmarum, 259. In Matutinis Tenebrarum, 262. In Coena Domini, 263. In Feria VI in Parasceve, 268. In Sabato Sancto, 275. In Processionibus, 279. In Vigilia Pentecostes, 282. In Festo et Octava Pentecostes, 283. In Processione Corporis Christi et in aliis cum SS. Sacramento, *ibid.* In exequiis, 285. Quid a Celebrante praestandum in Missa solemnī, assistente Episcopo pluviali parato, V, 139. Quid quum Episcopus intererit cappa indutus, 215. Quid in Vesperis, assistente Episcopo cappa induto, quum postridie indutus cappa Missae solemnī intererit, 192. Quid in aspersione aquae benedictae in Dominicis, praesente Episcopo in sua Dioecesi, 251.

CEREUS. Ubi et quando imponendus est cereus paschalis, II, 225 N. Quo ordine quinque-grana cereo infingenda, I, 219. II, 234; III, 58; VI, 225, 261. Quando regulariter accendendus, II, 248.

CHORUS. Modus incedendi, assistendi atque exeundi e choro, I, 7 *et seqq.* Modus standi, sedendi ac genuflectendi in choro, 14 *et seqq.* In Officio feriali, *ibid.* In Vesperis solemnibus, 18. In Matutino solemnī cum Laudibus, 19. In Missa solemnī, 20. In Missa solemnī duobus Clericis assistentibus, 21.

In aspersione aquae benedictae in Dominicis, 22. In Officio pro Defunctis, 23. In Missa solemnī de requie, *ibid.* In Missa cantata de requie duobus Clericis assistentibus, 24. In Festo Purificationis B. Mariae Virginis, *ibid.* In Feria IV Cinerum, 25. In Dominica Palmarum, 26. In Matutinis Tenebrarum, 27. In Coena Domini, *ibid.* In Feria VI. in Parasceve, 28. In Sabbato Sancto, 30. In Processionibus, *ibid.* In Vigilia et in Festo Pentecostes, 31. In solemnitate Corporis Christi, *ibid.* In SS. Sacramenti quadraginta horarum expositione, 32. In Processione SS. Sacramenti in Dominica tertia cuiusque mensis, 33. In exequiis, *ibid.* — In accessu Episcopi ad ecclesiam, 34. In Vesperis pontificalibus *ibid.* In Matutino et in Laudibus pontificalibus 35. In Missa pontificali, 36. Quum Episcopus Missae solemnī intererit, 39. In Missa feriali pontificali, 41. Quum Episcopus Missae feriali solemnī intererit, *ibid.* In Missa pontificali de requie, 42. Quum Episcopus Missae solemnī de requie intererit, 43. In absoluteione, 44. In Festo Purificationis B. Mariae Virginis, 45. In Feria IV Cinerum, 46. In Dominica Palmarum, *ibid.* In Matutinis Tenebrarum, 48. In Feria V in Coena Domini, *ibid.* In Feria VI in Parasceve, 50. In Sabbato Sancto, 54. In die Resurrectionis Dominicae, 57. In Processionibus, 58. In Vigilia Pentecostes, *ibid.* In solemnitate Corporis Christi, 59. In sacra Visitatione, 60. In ceteris functionibus, 61.

CINIS. Quaenam pro benedictione cinerum paranda, II, 152; III, 11. Functio quomodo et quo tempore agenda, II, 153; III, 12. Cinerum distributio quo ordine facienda, II, 156; III, 15. — Si functio haec ab Episcopo celebretur, quaenam paranda apud altare SS. Sacramenti, VI, 30. Quaenam in Sacristia, *ibid.* Quaenam in altari maiore, 31. Quaenam in abaco, *ibid.* Stola latior pro Diacono non debet esse Crucibus insignita, 32 N. Functio quomodo peragenda, 32. Signum procedendi ad associandum Episcopum campanula Sacrae datur, *ibid.* Ingrediente ecclesiam Episcopo, campanae non organa sonant, 33. Quibus paramentis induitur Episcopus, *ibid.* Quomodo cineres asperguntur et adolentur, 35. Celebrans Episcopi capiti cineres imponit, *ibid.* Quo ordine cineres ceteris imponendi, 36. In

cineribus excipiendis quinam ordo servandus, *ibid.* Feminae in Presbyterium non admittendae, sed in laterali aliquo sacello cineres illis imponendi, 37. Ultimo loco cineres recipit Subdiaconus, qui cinerum pelliculam sustinuerit, *ibid.* Distributione absoluta, quid agendum, *ibid.* Quid in Missa observandum, 38. — Si officium hoc ab Episcopo extra Dioecesim degente celebretur, quaenam paranda, VIII, 86. Functio quomodo tractanda, 87. Quinam Ministrorum habitus, 88. Quomodo ad altare procedendum, *ibid.* Quibus paramentis Episcopus induendus, *ibid.* Quid si Episcopus in Sacrario parabitur, *ibid.* Quomodo Episcopus cineres aspergit ac thurificat, 89. Dignior Cleri cinerem Episcopi capiti imponit, *ibid.* Quonam ordine procedet Clerus ad cinerem recipiendum, 90. Quo ordine cineres distribuuntur, *ibid.* Parochus indutus superpelliceo et stola violacea laicis viris feminisque in Sacello ab altari maiore seiuncto cineres imponit, *ibid.* Distributione cinerum peracta, quid agendum, 91. Quaenam in Missa occurrunt variationes, *ibid.* Episcopus cum Ministris geniculabit in faldistorio ad cantum versiculi *Adiuva nos Deus*, *ibid.*

CISTERCIENSES. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 12.

CLERICUS. Quinam a Clerico ordo servandus tum in accendendis, tum in extinguendis candelis, I, 4. Quid ab eo observandum in aliqua re Sacerdoti celebranti ministranda, *ibid.* Quodnam officium duorum Clericorum Missae cantatae sine Ministris assistentium, 294. Quomodo e Sacrario Clericis exeundum, 7. Quaenam ab ipsis in sacro ministerio vestis induenda, *ibid.* N. Eius officium in Missa privata. 135.

COEMETERIUM. Vid. *Benedictio Coemeterii. Reconciliatio Coemeterii.*

COMMUNIO. Vid. *Eucharistia.*

CONCILIIUM PROVINCIALE. Singulis trienniis a Metropolitanis convocandum, VI, 415. Ipse in antecessum cum Episcopis agere de eo debet, *ibid.* Die festo Epiphaniae in publicatione Festorum mobilium eius celebratio annuntianda, 416. Quatuor aut quinque ante Concilium mensibus editum locis consuetis affigendum, et ad Episcopos Suffraga-

neos afferendum *ibid.* Epistola fiduciaria ad illos mittenda, *ibid.* Quosnam secum ad Concilium ducere potest Episcopus, *ibid.* Quenam alia curanda, *ibid. et seqq.* Durante Concilio, singulis Feriis V Missa votiva de Spiritu Sancto in Cathedrali et Collegiatis canenda, et in Missis privatis Oratio de Spiritu Sancto adiungenda, 418. — Congregatio particularis in Concilii praeparationem cogenda, *ibid.* Quidnam in ea agendum, *ibid.* Quinam Officiales nominandi, *ibid.* — Quomodo tractandi Episcopi Suffraganei in eorum ad Metropolitanam adventu, 419. Quenam paranda pro Congregationibus praeparatoriis cum Episcoporum interventu, 420. Quomodo Congregationes istae indicendae, 421. Quid in illis agendum, *ibid.* — Generalibus Congregationibus conciliaribus quinam interveniant, 422. Quinam eorum habitus, 421. Quenam pro istis paranda, 422. Quomodo indicendae, *ibid.* De quibus in illis agendum, 423. — Concilii inchoationis dispositiones, 425. Quinam invitandi pro processione ante Concilium, et quinam pro processione in fine Concilii, *ibid.* Cunctis urbanis ecclesiis festivus campanarum sonus indicendus in triduo praecedenti, *ibid.* Quomodo metropolitana ecclesia et porticus ornanda, 426. Quenam in ea paranda, *ibid.* Quenam ad altare SS. Sacramenti, 429. Quenam ad altare maius, *ibid.* In functione quid praestandum, 430. Viae et fenestrae, per quas transibit Processio, exornandae, 431. Quo ordine ad Sacellum Archiepiscopatus procedendum, 432. Quo ordine Processio disponenda, 435. Quid si Processio stationem faciat in aliqua ecclesia, II, 254. Quid agendum quum ad Metropolitanam pervenerit, VI, 436. Thurificatio in Missa quomodo tractanda, 440. Quid in donanda pace observandum, 441. Cantato in Litanis versiculo *Ut omnibus fidelibus defunctis*, Metropolitanus, baculo sinistra sumpto, Concilium benedicit, 444. Portis ecclesiae clausis, Metropolitanus sermonem habebit, 447. *Placet* vel *Non placet* mediocri voce ab Episcopis dicendum, *ibid.* — Quenam in inchoatione Concilii decreta publicanda, 448. Triplex orationis caput quomodo proponendum, 449. Solemni benedictione a Metropolitanano donata, non publicatur Indulgentia, 450. Quo ordine, Metropolitanus et Episcopi ad Sacellum SS. Sa-

cramenti accedant, 451. In eorum ab ecclesia discessu organis et campanis sonatur, *ibid.* — Quenam pro secunda sessione dispositiones, 452. Missa sollemnis conciliaris ab Episcopo cantanda, *ibid.* Recitatio Officii anticipanda, et Missa conventualis primo mane cantanda, *ibid.* Quid si concilium intra Octavam Pentecostes celebraretur, *ibid.* Quenam pro secunda sessione paranda, *ibid.* In functione quid praestandum, 453. Episcopi Suffraganei rochetto et mozzeta induti in Metropolitanam aedes conveniunt, *ibid.* Campanula Sacramentarii datur Canonicis signum associandi Metropolitanam, *ibid.* Quid in eius ad ecclesiam accessu observandum, *ibid.* Quo ordine thurificatio in Missa tractanda, 454. Quenam methodus observanda quoad pacem donandam, *ibid.* Populo de ecclesia dimisso, oratio ad Patres ab uno ex Episcopis Suffraganeis habetur, 459. Quid si Metropolitanus omittendum sermonem censeret, 460. Professio fidei quomodo emittenda, *ibid.* Sessio quomodo claudenda, 463. — Pro secundae sessionis post Vesperas continuatione quenam paranda, 464. In functione quid praestandum, 465. Secretarius indicat diem, quo sollemne funus pro cunctis comprovincialibus Episcopis celebrabitur, 468. Benedictio sollemnis a Metropolitanam donatur, sed non publicatur Indulgentia, 469. — Quenam in sollemnibus exequiis pro cunctis Episcopis defunctis comprovincialibus paranda, 471. Funebris in illis oratio habetur, *ibid.* Sollemnis absolutio a Metropolitanam peragitur, *ibid.* Quid in Missa observandum, *ibid.* Si Metropolitanus fuerit cardinalitia dignitate insignitus, utitur habitu et cappa coloris violacei, 479. — In sessione tertia quid peragendum, 472. — Pro continuatione sessionis ultimae post Vesperas ad Concilium dimittendum quenam paranda, *ibid.* In functione quid praestandum, 473. Ecclesia aperta relinquatur, *ibid.* Sermo gratulatorius de Concilio absoluto ab uno ex Episcopis suffraganeis habetur, 474. Quo ordine Processio disponenda, 475. Quid in reditu observandum, 476. Aclamationes cantantur, *ibid.* Benedictione sollemni a Metropolitanam donata, Presbyter assistens Indulgentiam publicat, 477. Metropolitanus et Episcopi a quibus in reditu associandi, *ibid.* — Quenam in Concilio provinciali

variationes admittendae sunt, si Metropolitanus insignitus sit cardinalitia dignitate, 478. Quatenam, si praeter Cardinalem Metropolitanum alter adsit Episcopus Suffraganeus insignitus et ipse cardinalitia dignitate, 479. Quatenam, si Cardinalis Suffraganeus adsit, et Metropolitanus sit Praelatus, 485.

CONCIO. Quando habenda, I, 302; V, 110, Quid observandum in concione post Evangelium Missae sollemnis, celebrante Episcopo, vel coram ipso aut etiam absente, V, 110.

CONCIONATOR. Eius vestis et officia, I, 302. Quid ab eo observandum in concione post Evangelium Missae sollemnis, celebrante Episcopo, vel coram ipso aut etiam absente, V, 110. Benedictionem et Indulgentias petit ab Episcopo, 111. Quatenam Indulgentiarum formula, 113

CONFIRMATIO. Quatenam pro Confirmationis Sacramento paranda, III, 107. Quid a Parocho praestandum, *ibid.* Quomodo Confirmatio conferenda, 110. Quid a compatre vel comatre agendum, *ibid.* Quid si solemniter Sacramentum hoc ab Episcopo conferatur, VII, 3. Functio matutino tempore dieque festo peragenda, *ibid.* Ubi Sacramentum hoc conferendum, 4. Quomodo altare instruendum, *ibid.* Quatenam paranda, *ibid.* Quinam adesse debeant Ministri, 5. Quibus paramentis Episcopus induendus, 6.

CONFRATERNITAS. Confraternitates erigendi ius ad quem pertineat, II, 307. Quid requiritur ut Confraternitas iam erecta Archiconfraternitati Romae vel alibi existenti aggregetur, *ibid.* Dubia quaedam, quae de earum iuribus solent exoriri, quomodo resolvenda, *ibid.* Unde plurium Confraternitatum in uno eodemque loco praecedentia desumenda, 312. Quatenam praecedentia gaudeant, *ibid.* Quid iis interdicitur, *ibid.*

CONSECRATIO ALTARIS. Quatenam pro consecratione altaris praeparanda, VII, 305. Quatenam opus sunt in expositione sacrarum Reliquiarum vespere praecedenti, 307. Quomodo expositio peragenda, 276. Quatenam requiruntur in consecratione, 307. Quatenam ad altare SS. Sacramenti, 309. Quatenam in Sacratio, *ibid.* In consecrationis functione quid praestandum, 310. Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quibus paramentis induendus Episcopus, 311. In Litiis quid adverten-

dum, 312. Aspersiones quomodo faciendae, 314. Quo ordine procedendum ad locum, in quo pridie vespere sacrae Reliquiae sunt expositae, 316. Quid ibi agendum, *ibid.* Quo ordine dirigitur processio ad altare consecrandum, *ibid.* Quid tunc agendum, 317. Quomodo unctiones faciendae, 321. Quomodo Olea sacra supra mensam effundenda, 323. Quomodo quinque grana incensi in medio mensae ab Episcopo disponenda, 324. Altare quomodo exornandum, 327. Quando Episcopus benedictionem donat, 328. Quaeenam formula Indulgentiae, *ibid.* — Si plura altaria stabilia sicut consecranda, quaeenam paranda, 328. Quaeenam pro repositione Reliquiarum pridie vespere peragenda, 329. Quaeenam pro consecratione, *ibid.* Quaeenam ad altare SS. Sacramenti, 331. Quaeenam in Sacrario, *ibid.* Functio consecrationis quomodo celebranda, 332. Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quibus paramentis Episcopus induendus, 333. Quid in Litanis advertendum, 334. Aspersio aquae quomodo facienda, 336. Quomodo singula altaria aspergenda, 337. Quo ordine procedendum Sacellum, ubi expositae sunt sacrae Reliquiae, 338. Quid tunc agendum, *ibid.* Quo ordine Processio disponenda, 339. Quid agendum quum ad medium ecclesiae vel in Presbyterium pervenerit, *ibid.* Quomodo altarium unctiones perficiendae, 341. Quomodo altaria inceusanda, 342. Quomodo super altaria Olea sacra effundenda, 346. Quo ordine quinque grana incensi disponenda, 348. Altaria quomodo ornanda, 351. Quid quoad Missam advertendum, 352. — Si consecrandum sit altare, cuius sepulcrum Reliquiarum est in medio summitatis stipitis, quaeenam paranda in repositione sacrarum Reliquiarum vespere praecedenti, 353. Quaeenam in consecratione, 354. Expositio Reliquiarum pridie vespere quomodo peragenda, *ibid.* In functione consecrationis quid observandum, 355. Quomodo procedendum ad sacras Reliquias transferendas, *ibid.* Quid tunc agendum, *ibid.* Quo ordine progreditur Processio ad altare consecrandum, 356. Quid tunc agendum, *ibid.* — Si altare portatile sit consecrandum, quaeenam paranda, 362. In quo illud ab altari stabili differt, 360. Ex quaenam materia esse debet, *ibid.* Quaeenam eius forma, *ibid.* Proponuntur quatuor modi construendi huiusmodi altaria, 361 N. Num omnes probandi, *ibid.* In consecratione al-

taris portatilis nec expositio Reliquiarum, nec vigiliarum celebratio requiruntur, 361. Post consecrationem ubi Missa celebranda; *ibid.* Et a quo, 362. In functione quid praestandum, 363. Aspersiones super lapidem quo ordine faciendae, 364. Quo ordine thurificationes. *ibid.* Quo ordine unctiones, 365. Quomodo sacra Olea effundenda, 366. Quomodo quinque grana incensi disponenda, 367. — Si plura altaria portatilia sint consecranda, quanam paranda, 368. Functio quomodo peragenda, 370. Aspersiones quomodo faciendae, *ibid.* Quomodo thurificationes, 372. Quomodo unctiones, *ibid.* Quomodo Reliquiae in sepulcris altarium ponendae, 374. Quomodo Olea sacra effundenda, *ibid.* Quomodo grana incensi disponenda, 375.

CONSECRATIO ECCLESIAE. Vid. *Dedicatio.*

CONSECRATIO EPISCOPI. Est iuris exclusivi Summi Pontificis, VII, 81. Si fiat extra Urbem, mittitur Bulla Apostolica ad Electum, *ibid.* Ad consecrationem requiritur assistentia duorum aliorum Episcoporum, *ibid.* Quando consecratio est peragenda, *ibid.* Tam consecrans quam consecrandus conveniens est ut pridie ieiunium agant, 82. — Ecclesia, in qua privatim persolvitur consecratio, quomodo ornanda, *ibid.* Quanam paranda, *ibid.* Quomodo functio perficienda, 85. Quanam personae pro functione requiruntur, *ibid.* Quo Electus et Assistentes conveniunt, 86. Quomodo induti accedunt ad ecclesiam Episcopi Assistentes, Electus et Consecrans, *ibid.* In accessu ad ecclesiam unde Assistentium praecedentia desumenda, *ibid.* N. Quibus paramentis induendus Consecrans, 88. Quibus Electus, *ibid.* Quibus Assistentes, *ibid.* Quomodo Electus iusiurandum praestat, 90. Quid si iam praestiterit, *ibid.* Missa a Consecrante et Electo simul inchoatur, 92. Quando recitatio Missae abruptitur, 93. Litaniae non duplicantur, 94. Defectu Cantorum a quibus recitandae *ibid.* N. Quomodo Missale scapulis et capiti Electi imponendum, 94. A quo et quomodo Praefatio cantanda, 95. Quae tamen, si consecratio sit privatissima, legitur, *ibid.* N. Quomodo Consecrans unctionem in Electi capite seu tonsura exsequitur, 96. Quomodo super manus, 97. Quomodo a Consecrato baculus pastoralis accipiendus, *ibid.* Quid si baculus nondum sit benedictus, *ibid.* Quomodo Consecrans anulum Consecrati

digito inserit, *ibid.* Quid si annulus non sit benedictus, *ibid.* Quomodo quinque Clerici vel Capellani cum oblationibus disponendi, 99. Quenam offert Consecratus, 100. Quenam a Consecrante et Consecrato in prosecutione Missae advertenda, *ibid.* Si in Festo Paschatis vel Pentecostes consecratio peragatur, quenam est propria formula Orationis *Hanc igitur*, 101 N. Acclamatio *ad multos annos* quomodo cantanda, 106. Consecratus quomodo paramentis sacris exuendus, 107. Quid si Consecratus et Assistentes Consecrantem ad residentiam non comitentur, *ibid.* — Si consecratio Electi ab altero Episcopo in sua Cathedrali solemniter celebretur, quomodo ecclesia ornanda, 108. Quenam paranda ad altare SS. Sacramenti, *ibid.* Quenam ad altare maius, *ibid.* Quenam ad altare Electi, 109. Quenam in abacis, *ibid.* Quenam in choro, *ibid.* Quenam in Sacrario, 112. Functio quomodo peragenda, *ibid.* Episcopus, Assistentes et Electus quo habitu ad ecclesiam accedunt, 113. Quibus paramentis induendus Episcopus, 115. Quibus Electus, 116. Quibus Assistentes, *ibid.* Quo ordine Episcopus procedit ad altare, 117. Quid si in Brevi praescriptum sit, ut Electus iuramentum praestet ante Celebrantem, 118. Quid si hoc praescriptum non sit, 119. Unctio tonsurae quomodo ab Episcopo facienda, 126. Quomodo super manus, 127. Quomodo a Consecrato baculus recipiendus, 128. Quomodo ab Episcopo annulus digito Consecrati inserendus, *ibid.* Quomodo oblationes disponendae, 130. Quomodo a Consecrato praesentandae, 131. Quenam in prosecutione Missae observanda, 132. Consecrati capiti quomodo Mitra imponenda, 133. Quomodo imponendae chirothecae, *ibid.* Acclamatio *ad multos annos* quomodo cantanda, 135. — Si eodem die et ab eodem Episcopo consecrante plurium electorum Episcoporum consecratio sit peragenda, quenam paranda, 137. Functio quomodo celebranda, 139. Quo ordine Episcopi assistentes et electi in accessu ad ecclesiam Consecrantem expectabunt, *ibid.* Si cum Consecrante coibunt, quenam methodus observanda, *ibid.* Quid si Electi iuramentum sint praestituri, 140. Quomodo Electi ad altare debent ascendere, quenam methodus servanda, 141. Quenam ad oblationes praesentandas, 142. Quenam quoad ordinem sedendi, 145. Impositio Evangelii super

scapulas, et manuum super caput cuiusque Electi fit successive, 141. Item unctio, 142. — Quaenam advertenda, si Consecrans sit Cardinalis, et Consecrandus sit Praesul, 147. Quaenam si Consecrans et Electus fuerint ambo Cardinales, 148. Quaenam, si Consecrans sit Praesul, Electus autem Cardinalis, 150.

CORPUS DOMINI. Quid in solemnitate Corporis Christi observandum, II, 262. Quaenam in Processione cavenda, 264; III, 77. Quaenam paranda, II, 265; III, 78. Quid in functione praestandum, II, 267; III, 78. Processio quo ordine dirigenda, II, 268; III, 81. Quo ordine disponendi umbraculi delatores, II, 270; III, 81. Quid si qua statio sit facienda, II, 272; III, 81. Quid in reditu Processionis observandum, II, 273; III, 82. Quid si tota die etiam post Processionem adesset super altari expositum SS. Sacramentum, II, 275; III, 83. — Officium solemnitatis huius ad Episcopum spectat; quo impedito, pertinet ad primam Capituli dignitatem, VI, 330. Quid in hac functione ab Episcopo praestandum, *ibid.* Quid si ipsi placeret in Processione diei octavae SS. Sacramentum gestare, 331. — Si Episcopus in sua Cathedrali Processionem celebret, quaenam paranda, *ibid.* Functio quomodo celebranda, 333. Quid ante Processionem ab Episcopo agendum, 334. Quodnam inchoandae Processionis tempus, *ibid.* Quinam praecedentiae ordo servandus, *ibid.* Quid si qua de praecedentia oriretur controversia, *ibid.* Quomodo in processione incedendum, *ibid.* Quid si qua statio fieret in itinere ad altaria in viis erecta vel in aliqua ecclesia, 343. In reditu quomodo disponenda Processio, 344. Quomodo trina benedictio ab Episcopo impertienda, 347. Presbyter assistens Indulgentiarum formulam publicat, *ibid.* Quid si tota die etiam post Processionem adesset super altari expositum SS. Sacramentum, 349.

CROTALUM. Ritus quatiendi crotalum ad *Sanctus* et ad Elevationem num praescribatur, II, 186 N.

CRUX. Quomodo Crucis signum peragitur, I, 1. Quomodo dexterae manus digiti in eo conficiendo iungendi, *ibid.* — Quomodo Crux detegenda in Feria VI in Parasceve, II, 213; III, 38. Ex qua materia esse possit, II, 212 N. Quo ordine Clerus Crucem adoratum procedit, II, 214; III, 39. Quaenam in ado-

ratione Crucis advertenda, II, 214. — Si functio ab Episcopo celebretur, quomodo ipse Crucem detegit, VI, 137. Quomodo adorat, 138. Quo ordine post Episcopum ad adorationem procedendum, *ibid.* Ad actionis prolixitatem vitandam quinam in adoratione poterit ordo servari, 139. Ad hoc sex Clerici eligendi, *ibid.* Presbyter assistens, Diaconus et Subdiaconus ad adorationem non accedant, nisi quum discesserit Episcopus ad altare rediturus, *ibid.* Crucis adorationis tempore quaenam advertenda, 140. — In exequiis infantium Crux gestanda sine hasta, IV, 61. — Pectoralis Crux Episcopi insigne, V, 6. Non est iudicium iurisdictionis, *ibid.* N et 87 N.

D

DECRETUM. S. Rituum Congregationis Decretum pro Communionem in Missis Defunctorum, I, 357. Decreta S. Congregationis Caeremonialis habitae die 14 Decembris anni 1837, VI, 512. Decretum S. Rituum Congregationis de ecclesiae consecratione, VII, 305. Decreta eiusdem S. Rituum Congregationis, quae respiciunt Episcopos extra Dioecesim degentes, VIII, pag. VII. Decretum circa usum Pontificalium Praelatis Episcopo inferioribus concessorum a S. Rituum Congregatione habita coram SS. Domino Nostro Alexandro PP. VII, emanatum die 17 Septembris 1659, 162. Idem pro Abbatibus Congregationis Cassinensis, 166.

DEDICATIO ECCLESIAE. In ecclesiae dedicatione seu consecratione unum quoque altare est consecrandum, VII, 267. qua materia esse debet altare, *ibid.* Quid de Reliquiarum sepulchro notandum, *ibid.* N. Quid de candelis Crucibus parietum in ecclesia apponendis, 269 N. Pro repositione sacrarum Reliquiarum pridie vespere facienda quaenam parantur, 269. Quid quoad vigiliis celebrandas notandum, 270 N. Pro consecratione quaenam paranda extra portam ecclesiae, 271. Quaenam in Sacrario, 272: Quaenam intra ecclesiam, *ibid.* Quaenam prope altare dedicandum, 273. Quaenam seorsim, 275. Quaenam in sacello in quo exponentur sacrae Reliquiae, *ibid.* Expositio Reliquiarum quo tempore facienda, 276. Functio

quomodo celebranda, *ibid.* Quo ordine et modo Reliquiae ponendae, *ibid.* Dedicatio quo tempore peragenda, 277. Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Functio quomodo celebranda, *ibid.* Quo ordine procedet Episcopus ad locum, in quo erunt Reliquiae, 278. Quia agendum quum Processio illuc pervenerit, *ibid.* Quibus paramentis induendus Episcopus, 279. Quo ordine procedendum ad portam principalem ecclesiae dedicandae, *ibid.* Quid ibi agendum, *ibid.* Orationes omnes de dedicatione tonoferiali cantandae, *ibid.* Litaniae non duplicantur, *ibid.* Quomodo facienda aspersio parietum, 280. Quomodo secunda aspersio ad parietes externos ecclesiae, 281. Quomodo tertia externa super ecclesiam, *ibid.* Cinis qua ratione super pavementum ponendus, 282. Quo ordine in Litanis Sancti nominandi, 284 N. Quomodo consecranda ab Episcopo aqua in functione adhibenda, 285. Quomodo peragendaes aspersiones in altari consecrando, 286. Quomodo aspersio et thurificatio ad stipitem et mensam faciendae; 288 N. Quomodo caementum benedicendum, 289 N. Quomodo parandi quatuor Presbyteri, qui thalamum Reliquiarum ferre debent, 289. Quo ordine ad Reliquias accipiendas procedendum, *ibid.* Quid agendum quum ad sacellum Processio pervenerit, 290. Quo ordine Processio ecclesiam versus disponenda, *ibid.* Quid agendum quum ante ecclesiae portam pervenerit, 291. Quid quum fuerit reversa ante portam *ibid.* Unctio super portae stipites facienda, 292 N. Quid agendum quum ad altare consecrandum pervenerit Processio, 292. Quomodo conficienda unctio super altare, 294. Quomodo thurificatio, 295. Quomodo si altare fuerit insulatum, *ibid.* Quomodo Episcopus unctiones super mensam exsequitur, 296. Quomodo Olea sacra super eam expandit, 298. Quomodo unctionem efficit super Cruces parietum, 299. Quid si Cruces essent metallicaes, *ibid.* N. Quo ordine ponit super mensam quinque grana incensi comburenda, et deinceps abradenda, 300 N. Quomodo altaria ornanda, 303. Consecratione absoluta, quando Episcopus benedictionem impertitur, *ibid.* Quenam Indulgentiarum formula legenda, *ibid.* Quid si Episcopus Missam solemnem cantabit, vel illi assistet, *ibid.* Quid si Missam siue cantu celebrabit, *ibid.* — Si benedictio Ecclesiae vel pu-

blici Oratorii a Sacerdote ex Episcopi mandato peragatur, quaenam paranda, IV, 72. Functio quomodo celebranda, 73. Quinam illi interesse debent, *ibid.* Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quo ordine extra ecclesiam procedendum, *ibid.* Quid tunc a Celebrante agendum, 74. Quid quum in ecclesiam Clerus introierit, *ibid.*

DENUDATIO. Altarium denudatio Feria V in Coena Domini quomodo peragenda, II, 197; III, 34; VI, 93.

DIACONUS. Quodnam Diaconi officium in Missa solemnī, I, 181. Ad Cleri in Missa solemnī Communionem, 196. In Missis solemnibus ferialibus, 198. In aspersione aquae benedictae in Dominicis, 199. In Missa solemnī ante SS. Sacramentum expositum, *ibid.* In Missa solemnī de requie, 200. Quum SS. Sacramenti benedictio donatur, 201. In Festo Purificationis B. Mariae Virginis, 203. In Feria IV Cinerum, 205. In Dominica Palmarum, 206. In Feria V in Coena Domini, 209. In Feria VI in Parasceve, 213. In Sabbato Sancto, 218. In Processionibus, 221. In Vigilia Pentecostes, 224. In Festo Pentecostes eiusque Octava, *ibid.* In Processione Corporis Christi et in aliis cum SS. Sacramento, 225. In exequiis, 228. Tres Diaconi cantores Passionis quomodo indui debent, II, 172 N. Omnes in eodem libro canere debent, et cur, 173 N.

DIGITUS. In conficiendo Crucis signo dexteræ manus digiti simul iungi debent, I. 1. Quomodo aptandi digiti, quum manus fuerit simul coniuncti, 2.

DOMINICA. In Dominicis post Ephetiphaniam quid observandum, II, 141; VI, 16. Quid si Episcopus solemnī Missae intererit, VI, 16. Quid observandum in Dominicis Septuagesimæ, Sexagesimæ et Quinquagesimæ, II, 141; VI, 16. A Dominica Septuagesimæ luctus Ecclesiae incipit, *ibid.* Color violaceus adhibendus, *ibid.* Quinam ecclesiae ornatus, *ibid.* Quid si Episcopus Missae solemnī assistat, VI, 17. Quid in Dominicis post Pentecosten usque ad Adventum observandum, 350.

DOMINICANI. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 12.

DOMINICA PALMARUM. Vid. *Palma.*

E

ECCLESIA. Vid. *Dedicatio ecclesiae. Reconciliatio ecclesiae.*

ELECTIO. Vid. *Episcopus.*

EPIPHANIA. Festum Epiphaniae cur maxime solemne, II, 138. Quenam in eo mysteria commemorantur, *ibid.* In Vigilia non fit ieiunium, *ibid.* Quomodo ecclesia ornanda, 139. Quinam in Matutino ritus servandus, *ibid.* Quenam praeparanda, *ibid.* Quid de Missa notandum, *ibid.* Festorum mobilium publicatio facienda, *ibid.* Quae publicatio de iure pertinet ad ecclesias cathedrales et ad ecclesiam in unoquoque loco primariam, 140. In Festo Epiphaniae Missam cantare debet Episcopus, VI, 15. Quid in Dominicis post Epiphaniam observandum, II, 141; VI, 16. Quid si Episcopus Missae solemni intererit, VI, 16.

EPISCOPUS. Preces publicae pro electione Episcopi praefiniendae, VI, 502. A quo eligendus, V, 3. Si Roma absit Electus, quid observandum, *ibid.* Quinam eius habitus, 5. Num nigra veste uti debeat, *ibid.* N. Quid quoad habitum advertendum, si Cardinalis in Dioecesim veniat, 8. Quid si veniat Legatus a latere Summi Pontificis, *ibid.* Quid si Romae moretur vel ubi Summus Pontifex residet, *ibid.* Episcopi Regulares colorem habitus Religionis retinent, 9. Quid servandum ab Electis e Canonicorum Regularium Congregatione vel ex Ordinibus militaribus, *ibid.* Quenam Romanae Curiae praxis quoad colorem in habitu praelatio ab Episcopis Regularibus adhibendum, 11. Quandonam habitu nigri coloris, et quandonam violacei utendum, 10. Quinam ab Episcopo habitus adhibendus, si extra Dioecesim suam degens aliquod officium ex commissione Episcopi ordinarii sit celebraturus, VIII, 1. In functionibus nunquam ei permittitur usus cappae praelatio, *ibid.* Si cui functioni assistat in choro, princeps ei locus competit, 2. Aliquando tamen a tali interventu ipse abstinebit, *ibid.* Quinam illi competit locus in Processionibus, *ibid.* Quenam sacra suppellex Episcopo opus est ad functiones ecclesiasticas peragens. Vid. *Suppellex.* — Quid curabit Episcopus antequam ecclesiam suam Cathedralem primo ingrediatur, V, 15. Quanam

pompa eius ingressus celebrandus, 19. Quid observandum in accessu Episcopi ad ecclesiam pro sacris functionibus persolvendis, 25. Quid si degat extra Dioecesim, VIII, 1. Vitabit ingressum per portam principalem ecclesiae, *ibid.* Quid si per eam ingredi fuerit necesse, 2. Quid in eius ad chorum accessu observandum, *ibid.* Quanam veste uti debet Episcopus in Missa lecta celebranda, V, 30. Quid in hac actione praestabit, 81. Legere potest orationes ad paramenta, 83 N. In Missis solemnibus pontificalibus homiliam habere debet, 114. — In die natali Domini nostri Iesu Christi Missam solemnem et primas Vesperas cantabit, VI, 5. Quid praestandum, si velit secundam Missam ad auroram cantare, 13. Quid si secundae Missae praedictae vellet assistere, 14. Missa tertia ab eo cantatur simul cum cantu horae tertiae, *ibid.* Poterit secundas Vesperas cantare eadem solemnitate, quae in primis observatur, quando postridie celebraturus est Missam pontificalem, *ibid.* In Missa pontificali ab Episcopo Ordinario ad faldistorium celebrata quanam paranda, 514. In functione quid agendum, 516. — Quid ab Episcopo praestandum in aspersione aquae benedictae in Dominicis, V, 251. Quid in Vesperis, Matutino et Laudibus pro Defunctis in sua Cathedrali, 258. Quid in Missa de requie ab ipso in sua Dioecesi pontificata, 266. Quid in absolutione solemnipro Defunctis, 278. Quid in minus solemnipro Defunctis, 292. — Quid praestabit Episcopus, quum pluviali paratus assistit Missae solemnipro a Canonico celebratae, 139. Quid quum pluviali paratus assistit Missae solemnipro ab altero Episcopo celebratae, 161. Quid quum cappa indutus assistit Vesperis ab Hebdomadario parato cantatis, quando postridie indutus cappa Missae solemnipro intererit, 192. Quid quum cappa indutus assistit Vesperis solemnibus ab Episcopo extraneo celebratis, 203. Quid quum cappa indutus assistit Missae solemnipro a Canonico cantatae, 215. Quid quum cappa indutus assistit Missae solemnipro ab Episcopo extraneo celebratae, 232. Quid quum pluviali paratus assistit Missae solemnipro de requie a Canonico celebratae, 296. Quid quum cappa indutus assistit Missae solemnipro de requie a Canonico celebratae, 306. Quid quum pluviali paratus assistit Missae solemnipro de requie ab altero Episcopo sibi subiecto celebratae, 316. Quid

quum cappa indutus assistit Missae solemnī de requie ab Episcopo extraneo celebratae, 335. Quid quum assistit Officiis Ferae V in Coena Domini, VI, 104. Quid quum assistit functionibus Ferae VI in Parasceve ab Episcopo extraneo peragentis, 156. Quid quum assistit Officio Ferae VI in Parasceve a Canonico Cathedralis celebrato, 186. Quid quum assistit functionibus Sabbati Sancti ab extraneo Episcopo celebratis, 255. Quid quum assistit functionibus Sabbati Sancti a Canonico celebratis, 282. — Aegrotante Episcopo, supplicationes publicae a Vicario indicendae, 493. Quatenus in eius obitu et exequiis agendum, 492. Eo mortuo, quid a Canonicis praestandum, 493. Lugubri campanarum sonitu eius obitus annuntiaudus, *ibid.* Eius cadaver quomodo curandum, *ibid.* Quomodo vestiendum, 496. Quomodo sepeliendum, 501. Quid pro cadaveris expositione in palatio et pro asportatione ad ecclesiam observandum, 494. Funeris laudatio habenda, 495. Quid observandum in prima vigilia, 497. Quid in secunda, 499. Quid in tertia, *ibid.* Processio in asportatione cadaveris quo ordine instruenda, 500. In ecclesia quid advertendum, *ibid.* Quomodo in ea ordinanda Processio, 501. Missa solemnī cantanda, oratio funeris habenda, et absolutiones quinque persolvendae, *ibid.* Quid si Missa solemnī super cadaver celebrari non possit, 502.

EPISCOPUS ADMINISTRATOR. Quandoquē a Summo Pontifice committitur administratio alicuius Dioecesis aut Episcopo viciniore, aut alteri Episcopo dedita opera misso, VIII, 154. Quomodo hic in functionibus sacris se gerat, *ibid.* Honores et praeeminentiae Episcopi ordinarii propriae ipsi non competunt, 155. Usu episcopalis throni non gaudet, *ibid.* In Missis et Vesperis pontificalibus faldistorio sedet in latere Epistolae ante altaris gradus, *ibid.* Quid quoad assistentiam ab ipso praestitam Missis solemnibus advertendum, *ibid.* Indulgentiam consuetam quadraginta dierum sine speciali S. Sedis permissu concedere nequit, *ibid.* Quando baculo pastoralī uti potest, *ibid.* Quid quoad Missas pontificales observandum, *ibid.* Eius electionis vel consecrationis anniversarium non celebratur, neque in Canone, Praeconio paschali, aut Orationibus est nominandus, *ibid.* Cappam sive in Episcopio sive in ingressu ecclesiae induere potest, *ibid.*

EPISCOPUS SUFFRAGANEUS. Quinam Suffraganeus Episcopus appellandus, VIII, 153. Eius auctoritas ab Ordinario dependet, *ibid.* Quanam gaudet praecedentia, *ibid.* Quid observandum, quum loco Episcopi ordinarii functiones celebrat, *ibid.* Quo loco sedeat quando celebrat pontificalia, *ibid.* Cappa indutus a quibus associandus, *ibid.* Quo loco vestes sacras assumat, 154. Quando triplici ductu incensandus, *ibid.* In adoratione ad altare SS. Sacramenti duo pulvini ei apponendi, *ibid.* Quid, quando cappa utitur, advertendum, *ibid.* Assentiente Ordinario, uti potest mozzeta supra mantelletum, *ibid.* Quid si pontificaliter celebret, *ibid.* Quando ei fungi non liceat officio Presbyteri assistentis, *ibid.*

EPISCOPUS EXTRANEUS in functionibus celebrandis coram Episcopo ordinario, V, 190; VI, 183, 277.

EUCCHARISTIA. Quid praestandum in Eucharistiae administratione inter Missam, I, 344. Quid in eius administratione extra Missam, 347. Cur in Communionem extra Missam stola concolor officii, quod celebratur, praescribitur, *ibid.* N. Quanam pro Cleri et populi Communionem in Missa solemnem praeparanda, II, 67. Num Communionem adstantium tempore sit Clero standum vel genuflectendum, 69 N. Quodnam in ea officium Caeremoniarum, Diaconi ac Celebrantis, 68. — Quanam paranda pro Communionem distribuenda in Missa pontificali Episcopi ordinarii, V, 118. Quomodo haec functio peragenda, *ibid.* Communicandi antequam Eucharistiam accipiant, manum Episcopi osculantur, 122. Faciem vero solum Canonici parati et Praesules, 123. Quinam ordo a Clero servandus tum in accessu, tum in recessu, 122. Quid si adsit Praelatus communicandus, *ibid.* Quid si Episcopus populo quoque velit Eucharistiam ministrare, 123. Communionem peracta, quid observandum, *ibid.* — Quid pro Communionem Cleri in Missa solemnem ab Episcopo extra Dioecesim suam degente celebrata, VIII, 77. Communicandi priusquam S. Particulam accipiant, Episcopi manum debent osculari, 78.

EXEQUIAE. Quinam ad exequias invitandi, IV, 41. Funus numquam nocturno tempore ducendum, *ibid.* Quo ordine ad funus procedendum, *ibid.* Quid in defuncti domo praestandum,

III, 88; IV, 40. Quid in ecclesia, III, 89; IV, 41. Quid si cadaver ad sepulcrum sit efferendum, III, 91; IV, 50. In exequiis parvulorum quaenam methodus servanda, III, 91; IV, 60. Non distribuuntur neque accenduntur candelae a Clero et Confraternitatibus ad funus invitatis, IV, 61 N. Missa Angelorum in hisce exequiis abusus, III, 94 N; IV, 63 N. Quid si cadaver tam adulti, quam infantis non sit ad coemeterium transferendum, III, 93. Defunctorum Officium unde inchoandum, IV, 45 N. Quid in Oratione advertendum, 46 N. Quo ordine facienda absolutio, 46. Quid tribus ultimis diebus maioris Hebdomadae observandum, 53. Quando non liceat Missam solemnem cantare, *ibid.* Num liceat diebus tertio, septimo, tricesimo et anniversario exequias celebrare, 54. Unde dies isti computandi, *ibid.* N. Quinam usus servandus in Officio unius aut trium Nocturnorum recitando, *ibid.* N. Absolutio dupliciter fieri potest, 54. Absolutio in lectica mortuorum quomodo persolvenda, *ibid.* Quomodo super tumulum aut castrum doloris, 56. Quidam in hac absoluteione usus improbatur, 58 N. — Si absolutio in Missa pontificali pro Defunctis ab Episcopo extra Dioecesim suam degente peragatur, quinam ritus servandus, VIII, 68. Quid si adsit tumulus in medio Presbyterio, 69. Quid si cadaver sit expositum vel adsit in media ecclesia castrum doloris, 70. Quid si adsit cadaver expositum super feretro vel etiam super lecto funebri, 73. Quid si cadaver esset Sacerdotis, vel Episcopi, aut Cardinalis, *ibid.* Quaenam faciendae exceptiones in exequiis super cadaver Episcopi aut Cardinalis, 75. — In obitu et exequiis Episcopi quaenam facienda, VI, 492. Eo mortuo, quid a Canonicis praestandum, *ibid.* Lugubri campanarum sonitu obitus annuntiandus, *ibid.* Eius cadaver quomodo curandum, *ibid.* Quomodo vestiendum, 496. Quomodo sepeliendum, 501. Quid pro cadaveris expositione in palatio et pro asportatione ad ecclesiam observandum, 494. Funebris laudatio habenda, 495. Quid observandum in prima vigilia, 497. Quid in secunda, 499. Quid in tertia, *ibid.* Processio in asportatione cadaveris quo ordine instruenda, 500. In ecclesia quid advertendum, *ibid.* Quomodo in ea ordinanda Processio, 501. Missa solemnis cantanda, laudatio funebris habenda, et absolutiones quinque persolvendae,

ibid. Quid si Missa sollemnis super cadaver celebrari non possit, 502. — In exequiis solemnibus, quae tempore Concilii provincialis pro cunctis comprovincialibus Episcopis defunctis celebrantur, quatenus paranda, 471. Funebris oratio habenda, *ibid.* Solemnis absolutio a Metropolitano peragenda, *ibid.* Quid in Missa observandum, *ibid.* Si Metropolitanus fuerit cardinalitia dignitate insignitus, utatur habitu et cappa coloris violacei, 479.

EXORCISMUS. Extra portam ecclesiae vel baptisterii in Baptismo exorcismi faciendi, IV, 4 N.

EXPOSITIO. Vid. *SS. Sacramentum.*

F

FAMILIARES. Quinam recenseantur Summi Pontificis familiares ecclesiastici, VIII, 174. Quinam eorum habitus hiemali tempore, *ibid.* Quinam aestivo, *ibid.* Quid si in alicuius ecclesiae chorum interveniant, *ibid.* Quid si quis eorum esset alicui Capitulo addictus, 175. Quid de eorum cappa et caligis notandum, *ibid.* In Missis tum privatis, tum solemnibus a Presbyteris simplicibus non debent discerni, *ibid.*

FASCIA. Praesulum signum, I, 7 N.

FERIA V IN COENA DOMINI memoria institutionis *SS. Eucharistiae* occurrit, II, 183 N. Quatenus pro functione paranda, 182, III, 26. Functio quomodo celebranda, II, 184; III, 27. Quid in Choro agendum, II, 185. Quid quoad Missam advertendum, *ibid.* et III, 27. Quo ordine disponitur ac procedit Processio, II, 191; III, 31. Quo ordine disponendus Clerus in sacello, in quo sit expositio, II, 192; III, 31. Quid ibi agendum, *ibid.* Denudatio altarium quomodo perficienda, II, 197; III, 34. Quoad mandatum, seu pedum lotionem, quid observandum. Vid. *Lotio pedum. Mandatum.* — Si functio Feriae V in Coena Domini ab Episcopo celebretur, quatenus paranda in altari *SS. Sacramenti*, VI, 61. Quatenus in Secretario seu sacello, in quo Episcopus se parabit, *ibid.* Quatenus in Sacristia sive in aula Secretario contigua, 62. Quatenus in Sacratio, 63. Quatenus in altari maiore et Presbyterio, 64. Quatenus in abaco, *ibid.* Quatenus in sacello, in quo exponetur *SS. Sacramentum*, 66.

Quaenam pro Mandato peragendo, *ibid.* Quid in functione praestandum, 68. Festivo more campanae, non organa, ingrediente ecclesiam Episcopo, pulsandae, *ibid.* Horae minores recitandae, *ibid.* Orante Episcopo ad altare SS. Sacramenti, Eucharistiae ibi non ministranda, 69. Quid agendum ab Episcopo in sacello Secretarii, *ibid.* Omittit *Gloria Patri* in fine Psalmorum, *ibid.* Ut Psalmorum lectio decenter peragatur, quid cavendum, *ibid.* N. In Processione a Secretario ad altare maius quinam ordo tenendus, 71. Ad hymnum *Gloria in excelsis* campanae et organa sonant, quae postea silebunt usque ad Missam Sabbati Sancti, 72. In Missa pax non datur, 77. Quo ordine Communio Cleri peragitur, *ibid.* Quibus etiam Eucharistiam Episcopus ministrat, *ibid.* Versiculus *Communio* post consummationem a Cantoribus omitendus, 78. Quo ordine procedendum ad accipienda Olea benedicenda, 79. Quo ordine ad altare redeundum, *ibid.* Quomodo benedictio Olei peragenda, 81. Presbyteri non genuflexionem, sed reverentiam debent ad Oleum sanctum Catechumenorum conficere, 83 N. Oleo salutato, quo ordine in Sacristiam redeundum, 83. Quo ordine ad altare, 84. Quaenam formula adhibenda ad Oleorum sanctorum custodiam inculcandam, 86. Quo ordine Processio pro expositione SS. Sacramenti disponenda, 88. Invitandus nobilior laicorum Magistratus ad sustentandum vestis episcopalis extremitatem posteriorem, 87. Episcopus sub umbraculo incedit, 88. Quinam umbraculi hastas gestant, 89. Quid agendum quum ad sacellum, in quo expositio sit, Processio pervenerit, *ibid.* Clavis custodiae ubi asservanda, II, 194 N. Quo ordine ad altare redeundum, 91. Quum in Sacrarium ventum erit, quid agendum, *ibid.* Quomodo denudatio altarium perficienda, 93. Quinam ordo servandus in lavandis tredecim pauperum pedibus, 94. Quomodo Episcopus pedes lavabit, 97. Quid agendum post lotionem, *ibid.* Vid. *Lotio pedum. Mandatum.* — Si functio haec ab Episcopo extra Dioecesim degente celebretur, quaenam paranda, VIII, 101. Quid si ex mandato Episcopi ordinarii sacrorum Oleorum consecrationem conficiat, 102. In functione quid agendum, *ibid.* Quid in Missa notandum, *ibid.* Recitatur *Agnus Dei*, sed pax non datur, *ibid.* Quinam in Communione Cleri ordo servandus, 103. Quaenam in sacrorum Oleorum con-

secratione methodus tenenda, *ibid.* Sacramentum in Calice repouendum, *ibid.* Quinam Processionis ordo pro expositione SS. Sacramenti, *ibid.* Quo ordine in Sacello Clerus disponendus, 104. Episcopus benedictionem non donat, *ibid.* Quomodo et cum quibus ipse in Sacrarium revertitur, *ibid.* Quo ritu a Canonico hebdomadario vel ab alio Presbytero deuudatio altarium persolvenda, *ibid.*

FESTUM. Principalia festa inter annum occurrentia quomodo celebranda, II, 276. Quinam dies celebrationem excludant cuiuslibet festi quantumvis solemnitas, 304. Quomodo dies festi celebrandi, 305. Quid in illis ab Episcopo praestandum, VI, 351. Festorum mobilium publicatio in Epiphaniae festo facienda, II, 139, VI, 15. Publicatio haec de iure pertinet ad ecclesias cathedrales et ad ecclesiam in unoquoque loco primariam, II, 140.

FRANCISCANI. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 13.

FUNALE. Quot in Missis cantatis funalia afferenda, II, 58 N.

FUNUS. Vid. *Cadaver. Eaequiae.*

G

GALERUS. Quinam Episcopi proprius, V, 8. Quanam eius forma, 10.

GENUFLEXIO. In duplicem dispescitur et simplicem, I, 3. Quid quoad simplicem advertendum, *ibid.* Qui si duo vel plures simul debeant genuflectere, *ibid.* Quid si in peragenda genuflexione verbum aliquod nominandum occurreret, ad cuius pronuntiatione inclinatio capitis praescribatur, *ibid.* Quanam genuflexione a Celebrante et Ministris utendum in altari, ubi SS. Sacramentum sit expositum, II, 116 N. Semper facienda ad Crucem altaris a Cappellanis Episcopo inservientibus, V, 33.

H

HABITUS. Vid. *Vestis.*

HEBDOMADA MAIOR. Quid in Maioris Hebdomadae diebus observandum, II, 176; VI, 56. Pro cantu Passionis quae-

nam methodus tenenda, II, 177; VI, 56. A meridie Ferae IV usque ad completam functionem Sabbati Sancti locus esse non potest expositioni SS. Sacramenti pro triduis aliisque hoc genus functionibus, II, 177. Si placeat Episcopo Missae solemni assistere, cappa utitur, VI, 56.

HEBDOMADARIUS. Quid ab eo praestandum in Vesperis, assistente Episcopo cappa induto, quum postridie indutus cappa Missae solemni intererit, V, 192.

HIERONYMIANI. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 12.

HIERONYMIANI A B. PETRO PISANO. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 14.

HOMILIA. In Missis solemnibus pontificalibus ab Episcopo celebrante habenda, V, 114. In hoc casu quid observandum, 115. Quid si nolit Episcopus eam habere, 117.

I

IMPROPERIA. In tres partes ob Celebrantis et ministrorum commoditatem dividuntur, III, 40. Prima pars, *ibid.* Secunda, 41. Tertia, 43.

INCLINATIO. Vid. *Reverentia.*

INDULGENTIA. Quaenam Indulgentiarum formulae, V, 113. Solum Cardinalibus Suburbicariis competit in titulo expressio *miseratione divina Episcopus N.*, loco alterius *Dei et Apostolicae Sedis gratia*, *ibid.*

INGRESSUS. In ingressu seu primo accessu Episcopi ad ecclesiam suam cathedralem quaenam praestanda, V, 15. Quaenam paranda quo loco Episcopus extra urbem subsistet, 16. Quaenam ad portam urbis, *ibid.* Quaenam in Sacello seu tenitorio apud portam, in quo sese parabit Episcopus, 17. Quaenam in ecclesia cathedrali, *ibid.* Quaenam in altari SS. Sacramenti, *ibid.* Quaenam in maiore altari, *ibid.* Quaenam in Sacrario, 18. Quomodo Episcopi adventus nuntiandus, 16. Quomodo celebrandus, 18.

INSIGNIA EQUESTRIA. A Praelatis super habitum praelatitium non apponenda. VI. 505.

L

LAPIS. In nova ecclesia aedificanda lapis primarius in fundamentis collocandus, IV, 68; VII, 258. Lapis quomodo parandus, IV, 68; VII, 259. Si benedictio primarii lapidis a Sacerdote ex mandato Episcopi peragatur, quaenam paranda, IV, 68; Quinam interesse debent, 69. Quomodo functio celebranda, *ibid.* Quid, absoluta lapidis benedictione, praestandum, 70. Quomodo lapis immittendus, 71. — Si functio haec ab Episcopo celebretur, quaenam paranda, VII, 259. Quaenam pro hac functione requirantur, 260. In actione quid praestandum, *ibid.* Quomodo se Ministri parabunt, 261. Quomodo Episcopus induendus, *ibid.* Ad functionis locum quo ordine procedendum, *ibid.* Quomodo lapis benedicendus, 263. Quomodo imponendus, 264. Episcopus, si velit, homiliam habet, et benedictionem impertitur, 266. Quid si velit Missam celebrare, *ibid.*

LAUDES. Ad multam noctem cantandae Laudes in die natali Domini Nostri Jesu Christi, V, 5. In Matutino solemnium cum Laudibus ab Episcopo celebrato quaenam paranda apud altare SS. Sacramenti, V, 40. Quaenam apud altare maius, 41. Quid in functione praestandum, 43. In Laudibus pro Defunctis, praesente in sua Cathedrali Episcopo, quaenam paranda apud altare SS. Sacramenti, 257. Quaenam apud altare maius, *ibid.* Quomodo functio. absolvenda, 258.

LITANIAE. In Sabbato Sancto quando canendae, II, 242, N. Litanis sive de B. Virgine sive de Sanctis versiculi alii non addendi, 289. Vid. *Processio.*

LITANIAE MAIORES ET MINORES. Vid. *Processio.*

LOTIO ALTARIS. In Feria V Maioris Hebdomadae peragitur, VI, 113. Quaenam pro ea paranda, *ibid.* Quomodo functio peragenda, 114. Quibus paramentis Episcopus induendus, 115. Procedentem ad altare Episcopum quinam comitantur, *ibid.* Episcopus cum sex Canonicis vinum aspergillo expandent super mensam altaris, eamque reverenter lavabunt ac tergent, 117. Absoluta lotionem quid agendum, *ibid.* Spongiae, mantilia et aspergilla lavanda, et aqua in Sacrarium infundenda, 119. Altaris lotio in Cathedralibus tantum pera-

gitur, 120. Absente Episcopo, a quo persolvenda, *ibid.* In hoc casu quaenam variationes faciendae, *ibid.* Completo Matutini Teuebrarum cantu, aspergilla Clero in choro distribuuntur, *ibid.* Quo ordine ad altare procedendum, *ibid.* Pro altaris abstersione idem faciendum quod pro lotionem, 121. Abstersione peracta, quid agendum, *ibid.*

LOTIO PEDUM. Quinam sint, quorum pedes lavantur, II, 198. Quaenam pro lotionem paranda, 199 *et* VI, 66. Quid in functionem peragendum, II, 200; VI, 94. Quomodo lotio perficienda, II, 203; VI, 97. Vid. *Mandatum*

M

MAGISTRATUS. Sacris functionibus interveniens habitum formalitatis debet induere, V, 83 N.

MANDATUM. Quinam sint, quorum lavandi pedes, II, 198. Quaenam pro Mandato praeparanda, 199 *et* VI, 66. Quid in functionem peragendum, II, 200; VI, 94. Pedum lotio quomodo perficienda, II, 203; VI, 97.

MANTELETUM. Quandonam eo utatur Episcopus, V, 7.

MARTYROLOGIUM. Solemniter in Vigilia Nativitatis Domini cantandum, II, 129. A quo, VI, 4. Ritus Martyrologii canendi ex usu Patriarchalium aliarumque Urbis Basilicarum desumptus, II, 131 N.

MATRIMONIUM. Quaenam pro matrimonii celebrationem praeparanda, IV, 64. Quomodo functio peragenda, *ibid.* Quomodo sponsi interrogandi, 65. Quid in Missa agendum, 66. Quibus diebus non licet Missam *pro sponso et sponsa* celebrare, *ibid.* Quid si matrimonium celebrandum esset primis horis nocturnis, 67. Si coram Episcopo celebretur, quaenam paranda, VII, 251. Functio quomodo absolvenda, 253. A quibus Episcopus excipiendus, *ibid.* Quibus paramentis induendus, 254. Quid si benedictio nuptiarum sit facienda, 256. Quid notandum quoad Missam *pro sponso et sponsa*, 257.

MATUTINUM. Quaenam pro Matutino solemnem praeparanda, II, 23. In functionem quid praestandum, 24. Quo ordine ad altare procedendum, *ibid.* Quid tunc agendum, 25. Num ad

verba *Venite adoremus* Cantores genuflectere debeant, 26 N. Quae-
nam quoad Lectiones canendas methodus observatur, 28. Quid
quoad Laudes observandum, 30. — Si Matutinum solemne cum
Laudibus ab Episcopo celebretur, quae nam paranda apud altare
SS. Sacramenti, V, 40. Quae nam apud altare maius, 41.
Functio quomodo celebranda, 43. Et quando, 40 N. Quid quoad
usum mitrae in hac functione notandum, *ibid.* Quomodo et a
quibus Lectiones cantandae, 47. Quid quoad benedictionem ad
Lectiones dandam ab Episcopo observandum, 48. Quibus pa-
ramentis Episcopus induendus, 50. Quibus Canonici, 51. — In
Matutino pro Defunctis praesente in sua Cathedrali Episcopo,
quae nam paranda apud altare SS. Sacramenti, 257. Quae nam
apud altare maius, *ibid.* Quando cantandum, 256. Quomodo fun-
ctio celebranda, 258. — Pro Matutino Tenebrarum quae nam
paranda, II, 177; VI, 56, 99. In functione quid praestandum,
II, 178; VI, 57. In Psalmorum fine omittitur *Gloria Patri*, II, 179;
VI, 59. Contra in ultimo aut penultimo verbo quaedam fit vocis
inflexio, *ibid.* In fine cuiusque Psalmi singulae candelabri trian-
gularis candelae alternatim extinguuntur, *ibid.* Quae candelae
omnes ex cera communi esse debent, II, 178 N. Post Lamenta-
tiones omittitur *Tu autem Domine*, 180. Altaris candelae extin-
guuntur ad versiculum *Ut sine timore* singulae singulis versiculis,
ibid. et VI, 60. Ad *Benedictus* omnia lumina in ecclesia extingui-
untur, exceptis lampadis ante altare SS. Sacramenti, *ibid.* Nec am-
plius accenduntur usque ad functionem Sabbati Sancti, II, 181 N;
VI, 60. Ultima candelabri triangularis candela adhuc accensa
post altare absconditur, II, 181; VI, 60. Oratione completa fit
fragor, *ibid.* Absoluta functione quid agendum, *ibid.*

MERCEDARII. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 13.

METHODUS PRO SACRA VISITATIONE. Brevis me-
thodus sacrae Visitationis localis, realis et personalis, VI, 532.
Visitatio localis et realis. De SS. Eucharistia, *ibid.* De Bapti-
sterio, *ibid.* De Oleis sacris, 533. De sedibus confessionalibus,
ibid. De sacris Reliquiis, *ibid.* De altari necessariis, *ibid.* De
ipso altari, 534. De ecclesiae necessariis, *ibid.* De ipsa eccle-
sia, *ibid.* De sepulturis, *ibid.* De nonnullis in aliquibus eccle-
siis, 535. De reliquis omni ecclesiae communibus, *ibid.* De cho-

ro, *ibid.* De sacristia, *ibid.* De sacra suppellectile missali, 536. De ceteris suppellectilibus ecclesiasticis, *ibid.* De campanili, *ibid.* De coemeterio, 537. De aedibus ecclesiasticis, *ibid.* De oratorii Confraternitatum, ultra ea quae de ecclesiis, *ibid.* De hospitalibus, *ibid.* De oratoriis viarum, *ibid.* De Monasteriis Monialium. — De ecclesiis, ultra ea quae de aliis, *ibid.* De clausura exteriori, 538. De clausura interiori, *ibid.* Visitatio personalis — De Clero in communi, *ibid.* De Beneficiatis, ultra praedicta, *ibid.* De statu oeconomico, 539. De Capitulo et Collegiis, *ibid.* De statu oeconomico, *ibid.* De Collegio Mansionariorum, *ibid.* De statu oeconomico, *ibid.* De ceteris Clericis inservientibus, 540. De Parochis, *ibid.* De exercitio parochiali, *ibid.* De Sacramentorum administratione, *ibid.* De commendatione animae, 541. De exequiis, *ibid.* De sacris functionibus, *ibid.* De moribus populi, *ibid.* De statu oeconomico, *ibid.* De Eremitis, *ibid.* De Monialibus in communi — Circa numerum et regulam, 542. Circa vota *ibid.* De exercitiis spiritualibus, *ibid.* De mensa, *ibid.* De exercitiis manualibus, *ibid.* De accessu Monialium ad crates, 543. De infirmis, *ibid.* De Officialibus intra Monasterium, *ibid.* De Monialibus in particulari, *ibid.* De Officialibus extra Monasterium, 544. De statu oeconomico, *ibid.* In visitatione Praefecti spiritualis et Oeconomorum, sive Administratorum Confraternitatum, Hospitalium ceterorumque locorum piorum — A Praefecto, *ibid.* Ab Officialibus, *ibid.* De statu oeconomico, *ibid.* De Seminarii Visitatione — Visitatio localis, 545. Visitatio realis, *ibid.* Visitatio personalis — De ipsis Seminaristis, ultra ea quae de Clero in communi, 546. De mensa, *ibid.* De infirmis, *ibid.* De exercitiis spiritualibus, *ibid.* De exercitiis litterariis, 547. De feriis aestivis, *ibid.* De Officialibus, *ibid.* Ab ipsis Deputatis, *ibid.* De Ministris inferioribus, *ibid.* De statu oeconomico, *ibid.*

MINIMI. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 14.

MINISTER. Eius officium in Missa privata, I, 135. In Communionem Ministri, 141. In Communionem adstantium, 142. Quae nam ab eo curanda, 143. Quinam a Ministris modus servandus in re aliqua Celebranti ministranda, vel ab eo accipienda, II, 38. Num Ministri teneantur Celebrantem adiuvere, 34 N.

MINORES CONVENTUALES. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 13.

MINORES OBSERVANTES. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 13.

MISSA. A Sacerdote rem divinam facturo quid praestandum, I, 305. Paramenta quomodo induenda, 306. In accessu ad altare quid quoad reverentias vel genuflexiones observandum, 308. Quid agendum quum venerit ad altare, 309. Quinam defectus in Missa frequentius admittantur, 350. — In celebratione Missae privatae pro Defunctis quaeenam occurrunt differentiae, 332. Quando potest celebrari, 333. — Quaeenam adnotanda pro Missa privata quibusdam anni diebus, *ibid.* Quinam ritus servandus, si Missa privata ante SS. Sacramentum expositum celebretur, 336. Quid generatim in Missa privata advertendum, 338. Si ante Praesules maiores celebretur, quaeenam paranda, 341. Quid in hoc casu a Celebrante praestandum, *ibid.* — Quaeenam in Missa solemnii praeparanda, II, 31. Quid in functione praestandum, 33. Quaeenam variationes in Missas solemnes feriales incidant, 74. Quaeenam paranda in Missa solemnii ante SS. Sacramentum expositum celebrata, 77. Quaeenam in Missa solemnii pro Defunctis, 96. Quid in functione praestandum, 98. Num celebrari possint Missae lectae in nocte Nativitatis Domini, 135 N. Missam *pro sponso et sponsa* quibus diebus celebrare non licet, IV, 66. Quid in ea praestandum, *ibid.* — In Missa lecta ab Episcopo celebranda quaeenam parantur, V, 30. Qua veste uti debet Episcopus, *ibid.* Quomodo functio peragenda, 31. Quaeenam exceptiones in hac Missa faciendae a ritu in Missali Romano descripto, 30. — In Missa pontificali ab Episcopo in sua Cathedrali celebranda quaeenam parantur ad altare SS. Sacramenti, 76. Quaeenam in Secretario seu sacello, in quo cantabitur hora tertia, *ibid.* Quaeenam super abaco, 77. Quaeenam in Sacristia vel in aliquo cubiculo proximo Secretario, 78. Quaeenam apud altare maius, *ibid.* Quaeenam super abaco, *ibid.* Quaeenam in latere Epistolae, 79. Quaeenam in Sacristia, 80. Quomodo thronus instruendus, 79. Quid in septimo candelabro ponendo observandum, 78 N. Quid in functione praestandum, 80. — Pro Missa solemnii a Canonico celebrata cum

assistentia Episcopi pluviali parati quaenam praeparanda apud altare SS. Sacramenti, 137. Quaenam apud altare maius, *ibid.* Quaenam in Sacratio, 139. Functio quomodo peragenda, *ibid.* — Pro Missa solemni ab Episcopo extraneo celebrata cum assistentia Episcopi pluviali induti quaenam apud altare SS. Sacramenti praeparanda, 158. Quaenam apud altare maius, *ibid.* Quaenam in Sacristia, 160. Quid in functione praestandum, 161. — Pro Missa solemni, quae a Canonico cantatur assistente Episcopo cappa induto, quaenam paranda apud altare SS. Sacramenti, 213. Quaenam ad altare maius et in Presbyterio, 214. Quaenam in Sacristia, 215. Quomodo functio peragenda, *ibid.* — Pro Missa solemni ab Episcopo extraneo celebrata cum assistentia Episcopi cappa induti quaenam paranda apud altare SS. Sacramenti, 230. Quaenam apud altare maius, *ibid.* Quaenam in Sacristia, 231. Functio quomodo celebranda, 232. — In Missa de requie ab Episcopo in sua Dioecesi pontificata quaenam paranda apud altare maius, 263. Quaenam apud altare SS. Sacramenti, 265. Quaenam in Sacristia, 266. Quomodo Missa celebranda, *ibid.* — In Missa solemni de requie a Canonico celebrata assistente Episcopo pluviali parato quaenam paranda, 294. In functione quid praestandum, 296. — In Missa solemni de requie a Canonico celebrata assistente Episcopo cappa induto, quaenam paranda apud altare maius, 304. Quaenam apud altare SS. Sacramenti, 305. Quaenam in Sacristia, *ibid.* In functione quid praestandum, 306. Ingrediente ecclesiam Episcopo, neque organa neque campanae pulsantur, *ibid.* — Assistente Episcopo ordinario pluviali parato in Missa solemni de requie ab altero Episcopo celebrata eidem Ordinario subiecto, quaenam parantur ad altare SS. Sacramenti, 314. Quaenam ad altare maius, *ibid.* Quaenam in Sacristia, *ibid.* Missa quomodo celebranda, *ibid.* — In Missa solemni de requie ab Episcopo extraneo celebrata assistente Episcopo cappa induto, quaenam paranda ad altare SS. Sacramenti, 333. Quaenam apud altare maius, *ibid.* Quaenam in Sacristia, 335. Quomodo functio celebranda, *ibid.* — In Missa pontificali ab Episcopo ordinario ad falditorium celebrata quaenam paranda, VI, 514. Quid in functione agendum, 516. — Si Episcopus extra Dioecesim suam degat, quaenam in Missa

pontificali praeparanda, VIII, 21. Functio quomodo celebranda, 23. Quo ordine ad altare procedendum, 24. Quibus paramentis Episcopus induendus, 26. Quomodo thurificationes peragenda, 40. Quo ordine Pax donanda, 42. Ad benedictionem Episcopi quinam geniculabunt, et quinam stabunt, 43. Quaeenam occurrunt variationes, si Episcopus paramenta induat in Sacrario, 46. Quaeenam in Missis ferialibus, 76. — In Missa pontificali pro Defunctis cum ritu absolutionis, si Episcopus extra suam degat Dioecesim, quaeenam paranda, 52. Functio quomodo peragenda, 54. Sacra aera turris luctuoso more ante functionem pulsantur, *ibid.* Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quo ordine ad altare procedendum, 55. Quibus paramentis Episcopus induendus, 57. Quid advertendum, si Clero distribuendae sint candela, 61. Quaeenam in Missae prosecutione animadversiones faciendae, 65. Quinam ritus absolutionis servandus, 68. Quibus paramentis Episcopus exuendus, et quibus induendus, 69. Si adsit tumultus in medio Presbyterio, functio quomodo tractanda, *ibid.* Quomodo aspersiones et thurificationes ab Episcopo peragenda, 70. Quaeenam servanda methodus, si cadaver sit expositum, vel adsit in media ecclesia castrum doloris, *ibid.* Quo ordine ad castrum doloris procedendum, 71. Quo ordine ibi Clerus disponendus, *ibid.* Quomodo castrum doloris aspergendum et inceusandum, 72. Quo ordine in Sacrarium redeundum, 73. Si adsit cadaver expositum super feretro vel etiam super lecto funebri, quinam ritus servandus, *ibid.* Quid si cadaver esset Sacerdotis, vel Episcopi, aut Cardinalis, *ibid.* Quaeenam faciendae exceptiones in exequiis super cadaver Episcopi aut Cardinalis, 75.

MITRA. Quaeenam mitrarum materia et ornamenta, et quinam usus, V, 264 N. Mitrae argenteae usus loco damascenae aut lineae omnino reiiciendus, *ibid.* Improbandum usus mitrae ex lama argentea sine opere phrygio cum fimbriis aureis, VI, 527 N. Canonici mitrae usu gaudentibus quando ea uti liceat, VIII, 179. Quomodo haec in Processionibus SS. Sacramenti ab ipsis gestanda, 180. In eorum funeribus mitra super tumulum non imponenda, *ibid.* Neque pariter imponenda insignibus seu stemmatis familiaribus, *ibid.*

MODULATOR ORGANI. Quodnam eius officium, I, 131.

MOZZETA. Episcopi mozzeta vel violacea vel nigra, V, 6. Sola mozzeta rochetto imposita iurisdictionem indicat, 7. Quando deponenda, 8, N. Patriarchis Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno ac Hierosolimitano a Benedicto XIII concessum uti mozzeta supra mantelletum, 14.

N

NATIVITAS D. N. I. C. Quid in Vigilia Nativitatis Domini observandum, II, 129; VI, 4. Martyrologium solemniter cantatur, II, 129. Quenam paranda, *ibid.* Quo ordine ad altare procedendum, 130. Quomodo induendus qui Martyrologium debet cantare, 129. Quomodo Ministri, *ibid.* Quid si Vigilia haec in Dominicam incideret, 131. In ipso die Natalis quomodo ecclesia ornanda, *ibid.* Quenam pro functione nocturna paranda et cavenda, 132. Quid si mos sit exponendi super altare imaginem divini Infantis in cunis, *ibid.* Quid quoad hanc expositionem notandum, *ibid.* N. Functio quomodo celebranda, 133. Quenam pro Missis lectis paranda, 135. Num eas hac nocte liceat celebrare, *ibid.* N. Quid in hac solemnitate ab Episcopo praestandum, VI, 5. Ipse Missam solemnem et primas Vesperas cantabit, *ibid.* Ad multam noctem Matutinum, prima Missa et Laudes cantantur, *ibid.* Quenam pro functione nocturna praeparanda, *ibid.* Quid si Episcopus Missam primam cantabit, *ibid.* Quid si velit cantare secundam ad auroram, 13. Quid si praedictae secundae Missae vellet assistere, 14. Tertia Missa solemnibus ab Episcopo cantanda simul cum cantu horae tertiae, *ibid.* Quid si fiat Cleri Communio, *ibid.* Secundae Vesperae quomodo cantandae, *ibid.* Diebus Nativitatis festum sequentibus quenam alia festa celebrantur, II, 137; VI, 15. Quid quoad altarium ecclesiaeque ornatum observandum, *ibid.*

NEOPHYTUS. Non ante, sed post Baptismum veste candida induendus, IV, 20 N.

NUPTIAE. Vid. *Matrimonium.*

OBITUS. Vid. *Exequias*.

OFFICIUM DIVINUM. In Officio sine cantu in diebus ferialibus quaenam paranda, 11, 3. Quando et quomodo signum dandum, *ibid.* Quid ab illis praestandum qui in choro aderunt, *ibid.* Quo ordine ad chorum procedendum, 4. Quomodo functio celebranda, *ibid.*

OLEUM. Quo ordine procedendum ad accipienda Olea benedicenda, VI, 79. Quo ordine ad altare redeundum, *ibid.* Quomodo Olei benedictio celebranda, 81. Presbyteri non genuflexionem, sed reverentiam debent ad Oleum sanctum Catechumenorum conficere, 83 N. Completa Olei salutatione, quo ordine in Sacristiam redeundum, 83. Quaenam adhibenda formula ad Oleorum sanctorum custodiam inculcandam, 86.

OLIVETANI. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 12.

ORATORIUM. Vid. *Ecclesia*.

ORDINATIO. Quando ordinationem habere licet, VI, 299. Quaenam pro ordinatione privata in Sabbato Sancto praeparanda, *ibid.* Quomodo functio absolvenda, 300. Quomodo Episcopus induendus, 301. In Missa omittitur *Agnus Dei*, nec pax donatur, 303. Episcopus Eucharistiam Ordinatis ministrat, *ibid.* Benedictionem impertitur, 304. Si fuerit Archiepiscopus, mitra non utitur, et antequam Evangelium incipiat, S. Pallium dimittit, *ibid.* — In ordinatione generali privatim habitus quaenam paranda ad altare maius, VII, 9. Quaenam apud altare SS. Sacramenti, 10. Quaenam in Sacratio, 11. In functione quid praestandum, *b d.* Quinam Ordinandorum habitus, *ibid.* Quibus paramentis induendus Episcopus, 13. Quid si Ordinans fuerit Archiepiscopus, *ibid.* Quo ordine ante altare procedant Ordinandi, 15. Tonsurandorum ordinatione quomodo perficiatur, 16. Quomodo eorum capillos tondeat Episcopus, 17. Quid si fuerit Sabbatum *Sitientes*, 18. Quid observandum quoad Ordinandos ad Ostiariatum, 19. Quid si ordinatione locum habeat in Sabbato *Sitientes*, 20. Quid quoad Ordinandos ad officium Lectorum, *ibid.* Quid si fuerit Sabbatum *Sitientes*, 21. Quid quoad Ordinandos ad officium Exorcistarum, *ibid.* Quid si fuerit Sabbatum *Si-*

tientes, 22. Quid quoad Ordinandos ad officium Acolythorum, *ibid.* Quid si fuerit Sabbatum *Sitientes*, 23. Quid quoad Ordinandos ad Subdiaconatum, *ibid.* Quid si fuerit Sabbatum *Sitientes*, 26. Quid quoad Ordinandos ad Diaconatum, 27. Quid quoad Ordinandos ad Presbyteratum, 29. Episcopus admonitionem habet ad Ordinandos, *ibid.* Quomodo ipse peragat unctionem super manus Ordinatorum, 31. Quomodo ab Episcopo pax praebenda, et ab Ordinato recipienda, 35. Quando Episcopus Missam prosequatur, *ibid.* Quomodo Eucharistiam ministret, *ibid.* Quid in singulorum Ordinandorum Communione observandum, 36. Quomodo manus Ordinatis imponendae, *ibid.* Quid quoad benedictionem ab Episcopo donandam notandum, 37. Quomodo Ordinati in Sacrarium revertuntur, 38. — Ordinatio generalis solemnis quando ab Episcopo habeatur, *ibid.* Quaenam pro ea paranda ad altare maius, 39. Quaenam ad altare SS. Sacramenti, 41. Quaenam in Sacrario, 42. Functio quomodo peragenda, *ibid.* Quinam Ordinandorum habitus, 43. Cuius coloris eorum paramenta esse debeant, *ibid.* N. Adveniente Episcopo, sonatur campanis, non vero organis nisi in Sabbato Pentecostes, 43. Quid ab Episcopo praestandum, 44. Quomodo Canonici induantur, 49. Quomodo paratur Episcopus, 50. Quid si fuerit Archiepiscopus, *ibid.* Quomodo induendi Diaconus et Subdiaconus, *ibid.* Quomodo ab Episcopo Missa celebranda, 51. Quid in Sabbato *Sitientes* observandum, *ibid.* Quomodo ordinatio Tonsurandorum perficienda, 54. Quomodo Ostiariorum, 58. Quomodo Lectorum, 60. Quomodo Exorcistarum, 62. Quomodo Acolythorum, 63. Quomodo Subdiaconorum, 64. Quomodo Diaconorum et Presbyterorum, 65. Quomodo Ordinandorum unctio peragenda, 73. Quo ordine ad thronum ascendant Ordinati, 75. Quid in prosecutione Missae advertendum, 76. Quo ordine pax donanda, *ibid.* Quomodo Ordinati ab Episcopo communicandi, 77. Quid in Communione singulorum notandum, *ibid.* Quomodo manus Ordinatis imponendae, 79. Quo ordine discedant Ordinati, 80.

ORDO. Quinam praecedentiae ordo in choro et in Processionibus servandus, I, 62. Quinam in thurificatione, 66. Quinam in dando osculo Pacis, 73.

ORGANUM. Quando organa sonanda, I, 131. Ut organorum sonus abrumpatur, quonam signo utendum, II, 58 N. Organū abusus in Missis de requie eradicandus, V, 269 N. In Dominicis Septuagesimae, Sexagesimae et Quinquagesimae pulsanda ad Missam et ad Officium, II, 141; VI, 17. Organa silent a Missa Feriae V in Coena Domini usque ad Missam Sabbati Sancti, II, 185; VI, 72.

OSCULUM. In osculo Pacis dando quinam ordo tenendus, I, 5, 73. Qui rem aliquam Sacerdoti ministrat, prius rem, deinde manum Celebrantis osculatur; qui vero ab eo recipit, primum manum, postea rem, 4. Quando tamen osculationes istae omittantur, *ibid.*

P

PALLA. Interdicitur palla contacta charta crassa, vulgo *cartone*, et pauno serico phrygiato ornata in parte superiore, VI, 525 N.

PALLIUM. Pro S. Pallii traditione electo Archiepiscopo quaenam paranda, VII, 153. In functione quid praestandum, 155. Quid in accessu ad ecclesiam, *ibid.* Quid si Commissarius Missam celebrabit, *ibid.* Quid si ab eo Missa non celebratur, 156. Quibus paramentis Electus induendus, *ibid.* Quibus Commissarius, 157. Quomodo Pallium imponendum, 158. Archiepiscopus, Pallio recepto, solemnem populo benedictionem impertitur, *ibid.* At benedictio omittitur, si Pallii impositio fieret extra provinciam Archiepiscopi, *ibid.* Quid observandum si Commissarius fuerit Cardinalis, aut si Commissarius Praelatus sit, Archiepiscopus autem Cardinalis, 159.

PALMARUM DOMINICA. Quaenam in Dominica Palmarum praeparanda, II, 159; III, 16. Quid in functione peragendum, II, 161; III, 17. Palmarum distributio quo ordine facienda, II, 166; III, 20. Quid si populo in alio sacello palmae distribuatur, II, 167. Quo ordine Processio instruenda, 169 et III, 22. Quid in Processionis reditu observandum, II, 170. Quid in Missae celebratione, 171. Tres Passionis cantores quinam esse debent, II, 272. Quaenam paramenta induunt, *ibid.* Abusiva esset

stola etiam latior, *ibid.* N. Quo ordine Cantores isti debent procedere, 173. Num uno eodemque libro uti, *ibid.* N. Quid in Passionis cantu observandum quidve vitandum, 174. Quo ordine Cantores in Sacrarium revertuntur, 175. Quæenam variatio quoad ultimum in Missa Evangelium occurrit, 176. — Si functio ab Episcopo celebretur, quaenam paranda apud altare SS. Sacramenti, VI, 40. Quaenam in Sacristia, *ibid.* Quaenam in altari maiore, 41. Quaenam in abaco, *ibid.* Quaenam in Presbyterio, 42. Functio quomodo peragenda, 43. In ingressu Episcopi campanis, non organis sonatur, *ibid.* Et cur, *ibid.* Quinam et quibus paramentis se induunt Ministri, *ibid.* Quid ab Episcopo agendum, *ibid.* Quibus ipse paramentis induendus, 44. Quomodo palmas aspergit et adolet, 47. Quomodo et a quo ipsi palma præsentanda, *ibid.* Palmas distribuendas quinam Episcopo ministrabunt, 48. Presbyter assistens et Canonici palmam recipientes, prius palmam, postea Episcopi manum osculantur, *ibid.* Canonici palmam accipiunt stantes et profunde inclinati, ceteri genuflexi, et pro reverentiis genuflexiones faciunt ante Episcopum, *ibid.* Quinam in palmarum distributione ordo servandus, *ibid.* Si vigeret usus, ut Magistratus post totum Clerum incederet, servandus, *ibid.* In aliquo laterali Sacello populo palmae distribuendae, 49. Distributionis tempore quid agendum, *ibid.* Quid, ea completa, *ibid.* Processio extra ecclesiam per plateam dirigetur, 50. Processionis tempore omnia aera sacra sonant, *ibid.* Quando sonus abrumpi potest, *ibid.* Quinam ordo Processionis, *ibid.* Quid si Episcopus fuerit Metropolitanus, 51. Palma ab omnibus manu sustinetur, *ibid.* Nonnulli tamen excipiuntur, *ibid.* Quid curandum in Processione, si valde numerosus esset Clerus, *ibid.* Processio in reditu quomodo ordinanda, *ibid.* Egressa de ecclesia Processione, primum ostium claudendum, *ibid.* Quando rursus aperiendum, 52. Quid agendum dum Processio erit extra ecclesiam, *ibid.* Quid in eius ingressu, *ibid.* Quid ab Episcopo dum Missa inchoatur, 53. Quaenam in Missa occurrunt exceptiones, *ibid.* Quaenam induunt paramenta Cantores Passionis, *ibid.* Quo ordine procedunt ad altare, 54. Quo ordine stabunt, *ibid.* Ad Passionis cantum omnes assurgunt palmam dextera gestantes, *ibid.* Ad verba *Emisit spiritum* omnes in genua

procumbunt, 55. Assurgente Episcopo, ceteri assurgunt, *ibid.* Quo ordine Cantores in Sacrarium revertuntur, *ibid.* Quid in Missae prosecutione observandum, *ibid.* — Si functio haec ab Episcopo, qui extra Dioecesim suam deget, celebretur, quaenam paranda, VIII, 91. Functio quomodo peragenda, 93. Omittitur aquae benedictae aspersio, *ibid.* Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quo ordine ad altare procedendum, *ibid.* Quibus paramentis Episcopus induendus, *ibid.* Quomodo Episcopus palmas aspergit ac thurificat, 96. Dignior Cleri palmam Episcopo porrigit, *ibid.* Quicumque palmam ab Episcopo accipiunt, prius palmam, deinde Episcopi manum osculantur, 97. Canonici stantes, ceteri genuflexi palmam accipiunt, *ibid.* Quinam in palmis recipiendis ordo servandus, *ibid.* In Sacello laterali longe ab altari maiore viris feminisque seperatim a Canonico vel Sacerdote aliquo palmae distribuuntur, *ibid.* Clericus quispiam palmam distinctam in summitate Crucis processionalis ligabit, *ibid.* Sub finem distributionis quinam praesto sint oportet, ne Processio retardetur, *ibid.* Quo ordine disponenda Processio, 98. Qua manu palma in Processione gestanda, *ibid.* Processione egressa ex ecclesia, quid agendum, *ibid.* Quid in eius reditu, 99. Quid in Missa observandum, 100. Quid quoad Passionis Cantores notandum, *ibid.*

PARASCEVE. Feria VI in Parasceve quaenam paranda, II, 105; III, 35. Quaenam, si laici a Clero seiuncti Crucem adorabunt, II, 107. Quid in functione praestandum, *ibid.* et III, 36. Hac die omittuntur oscula manus Celebrantis et reverentiae ad Chorum, II, 107; III, 37. Quo ordine e Sacrario procedendum, II, 207; III, 36. Ad fores Sacrarii Celebrans et Ministri non se signabunt aqua sancta, si e vasis ecclesiae amota fuerit; utique autem, si soleret ibi asservari, II, 207. Si ante SS. Sacramentum esset transeundum, utroque genu genuflectendum, 208. Prophetia et Tractus quomodo canendi, 209 et III, 37. Quid agendum, si, lecta Passione, sermo super ipsa esset habendus, III, 38. Invitatio ad Orationes tono praestituto iunctisque manibus cantanda, II, 211. Ad *Oremus* ante Orationes aperiendae et claudendae manus, caputque ad Crucem inclinandum, *ibid.* Orationes tono feriali manibusque apertis canendae, *ibid.* Crux a Diacono

traditur Celebranti sine osculis, 212. Potest esse lignea, metallica, etc.; Debet autem illi inhaerere imago Crucifixi, *ibid.* N. Expressio *Ecce lignum Crucis* est historica, *ibid.* Quomodo Crux detegenda, 213 et III, 38. Quo ordine Clerus Crucem adoratum procedit, II, 214; III, 39. Post Clericos procedunt Confratres sacco induti, deinde reliqui laici, tandem mulieres, III, 40. Quid si mos esset, ut laici in alio sacello Crucem adorarent, II, 215. Quanam in adoratione Crucis advertenda, 214. Impropria in tres partes dividuntur, III, 40. Prima pars, *ibid.* Secunda, 41. Tertia, 43. Si legantur a Ministris simul cum Celebrante, quanam versicolorum servanda divisio, II, 214 N. Dum Crucis adoratio fit, quanam praevienda, 215. Octo aut decem Capellani seu Beneficarii, non vero omnis Clerus, ferre deberent intorticia ante SS. Sacramentum, *ibid.* N. Quo ordine Processio ad SS. Sacramentum instruenda, 217 et III, 46. Deficiente Subdiacono, qui Crucem gestet processionalem, supplet Clericus superpelliceo indutus, II, 217. Processione in sacellum, ubi SS. Sacramentum expositum est, perveniente, quid agendum, *ibid.* et III, 46. Hymnus *Vexilla Regis prodeunt* incipitur ac Processionis tempore cantatur, II, 218; III, 47. Quo ordine Processio incedit, II, 219; III, 48. Quid, dum Processio veniet ad altare maius, praestandum, *ibid.* Oratio *Perceptio* secreto recitanda, II, 223 N; III, 51. Quo ordine in Sacrarium redeundum, II, 224; III, 52. — Celebrante Episcopo Feria VI in Parasceve, quanam paranda ad altare, ubi expositum erit SS. Sacramentum, VI, 121. Quanam in Secretario seu Sacello, in quo Episcopus induet paramenta, 122. Quanam in aula seu Sacristia Secretarii, 123. Quanam in altari maiore, *ibid.* Quanam super abaco, 124. Quanam in Presbyterio, 125. Quanam in Sacrario, *ibid.* Quid in functione praestandum, *ibid.* Datur crotalo prope portam Sacrarii signum Canonicis associandi Episcopum, *ibid.* Quid si Celebrans fuerit Archiepiscopus, 126. Quid agit Episcopus ecclesiam ingressus, *ibid.* Quibus paramentis induitur, 128. Quinam in Processione ordo servandus, *ibid.* Quid si Celebrans fuerit Archiepiscopus, 129. Quid agendum quum Processio ad altare maius pervenerit, *ibid.* Quid peragit Episcopus quum ad faldistorium pervenerit, *ibid.* Cantores Passionis utuntur para-

mentis nigri coloris, neque Episcopi manum osculantur priusquam Passionis cantum incipiant, 132. Sacer Orator invitandus, si concio de Passione Redemptoris habeatur, 133. Dum ultima Passionis pars cantatur, nec liber adoletur, nec Episcopus illum osculatur, 134. Item, Evangelio cantato, textum non osculatur, *ibid.* Quid aget Concionator ante Episcopum deductus, *ibid.* *Ave Maria* non recitabit, 135. Post concionem Indulgentiae formulam legit, *ibid.* Quid si concio non habeatur, *ibid.* Quomodo Crucem detegit Episcopus, 137. Quomodo adorat, 138. Post Episcopum quo ordine ad adorandam Crucem procedendum, *ibid.* Ad actionis prolixitatem vitandam quinam in adoratione poterit ordo servari, 139. Ad hoc sex Clerici eligendi, *ibid.* Presbyter assistens, Diaconus et Subdiaconus ad adorationem non accedant, nisi quum discesserit Episcopus ad altare rediturus, *ibid.* Episcopus legit Improperia, 140. Quinam pro illorum divisione ordo servandus, III, 40. Crucis adorationis tempore quaenam advertenda, VI, 140. Expleta Crucis adoratione, quid agendum, 141. Processio ad Sacellam SS. Sacramenti quo ordine instruenda, 142. Quum illuc pervenerit, quomodo Clerus disponendus, 143. Quomodo Processio per ecclesiam ordinanda, 144. Quid agendum quum ad Presbyterium pervenerit, 145. Absoluta functione, discedit Episcopus eodem ordine quo venit, 152. Si fuerit Archiepiscopus, Crux archiepiscopalis eum antecedit, *ibid.* — Quid si Episcopus assistentiam praestet functionibus Feriae VI in Parasceve ab Episcopo extraneo peragendis, *ibid.* Vid. *Assistentia*. — Si functio haec ab Episcopo extra Dioecesim degente celebretur, quaenam paranda, VIII, 104. Functio quomodo peragenda, 106. Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Sandalia et chirothecae ab Episcopo hac die non adhibentur, *ibid.* Item reverentia aut salutatio ad Chorum omittitur, *ibid.* Quibus paramentis Episcopus induendus, 107. Quibus Passionis cantores, 109. Ipsi manum Episcopi hodie non osculantur, 110. Quomodo Crucem detegit Episcopus, 112. Quomodo adorat, 113. Quid si vigeat usus oblationes ad Crucem offerendae, *ibid.* Quo ordine ad Crucem adorandam procedendum, 114. Quo ordine dirigitur Processio ad Sacellum, in quo aderit expositum SS. Sacramentum, 116. Quid tunc agendum, *ibid.* Quo

ordine ad altare maius procedendum, 117. Quid si Episcopus paramenta in Sacrario dimittat, 123.

PASCHA. Paschalis solemnitas omnium maxima, II, 247; VI, 304. Altaria quomodo exornanda, II, 247; VI, 305. Ad quem huius diei officium spectat peragere, *ibid.* In Paroeciis fonte baptismali instructis sit aquae aspersio, *ibid.* Ciborum benedictio a Parocho vel ab alio facienda, II, 247. Non licet die Paschatis Communionem fidelibus administrare nisi in ecclesiis parochialibus, *ibid.* Missa et Vesperae duorum subsequentium dierum eadem cum solemnitate cauendae, *ibid.* Cereus paschalis quando regulariter accendendus, *ibid.* Episcopus post horam tertiam solemniter celebrabit Missam pontificalem, ac post eam papalem benedictionem impertietur, VI, 305. Quo ritu Vesperas cantabit, *ibid.* Quid si nequeat Missam cantare, *ibid.* In duobus subsequentibus festis Missae solemniter assistet pluviali paratus, *ibid.*

PASSIO. Quid Passionis tempore observandum, II, 158; VI, 38. Quinam ritus cantandae Passionis, II, 173 N. Quid in Passionis cantu cavendum, 174.

PENTECOSTE. Quanam in Vigilia Pentecostes praeparanda, II, 257; III, 65. Fontis baptismalis benedictio peragenda, et baptisma administrandum, *ibid.* Functio quomodo celebranda, II, 258; III, 66. Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Campanula Sacrarii non sonabitur, *ibid.* Quo ordine ad baptisterium procedendum, II, 259; III, 67. Quomodo benedictio fontis peragenda, II, 259; III, 68. Litaniae ritu duplici cantantur, II, 259; III, 69. Quid in Missae celebratione notandum, *ibid.* Quid si ecclesia careat fonte baptismali, II, 260. — Si placeret Episcopo fontem benedicere et Missam cantare, quanam paranda, VI, 322. Quanam ad altare maius, 323. Quanam in Sacrario, 325. Functio quomodo celebranda, *ibid.* Quomodo sese parabant Ministri, *ibid.* Quibus paramentis Episcopus induendus, 326. Benedictio fontis et baptisma quomodo tractanda, 327. Oratio recitanda extra ingressum baptisterii propria est huius diei, *ibid.* Quid de Litiis notandum, *ibid.* Quid de Missa, 328. Quid si placeret Episcopo officio et Missae solemniter assistere, *ibid.* — Si functio ab Episcopo extra Dioecesim degente peragatur, quae-

nam paranda, VIII, 142. In functione quid praestandum, 145. Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quinam Episcopi, *ibid.* Quo ordine ad baptisterium procedendum, 149. Quo ordine benedictio fontis facienda, 150. Quid si ecclesia fonte baptismali sit destituta, *ibid.* Quid quoad Missae celebrationem advertendum, 152. — In festo Pentecostes ad quem spectat officium peragere, II, 260. Functio quomodo celebranda, *ibid.* Quid in Missa notandum, 261. Quid si functionem peragat Episcopus, VI, 328. Quid si Missam cantare ipse nequiret, 329. Duobus subsequentibus festis Missae solemniter paratus pluviali assistet. *ibid.*

PILEOLUM. Quando deponendum, I, 9. Pileoli violacei usus Episcopis omnibus a Pio IX concessus, V, 14. Quinam proprius Cardinalium, VI, 504.

PLANETA. Quando utendum planetis plicatis, II, 75 N. Improbandum usus utendi una tantum planeta coloris flavi, vel una virgata lineis versicoloribus, VI, 530 N.

PLUVIALISTA. Pluvialistarum officium in Vesperis solemnibus, I, 122. In Matutino solemniter, 129. Secundum festorum diversitatem diversus eorum numerus in Vesperis solemnibus requiritur, II, 22. Quando sex, quando quatuor, et quando duo adsint, 23. Cur Pluvialistae, quum adstant Celebranti, reverentiam faciant ad Crucem, 15 N.

PRAECEDENTIA. Eius ordo in choro et in Processionibus, I, 62. Quaestiones praecedentiae in Processionibus maiorum minorumque Litaniarum a quo resolvendae, II, 249. Quaeenam Confraternitates praecedentia gaudeant, 312.

PRAECONIUM. A quo cantandum, II, 233 N. In eo omitenda Oratio *pro Romano Imperio*, I, 270. Praeconium paschale super ambone cantandum, si in ecclesia sint ambones fixi marmorei, VI, 224 N.

PRAELATUS INFERIOR. Quinam Praelatorum inferiorum nomine distignentur, VIII, 156. Cur ita appellentur, *ibid.* Quando poterit ab ipsis Pontificale celebrari, *ibid.* Quando iis Pontificalium usus vetatur, *ibid.* In quo altari celebrabunt, septimum candelabrum cum cereo minime apponendum, *ibid.* Quo loco induant paramenta, *ibid.* Quando thronus ponendus, *ibid.* Quaeenam throni forma et ornatus, *ibid.* Quinam abacus

statuendus, 157. Prope abacum aderit baculus pastoralis, *ibid.* Quenam super altari paramenta collocanda, *ibid.* Quid notandum quoad rochetum, mitram, sandalia, caligas, chirothecas, Crucem pectoralem eiusque chordulam et anulum, *ibid.* Quenam in Presbyterio statuenda, *ibid.* Quenam prope latus Epistolae, 158. Quenam in Sacratio, *ibid.* Clerus in stallis Chori induere non poterit sacra paramenta, *ibid.* Quenam pro Vesperis solemnibus praeparanda, *ibid.* Vesperarum functio quo ordine tractanda, *ibid.* Quomodo Abbas associandus, *ibid.* Quid quoad Vesperarum ritum observandum, 159. Quid quoad Missam solemnem, *ibid.* Vid. *Abbas.*

PRAESUL MAIOR. Quinam sub hoc nomine comprehendantur, I, 341. Praesules in choro adstantes ad Missam solemnem qua veste uti debeant, II, 37 N.

PROCESSIO. Laudabilis mos peragendi Processionem cum SS. Sacramento in tertia cuiusque mensis Dominica, II, 297. Missa conventualis post Nonam celebranda, *ibid.* Missae additur commemoratio SS. Sacramenti cum prima oratione sub unica conclusione, *ibid.* Processio fit intra ecclesiam, *ibid.* Num liceat extra eam exire, *ibid.* Quando haec Processio omitti solet, 298. Quenam pro ea paranda, *ibid.* Functio quomodo celebranda, 299. Quinam in Processione ordo servandus, 300. Processionis tempore sonantur campanae et etiam organa, quamquam in Missa pro ritus qualitate non licuisset, *ibid.* Quid in reditu observandum, 301. Quid si Processioni huic intersit Episcopus, VI, 372. Quomodo ipse in ea incedit; 373. Quid si Ordinarius erit Metropolitanus, 374. Quid si Celebrans fuerit Archiepiscopus, 375. Quid si adsit Episcopus extra Dioecesim suam degens, VIII, 2. — In Processione Corporis Domini quenam cavenda, II, 264; III, 77. Quenam paranda, II, 265; III, 78. Quid in functione praestandum, II, 267; III, 78. Processio quo ordine dirigenda, II, 268; III, 81. Quo ordine disponendi umbraculi delatores, II, 270; III, 81. Quid si qua statio sit facienda, II, 272; III, 81. Quid in reditu Processionis observandum, II, 273; III, 82. Quid si tota die etiam post Processionem adesset super altari expositum SS. Sacramentum, II, 275; III, 83. Si Processionem hanc in sua Cathedrali celebret Episcopus, quenam paranda, VI, 331.

Functio quomodo celebranda, 333. Quid ante Processionem agendum ab Episcopo, 334. Quodnam inchoandae Processionis tempus, *ibid.* Quinam praecedentiae ordo servandus, *ibid.* Quid si qua de praecedentia oriretur controversia, *ibid.* Quomodo in Processione incedendum, *ibid.* Quid si qua statio fieret in itinere ad altaria in viis erecta, vel in aliqua ecclesia, 343. In reditu quomodo disponenda Processio, 344. Quomodo trina benedictio ab Episcopo impertienda, 347. Presbyter assistens Indulgentiarum formulam publicat, *ibid.* Quid si tota die etiam post Processionem adesset super altari expositum SS. Sacramentum, 349. — Processiones Litaniarum tum maiorum, tum minorum quando celebrantur, II, 248. Quinam iis interesse debent, 249. Quanam pro iis paranda tum in ecclesia ex qua Processio egreditur, tum in ea in qua stationem facit, 250. Quanam in ecclesia in qua completur, 251. Quid in functione praestandum, *ibid.* Quinam in Processione ordo servandus, 253. Quid si forte alicubi de praecedentia contendatur, 249. Num liceat Reliquias vel Imagines prodigiis celebres deferre, 256. Quid si in itinere Processio in aliquam ecclesiam introierit, 254. Quid, adveniente Processione ad ecclesiam in qua complebitur, agendum, 255. Quid si Missa in Cathedrali caneretur, *ibid.* — Pro Litaniarum maiorum processione ab Episcopo celebrata quanam paranda, VI, 310. Quinam Cleri saecularis et Canonicorum Cathedralium habitus, 311. In functione quid praestandum, *ibid.* Adveniente Episcopo, festivo more campanis sonatur, 312. Quid tunc agit Episcopus, *ibid.* Quanam eius paramenta, 313. Quo ordine extra ecclesiam Processio instruenda, 314. Processione de ecclesia egrediente, vicinarum ecclesiarum campanae sonantur, 315. Quid si in itinere statio fieret in aliqua ecclesia, *ibid.* Quum pervenerit Processio ad ecclesiam, in qua finis eius fit, quid agit Episcopus, 316. Quid si ibi Missa cantabitur, *ibid.* Quid si non cantabitur, *ibid.* In fine Missae benedictionem Episcopus impertitur, et Indulgentia publicatur, 317. — Si Processiones Litaniarum minorum, seu Rogationum, celebret vel iis assistat Episcopus, quanam paranda, 318. Functio quomodo peragenda, *ibid.* Perveniente ad ecclesiam Episcopo, campanis sonatur, 319. Quid ab eo tunc agendum, *ibid.* Quonam ordine

incedit Processio, 320. Quid si qua statio fieret in itinere, *ibid.* Quid praestandum in ecclesia, in qua absolvitur Processio, *ibid.* Quid si cantatur Missa sollemnis, *ibid.* Quid observandum, si Episcopus in hisce Processionibus aut in prima caperet officium peragere, 321. — Processioni, quae fit pro ingressu seu primo accessu Episcopi ad ecclesiam cathedralem, obligatorie debet Clerus saecularis intervenire, V, 15. Interesse quoque possunt Confraternitates et Ordines regulares ex consuetudine, *ibid.* N. In hoc casu congregantur in Cathedralem, 18 N. Quenam pro hac Processione paranda quo loco subsistit Episcopus extra urbem, 16. Quenam ad portam urbis, *ibid.* Quenam in sacello seu tensorio apud portam, in quo se Episcopus parabit, 17. Quenam in ecclesia cathedrali, *ibid.* Quenam in altari SS. Sacramenti, *ibid.* Quenam in altari maiore, *ibid.* Quenam in Sacratio, 18. Quo ordine versus portam urbis procedendum, 19. Quibus paramentis Episcopus induendus, 20. Quo ordine Processio instruenda, *ibid.* Vid. *Ingressus. Coena. Palmarum Dominica. Purificatio.* — Aliae recensentur Processiones, II, 301. Quenam in iis generatim observanda, 302. Quenam paranda, III, 85. Quomodo functio celebranda, *ibid.* Quo ordine incedendum, 86. Quid si Processio stationem faciat in aliqua ecclesia, 87. Quid in reditu observandum, *ibid.*

PROCURATOR. In electione Episcopi quid a Procuratore praestandum, V, 4.

PROTONOTARIUS APOSTOLICUS. Quenam Protonotariis Apostolicis *ad instar participantium* competant privilegia, VIII, 169.

PROTONOTARIUS TITULARIS. Protonotarii titulares sive honorarii extra Urbem et quando in eorum mansionis loco Summus Pontifex non adsit, gaudent privilegio utendi habitu praelatitio, VIII, 175. Quando rocheto utuntur, 176. Si plures simul conveniant, Collegium nunquam componunt, *ibid.* Quenam ipsis vetantur, *ibid.* Quid si qua Dignitate aut Canoniatu in Cathedrali aliqua vel Collegiata gaudeant, *ibid.* Quando et super quos gaudeant praecellentia, *ibid.* In Missae celebratione a simplicibus Presbyteris non debent distingui, *ibid.* Quid quum Missae sollemni assistunt, *ibid.* Quid ab ipsis praestandum, ut suis privilegiis uti possint, 177.

PUBLICATIO. Festorum mobilium publicatio in festo Epiphaniae facienda, II, 139; V, 15. De iure pertinet ad ecclesias cathedrales et ad ecclesiam in unoquoque loco primariam, II, 140.

PULPITUM. Pro concione in Missa solemni ubi locandum, V, 110.

PURIFICATIO B. MARIAE V. Quaenam in Festo Purificationis B. Mariae Virginis paranda, II, 142; III, 3. Quodnam est functionis tempus, II, 143. Quid si hoc Festum in Dominicam inciderit, *ibid.* et III, 5. Functio quomodo celebranda, *ibid.* Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quomodo candelae benedicendae, II, 144; III, 6. Quo ordine distribuendae, II, 146; III, 8. Quo ordine ad candelam accipiendam procedendum, II, 147. Quid si populo candelas distribuatur non Celebrans, sed alius Sacerdos in alio Sacello, *ibid.* Quo ordine Processio disponenda, 149 et III, 9. Intra ecclesiae ambitum fieri deberet Processio, sed potest quoque extra ecclesiam exire, II, 150; III, 9. Quaenam Antiphonae in Processione recitandae, III, 9. Quid in reditu agendum, II, 151; III, 10. Quid quoad Missam advertendum, II, 152; III, 11. — Si functio haec ab Episcopo celebretur, quaenam paranda ad altare SS. Sacramenti, VI, 17. Quaenam in Sacristia, *ibid.* Quaenam ad altare maius, 18. Quaenam in abaco, *ibid.* Improbandum usus utendi planetis nequaquam plicatis, sed recisis, 20 N. Quid in functione praestandum, 20. Recitatio Officii quomodo dirigenda, *ibid.* Functionis initium festivo campanarum sono significandum, *ibid.* Ingrediente ecclesiam Episcopo, campanae, non organa pulsantur, *ibid.* Quomodo se Ministri parabunt, 21. Quibus paramentis induendus Episcopus, *ibid.* Quomodo candelas ipse aspergat et adoleat, 22. Quo ordine procedant Canonici ad candelam accipiendam, 24. Accipientes prius candelam, deinde manum Episcopi osculantur, *ibid.* Quo ordine reliquis candelae distribuendae, *ibid.* Quid si Subdiaconus Crucem gestaturus e coetu esset Beneficiatorum, *ibid.* Canonici stantes, ceteri genuflexi candelam accipiant, *ibid.* Si mos sit, ut in distributione ecclesiastici omnes praecedant Magistratui, servandus, *ibid.* Feminae in Presbyterium non admittendae, *ibid.* Si populo candelae distribuendae sint, in uno e Sacellis laterali-bus a Sacerdote quopiam, superpelliceo et stola induto, distri-

butio conficienda, *ibid.* In fine distributionis Antiphonarum cantus cessabit, 25. Quo ordine Processio instituenda, 26. Quinam in Processione candelam accensam non gestabunt, 27. Processio intra, vel etiam extra ecclesiae ambitum dirigenda, *ibid.* Quid in reditu agendum, 28. Quo tempore in Missa candelae accensae sustinendae, 29. Quo ordine accendendae, *ibid.* Quinam ordo ad *Sanctus* servandus, 30. — Si Festum Purificationis B. Virginis ab Episcopo extra Dioecesim suam degente celebretur, quae nam paranda, VIII, 79. Quid si Festum incideret in unam ex Dominicis privilegiatis, 80. Quid si ritu primae classis celebraretur, *ibid.* Quomodo functio peragenda, *ibid.* Quinam Ministrorum habitus, 81. Quibus paramentis Episcopus induendus, *ibid.* Quid si Episcopus vestes sacras in Sacrario assumat, *ibid.* Quomodo candelas ipse aspergit et thurificat, 82. Quo ordine candelarum facienda distributio, 83. Candelam recipientes prius candelam, postea manum Episcopi osculantur, *ibid.* Praelati et Canonici stantes, ceteri de Clero genuflexi candelam recipiunt, *ibid.* In accessu Cleri ad altare ad candelam accipiendam quinam ordo servandus, *ibid.* Quo loco accedat Magistratus saecularis, *ibid.* Primo viris, deinde feminis in Sacello a maiore altari distincto candelae distribuendae, *ibid.* Quinam in Processione ordo servandus, 85. Quid in eius reditu agendum, *ibid.* Quae nam in Missa occurrat differentia, 86. Si Missa erit de Dominica, candelae benedictae eius tempore non accendentur, *ibid.*

Q

QUADRAGESIMA. Quinam Quadragesimae tempore ecclesiae ornatus et color, II, 158; VI, 38. Qua hora Vesperae recitandae, II, 158; VI, 39. In quarta Dominica appellata *Lactare* quid observandum, *ibid.* Quando et quomodo cruces et imagines velandae, II, 159. Si funus sive anniversarium celebrandum occurrat post Nonam, numquam post Vesperas faciendum, *ibid.* Qui si festum aliquod in hoc tempore incideret, *ibid.* Passionis tempore non figuratus, sed gregorianus cantus adhibendus, *ibid.* et VI, 39.

QUINQUAGESIMA. Vid. *Dominica.*

R

RECONCILIATIO COEMETERII. Quenam pro reconciliatione coemeterii ab Episcopo persolvenda parantur, VII, 389. Reconciliatione quacumque die fieri potest, verum matutino tempore, *ibid.* Functio quomodo peragenda, 390. Quinam illi interesse debent, *ibid.* Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quibus paramentis Episcopus induendus, *ibid.* Quo ordine ad coemeterium procedendum, *ibid.* Quid ibi agendum, 391. Coemeterium quomodo ab Episcopo aspergendum, 392. — Si reconciliatione coemeterii a Sacerdote ex mandato Episcopi peragatur, quanam paranda, IV, 82. Functio quomodo absolvenda, 83. Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quo ordine ad coemeterium procedendum, *ibid.* Quid ibi agendum, *ibid.* Quomodo coemeterium a Sacerdote aspergendum, *ibid.*

RECONCILIATIO ECCLESIAE. Violata ecclesia, violatum etiam est coemeterium, non vice versa, VII, 383. Reconciliatione a quo peragenda, *ibid.* Et quo tempore, *ibid.* Quenam pro ea paranda, si ab Episcopo celebretur, *ibid.* Quenam intra ecclesiam, 384. Quenam in Sacratio, *ibid.* Functio quomodo persolvenda, *ibid.* Quinam illi debent interesse, *ibid.* Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quibus paramentis Episcopus induendus, 385. Quo ordine extra ecclesiam et ad coemeterium, si adsit, procedendum, *ibid.* Quid tunc agendum, *ibid.* Quomodo aspersio facienda, 386. Quo ordine Processio in ecclesiam ingreditur, *ibid.* Quomodo aspersio intra ambitum ecclesiae ab Episcopo facienda, 388. Si ab Episcopo Missa non celebratur, a Presbytero ex mandato ipsius cantanda, 389. — Si reconciliatione ecclesiae nondum consecratae cum coemeterio a Sacerdote peragatur, quanam paranda, IV, 76. Functio quo tempore et quomodo celebranda, 77. Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quo ordine extra ecclesiam procedendum, *ibid.* Quid tunc agendum, *ibid.* Aspersio extra ecclesiam quomodo facienda, *ibid.* Quomodo intra ambitum ecclesiae, 78. Quo ordine in Sacristiam redeundum, 79. Si ecclesia sit consecrata, et reconciliatione ex indulto Apostolico fieret a Sacerdote, ritus pro Episcopo praescriptus servandus, et aqua ab ipso ad hoc consecrata est adhibenda, *ibid.*

RELIQUIAE SANCTORUM. Pro repositione sacrarum Reliquiarum pridie vespere facienda in ecclesiae dedicatione quaenam parauda, VII, 269. Quid quoad vigiliis celebrandas notandum, 270 N. Expositio Reliquiarum quo tempore facienda, 276. Functio quomodo celebranda, *ibid.* Quo ordine et modo Reliquiae ponendae, *ibid.* Vid. *Consecratio altaris. Dedicatio.*

RETICULA (vulgo *merlatti*). Immodicus eorum usus improbatur, VI, 525 N.

REVERENTIA. Triplex reverentiae genus: profunda, media et simplex, I, 2. Ubinam distinctio haec indicetur, 3. N. Reverentiae simplicis tres species recensentur, *ibid.* Quando singulae faciendae, *ibid.* Mutuae reverentiae regulae, 5.

ROCHETUM. Episcopi rochetum quomodo exornandum, V, 6.

S

SABBATUM PENTECOSTES. Vid. *Pentecoste.*

SABBATUM SANCTUM. Quaenam in Sabbato sancto praeparanda, II, 224; III, 53. Ubi et quando Cereus paschalis imponendus, II, 225 N. Arundo oportet ut sit cannea, et candelae ipsi impositae debent in extremitate vicissim adhaerere, 226 N. Quid si ecclesia sit paroecialis et habeat fontem baptismalem, 227. Quid si infantes vel etiam adulti sint baptizandi, *ibid.* Quid si soleat in ecclesia in vasis ante portas aqua sancta servari, 228. In functione quid praestandum, *ibid.* et III, 55. Datur signum crotalo ad portam Sacrarii, II, 229; III, 55. Quo ordine Clerus ad portam primariam procedit, *ibid.* Quomodo circa portam disponitur, II, 230; III, 55. Quo ordine proficiscitur Processio versus altare maius, II, 231; III, 57. Diaconus ipse ministrans cantare debet Praeconium, II, 233 N. Quo ordine Cereo grana infigenda, 234; III, 58; VI, 225, 261. Malus usus abrumpendi cantum Prophetiarum quum Celebrans eas legere desierit, et abusivus cantus non praescriptus in ultima, II, 235 N. Quid agendum, si infantes vel etiam adulti sint baptizandi, 326. Quid si in ecclesia adsit fons baptismalis, 237 et III, 59. Quo ordine ad Baptisterium procedendum, II, 237; III, 60. Quid ad Baptisterium agendum, *ibid.* Quomodo aqua dividenda, II, 238; III, 61.

Quomodo Cereus in aquam immergendus, II, 239; III, 61. Processio eodem ordine, quo venit, ad altare maius revertitur, II, 241; III, 63. Quid si ecclesia careat fonte baptismali, II, 241. Litaniae quando canendae, 242 N. Ad intonationem *Gloria in excelsis* organis sonatur, et Imago sacra altaris detegitur, 244. Licet in hac Missa adstantibus communicare, et paschale praeceptum in Paroeciis adimplere, 245. Quo ordine Clerus cum Ministris et Celebrante in Sacrarium revertantur, 246. Si ecclesia paroecialis sit, vel servetur ibi SS. Sacramentum, referretur hoc in ecclesiam e Sacrario, et licebit fidelibus praecepto paschali satisfacere, *ibid.* — Si functiones Sabbati Sancti ab Episcopo celebrentur, quatenus praeparanda extra portam ecclesiae, VI, 211. Quatenus in Baptisterio, *ibid.* Quatenus ad Sacellum, in quo S. Confirmatio conferetur, 213. Quatenus ad altare SS. Sacramenti, *ibid.* Quatenus ad altaria minora, 214. Quatenus ad altare maius, in Presbyterio et in abacis, *ibid.* Commendabilis usus adhibendi Cereum minorem in benedictione fontis, 215. Quatenus paranda in Sacrario, 218. In functione quid praestandum, 219. Excutiendus ignis de silice extra ecclesiae portam, *ibid.* Pulsatur crotalum, ut nuntietur Clero adesse tempus Episcopum associandi, *ibid.* Quid faciet Episcopus ad ingressum ecclesiae, 220. Quid, quum fuerit ingressus, *ibid.* Quibus paramentis induendus, 221. Quomodo ignem benedicat, *ibid.* Quomodo procedant Clerici in Sacrarium ad aruudinem accipiendam, 223. Cantandum Praeconium super ambone, si ambones fixi marmorei sint in ecclesia, 224 N. Quum lampades per ecclesiam accenduntur, ab altari maiore fit initium, 225. Lotione peracta, quibus paramentis induendus Episcopus, 228. Quid agendum quum venerit ad altare, 229. Cavendum, ne cantus Prophetiarum incipiatur antequam Episcopus sederit, mitramque et gremiale receperit, *ibid.* Quid a Cantoribus praestandum, *ibid.* Quo ordine ad Baptisterium Processio dirigatur, 231. Quid agendum quum ad Baptisterium pervenerit, 232. Quomodo Episcopus aquam benedicat, 233. Quomodo Cereum in aquam infundit, 234. Quomodo discrimine ordinatur Processio ad Sacellum, 238. Quid, quum illuc advenerit, agendum, *ibid.* Episcopus, Confirmationis Sacramento Neophytis collato, homi-

liam ad eosdem habebit, 239. Neophyti in Processione poterunt vel Clerum praecedere, vel Episcopum sequi, *ibid.* Quid agendum quum ad altare pervenerit Processio, *ibid.* Litaniae cantantur ritu duplici, 240. Episcopus, tonsura administrata, intonabit Hymnum *Gloria in excelsis*, ad cuius intonationem sonabitur organis et campanis, et Imagines detegentur, 243. Tum Episcopus procedit ad ordinationem Ostiariorum, Lectorum, Exorcistarum, Acolythorum, Subdiaconorum, Diaconorum et Presbyterorum, *ibid.* Vid. *Ordinatio*. Benedictione ab Episcopo donata, Presbyter assistens ad populum conversus Indulgentias publicat, 249. Si relatum in ecclesiam fuerit SS. Sacramentum, Episcopus, antequam discedat, ipsum adorabit, et in eius discessu organis et campanis sonabitur, *ibid.* — Quid observandum si Episcopus assistat functionibus Sabbati Sancti ab extraneo Episcopo vel a Canonico celebratis. Vid. *Assistentia*. — Si functio haec ab Episcopo extra Dioecesim degente celebretur, quatenam paranda, VIII, 124. Functio quomodo peragenda, 127. Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quo ordine ad altare procedendum, *ibid.* Quibus paramentis Episcopus induendus, *ibid.* Quomodo ignem et grana incensi Episcopus aspergit et adolet, 128. Quo ordine ad ecclesiae ostium proficiscendum, 129. Quid tunc agendum, *ibid.* Quomodo quinque grana thuris Cereo infigendi, 130. Quinam pro cantu Prophetiarum ordo servandus, 133. Quid si in ecclesia adsit fons baptismalis, et baptismus sit infantibus vel adultis conferendus, 135. Quid si fons baptismalis sit benedicendus, *ibid.* Quo ordine ad Baptisterium procedendum, 136. Quid ibi agendum, *ibid.* Quomodo Olea sacra in fontem baptismalem infundenda, 137. Si fonte baptismali ecclesia careat, quatenam methodus tenenda, 138. Quid in Missa observandum, 140.

SACERDOS. Quid a Sacerdote praestandum in Missae privatae celebratione, I, 305. Quid in celebratione Missae privatae pro Defunctis, 332. Quid in Missa privata quibusdam anni diebus, 333. Quid in Missa privata ante SS. Sacramentum expositum, 336. Quid in Missa privata ante Praesules maiores celebrata, 341. Quid in Communionem intra Missam, 344. Quid in Communionem extra Missam, 347.

SACRAMENTUM. Diurnis temporibus Sacramenta administranda, IV, 4 N.

SS. SACRAMENTUM. Eius expositio quando facienda, II, 111. Quatenam pro ea paranda, 112 et III, 70. Functio quomodo celebranda, II, 113; III, 71. Quid praestandum in translatione SS. Sacramenti ab uno ad alterum altare, II, 114. Quid si expositio fiat in eodem altari in quo SS. Sacramentum aservatur, 116. In solemniori expositione quid observandum, 124. Expositio in Coena Domini perperam appellatur sepulcrum, 183 N. In expositione pro quadraginta horarum oratione quatenam paranda, 277. Quatenam in ea usus reprobandi, 278 N. Quid in Processione, si fiat, observandum, 280. Quo ordine instruenda, 286. Quid, si Processio non fiat, agendum, 290. Quid in Missa pro expositione curandum, 281. Quid in functione, 282. Quid in Missa pro Pace, 291. Quid in Missa pro repositione, *ibid.* Quatenam servandae regulae pro Missis solemnibus in expositione, 295. A meridie Ferae IV usque ad completam functionem Sabbati Sancti expositio fieri nequit pro supplicationibus novendialibus, pro triduis aliisque huiusmodi functionibus, 177. Si functio haec ab Episcopo celebretur, Missa tamen ad Presbyterum spectat, VI, 368. In hoc casu quatenam paranda, *ibid.* Functio quomodo absolvenda, 369. Quid in ea praestabit Episcopus, *ibid.* Quibus paramentis induendus, 370. Quid si Celebrans esset Archiepiscopus, *ibid.* Quo ordine ad ecclesiam procedendum, *ibid.* Quid in functione repositionis ab Episcopo observandum, 371.

SANDALIUM. Improbatur usus ponendi super sandalium Crucem phrygiatam, vel florem formae quadratae in Crucis figuram, VI, 526 N.

SECRETARIUM. Requiritur pro Missa pontificali ab Episcopo celebranda, V, 76 N.

SEPTUAGESIMA. Vid. *Dominica.*

SEPULCRUM. Expositio SS. Sacramenti in Coena Domini perperam sepulcrum appellatur, II, 183 N.

SERVITAE. Quatenam eorum habitus praelatitius, V, 13.

SEXAGESIMA. Vid. *Dominica.*

SILVESTRINI. Quatenam eorum habitus praelatitius, V, 12.

STOLA. Stolae duplicis, sive bifrontis, usus in Baptismo inconueniens, IV, 3 N. Stola albi coloris sufficit in administratione SS. Viatici, 35 N.

SUBDIACONUS. Quodnam eius officium in Missa solemnī, I, 146. Ad Cleri in Missa solemnī Communionem, 157. In Missis solemnibus ferialibus, 158. In aspersione aquae benedictae in Dominicis, 159. In Missa solemnī ante SS. Sacramentum publice expositum, *ibid.* In Missa solemnī de requie, 160. In benedictione SS. Sacramenti, 161. In festo Purificationis B. Mariae Virginis, 162. In Feria IV Cinerum, 164. In Dominica Palmarum, 165. In Coena Domini, 167. In Feria VI in Parasceve, 170. In Sabbato Sancto, 173. In Processionibus, 175. In vigilia Pentecostes, 176. Pro Pentecoste eiusque Octava, 177. In Processione Corporis Christi et in aliis cum SS. Sacramento, *ibid.* In exequiis, 180. In Missa solemnī pro Defunctis non debet thus in thuribulum immittere, II, 180 N.

SUPELLEX. Quanam necessaria est Episcopo ad functiones ecclesiasticas peragendas, VI, 522. Vasa sacra ex argento inaurato, *ibid.* Res lintearia, 525. Paramenta, 526. Libri, 528. Reliqua supellex, *ibid.* Res Sacello privato necessariae, 529. In usum Episcopi, 530. In usum Capellani, 531. In obitu cuiusque Beneficarii, supellex sacra debetur ecclesiae, in quo beneficium obtinuit, 531 N.

SUPERPELLICEUM. Quid in eo cavendum, I, 7 N.

SYNODUS DIOECESANA. Quanam dispositiones in antecessum Synodi capiendae, VI, 377. Singulis annis habenda esset, *ibid.* Quinam ab Episcopo accersendi, *ibid.* Quo tempore celebranda, *ibid.* Die festo Epiphaniae in Festorum mobilium publicatione eius celebratio nuntianda, *ibid.* Edictum de Synodo latino sermone exaratum typisque excusum affigendum portis Cathedralis, Episcopii et ecclesiarum parochialium Dioecesis, *ibid.* Quid in eo definiendum, *ibid.* Si quis legitime impediatur quominus Synodo interveniat, impedimentum formis canonicis probet, *ibid.* Edictum duobus ferme mensibus ante celebrationem publicandum, 378. Congregationes conciliares in palatio episcopali cogendae, *ibid.* Quibus vestibus tum Episcopus tum ceteri induti illis intersint, *ibid.* Quanam pro illis paranda, *ibid.*

Quid in illis agendum, *ibid.* Populus sacris Missionibus, Episcopus et Clerus spiritualibus Exercitiis disponendi, *ibid.* Diebus octo decemve ante Synodum publicanda et affigenda instructio latina pro intervenientibus, *ibid.* Quatenam haec instructio contineat, 379. Quatenam in Presbyterio et in medio navis principalis ecclesiae praeparanda, 380. Ecclesia nobiliter exornanda, 381. Tribus Synodum praecedentibus diebus omnium ecclesiarum campanae sonantur, 382. Summo mane functio inchoanda, *ibid.* Missae solenni pro Synodo non praemittitur cantus horarum Tertiae aut Nonae, *ibid.* In ea Clerus e manibus Episcopi S. Communionem debet accipere, *ibid.* Quid pro Processione curandum, *ibid.* Quatenam paranda, *ibid.* — Sessio prima quomodo celebranda, 384. Ad sonum campanulae Sacrarii ad Episcopium Canonici procedunt Episcopum associaturi, *ibid.* Antequam hic adveniat, omnes campanae sonantur, 385. Quo ordine ad ecclesiam procedendum, *ibid.* Ingrediente ecclesiam Episcopo, organis sonatur, *ibid.* Quid tunc ab ipso agendum, *ibid.* Quid si numerosa esset Processio, *ibid.* Quomodo induendus Episcopus, 387. Quinam in Processione ordo servandus, 389. Processio qua dirigenda, 390. Quid si qua in itinere fieret statio, *ibid.* Quinam in Processionis reditu ordo servandus, 391. Quibus paramentis induendus Episcopus pro Missa, 392. Si hic fuerit Metropolitanus, S. Pallio utetur, 393. In Missa quid observandum, *ibid.* Cantato per Cantores *Ut omnibus fidelibus defunctis*, Episcopus Synodum seu consessum benedicit, 396. Quomodo populus de ecclesia dimittendus, 398. Quinam debent superesse, *ibid.* Dimisso populo, oratio ab Episcopo habenda, *ibid.* Quid si haec ab alio ex mandato ipsius habeatur, *ibid.* Quoad exemplar decretorum publicandorum quid notandum, 399. Quid item quoad accedendum ad Episcopum vel ab eo discedendum, *ibid.* Quatenam decreta a Secretario legenda, *ibid.* Quatenam est formula ab Episcopo legenda, 400. Professio fidei quomodo emittenda, 401. Nomina Examinatorum, Iudicum ac Testium synodaliu publicanda, 402. Hi omnes iusiurandum praestabunt, *ibid.* Quid si quis in promulgatione decretorum vellet aliquid obicere, *ibid.* Episcopus postquam dextera Synodum benedixerit, a Canonica Cathedralis associatus ad Episcopium sese recipit, 403. — Pro

sessionis primae continuatione quaenam paranda, 404. In functione quid praestandum, *ibid.* Datur Canonicis Cathedralis signum campanula Sacrarum Episcopum associandi, 405. Sub Episcopi in Ecclesiam ingressum organis et campanis sonatur, *ibid.* Quid ab Episcopo agendum, *ibid.* Quibus paramentis induendus, 406. Dimisso populo, Secretarius legit decreta sibi ab Episcopo tradita, 407. Quomodo triplex caput orationis mentalis a Canonico cantandum, *ibid.* Episcopus, solemniter donata benedictione, a Canonice Cathedralis associatus ad residentiam suam revertitur, 408. Post benedictionem non promulgantur indulgentiae, *ibid.* Nisi sessio horis pomeridianis continetur, oratio mentalis et benedictio solemniter matutino tempore sub sessionis finem locum habent, *ibid.* — Pro sessione secunda quaenam paranda, *ibid.* Functio quomodo peragenda, *ibid.* Missa solemniter a quo cantanda, 409. Cantato per Diaconum *Ita Missa est*, Episcopus benedictionem non donat, *ibid.* Quomodo ad locum consessus procedendum, 410. Dimisso populo, eadem peraguntur quae in prima sessione, 413. Quid si sessio post Vesperas continuabitur vel ipso mane absolvetur, *ibid.* — Quid peculiare in sessione tertia observandum, *ibid.* Apertis ecclesiae ianuis, Hymnus *Te Deum* intonatur, atque organis et campanis Cathedralis sonatur, 414. Acclamationes fieri solent in Synodo tantum prima, quae ab Episcopo convocatur, *ibid.* N. Peractis acclamationum cantu, Secretarius decretum de Synodi dimissione publicat, 415. Episcopus solemnem benedictionem impertitur, *ibid.* Presbyter assistens Indulgentias publicat, *ibid.* Episcopus ab universo Clero comitatus ad residentiam suam sese recipit, *ibid.*

• SYRMA: Praesulum insigne, I, 7 N.

T

TENEBRARUM MATUTINUM. Matutinum Tenebrarum festivo campanarum sono feria quinta hebdomadae maioris annuntiandum, II, 177, VI, 57. Qua hora cantandum, *ibid.* Quae nam praeparanda, *ibid.* et VI, 56. In functione quid praestandum, II, 178; VI, 57. In Psalmorum sine omittitur *Gloria Patri*, II, 179; VI, 59. Contra in ultimo aut penultimo verbo fit quae-

dam vocis inflexio, *ibid.* In fine cuiusque Psalmi candelae singulae candelabri triangularis alternatim extinguuntur. *ibid.* Quae candelae omnes ex cera communi esse debent, II, 178 N. Post Lamentationes omittitur *Tu autem Domine*, 180. Altaris candelae extinguuntur ad versiculum *Ut sine timore* singulae singulis versiculis, *ibid.* et VI, 60. Ad *Benedictus* omnia lumina in ecclesia extinguuntur, exceptis lampadis ante altare SS. Sacramenti, *ibid.* Nec amplius accenduntur usque ad functionem Sabbati Sancti, II, 181 N; VI, 60. Ultima candelabri triangularis candela adhuc accensa post altare absconditur, II, 181; VI, 60. Oratione completa, fit fragor, *ibid.* Absoluta functione, quid agendum, *ibid.*

THURIBULUM. Dupliciter fertur, I, 5. Quid observandum quum fertur in caeremonia, *ibid.* Quid quum fertur non in caeremonia, *ibid.* Quatenam generalis regula illud gestandi, *ibid.* Ubi praeparandum, 77 N.

THURIFERARIUS. Eius officium, I, 77. In Vesperis solemnibus, *ibid.* In Matutino et Laudibus solemnibus, 79. In Missa solemnium, *ibid.* In Missis solemnibus ferialibus, 82. In Missis cantatis, duobus assistentibus Clericis, *ibid.* In aspersione aquae benedictae in Dominicis, *ibid.* In Missa solemnium, quae ante SS. Sacramentum expositum celebratur, 83. In Vesperis, Matutino et Laudibus pro Defunctis, *ibid.* In Missa solemnium de requie, *ibid.* In festo Purificationis B. Mariae Virginis, 84. In Feria IV Cinerum, 85. In Dominica Palmarum, 86. In Matutinis Tenebrarum, 88. In Feria V in Coena Domini, *ibid.* In Feria VI in Parasceve, 90. In Sabbato Sancto, 92. In Processionibus, 94. In vigilia Pentecostea, 95. In Processione Corporis Christi et in ceteris pro functione quadraginta horarum et tertiae Dominicae cuiusque mensis, *ibid.* In aliis Processionibus, *ibid.* In exequiis, 96. Quid ab eo praestandum, quum Celebranti thuribulum offert, 6. Num Thuriferarius, dum Sacerdos populum benedicit, Sacramentum debeat incensare, II, 120 N.

THURIFICATIO. In duplicem dividitur et simplicem, I, 6. Quomodo a Celebrante peragatur, 67. Quinam in ea ordo servandus, 66.

TITULUS. Quibusnam titulis honorandus Episcopus in petenda ab eo thuris et aquae benedictione, V, 89 N.

TRAPPENSES. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 12.

TRICEREUS. Quid de eo observandum, II, 226 N.

TRINITARIUM. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 13.

TRINITAS. Festum SS. Trinitatis quando et quomodo celebratur, II, 262. Episcopus poterit Missae solemniter assistere paratus pluviali, VI, 330.

U

UNCTIO MANUUM. Quid notandum in ordinatione Presbyterorum, VII, 32; et in consecratione Episcoporum, 97.

V

VALLUMBROSANI. Quinam eorum habitus praelatitius, V, 12.

VARIATIO. Quanam variationes incidant in Missas solennes feriales, II, 74. Quanam occurrant in assistentia solemniter ab Episcopo cappa induto praestita Missis ferialibus, V, 253. Quanam in Missa pontificali, si Episcopus extra Dioecesim degens paramenta induat in Sacratio, VIII, 46. Quanam in Missis ferialibus, 76. Quanam admittendae in Concilio provinciali, si Metropolitanus cardinalitiam sit dignitate insignitus, VI, 478. Quanam si praeter Cardinalem Metropolitanum adsit alter Episcopus Suffraganeus insignitus et ipse cardinalitiam dignitate, 479. Quanam si Cardinalis Suffraganeus adsit, et Metropolitana sit Praelatus, 485.

VESPERAE. Quanam in Vesperis solemnibus praeparanda, II, 13. Quid in functione praestandum, 14. Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quo ordine Clerus procedat, 15. Cur Pluvialistae, quum adstant Celebranti, reverentiam faciant ad Crucem, *ibid.* N. Quomodo incensatio facienda, 19. Quinam servandus ritus, si mos sit adolendi altare SS. Sacramenti, 21. Secundum Festorum diversitatem, diversus Pluvialistarum numerus requiritur, 22. Quando sex, quando quatuor, et quando duo adsint, 23. Vesperae pro Defunctis quando essent canendae, 90. Quanam pro illis paranda, *ibid.* Functio quomodo peragenda, 91. Quid pro Antiphonarum cantu observandum, 92.

*

Lectiones quomodo canendae, 94. — Pro Vesperis pontificalibus, quae Missam pontificalem postridie celebrandam praecedunt, quatenam paranda apud altare SS. Sacramenti, V, 58. Quatenam in altari maiore, 59. Quatenam in abaco, *ibid.* Quatenam in medio Presbyterio, 60. Quatenam in Choro, *ibid.* Quatenam in Sacratio, *ibid.* Quatenam apud balastrium, 61. Functio quomodo celebranda, *ibid.* Quatenam Ministrorum habitus, *ibid.* In ingressu Episcopi nulla sacra cantiuacula a cantoribus cantanda, *ibid.* Quibus paramentis Episcopus induendus, 63. Quo ordine ipse ad altare accedat, 70. Quomodo thurificatio facienda, 72. — Pro Vesperis pontificalibus Episcopi in sua Dioecesi, quum Missam postridie non cantat, quatenam paranda ad altare SS. Sacramenti, 124. Quatenam in altari maiore, *ibid.* Quatenam in abaco, 125. Quatenam ante altare, *ibid.* Quatenam in Choro, *ibid.* Quatenam ad balastrium sive ingressum Presbyterii, 127. Functio quomodo celebranda, *ibid.* Quatenam Ministrorum habitus, *ibid.* Quibus paramentis Episcopus induendus, *ibid.* Quomodo thurificatio peragenda, 134. — Pro Vesperis ab Hebdomadario parato cantatis, assistente Episcopo cappa induto, quum postridie indutus cappa Missae solemniter intererit, quatenam paranda apud altare SS. Sacramenti, 191. Quatenam apud altare mains, *ibid.* Quatenam in abaco, 192. Quatenam in Choro, *ibid.* Quatenam ad cancellos sive ingressum Presbyterii, *ibid.* Quatenam in Sacratio, *ibid.* Functio quomodo peragenda, *ibid.* Quatenam Ministrorum habitus, *ibid.* Thurificatio quomodo facienda, 198. — Pro Vesperis solemnibus ab Episcopo extraneo celebratis, assistente Episcopo ordinario cappa induto, quatenam paranda apud altare SS. Sacramenti, 201. Quatenam ad altare maius, 202. Quatenam in Sacristia, *ibid.* Functio quomodo celebranda, 203. Quatenam Ministrorum habitus, *ibid.* Quo ordine ad altare procedendum, 204. Quo ordine thurificatio peragenda, 210. — In Vesperis pro Defunctis, praesente in sua Cathedrali Episcopo, quatenam paranda apud altare SS. Sacramenti, 257. Quatenam apud altare maius, *ibid.* Quomodo functio celebranda, 258. Ingressante ecclesiam Episcopo, neque campanae neque organa sonantur, *ibid.* Quomodo Lectiones cantandae, 261. — In Vesperis pontificalibus, si Episcopus extra Dioecesim suam degat, quae-

nam paranda, VIII, 3. Functio quomodo celebranda, 4. Quinam Ministrorum habitus, *ibid.* Quo ordine ad altare primum procedendum, *ibid.* Quid ibi agendum, 5. Quibus paramentis Episcopus induendus, 7. Si ipse in Sacratio induetur, quomodo Processio ordinabitur, *ibid.* Quo ordine ad altare SS. Sacramenti procedendum, 15. Quomodo thurificatio facienda, 17. Quo ordine ad Sacrarium redeundum, 20.

VESTIS. Quanam a Clericis in sacro ministerio vestis induenda, I, 7 N. Quanam Caeremoniarum propria, 292. Quanam Episcopi, V, 5. Num ipse veste nigra uti debeat, *ibid.* N. Quibus diebus color violaceus et quibus niger ab ipso adhibendus, 10. Habitus eius viatorius quinam, *ibid.* Quinam ab Episcopo habitus adhibendus, si extra Dioecesim degat, et aliquod sit de commissione Episcopi ordinarii officium celebraturus, VIII, 1. Cardinalium habitus duplicis coloris, VI, 503. Quando violaceo et quando rubro colore utantur, 504. Quanam rubri habitus forma, *ibid.* Ex quam est materia tempore hiemali, ex quam aestivo, *ibid.* Quanam forma violacei, *ibid.* Quo habitu utuntur in Dominicis tertia Adventus et quarta Quadragesimae, *ibid.* Quanam hiberno tempore cappae adhibenda, *ibid.* Quanam aestivo, *ibid.* Quanam Feria VI in Parasceve, *ibid.* Quid de bireto et pileolo dicendum, *ibid.* Quid de calceis, 505.

SS. VIATICUM. Quanam pro administratione SS. Viatici paranda tum in infirmi domo, tum in Sacristia, IV, 33. Quid agendum ante professionem ab ecclesia, 35. Quo ordine incedendum, *ibid.* Quid agendum in domo infirmi, 36. Quid in reditu, 37. Quid in ecclesia, *ibid.* Quid si Viaticum noctu asferatur, 39. Quid in tribus diebus Maioris Hebdomadae, *ibid.*

VICARIUS APOSTOLICUS. Cur ita appellatus, VIII, 184. Iisdem gaudet praerogativis, quibus Vicarius generalis, *ibid.* Vid. *Vicarius Generalis.*

VICARIUS CAPITULARIS. A quo et ad quem finem eligatur, VIII, 185. Quinam eius habitus, *ibid.* Celebrare nequit functiones quae sunt Episcopi, neque est ei obedientia praestanda, *ibid.* Quinam eius locus in functionibus et in choro, *ibid.* Quid si patentes litteras mittat ad Dioecesis negotia expedienda, *ibid.* In Missae privatae celebratione a quovis alio Presby-

tero non distinguitur, *ibid.* Quid si fuerit Canonicus velitque frui distributionibus, *ibid.* Num in diebus festis Missam pro populo teneatur applicare, *ibid.* Num et quando possit Dioecesim visitare, *ibid.* Quid in eius ad Cathedralē accessu observandum, *ibid.* Quid ipse in ecclesia praestabit, 186. Nuntio officialiter accepto de Episcopi electione, quid ab eo agendum, V, 3. Quid in primo Episcopi accessu ad ecclesiam cathedralē, 15.

VICARIUS FORANEUS. Num ei praecedentia aliqua competat, VIII, 186. Quemnam in Cleri Congregationibus locum obtineat, 187. Quid si Canonicus fuerit, *ibid.*

VICARIUS GENERALIS. Quinam eius habitus, VIII, 183. Quanam praecedentia gaudeat, *ibid.* Quando nequit paramenta induere, *ibid.* Numquam ab eo functiones, quae sunt Episcopi celebrandae, *ibid.* Quinam ei competit locus, *ibid.* Quando et a quo thurificationem ac Pacem accipiat, *ibid.* Num ipsi liceat in Processionibus incedere, *ibid.* Associatio Cleri ad ipsum non spectat, 184. Episcopi distinctiones ipsi non permittuntur, neque, quum Missam cantat, licet adhibere Presbyterum assistentem pluviali indutum, *ibid.* In Missae privatae celebratione ab aliis Presbyteris non distinguitur, *ibid.* Num Episcopi sedem queat occupare, *ibid.* Quid si Canonicus sit, et distributionibus frui velit, *ibid.*

VIGILIA. Quid in vigilia Nativitatis Domini observandum, II, 129; VI, 4. Martyrologium cantabitur a Canonico vel ab uno ex Mansionariis seu Beneficiariis pro ecclesiae cuiusque consuetudine, VI, 4. In vigilia Epiphaniae non fit ieiunium, et Missa cum paramentis albis cantatur post Tertiam, II, 138. In vigilia Pentecostes quaenam paranda, 257. Altare exornandum, *ibid.* Fons baptismalis benedicendus, *ibid.* Oratio recitanda extra ingressum Baptisterii est propria huius diei, 259. Si Episcopo placuerit fontem benedicere et Missam cantare, quaenam paranda in baptisterio et ad altare SS. Sacramenti, VI, 322. Quaenam ad altare maius, 323. Quaenam in Sacrario, 325. Functio quomodo celebranda, *ibid.* Quid agendum ab Episcopo, *ibid.* Quid si functionem celebret Episcopus extra Dioecesim degens. Vid. *Pentecoste.*

VISITATIO. Quaenam pro pastoralis Visitatione praeparanda, III, 94; VI, 352. Quaenam ad altare SS. Sacramenti, VI, 353. Quaenam ad altare maius, *ibid.* Quaenam in Sacristia, 354. Quaenam in Coemeterio, *ibid.* Quaenam ad Episcopium, *ibid.* Quid in functione praestandum, III, 96. Quomodo celebranda functio in Cathedrali, VI, 355. Quo ordine Clerus procedat ad palatium episcopale, *ibid.* Quo ordine ad ecclesiam, 356. Episcopus solemnem populo benedictionem impertitur, 358. Non cantatur Antiphona cum versiculo de Sancto Titulari, *ibid.* N. Si Episcopus Missam lectam non celebrat, habebit statim ad populum homiliam; secus eam habebit ad Evangelium, 358. Quid si aberit Coemeterium, 360. Quid agendum quum Clerus pervenerit ad Coemeterium, vel in mediam ecclesiam, si illud aberit, 361. Quid agendum ubi Clerus ad altare maius pervenerit, 363. Quomodo processionaliter incedet Clerus ad Sacellum SS. Sacramenti, 364. Quid tunc agendum, *ibid.* Quid ab Episcopo praestandum post trinam populo impertitam benedictionem, 366. Quid in administratione Confirmationis peragendum, III, 107. Quaenam pro ea paranda, *ibid.* Matutino tempore celebranda, *ibid.* Quid observandum in functione Visitationis tum in distinctioribus, tum in minoribus Dioecesis locis, VI, 367. In discessu quid ab Episcopo agendum, *ibid. et* 112. Vid. *Methodus.*

VOX. Triplex vocis gradus in Missa solemnibus a Celebrante servandus, II, 38.

VENIA SUPERIORUM

ROMANA

DUBII

Quum hodiernus Apostolicarum Caeremoniarum Praefectus in suo opere, cui titulus *Manuale Sacrarum Caeremoniarum lib. II. cap. XIV. §. 7. pag. 32.* variis opinionibus sepositis, proposuerit imaginem Divini Infantis Natalitio tempore super Altari expositam triplici ductu thurificandam esse, quumque a nonnullis huiusmodi ritus errore redarguatur, ad tollendas praesertim varietates, quae sine aliqua fidelium admiratione continuari nequeunt, hanc Sacram Congregationem adivit humiliter postulans ut velit praefinire quid sit in casu agendum. Quapropter dubium proposuit: « *An sacra Imago Divini Infantis Natalitio tempore principe loco super Altari exposita sit post Crucem thurificanda triplici ductu, eodem prorsus modo, quo incensatur Crucem cum imagine Crucifixi?* »

Eadem Sacra Congregatio, audita relatione ab infrascripto Secretario facta, nec non voto R. D. Laurentii Salvati Sanctae Fidei Promotoris Coadiutoris, re mature accurateque perpensa, rescribendum censuit *Affirmative*. Atque ita rescripsit et ubique locorum servari mandavit. Die 15 Februarii 1873.

C. Episcopus Ostien. et Veliternen. CARD. PATRIZI S. R. C. PRAEF.

L & S

D. BARTOLINI S. R. C. SECRETARIUS

NONNULLA S. RITUUM CONGREGATIONIS DECRETA,
QUAE RESPICIUNT EPISCOPOS
EXTRA DIOECESIM DEGENTES.

I. **E**piscopus in aliena Ecclesia non potest sibi pulvinar et pannum coloris violacei sternere et extra suam dioecesim non competit illi deosculatio Evangelii. 13 Oct. 1618. *in Iadren.*

II. An liceat Episcopum ordinarium loci extra Cathedrallem Episcopo extero cui pontificalia demandat, cathedram sub baldachino indulgere? Resp. Minime licere, sed eo casu Episcopum exterum iuxta Caeremonialis dispositionem faldistorio uti debere. 29 Ian. 1656 *in Ianuen.*

III. Cum in Ecclesia Caesaraugustana ob Archiepiscopi senectutem saepe nonnulli suae provinciae Episcopi suffraganei et saepius Episcopus Vicensis suus coadjutor Missas solemnes et alias functiones pontificales celebrare et exercere consueverint, a S. Rit. C. quaesitum fuit: an saltem Episcopis suffraganeis celebrantibus duae ultimae eiusdem ecclesiae Dignitates, et dicto Episcopo Vicensi celebranti duo ultimi iuniores Canonici, praeter Diaconum et Subdiaconum assistere debeant? Resp. Assistentiam duarum Dignitatum vel Canonicorum tantummodo Episcopo loci Ordinario et nulli alteri convenire, et ideo dictos Episcopos suffraganeos et Episcopum Vicensem coadiutorem in dicta ecclesia Caesaraugustana solemniter celebrantes, contentos esse debere ministris solitis Diacono et Subdiacono, ac uno Cappellano cum pluviali, qui eis assistat ad librum. Die 19 Maii 1606 *in Caesaraugustana.*

IV. S. Rit. Cong. declaravit non teneri Dignitates et Canonicos obviam ire Episcopo suffraganeo ad Ecclesiam ven-

turo usque ad eius cubiculum, sicut tenentur obviam ire proprio Archiepiscopo, sed satis esse si aliqui Canonici ei obviam procedant usque ad portam ecclesiae, et dignior ei aspersorium porrigat (ut seipsum tantum aspergat) eumque usque ad Altare vel locum ad celebrandum, seu alias functiones exercendum destinatum associet:

Item declaravit dictum Suffraganeum solemniter celebrantem non debere sedere in sede Archiepiscopali, sed in faldistorio in cornu Epistolae locando, nec uti debere baculo pastorali, nisi quando tenuerit Ordinationes, vel alias functiones fecerit, in quibus iuxta regulas libri pontificalis eo uti debet, et necesse est; nec habere assistentiam duorum Canonice praeter Diaconum et Subdiaconum, qui erunt cantaturi in Missa Evangelium et Epistolam, sicut haberet proprius Archiepiscopus, si solemniter celebraret, sed satis esse si praeter Diaconum et Subdiaconum ei unus ex Dignitatibus, vel Canonicis assistat ad librum pluviali paratus.

Similiter, celebrante Episcopo suffraganeo, non teneri omnes Dignitates et Canonicos sacra paramenta accipere, sicut tenentur celebrante proprio Episcopo, sed praeter ministros supradictos alios omnes assistere debere in habitu ordinario canonicali. Et pariter celebrante Episcopo suffraganeo super altare non esse ponendum septimum candelastrum, sicut ponitur celebrante proprio Episcopo.

In reliquis functionibus, quas exercet Episcopus suffraganeus, vel alius Episcopus delegatus a proprio Archiepiscopo, velut in ordinationibus Clericorum, in consecrationibus Altarium, et Ecclesiarum seu Coemeteriorum, et in similibus, Dignitates et Canonicos teneri assistere Episcopo suffraganeo in habitu canonicali, quando legitime non erunt impediti; et ex eis sacra sumere debere paramenta tot Dignitates et Canonicos, quot necessarii erunt iuxta rubricas Pontificalis et formam actus, quam dictus Episcopus suffraganeus exercet. Die I. Sept. 1607. in *Bracharen*.

V. An Episcopus Civitatis Ducalis modernus administrator Ecclesiae Sarsinaten. in functionibus pontificalibus gaudeat omnibus illis praeeminentiis et praerogativis, quibus fruuntur et gaudent omnes alii Episcopi in propriis dioecesis in casu etc. Resp. Negative.

An dictus Episcopus administrator dum cantat Missas et Vesperas in pontificalibus possit sedere super cathedra episcopali elevata quatuor gradibus, parata cum baldachino et postergali et uti baculo pastorali, vel sedere debeat super faldistorio prope altare sine ipso baculo? Resp. negative ad 1. partem affirmative ad 2.

An concedere possit indulgentiam quadraginta dierum sine speciali facultate Apostolica? Resp. Negative.

An dum assistit Missae solemnī ab alio cantatae debeant Canonici facere circulos ad *Kyrie*, *Gloria in excelsis*, *Credo*, *Sanctus* et *Agnus Dei*, tuncque ubinam debeat sedere? Resp. Negative et sedeat in primo stallo chori.

An fieri debeat anniversarium suae consecrationis cum Missa cantata per Capitulum et Clerum, eiusque nomen debeat in Canone memorari per Sacerdotes celebrantes? Resp. Negative.

An cum Administrator Missam cantat in pontificalibus debeat poni super altare septimum candelabrum cum candelā accensa? Resp. Negative.

An dum idem cantat Missam in pontificalibus debeant omnes Canonici sacris paramentis indui, vel tres tantum fungentes officiis Diaconi, Subdiaconi et Presbyteri assistentis? Resp. Negative quoad 1. affirmative quoad 2.

An dum vadit ad Cathedralē debeat sumere cappam magnam in aedibus superioribus Episcopatus, vel in ingressu ecclesiae, aut presbyterii? Resp. Arbitrio administratoris in casu etc.

An Canonici eum accessurum ad cathedralē debeant omnes excipere in dictis aedibus, vel soli tres aut quatuor

ad portam ecclesiae? Resp. Decere in casu de quo agitur ut omnes accedant.

An diebus festis fieri debeant publicae orationes pro novi Episcopi electione ad formam Concilii Tridentini, Caeremonialis Episcoporum? Resp. Affirmative. die 22 Aug. 1722. in *Sarsinaten*.

VI. Quum sacerdos Hieronymus Gavi Praepositus in Cathedrali Liburnensi ecclesia, modo ad dignitatem episcopalem assumptus ac renunciatus Episcopus Milten. in partibus administrationem obtineat dioecesis Liburnensis S. Rit. C. sententiam super sequentibus dubiis requisivit.

An epistolam pastorem sive latino, sive vulgari sermone conceptam commisso sibi in administratione gregi dirigere possit? Negative.

An uti possit mozzeta vel potius supra rochetum mantelletum tantum gestare debeat? Resp. Negative ad 1. partem, affirmative ad 2.

An in pontificalibus uti unice debeat faldistorio? Resp. Affirmative.

An dum choro assistit uti Praepositus prima Capituli Dignitas, retinere debeat primum stallum? Resp. Affirmative.

An in processionibus ut suae praebendae competentes fructus percipiat, necesse sit ut cum suo Capitulo incedat omnino occupans digniorem locum? Resp. Affirmative.

An in iisdem processionibus possit interdum incedere post sacerdotem deferentem SS. Eucharistiae Sacramentum, quin tamen de propriae praebendae fructus participet? Resp. Affirmative.

An unquam Missae solemniter assistere possit pluviali vel cappa indutus, absque tamen circulo Canonicorum, vel potius requiratur ut cum mantelletto assistat ad lucrandos suae praebendae fructus? Item an in pontificalibus celebrans possit habere Diaconos assistentes? Resp. Quoad 1. partem negative, quoad 2. affirmative, quoad 3. negative.

An Episcopo administratori liceat perficere benedictiones candelarum, cinerum, palmarum ac fontis baptismalis in sabbato sancto, quin Missam deinde celebret? Resp. Negative, nam id unice competit Episcopis ordinariis, et cum orator prebendam retineat, necesse est ut praxi comuni se conformet, nimirum ut enunciatae benedictiones perficiantur a Celebrante.

An usum habeat galeri cum chordulis et floccis viridis coloris, ac huiusmodi colore ornari equi currus? Resp. Negative ad 1. partem, et quoad 2. recurrat ad S. C. Caeremonialis.

An caudatarii opera uti possit saltem dum sacris functionibus peragendis solutam habere debet longiorem talaris vestis fimbriam? Resp. Affirmative in casu. Die 23 Sept. 1848 in *Liburnen*.

VII. Rñus Praesul Franciscus Maria Zoppi, qui SSñno annuente Episcopatum Massensem dimisit, in eo est ut potiatur Canoniatu superioris ordinis in Metropolitana Mediolanensi, et ne in novo hoc munere aliquid detrahat episcopali dignitati, ac novitatis notam devitet, S. R. C. sequentia dubia pro opportuna dilucidatione proposuit, nimirum :

1. Quaenam sedes, vulgo *stallo*, sibi competat in choro, in quocumque Capituli congressu, et quando sibi cum eodem Capitulo publice procedendum est?

2. Quemnam habitum gerere in choro, quemnam in publicis supplicationibus aliisque sacris functionibus, quemnam extra chorum cum privatam personam agit?

3. An teneatur in sua hebdomada Missam et Vesperas canere, seu celebrare, aliaque singulariter peragere, ad quae tenentur Canonici eiusdem Ordinis in sua quisque hebdomada?

4. Et quatenus teneatur, an sandaliis, dalmaticis, mitra, baculo pastoralis, Cruce et similibus Episcopo competentibus uti debeat?

5. Quatenus vero non teneatur, vel sibi liceat a praefatis hebdomadarii officiis se abstinere, an distributiones amittat quamvis choro cum ceteris Canonici interfuerit?

6. An debeat Archiepiscopo sollemnia agenti assistere, ministrare, aliaque praestare, quae ceteri eiusdem ordinis Canonici eidem praestant?

7. Quum autem Orator minime ignoret a ceteris eiusdem ordinis Canonicis aegre ferri Episcopum e gremio eiusdem Capituli vestes et caligas coloris violacei et quicquid aliud Episcopalem dignitatem referat in choro eorumque congressu gestare, et quomodocumque se ab ipsis distinguere, ac proinde non multis abhinc annis duos eiusdem Capituli Canonicos a Summo Pontifice Episcopos *in partibus* renuntiatos, locum quem antea in choro habebant et in quovis Capituli congressu retinere, et Missas et Vesperas aliasque functiones in sua hebdomada, nulla adhibita indumentorum aliave distinctione ceu reliquos Canonicos hebdomadarios celebrare consuevisse, seque dumtaxat a supplicationibus publicis episcopalis honoris ergo abstinuisse, distributiones tamen omittendo non aliter ac si culpabiliter minime interfuisent, obsequentissime postulat, an teneatur, vel saltem sibi liceat huic consuetudini se conformare in omnibus, aut quam in parte?

Et S. eadem Congregatio rescribendum censuit.

Ad 1. et 2. ratione episcopatus posse et debere uti habitu ordinario, quo utuntur Episcopi in Romana Curia, idest rochetto supra subtanam et mantelletum coloris violacei, et debere praecedere omnibus aliis Canonicis, et sedere in primo stallo supra omnes, ut in Compostellana diei 15 Iulii 1617.

Ad 3. in Missis de turno abstineat, et subroget alium ut in Asculana diei 10 Aprilis 1728. In solemnioribus cum indumentis pontificalibus, sed de licentia Episcopi.

Ad 4. iam provisum.

Ad 5. quoad primam partem iam provisum. Negative quoad secundam.

Ad 6. tenetur sedere in choro cum pluviali.

Ad 7. negative in omnibus.

Atque ita rescripsit ac servari mandavit. *In Mediolanen.* 16 Martii 1833.